

८८५

श्री जैन सिद्धान्त नीतिशास्त्र

(भाग २ का)

ADARSH JAIN PUBLICATIONS
JAIN PUBLICATIONS
BIKANER, RAJASTHAN

उपनय

॥ वंदे ईशम् ॥

ॐ

જૈન સિદ્ધાંતની વાર્તાઓ.

(ભાગ ૨ નો)

લેખક અને પ્રાણક:

હવનશાસ્ત્ર હગનશાસ્ત્ર સંપત્તી

૧૯૧૧નું નિવાસી

સિદ્ધાંત: હાપાપેત્ર, જૈનશાસ્ત્ર અમદાવાદ.

પ્રથમાવૃત્તિ
વીરક્ષવંત ૨૪૫૮

પ્રત ૧૨૫૦
વિક્રમસંવ ૧૯૮૮

ક્રિ. ૩.૦-૬-૦

પાસ્ટેજ જે આપના

स्तुति.

अर्हतो भगवंत इन्द्र महिता, सिद्धाश्च सिद्धि स्थिता
आचार्या जिनशासनोन्नतिकरा, पूज्या उपाध्यायका
श्री सिद्धांत सुपाठका मुनिवरा, रत्नत्रयाराधका
पंचैते परमेष्ठिनः प्रतिदिनं, कुर्वन्तु वो मंगलम्

Lives of greatmen, all remind us
We can make our lives sublime
Longfellow

(सर्वदृक् स्वाधीन)

मुद्रश्रयान : वसंतमुद्रशालय. धीर्गटा रोड-अमरावाट.

मुद्रक : श्रीमनसास प्रथरसास भेटा.

સમર્પણ

શ્રીયુત્ સ્વધર્મનિષ્ઠ,

રા. રા. શા. શામળલાલ ગોરધનદાસ

હુણસાવાડો, મોટીપોળ : અમદાવાદ

સ્વધર્મી મહારાજ,

આપનો સ્વધર્મ પ્રત્યે અથાગ પ્રેમ, જૈનપ્રવચનમાં અડગ શ્રદ્ધા, ધાર્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિના શુભ વિચારો, જ્ઞાન અભ્યુદયની ઉત્તમ ભાવના, ભક્તામર, અનુપૂર્વિ, પંચપરમેષ્ઠિ સ્મરણુ આદિ નિત્યનિયમની ક્રિયાઓનું સતત ચિંતન અને મનન, મહારા પ્રત્યે આપનો નિર્મળ પ્રેમ, જૈન ચોક્કસંગ્રહ નામક જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો અંથ પ્રકટ કરી આપે બ્રહ્મવેલી સ્વધર્મસેવા, અને એવાં અન્ય ધાર્મિક પુસ્તકો પ્રગટ કરી, કરાવી જ્ઞાનોદય કરવાની અપૂર્વ ઝંખના, ઈત્યાદિ આપના અનેક સફળશ્રેણી આકર્ષાઈ, મહારા અને આપના વચ્ચેની પ્રેમપ્રસાદીરૂપે હું આપને આ પુસ્તક સાદર સમર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું.

લી. સ્નેહાધિન

છવનલાલ છગનલાલ સંઘવી

ના જયવીરવંદન...

જી. છ. સંઘવીકૃત હાત્ર મળતાં પુસ્તકો.

જૈન સિદ્ધાંતની વાર્તાઓ
ભાગ ૧ લો. ૬૮ વાર્તાઓનો સંગ્રહ. ૦-૮-૦

જૈન સિદ્ધાંતની વાર્તાઓ
ભાગ ૨ જો. ... ૦-૮-૦

જૈન ધર્મ પ્રવેશિકા, સામાયક, અર્થ પ્રશ્નોત્તર
ઉપદેશ ભક્તામર વિગેરે. ૦-૪-૦

ગજપદસંગ્રહ, ગજમુનિના કાવ્યો, જીવનચ-
રિત્ર, જૈન ઇતિહાસ, સંકલ્પો. ૦-૪-૦

જીવન તરંગીણી. દરેક પ્રસંગે ગાવાનાં કાવ્યો, જી-
વનસુવિચારમાળા ક્ષમાપના. ૦-૧-૬

જૈન બાળ પ્રશ્નોત્તર, જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રશ્નોત્તરો
કાવ્યો. ... ૦-૧-૦

દુઃખી દંપતી યાત્રે
વિશુદ્ધ પ્રેમનો વિજય. ૨૨૦ પાનાની સામાજિક
રસભરી નવલકથા. ૦-૮-૦

બધી બુદ્ધી સામગ્રી મંગાવનારને પોસ્ટેજ માફ.
સિવાય જૈન ધર્મના કે ઇ પણ પુસ્તકો કાયદેથી સંભા-
લરીયું. એકવાર મંગાવી ખાત્રી કરો.

પત્રવ્યવહાર : જીવનલાલ જનનલાલ સંઘ
શ્રીપાપોળ; જૈનપાઠશાળા; અમદાવાદ

જાહેર ખબર

અમારે ત્યાં દરેક જાતના જૈનધર્મના પુસ્તકો
હસ્તલિખિત પ્રતો તથા રંગીન નકશાઓ તથા ફોટો
સામગ્રી, નવલકથાઓ, અરવલ, કથાઓ સામાયક કા-
વ્યો, ઉપદેશ પત્રો, અમરમની વગેરે હુકમ
જરૂર હોય ત્યાં સારું મળશે. લખો:-
સંઘવી જીવનલાલ (જીવનલાલ) મિત્રા નામનલાલ પ્રા-
જૈનકલેક્ટર - પાલકાણા. (કિર્મવાણી ગામ -

પ્રસ્તાવના

The true spirit of religion comforts as well as composes the soul. (Palmer)

સાચા ધર્મિષ્ઠપણાથી આત્માને દિશાસી અને શાંતિ મળે છે, (પાલ્મર.)

પ્રિય વાચક:—જેમ દવા અને પાણી જીવનની જરૂરિયાતની વસ્તુ છે. તેમ ધર્મ એ મનુષ્ય જીવનને માટે અતિ ઉપયોગી વસ્તુ છે. દવા વિના જેમ માણસ શુગ્રગાઇને મરી જાય છે, તેમ ધર્મ વગરના મનુષ્યનું જીવન શુષ્ક, નિરસ અને દુઃખમય સ્થિતિમાં વ્યતિત થાય છે. જીવનની અનેક પળોમાં ધર્મ વિદિન મનુષ્યની એક પગ પલ્લુ ખરી શાંતિમાં પસાર થતી નથી. પછી ભલે તે ષોદ્ધમણિક વિપુલ સાધનોના સદ્વાસમાં સુખ માનતો હોય, કિંતુ તેનો અંતરાત્મા દુઃખથી અનેક ઉપાધિઓથી ઘેરાયતો જ દશે, રાગથી રંક સુધી, ધીમંતથી ગરીબ સુધી સૌ કોઇને જગતમાં કંઈને કંઈ પ્રકારનું દુઃખ તો દશે જ. (સિવાય સાચા ત્યાગીઓ) અસમજ, વિશ્વના સમસ્ત જીવો શાંતિ અને સુખને માટે ચોમેર દાંડા મારે છે, તદ્દપિ તેમને સાચી શાંતિ ક્યાંઈથી પ્રાપ્ત થતી નથી. તે શાંતિ આત્માના એકાગ્રપણામાં, પરમ સંતોષની ભાવનામાં, કુનીયાના માયાવી બંધનોથી અલિપ્ત રહેવામાં, અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપની લીનતામાં રહેલી છે. તે જ્ઞાનિઓનો બોધ છે. અને એટલાજ માટે સર્વજ્ઞ તિર્થંકરો, વિરલ નૃપતિઓ, ચક્રવર્તીઓ, મહર્ષિઓ અને અગણિત ભવ્યાત્માઓ સંસારને દુઃખ અને ઉદ્વેગમય અનુભવી સર્વ રાજ્યપરિદિ અને સુખમય સામગ્રીઓનો ત્યાગ કરી એકાંત દશા સ્વીકારી આત્મકલ્યાણ સાધી ગયા છે, અને ભવિષ્યની પ્રજાના હિતને સારૂ મૃદસ્ય જીવન અને ત્યાગીજીવનના હિતમ આદર્શો બતાવી ગયા છે, તે આદર્શોની સિદ્ધિને અર્થે તેમણે સંસારમાં કર્મના ફળ રૂપે કેવા કેવા મંકઠો સદન કર્યાં ! શા શા વિતંકો અનુભવ્યા ! કાચ્યન અને કામિનીના અનેક પ્રલોભનો છતાં જગતને નિઃસાર બાજુતાની સાથેજ સંસારના સ્વાર્થમય સકંજમાંથી કેવી રીતે છૂટી ગયા, અને સત્ય ધર્મની દૃઢ શ્રદ્ધા પછી તેમાં નિશ્ચય રહીને આત્મોન્નતિને કેવી રીતે પામ્યા; તે સર્વ વિરલ આત્માઓના જીવન-

ચરિત્રોમાંથી આપણે શીખવાનું છે અને નિજ જીવનમાં સત્ય, પરોપકાર, ક્ષમા, સેવા, દાન, બ્રહ્મચર્ય, સંતોષ આદિગુણો પ્રગટ પ્રયત્ન કરવાનો છે. તે કરીશું ત્યારેજ આવા ઉત્તમ ચરિત્રો લખવા વાંચવાનો આપણો હેતુ કંઈક અંશે સફળ થયેા ગણાશે.

ભગવાન મહાવીરે જૈન સૂત્રોની ચાર અનુયોગમાં ગુંથણી છે. ૧ દ્રવ્યાનુયોગ. ૨ ગણિતાનુયોગ. ૩ ચરિતાનુયોગ. ૪ કરણાનુયોગ. તેમાં ચરિતાનુયોગ સુગમ હોવાથી મનુષ્યની રમશક્તિ બહુધા તેને જલ્દીથી સ્પર્શકરી શકે છે અને લોકશ્રિય છે. તેથીજ આ ચરિતાનુયોગને સરળ અને સાદી ભાષામાં યુવાન વૃદ્ધ સર્વ ક્ષાઇ સમજી શકે તેવી રીતે યોજવામાં આવ્યો. આ પુસ્તકના પ્રથમ વિભાગમાં મેં જૈન સૂત્રોની (ચાતા, ઉપાવિપાક નિર્ગવલિકા ઉત્તરાધ્યયન] ૬૮ વાર્તાઓ તારવીને ટુંકા સૂત્રોના સારાંશ રૂપે આપેલી, પરંતુ આ બીજા ભાગમાં ઉત્તરાધ્યયન આદિ સૂત્રોની અને પૂર્વ વિદ્યાનોએ રચેલા રાસની કેટલીક વાર્તા આપવામાં આવી છે, વાર્તાઓ લંબાણથી અને શક્તિ અનુરસપૂર્વક, બોધપ્રદ શૈલિથી, સાદી અને સરળ ભાષામાં લખવા આવી છે. અને જૈન બાળકોને તે વધારે ઉપયોગી નીવડશે. અરખું છું કે આ પુસ્તકને ખાસ કરીને દરેક જૈન પાઠશાળાના અધ્યાપક મહાશયો પોતપોતાની શાળામાં પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે ચલજેથી કરીને જૈન બાળકોનાં ઢામળ અંતઃકરણમાં ધાર્મિક તત્વજ્ઞાન સાથે ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપનાર આવા પુસ્તકોથી ધર્મની વિશુદ્ધિનાં નાઓનું સિંચન થાય, અને તેમનું જીવન સંસ્કારી અને નીતિસ બની.

આ પુસ્તકમાં ૨૦ વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. જે શિયાળ તપ અને ભાવ ઉપરની છે. રાસની વાર્તાઓ જૈનાચાર્યે સ્વતંત્ર લખેલી છે. જે કે તે સર્વજની વાણી નથી, તથાપિ તે જૈન સૂત્રોના રૂપાંતર રૂપે હોવાથી બોધદાયક છે અને તેમાંથી જ જીવને ધણું શીખવાનું છે. તેથીજ તે મૂકવામાં આવી છે. અને તે બમાંથી આ પહેલો તોએકજ સિદ્ધાંત ગ્રહણ કરવાનો છે કે વિરલ આત્મ

પ્રખ્યાત કે દુઃખમાં સમભાવ વાદી રહી શકે છે, અને કર્મના અચર
સિદ્ધાંત પર મુરતાક રહી સધળું સમભાવે સદ્ગત કરીને અને આત્મ
શાંતિ પામે છે. એટલે સિદ્ધાંત કે સંસારના આપણને તેમાંથી
સદ્બોધ મળે છે, તેજ માત્ર આત્માથી મુક્તિનો શોધી કાઢે છે.
આમાંની ધનના શાગીલાઈની વાત દાનધર્મ પર છે. રત્નચૂડ,
ચંદનમય્યાગ્રીની વાત દાન આપવાની વખતે કરેલા સંકુચિત
અધ્યવસાય પર છે. કંજાવતી સુદર્શનની વાત શિવજ પર છે. ચિત્તમુનિ,
અશ્વિનકુમ્ભનિ, હરિકેશીબજ આદિ વાર્તાઓ તંપ ઉપર છે. ચાર પ્રત્યેક
બુદ્ધની વાત આત્મનિર્દા અને જાત પર છે. દાન કડીયારો, હરિમજ
મચ્છીની વાત અદ્વિતિ અને નિવર્તનમાં પાલન ઉપર છે. ધીપાજની
વાત નવપદ આરાધક આચંબિલની જોણી પર છે. દાન કડીયારની
વાતમાં રક્ષાની વાત જન સમાજને અતિથયોક્તિ ભરેલી અને
દારવારપદ કદાચ લાગશે. પણ દેવના ચમત્કારો જેન મુત્રોમાં કેરકેર
નજરે પડે છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં હરિકેશમજ મુનિનાં શરીરમાં
મહુના પ્રવેશવાથી શાં શા બનાવો બને છે, તેનાથી જેન સમાજ
પ્રચરિત છે, તેથી વાર્તાઓમાં આવેલા કેટલાક બનાવો યોગ્ય છે.
એમ માનવાને કારણ છે. જ્યાં તે બનાવો હોવા ન હોવા તેમાં
શંકા કરવાનું ખાસ કારણ રહેતું નથી, પણ પ્રજામાંથી પ્રમુખો
તેમના જીવનમાંથી શાં શા સદ્બોધ લેવાના છે, તેજ માત્ર મુદ્ધણ
કરી કર્તવ્ય પરમણુ બનવા વર્તિચિત્ર પ્રવર્તન કરવા પ્રેરણ, તે તેથી
આપણને જોડો લાભ થશે નહિ.

અનમાં આ પુસ્તકના અગાઉ માદક થઇ, હિતેજન આપનાર
અને મદારા 'સદ્ગત' જેન સાદિત્વ પ્રચાર કરવાના કાર્યમાં સદાવમૂન
થનાર સર્વ સ્વધર્મો મદાવેલો આમાર માનવાની દૃષ્ટિ આ તક દ્વાય
ધરું છું. અને હવે પછી ત્રીજો ભાગ મદાર પાડવાની જગાસા જેન
સમાજની રચિ અને આદર પર હોતી મદાર આ પ્રસાવ કાર્ય
સમાપ્ત કરી વિરમું છું. ધતિવમ.

પંચમહાપત્રી પોળ.

૧૫૫૫ એપ્રિલ ૧૯૮૮

અનુરંધ મંધતો નમ્ર સેવક
જીવનસાસ જગનસાસ સંધરી.

અનુક્રમણિકા.

નં.	વાર્તા.	...	...
૧	ધન્યકુમાર	...	...
૨	શાળીલદ્ર	...	...
૩	દુર્જરાંકદેવ અને શ્રેણિક	...	...
૪	નાંદિષેણની સેવા	...	...
૫	સુદર્શન શેઠ	...	...
૬	અરણિક મુનિ	...	...
૭	સતી કલાવતી	...	...
૮	હરીબળ મચ્છી	...	...
૯	કાન્હડ કઠીયારો	...	...
૧૦	શ્રીપાળ	...	...
૧૧	રતનચુડ વ્યવહારીઓ...	...	...
૧૨	ચંપક શેઠ	...	...
૧૩	કર્મરક્ષિત કુમાર	...	...
૧૪	ચિત્ત અને બ્રહ્મદત્ત	...	...
૧૫	હરિકેષબળ	...	...
૧૬	નમિરાજ	...	...
૧૭	નિર્ગતિ (પ્રત્યેકશુદ્ધ)	...	...
૧૮	કરકંડુ	...	...
૧૯	હીમુખ	...	...
૨૦	ચંદન મલયાગીરી	...	...
૨૧	કાવ્ય ત્રિપુટી	...	...

૧ ધન્યકુમાર

પૂર્વે ભરતશેત્રમાં પ્રતિષ્ઠાનપુર નામનું જાણ્ય નગર હતું. ત્યાં જીતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરમાં ધનસાર નામે એક શેઠ રહેતો હતો. તેને ચાર દીકરા. ૧ ધનદત્ત, ૨ ધનદેવ, ૩ ધનચંદ્ર, ૪ ધન્યકુમાર ઉદ્દે ધર્મો. ધન્નો સૌથી ન્હાનો, પણ બુદ્ધિમાં, ગુણમાં, રૂપમાં સર્વથી અધિક હતો. ધન્નાનો જન્મ થતા જ પિતાને અમલિત દ્રવ્યની વૃદ્ધિ થવા માંડી. ધનસારે જાણ્યું કે આ સૌથી છેલ્લો પુત્ર મહા ભાગ્યશાળી છે. તેને હીપેજ મહારી સંપત્તિ વધવા પામી છે. આથી ધનસાર ધન્નાની ખૂબ પ્રશંસા કરે. ધન્નો જેમ જેમ ઉમ્મરમાં વૃદ્ધિ પામતો ગયો, તેમ તેમ બુદ્ધિ, વ્યાપારકૌશલતા, ચાતુર્ય, ગંભીરતા આદિ ગુણો તેનામાં વધતા ગયા, પરિણામે ધન્નાની પ્રશંસા આખા નગરમાં થવા લાગી. પુત્રની કીર્તિ થતી સાંભળીને ધનસાર ખૂબ દુઃખ પામતો અને વારંવાર ધન્નાના વખાણ કરતો. આ પ્રશંસા ધન્નાના બીજા ત્રણ ભાઈઓથી સહન ન થઈ. તેઓ બધા ધન્નાની નિંદા કરવા લાગ્યા. એકવાર ત્રણે જણાએ મળી ધનસારને કહ્યું કે અમે વારંવાર પરદેશમાં ફરીને ધન કમાઈ લાવીએ છીએ, છતાં તમે અમારા વખાણ કરતા નથી, ને આ ધન્નો માત્ર અહિંજ બેસી

હું છે. સક્તનું ખાયપીયે છે અને મળા કરે છે; છતાં
તમે તેનાં વખાણ કરો છો, એ ક્યાંનો ન્યાય ?

ધનસારે કહ્યું: 'પુત્રો, તહમે ધન્નાની નિંદા શા સારું
કરો છો. ધન્નો બહુ પુદ્ધિમાન અને ભાગ્યશાળી છે. તેના
પુણ્યોદયને લીધે જ આપણી સંપત્તિ વધતી જાય છે. વળી
તે કંઈ બેઠો ખાય તેવો નથી. તેના ઉત્તમ ગુણો જોઈને જ
હું તેની પ્રશંસા કરું છું.

આ સાંભળી ત્રણે જણા બોલી ઉઠ્યા: એમ કં
અને જ નહિ. ધન્નાને પણ અમારી જોડે ઉદમ કર
મોકલો. એટલે કેણુ વધુ કમાય છે તેની ખાત્રી થશે.

x

x

x

x

ધનસારે આદેય પુત્રોને ૩૦૦-૩૦૦ સોનામહોરો અ
વેપાર કરવા મોકલ્યા. પહેલા ત્રણ જણાએ બંને
જઈ દરીયાણાના ગાડા ખરીદ્યાં અને સાંજે તે સાલ
દેતા દરેકને ૫૦-૫૦ સોનામહોરોનો નફો થયો.

ધન્નો પણ દરીયાણા બજારમાં ગયો. અને એક મોટ
ચોકની દુકાન આગળ થોડે છેટે ઉભો રહ્યો. આ વખ
એક બહારગામથી આવેલો એક ઠાગળ વાંચતા હતા. તે
આડતીયાએ લખેલું કે અહિંથી કીમતી દરીયાણાની વે
રવાના થઈ છે, અને તમારી તરફ આવે છે. માટે રસ્
માંથી તે ખરીદી લેજો. એટલે તમને પુષ્કળ નફો થ
ધન્નો ઠાગળના અક્ષર પાછળથી ઉઠેલવાની રૂખામાં પ્ર

[illegible]

આવે છે તો ફરી કસોટી કરું. એટલે ફરીથી ધનસારે દરેકને ૬૪-૬૪ સોનાના માસા આપી વેપાર કરવા મોકલ્યા. ત્રણ જણાઓ તેમાં ૫-૧૦ સોનાના માસા કમાઈને ઘેર આવ્યા. ધન્નો ૬૪ માસા લઈ પશુ બજારમાં ગયો. ત્યાં તેણે સુલક્ષણો એક ઘેટો જોયો. ધન્નાએ પાંચ માસા સોનું આપીને તે ઘેટો ખરીદી લીધો. તેવામાં એક રાજકુમાર પોતાની સાથે એક જોરાવર ઘેટો લઈને ત્યાં આવ્યો. ધન્નાને ઘેટા સાથે ઉલેલો જોઈને તેણે કહ્યું, લડાવવો તારા ઘેટાને આ મારા ઘેટા સાથે ? ધન્નાએ કહ્યું હા. રાજકુમારે કહ્યું કે એવી શરત કે જેનો ઘેટો કુસ્તીમાં હારે સવાલાખ સોનામ્હોરો આપે. ધન્નાએ કબુલ કર્યું. ખંને ઘેટા કુસ્તી કરવા મેદાનમાં ઉતરી પડ્યા. જોવા માટે પુષ્કળ લોક લેશું થયું. લડાઈમાં રાજકુમારનો ઘેટો હાર્યો. ધન્નાને સવાલાખ સોનામ્હોરો મળી. તે લઈ ધન્નો ઘેર આવ્યો. અને સઘળી વાત કરી. તે સાંભળીને ત્રણ લાઈનાં તે મોંઢાજ ઉતરી ગયાં. શેઠે ધન્નાની ખુબ પ્રશંસા કરી. પણ તેના લાઈઓ તો ઈર્ષાથી બળવા લાગ્યા. શેઠે કહ્યું લાઈઓ, ઈર્ષા ન કરો. છતાં તેમણે માન્યું નહિ અને ફરીવાર વેપાર કરવા મોકલવાનું કહ્યું. ધનસાર શેઠે ત્રીજીવાર દરેકને સો સો સોનામ્હોરો આપી વેપાર કરવા મોકલ્યા. પણ ઈર્ષા વાળા ત્રણ જણાને તેમાં કંઈપણ નફો થયો નહિ. આવીલે મોઢે ઘેર આવ્યા.

ધન્નો, હવે ક્યાં જવું તેનો વિચાર કરતો ચોકમાં આવેલો રહ્યો. ત્યાં તેને લોકડા બજાર તરફ સારા શુકન થ

એવે ધન્નો ગયો લાકડા જાતરમાં. ત્યાં એક ચંડાળ ઢાલીયો.
 વેચવા માટે આવેલો, પણ તે ચંડાળ હાવાથી કાઈ તેનો
 ઢાલીયો ખરીદે નહિ. ધન્નાએ ચંડાળ પાસેથી તે ઢાલીયો
 ખરીદી લીધો. અને મજુરો પાસે ઉપડાવી વેર લઈ
 ગયો. મજુરોએ ધન્નાને વેર આવી ઢાલીયો પછાડ્યો;
 કે તરત તેના ઇસ અને ઉંપળા જુદા થઈ ગયા. જુદા
 થતાંજ તેમાંથી રત્નનો ઢગલો થયો. આ જોઈ સૌ ઢાઈ
 આશ્ચર્ય પામ્યા. અને ધનસાર શેઠ તો ધન્નાપર ખૂબ ખુશ
 થઈ ગયાં. ઢાલીયાની હકીકત એવી હતી કે એક શેઠ પાસે
 પુષ્કળ દ્રવ્ય; પણ તે એવો તો કંજુસ કે ચમડી
 તરે પણ દમડી ન છુટે. પરમાર્થે એક પાંધ ખર્ચાવી તે
 તેને માથાના ઘા સમાન હતું. એટલુંજ નહિ પણ તે ઝેરાં
 છોકરાંને પૂરું ખાવાતું પણ ન આપે. જગત જનોને છેતરીને,
 જોઈ આપીને, અદકું લઈને, અને કંઈકની ચાપણો જાળ-
 વીને માત્ર અન્યાયથી તેણે ખૂબ પૈસો પ્રાપ્ત કરેલો. રાત
 દિવસ તે પૈસાની ચોરી કરતો. તેને નિરાંતે ઉંઘ પણ ન
 આવે. એક દિવસ તેણે પોતાનું બધું છૂટું છૂટું દ્રવ્ય વેચીને
 રત્નનો ખરીદ્યા. અને કુશળ કારિગર પાસે એક ઢાલીયો
 બનાવરાવી તેમાં તેણે પોતાના બધા રત્નો દૂધાંધ્યાં. અને
 કાઢીને પણ તેની વાત કરી નહિ. શેઠ હંમેશાં તે ઢાલીયામાં
 સુઈ રહે અને તેની રક્ષા કરે. એકવાર તે માંદો પડ્યો
 અને પયારી વશ થયો. ત્યારે તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે
 મને આ ઢાલીયો ખહુ પહોલો છે. માટે હું મરી જાઉં તો
 મારી સાથે આ ઢાલીયાને પણ જાળજો. સ્ત્રીએ તે કણુલ

કર્તુ. થોડાક દિવસ બાદ શેઠ મૃત્યુ પામ્યા. અને તેની
 ઈચ્છા મુજબ ઢાલીયો પણ તેની સાથે ચિતામાં બાળવા
 માટે મૂકવામાં આવ્યો, તેવામાં સ્મશાનનો રક્ષક ચંડાળ
 ત્યાં આવ્યો અને ઢાલીયાની માગણી કરી. તેની સ્ત્રીએ તે
 આપવા માટે પ્રથમ ના કહી. પણ ચંડાળે હઠ લીધી; તેથી
 બીજા માણસોના કહેવાથી તે ઢાલીયો ચંડાળને આપવામાં
 આવ્યો. તે ઢાલીયો લઈને આજે ચંડાળ વેચવા માટે
 આવેલો. અને ધન્નાએ તે ખરીદી લીધો. ધન્નાને તેમાંથી
 પુષ્કળ રત્ન પ્રાપ્ત થયાં, તેથી ધનસારે ધન્નાની ખુદ્દિના
 ખૂબ વખાણ કર્યા, અને ઇર્ષાળુ ત્રણ ભાઈઓના મુખ સ્થાન
 થઈ ગયા; પણ તેઓ અદેખાઈ છોડે નહી અને રોજ ધન્ના
 સાથે કલેશ કરે. ધન્નાએ વિચાર્યું કે કલેશથી ગોળાનું
 પાણી પણ સૂકાય. માટે સુરજનોએ જ્યાં કલેશ
 હોય ત્યાં ઉભા રહેવું ઉચિત નથી. એમ ધારી ધન્ના
 એક રાત્રે છાનો માનો ઘરબાર છોડી ચાલી નીકળ્યો. ઘાન
 જંગલ વટાવતા પ્રભાત થતાં ધન્ના ગામ નજીકના ઠાઈ એક
 ખેતર પાસે આવી પહોંચ્યો. અને વિશ્રાંતિ લેવા માટે
 ત્યાં ખેડો. ખેતરનો ખેડૂત હળ ખેડયા બાદ નવરો થઈને
 ધન્નાને જોવાથી તેની પાસે આવ્યો. અને વાર્તાલાપ કરવા
 લાગ્યો. ધન્નાની બોલવાની મીઠાશ અને લલાટની લબ્યતા
 જોઈને ખેડૂતને આ અનુભવ્યો. પરદેશી ઉચ્ચકૂળનો જણાયો.
 દેટલીકતારે ખેડૂતની સ્ત્રી ભાત લઈને આવી. એટલે
 ખેડૂતે ધન્નાને ખાવા માટે આગ્રહ કર્યો, ધન્નાએ જવાબ
 આપ્યો. ‘ મહેનત કર્યા વગર કોઈની કંઈ પણ ચીજ

લેવાનો મને હક નથી.' માટે તમે મને ઘેરોક વખત
આ દળ ખેડવાની રજા આપો તો જ. હું તમારા આમંત્ર-
ણનો સ્વીકાર કરું. ખેડતે તે કળુશું અને ખેડવા માટે
ધન્નાને દળ આપ્યું. ધન્ના દળ લઈ જમીન ખેડવા લાગ્યો,
તેવામાં દટાયેલા એક પત્થર સાથે દળ અથડાઈ. પત્થર
ઠપાઈ ગયો. ધન્નાએ ત્યાં નજર કરી તો દ્રશ્યની બદલો
એક ચરૂ તેના જોવામાં આવી. ધન્નાએ તે લઈ ખેડતને
આપ્યો. ખેડત આશ્ચર્ય પામ્યો અને ધન્નાને ભાગ્યશાળી
સમજી તે ચરૂ ધન્નાને આપવા લાગ્યો. ધન્નાએ કહ્યું. આ
થીજ તમારા ખેતરમાંની નીકળી છે માટે તે તમારી
માલીફીની ગણાય, હું તે નહિ લઉં; કારણ પારકું ધન
મારે પત્થર સમાન છે. મારે તે ખપેજ નહિ અને
ખેડતે તે ધન લીધું અને મુખી થયો. ધન્ના ખેડતની રજા
લઈ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો અને ઉગ્ગમ્યની નજરીમાં
પહોંચ્યો. ત્યાં પ્રધોત્ નામ સગ્ગ હતો. સગ્ગ ઠેાઢ ઉત્તમ
મંત્રીની શોધમાં હતો. તેણે તે દિવસે કંઠેરા પિટાવ્યો કે
જે ઠેાઢ ખુદિયાળી માણસ સર્વોવરની વચ્ચે આવેલાં યામ-
લાને, કિનારે ઉભા ઉભા કોરડાનો ગાંઠથી બાંધી દેશે તેને
રાત્ર મંત્રિપદ આપશે; આ બીડું પ્રત્યક્ષમાંથી ઠેાઢ
બીલી શક્યું નહિ. ધન્નાએ 'તે બીડું' કહ્યું. ધન્ના તે કામ
સિદ્ધ કરી મંત્રી બન્યો અને મુખ ભોગવવા લાગ્યો.

x   x   x   x

પ્રતિબ્ધનપુરમાં ધનસારશેઠ ધન્નાના ચાલી જવાથી
ઉઠાસ બની ગયો હતો. ધનસારની સર્વ લક્ષ્મી તેના ઘર-

માંથી ધન્નાની સાથે ચાલી નીકળી હતી, પરિણામે ધનસાર શેઠ અને તેનું કુટુંબ નિર્ધન બની ગયું. ધનસાર શેઠ ધાવાના પથ્રુ સાંસા પડ્યા. એટલે તે પોતાના પુત્રો અને કુટુંબ સાથે ધંધાર્થે પરદેશમાં નીકળી પડ્યો. સઘળાં ફરતા ફરતા કેટલેક દીવસે ઉત્તરથીની નગરીમાં આવ્યાં અને લિખારી વેશે શહેરમાં ફરવા લાગ્યા. ધન્નાએ પોતાને પિતાને કુટુંબ સાથે પોતાના રાજ્યમહેલના ઝરખામાંથી ચિંધરેહાલ સ્થિતિમાં ફરતાં જોયાં. તેમને જોતાંજ ધન્ને આશ્ચર્ય પામ્યો અને કર્મના ચમત્કાર વિષે વિચાર કરવા લાગ્યો. એક નોકરને મોકલી ધન્નાએ પોતાના પિતા તથા લાઇઓ વગેરેને ઉપર બોલાવ્યા અને સઘળી હકીકતથી એક બીજા વાકેફગાર થયાં. ધન્નાએ તેમને પ્રેમથી પોતાની પાસે રાખ્યા. ધન્નાનું કુટુંબ હવે ઉત્તરથીની નગરીમાં સુખ જોગવવા લાગ્યું.

દહેવત છે કે કૃતરાત્રી પૂંછડી હંમેશાં વાંટીને વાંટીજ હુર્જન હોડોપર ગમે તેટલો ઉપકાર કરવામાં આવે તો પણ તેઓ હંમેશાં અવર્ણવાદ જ બોલે. તે ન્યાયે ધન્નાના ત્રણ લાઇઓ અહિં પણ ધન્નાની અદેખાઈ કરવા લાગ્યા અને ધન્ના સારી કહેણ કરવા લાગ્યા. ધનસારને એકવાર ત્રણે વહાણે કહ્યું, પિતાજી અમારે ધન્ના સાથે રહેવું નથી, મારે અમારો લાભ વહેંચી આપો. ધનસારે કહ્યું, પુત્રો, તમારો લાભ મેંને આપ્યો તે નિર્ધન થઈ ગયા હતા અને ધન્નાએ આપણને આશ્રય આપ્યો. તેનાજ જાગ્યતું આપણે મહલે રહ્યો. મારે અમારો ન કરો, ત્યારે ત્રણ

ઇચ્છો જોલી ઉઠ્યા. પિતાજી જોઈું ન જોલો. આ ધન્નો
 ના ભાગ્યનું ખાચ છે તે કોને ખબર છે, અમે તો ધનના
 રખા હિસ્સે લાગીદાર છીએ. માટે અમને લાગ વહેંચી
 તાપો. આ ઝઘડો ધન્ના પાસે પહોંચ્યો; તેથી ધન્નાએ
 રેચાર ક્યોઈ કે જે સ્થળે કલેશ ઉત્પન્ન થાય ત્યાં મારે
 હેવું શ્રેયસ્કર નથી. એમ ધારી ધન્નો બધે વેલવ ભાઈઓને
 કોંપી ત્યાંથી ચાલો નીકળ્યો. ખરેખર, વીર પુરુષો પોતાના
 ખાતમંખળ ઉપર સુસ્તાકે રહી પુરુષાર્થ ખેડે છે.
 ત્યારે કાયર પુરુષો પારકી લક્ષ્મીપર તાનડાધીન્તા કરી અમન
 અમન ઉડાવે છે. એ પણ દુન્યાની એક અજબ ઘટના છે.
 વીર ધન્નો ત્યાંથી નીકળી અટવી માર્ગે ચાલ્યો જાય છે.
 તેવામાં તેણે એક સાધુ મહાત્માને જોયાં. જેનું મુનિને
 દેખી ત્હને અપૂર્વ ગ્રેમ જાગૃત થયો. મુનિ પાસે જઈ
 ધન્નાએ ભાવયુક્ત વંદન કર્યું. મુનિએ ધર્મબોધ આપ્યો.
 ધન્નાએ પરદારાગમનની ત્યાં પ્રતિજ્ઞા કરી. ત્યાંથી તે
 અગળ ચાલતાં કાશી નગરીની સમીપમાં પહોંચ્યો, જ્યાં
 ગંગા નદી વહેતી હતી ધન્નાએ પોતાનાં વસ્ત્ર બાંધુએ
 મુદી થાક ઉતારવા ગંગા નદીમાં સ્નાન કર્યું. બહાર આવી,
 વસ્ત્ર પહેરી, પંચ પરમેષ્ઠિતુ સ્મરણ કરતો તે નદી કીનારે
 બેઠો. તેવામાં ગંગાનદીની અધિષ્ઠાત્રી ગંગાદેવી ત્યાં આવી.
 ધન્નાને સ્વરૂપવાન દેખી તેનાપર મોહ પામી જોલી.
 હે પુણ્યયાત્રી મુરુષ, ત્હમને દેખી હું મોહિત થઈ છું
 અને કામ જવાલાથી પિડા પામું છું. માટે મારો સાથે
 સોગવિલાસ કરો અને આનંદ પામો. હું સાક્ષાંત ગંગાદેવી

હું. તમને સુખી કરીશ. આ સાંભળી ધન્નો બોલ્યો:
હે, માતાજી, આવું અઘટિત લાપણ કૃપા કરી મહારી સાથે
ન કરો. મહારે પરસ્ત્રીગમનની પ્રતિજ્ઞા છે. ત્યારે ગંગાદેવી
ક્રોધાયમાન થઈ બોલી: દિવ્યકુમાર, મારું અપમાન
ન કર અને મારું વચન માન્ય કર. નહિ તો આ ચળકતી
તરવારથી હું તારું મસ્તક ઉઠાવી દઈશ. દેવીની ભયંકર
વાણીથી જરા પણ ન ગભરાતાં ધન્નાએ ગંભીરતા પૂર્વે
જણાવ્યું, હે ગંગા મૈયા, મહને મૃત્યુનો ભય શા માં
ખતાવો છો. વહેલું કે મોડું દરેકને એકવાર મરવાનું તે
છેજ, અધર્મનું સેવન કરી જીવતા રહેવું તેના કરતાં
પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરતાં મૃત્યુ થાય એ હું વધુ પસંદ
કરું છું. મારી પ્રતિજ્ઞાનો હું કોઈ રીતે ભંગ કરનાર નથી
માટે માતા, ત્હમરી ઈચ્છામાં આવે તો મને મારી નાં
થા તો જીવડો.

ધન્નાની વીરતા અને દૃઢતા દેખી ગંગા દેવી ધન્ના
ઉપર ખુશ થઈ, ને બોલી: ધન્ય છે! કુમાર, ત્હારા જેવ
વીરપુરુષો જવલ્લેજ મેં જોયા છે. લે, હું તને ત્હારા પ
ખુશ થઈને આ ત્રિંતામણી રત્ન આપુ છું. તે તું તાર
પાસે રાખજે. તેના પ્રભાવથી તું સુખી થઈશ. એટલું બોલ
ધન્નાને રત્ન આપીને દેવી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. ધન્નો પોતા
પ્રતિજ્ઞા કાયમ રહી તે માટે પ્રભુનો પાઠ માનવા લાગ્યો.

ધન્નો ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો. અને રાજગૃહી નગરી
એક જુલું ખગીઆમાં આવી વિશ્રાંતિ લેવા માટે બેઠો. પુ
ગ્રાણી ધન્નાના આવવાથી આ સૂકાઈ ગયેલો અને જી

દે. જગીચો નવપણવિત : થઈ ગયો. યાગનો માળી આ
 રો દ્રવ્ય દેખી વિસ્મય પામ્યો. આ જગીચાનો માલીક
 ને રાજગૃહી નગરીનો કુસુમપાળ નામે એક ધનાઢય શેઠ હતો.
 આ માળીએ જઈ શેઠને જગીચો લીલોછમ થઈ ગયાની વાત
 કહી. કુસુમપાળ શેઠ જગીચામાં આવ્યો. અને ધન્નાને તેણે
 પ્રભુસ્મરણ કરતો જોયો. શેઠ ધન્નાને સામ્યશાળી ધારીને
 તેની પાસે આવી વંદન કર્યું અને પોતાને ત્યાં આવવાનું
 આમંત્રણ આપ્યું. ધન્નો શેઠની સાથે તેમને ઘેર ગયો.
 ઠે ધન્નાની છુદ્ધિ, વાઠ્યાતુર્ય, તેજસ્વી મુખાર્વિંદ, ઉત્તમશુષ્કો,
 ધૃત્યાદિથી પ્રસન્ન થઈ શેઠે પોતાની કુસુમશ્રી નામની પુત્રી
 ધન્નાને પરણાવી. ધન્નો અહિં મુખ લોગવવા લાગ્યો.

x

x

x

x

રાજગૃહી નગરીના મહારાજા એણિકનો સેયાનક
 ના નામનો હાથી એકવાર મહોત્તમ વળી છટો થઈ નાઠો. અને
 તેના વસ્તીમાં ત્રાસ વર્તાવવા લાગ્યો. આ વખતે અબયકુમાર
 પર ઉજ્જયીનીમાં પ્રધોત રાગને ત્યાં હતો; એટલે તેમના સિવાય
 રી નગરીમાંનું કોઈ પણ માણસ આ હાથીને બાંધી શક્યું નહિ.
 આ હાથી તો વધુને વધુ ત્રાસ વર્તાવવા લાગ્યો, ત્યારે એણિકે
 પાની ઢંઢેરા પિટાવ્યો. કે કોઈ પણ વીરપુરુષ આ હાથીને વશકરી
 શકે. બાંધી દેશે તેને રાજ પોતાની સોમશ્રી નામની કુંવરી પર-
 રીશ છાવશે. આ બીડું ધન્નાએ ઝડપ્યું. અને પોતાની વીરતાથી
 પુર હાથીને વશ કરીને એણિક રાજાની કુંવરી પરણ્યો. ધન્નો
 જીવ મુખ લોગવવા લાગ્યો.

આ રાજગૃહિ નગરીમાં ગોલદ્ર નામે એક ધનાઢ્ય શેઠ રહેતો હતો. તે ઘણોજ દયાળુ અને ભદ્રિક હતો. એક વાર એક કાણીયો ઠગ પૈસા કઠાવવાના ઇરાદે ગોલદ્ર શેઠ પાસે આવ્યો અને કહ્યું. ‘દયો શેઠ, આ તમારા લાખ રૂપીઆ અને લાવો મારી ઘરાણે મૂકેલી એક આંખ.’ ગોલદ્ર આ સાંભળી વિચારમાં પડ્યો અને કહ્યું. ‘લાઈ, મેં તારી આંખ કયે દહાડે ઘરાણે નાખી છે કે તું લેવા આવ્યો છું?’ આ સાંભળી પેલો ઠગ બોલ્યો. ‘શેઠ, આપો છો કે નહિ નહિ તો રાત્ર પાસે જઈ ફરીયાદ કરું છું. હું એવો મૂર્ખો નથી કે લાખ રૂપીયા લઈ તમારે ઘેર આપવા આવું. શેઠ તો સાંભળત દિગજ બની ગયા. અને આ ગળે પડનાર ઠગને શું જવાબ આપવો તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. આસપાસથી ઘણા માણસે આ કૌતક લેવા લેગાં મળ્યા, પણ આ ઝગડાનું કોઈ નિરાકરણ કરી શક્યું નહિ. પેલો ઠગ રાજદરબારમાં ફરીયાદ કરવા ગયો. ધન્નાએ પોતાની વિચિક્ષણ બુદ્ધિથી ધૂર્તન ધૂર્ત વિદ્યા પારખી લીધી. અને ઠગને બીજો દિવસે ફરીયાદ કરવા આવવાનું કહ્યું. સાંજ પડતાં ધન્નો ગોલદ્ર શેઠને ત્યાં ગયો અને કહ્યું કે આવતી કાલે તમે રાજ દરબારમાં આવવું પેલા કાણીયા ઠગને કહેજો કે મારે ત્યાં ઘણી આંખો ઘરાણે પડી છે, પણ તેમાં તમારી આંખ કઈ તે પારખી શકાર નહિ, માટે તમારી બીજી આંખ કાઢી આપો. એટલે તેને મારે મેજબીને તમારી આંખ તમને પાછી આપું. બીજો દિવસે પેલો ઠગ ગોલદ્ર શેઠને લઈને રાજમહલામાં આવ્યો અને ફરીયાદ કરી. ગોલદ્ર શેઠે ધન્નાએ સુક્તિ બતાવ્ય

જાળ કમને કહ્યું. એટલે કમ પકાઈ ગયો. રાજાએ તેને
તરણે ગધાઠે બેસાડી માથે મુઠો કરાવી જામમાંથી કાઢી
ફેંક્યો. સૌ ઠોપું ધન્નાની જીવિની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.
ગોબદ્રશેઠ ધન્ના પર ખૂબ પ્રસન્ન થયાં અને પોતાની મુબદ્દા
માથે પુત્રી રહેને પરણાવી. ધન્ના પોતાની ત્રણ સ્ત્રીઓ સાથે
મુખ ભોગવવા લાગ્યો.

પુણ્યશાળી છવો જ્યાં જાય ત્યાં મુખ પામે. અને
પાપાત્માઓ જ્યાં જાય ત્યાં દુઃખ પામે. એ ન્યાયે ધન્ના
જ્યારે રાજગૃહીમાં બાહ્યાદી મુખ ભોગવતો, ત્યારે ધન્નાના
કુટુંબીઓ ઉજ્જયિનીમાં દુઃખ ભોગવતા હતા, કારણકે
ધન્નાના એકાએક ચાકી જવાથી ધનસાર તથા તેના ત્રણ
પુત્રો પર રાજા શુસ્તો થયો હતો અને તેમના ઘર બાર હુડી
લીધા હતા. ધનસારે ઉજ્જયિનીમાં દુઃખી અવસ્થામાં રહેવાનું
દિયેલ માન્યું નહીં. તેથી તે પોતાના પુત્રો સાથે પરદેશમાં
પેટ શુભરો કરવા માટે નીકળી પડ્યો. અને ફરતાં ફરતાં
તેઓ રાજગૃહિ નગરીમાં આવી પહોંચ્યા. એકવાર ધન્નાએ
પોતાના મહેલમાં એકા એકા પોતાના પિતા તથા બાહ્યોને
જિખારી વેશે બોધ્યાં, તેથી ધન્નાએ હેમને ઓળખી આકર
પૂર્વક ઉપર તેડાવ્યા. અને સમળી હકીકત કહીને પોતાની
પાસે રાખ્યા. આ પ્રમાણે ધનસારનું આશુ કુટુંબ રાજ-
ગૃહીમાં મુખ ભોગવવા લાગ્યું.

અહિં પણ ધન્નાને તેના ભાઈઓ સૂણે જાવવા દે નહિ.
રાજ તેની સાથે કલેશ કરે. કહેવત છે કે સજ્જન પુર્યો
સજ્જનતા છોડે નહિ. અને દુર્જનો દુર્જનતા છોડે નહિ.

યા. આ નોંધ ત્રણ વહુઓ સુલદ્રાની અદેખાઈ કરવા
 ગી. અને એકવાર તો તે ત્રણ જણીઓએ ડાસાને સ્પષ્ટ
 જણાવી દીધું કે અમે તો હવે છાશ દેવા જવાના નથી.
 કલને તમારી વહાલી વહુ સુલદ્રાને. ત્રણ વહુઓએ
 વાનું બંધ કર્યું. એટલે સુલદ્રા રોજ છાશ દેવા જવા
 ગી. એકવાર ધન્નાએ ત્રેની પત્નીને સુલદ્રાની સઘળી
 હકીકત જણી દેવા કહ્યું. તેથી ધન્નાની સ્ત્રી સૌભાગ્ય
 મંજરીએ સુલદ્રા આવતાં તેને આદરપૂર્વક બેસાડી. અને
 તેની સર્વ હકીકત કહેવા જણાવ્યું. સુલદ્રાએ પોતાના
 કુટુંબની સર્વ આપવીતી જણાવી. તેવામાં ધન્ના આવ્યો
 અને અપ્રકટપણે સુલદ્રા પ્રત્યે બોલ્યો: હે દેવી. તું કેટલી
 બધી સુંદર દેખાય છે! ખરેખર તારું ના ઘરની
 અપસરા જેવું છે. ડાસાને પડી
 માટે માફ કરું ને હું કર્યું અ
 રહે. હું તારા થો
 વિલાસ કર.
 મળ કર.

ધ

ઉઠી: શું

સમસ્ત

મારા

જણ

પા

ન હતો નિશ્ચય, એક જાન. અને ફરી ફોર્મવાર આવા શબ્દો
 માંથી ન લોહવા. આ કહેજે હું આપના વરનો ત્યાગ
 તેવી ગરીબાઈમાં કે જે તેવા દુઃખમાં હું
 નેવી નથી, એમ નિશ્ચય માનજો. એટલું
 તૈયારી કરી. ધનનાં તેને
 કર્યું અને પોતેજ ધનના છે
 નાંજ મુશ્કેલીના કર્યોનો ચર ન.
 માફી માગી. ધનનાં પછી તેણીની
 કરી. અને ત્યાં આનંદપૂર્વક રહ્યાં.

પછી મુશ્કેલી થેર ન આવી, તેથી
 લાગ્યો કે મને તેમ હો પછી આજે
 છે. એમ કરતાં સાંજ પડી. ધન-
 ન રહ્યો. પ્રભુ વડુઓ ધનસાર પ્રત્યે
 ઠાં માફલોને તમારી કાઢી વડુને,
 કે તમારી વડુ લાડી છાયા લાવે છે
 કાશું હોયું બેઠ્યો. આ સાંભળી ધનસાર
 તરત તે ઉતાવળે ઉતાવળે ધનનાની
 પહેરેગીરને મુશ્કેલી બાજવ પૂછ્યું.
 મુશ્કેલીએ તો નવા નવા હુમકાં
 પહેરી શેઠ સાથે મળા કરે.
 તો હોય કોય ઉડી ગયા.
 પાડી. એટલે ધનનાં બહાર
 પૂરી કેવાનો હુકમ આપ્યો.
 મધ એટલે ત્રણ બાઈઓ

માંડ્યા. આ ભેધ તમે વડુજો મુબદ્દાની અદેખાઈ કરવા
લાગી. અને એકવાર તો તે તમે જાણીજોએ ટોચાને સ્થા
જણાવી દીધું કે અમે તો હવે છાગ દેવા જવાના નથી.
મોઢલજો તમારી વડાલી વડુ મુબદ્દાને. તમે વડુજોએ
જવાનું બંધ કર્યું. એટલે મુબદ્દા રોજ છાગ દેવા જવા
લાગી. એકવાર ધન્તાએ તેની પત્નીને મુબદ્દાની સઘળી
હુકીકત જાણી લેવા દહ્યું. તેથી ધન્તાની સ્ત્રી સોલાચ્ય
મંજરીએ મુબદ્દા આવતાં તેને આદરપૂર્વક બેસાડી. અને
તેની સ્વર્ગ દુકીકત કહેવા જણાવ્યું. મુબદ્દાએ પોતાના
દેહબંધની સ્વર્ગ આપવીતી જણાવી. તેવામાં ધન્તા આવ્યો.
અને અપ્રકટપણે મુબદ્દા પ્રત્યે બોલ્યો: હે દેવી. તું દેહલી
બધી સુંદર દેખાય છે. અંદર તારું રૂપ મુદ્રના ધરની
અપસરા જેવું છે. તું આ ટોચાને પાને ક્યાંથી પડી ?
માટે મારું દહ્યું જો માને તો હું દહ્યું છું કે તું હવે અહિજ
રહે. હું તારા પર પ્રયત્ન થયો છું. તો મારી સાથે પ્રેમ
વિલાસ કર. મારું મારું બા. સુંદર ધરણા પહેર અને
મજા કર.

ધન્તાનું આ પ્રમાણે કથન સાંભળતાં મુબદ્દા બોલ
હી: શું ત્હમે મને હલકા દૂળની સમજો છો. દેવલોક
સમસ્ત શિદ્ધિ મ્હારી પાસે મૂકવામાં આવે તો પણ
મારા ધર્મથી લેશ પણ પતિત ન થાઉં. સ્ત્રી સ્ત્રીજો
જણને પોતાનો દેહ અર્પણ કરે છે. એક તો પોતા
પતિદેવને અને બીજો અગ્નિદેવને, જો શું ત્હમે
સમજવા. મારી છાગ આપવાનો શું તમારો આવેશ

હેતુ હોતો ? જાવ, શેઠ જાવ. અને ફરી કોઈવાર આવા શંકે
 મોંમાંથી ન બોલતા. આ ક્ષણે જ હું આપના ઘરનો ત્યાગ
 કરું છું. જો તેવી ગરીબાઈમાં કે જો તેવા દુઃખમાં હું
 મહારો ધર્મ ચૂકું તેવી નથી, એમ નિશ્ચય માનજો. એટલું
 બોલી મુલદ્રાએ ઉઠવાની તૈયારી કરી. ધન્નાએ તેને
 રોકીને પોતાનું જીવન વૃત્તાંત કહ્યું અને પોતે જ ધન્ના છે.
 તે બહેર કયું. વાત સાંભળતાં જ મુલદ્રાના હૃદયનો પાર ન
 રહ્યો. મુલદ્રાએ ધન્નાનો માફી માગી. ધન્નાએ પણ તેણીની
 શિયળ રક્ષણ માટે પ્રશંસા કરી. અને ત્યાં આનંદપૂર્વક રહ્યાં.

મધ્યાન્હ યથો પણ મુલદ્રા ઘેર ન આવે, તેથી
 ધનસાર શેઠ વિચારવા લાગ્યો કે જો તેમ હો પણ આજે
 કંઈક અનિદ્ર થયું હાશે છે. એમ કરતાં સાંજ પડી. ધન-
 સારના ઉદ્વેગનો પાર ન રહ્યો. ત્રણ વહેંચો ધનસાર પ્રત્યે
 કહેવા લાગી. સચરાજ, કાંઈ મોકલોને તમારી કાઢી વહુને,
 અમે નહોતા કહેતા કે તમારી વહુ બાડી છાયા લાવે છે.
 માટે દાળમાં કંઈક કાળું હોયું જોઈએ. આ સાંભળી ધનસાર
 તો ખુબ ખીંજાયો. તરત તે ઉતાવળે ઉતાવળે ધન્નાની
 દહેલીએ આવ્યો. અને પહેરેગીરને મુલદ્રા બાળત. પૂછ્યું.
 પહેરેગીરે જણાવ્યું કે મુલદ્રાએ તો નવા નવા લુગડાં પહેર્યાં
 છે. અને ખુબ ઘરાણું પહેરી શેઠ સાથે મળ કરે છે.
 સાંભળતાં જ ધનસારના તો દોશ કેશ ઉડી ગયા. તરત
 તેણે ધન્ના શેઠને ખુબ પાછી. એટલે ધન્નાએ બહાર આવી
 જા રોસાને જેલમાં પૂરી કેવાનો દુકમ આપ્યો. અહિં
 ત્યાં ખુબ વાર થઈ એટલે ત્રણે બાઈએ ધન્નાની

ડહેલીએ આવ્યા. અને સુલદ્રા તથા ડોસાની માંગણી કરી ધન્નાએ ત્રણે લાઠીઓને પણ જેલમાં પૂરી દીધાં. પછી ત્રણ વહુઓ રોતી કકળતી આવી. ધન્નાએ તહેમને ધણ મરાવી કાઢી મૂકી અને બહાર રખડતી રાખી.

સવાર થયું એટલે ધન્નાએ હવે પ્રકટ થવાનું ઇચ્છ્યું. પ્રથમ ધનસારને છુટો કરી માણી માંગી અને ચોતાની સ્વ હકીકત કહી. પછી ત્રણે લાઠીઓને છુટા કર્યા. ત્રણે જણ ચોતાની વહુઓને ઝુંપડીમાંથી બોલાવી લાવ્યા. ડોસાન હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. લાઠીઓનો દ્વેષ મટાડવા એટલે શિક્ષા કરવી ઉચિત હતી એમ ધન્નાએ ધનસારને કહ્યું. ધનસાર પણ આ સાંભળી ખુશી થયો અને ત્રણે પુત્રોને હવે ધન્નાપર દ્વેષ ન કરવા સમજાવ્યું. ત્રણે લાઠીઓ આં ત્રણ વહુઓ ધન્નાનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા. અને પ્રેમ પૂર્વક તેમની સાથે રહેવા લાગ્યા. પછી ધન્ના ચોતાન કુટુંબ સાથે રાજગૃહીમાં ગયો અને ચોતાની ચાર સ્ત્રીઓ સાથે સુખપૂર્વક ત્યાં રહેવા લાગ્યો. ત્યારબાદ ચિંતામણી રત્નના પ્રભાવથી અને નવકાર મંત્રના ચમત્કારથી ધન્ના દૂરની બીછ ચાર રાજકન્યાઓ પરણ્યો અને એકંદરે આઠ સ્ત્રીઓ સાથે સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

એકદા ધન્ના આનંદમાં બેઠો છે. સુલદ્રા પાછળ ઉભી રહી ધન્નાના વાળ ચોબે છે. તેવામાં સુલદ્રાની આંખમાંથી ટપક ટપક કરતાં આંસુઓ ટપકવા લાગ્યા. તે ધન્નાના ખભા પર પડ્યાં. ધન્નાએ ચમકીને ઉચે જોયું તો સુલદ્રાને રાતી દીડી. ધન્નાએ તેને રહવાનું કારણ પૂછ્યું.

મુભદ્રા બોલીઃ પ્રાણનાથ, મ્હારા ભાઈ શાળીમદ્રને વેસગ્ય થયો છે. જાને તેથી તે દાજ્જ એકેક સીને છાંટે છે. અરેરે! એવી રીતે તે જત્રીય સીજોને છોડીને ચાલ્યો જયો. તેથી મને રડવું આવે છે. આ સાંભળી ધન્નાએ કહ્યુંઃ બોહોહો ! ત્યારે તો તે જટુજ કાયર, એમ એકેક સીને છાંટાવી હશે ? જત્રીસે સીને એટ્ટી સાથે છાંટે ત્યારે તે શૂરવીર કહેવાય.

આ સાંભળી મુભદ્રા બોલીઃ નાથ, કહેવું સહેવું છે; પણ કશું દોહિવું છે.

“લે, ત્યારે. જાન્યો મેં આઠેય સીજો ત્યાગી, ” ધન્ના બોલી હકયો.

“એમ ન થાય, બહાલા,” આઠે સીજો બોલી ઉઠી.

“ધીરપુરુષના મ્હોંમાંથી નીકળેલું વચન મિથ્યા ન થાય.” ધન્નાએ જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે અમારું શું ?” આઠે સીજોએ કહ્યું.

ત્હમે પણ ચાલો મારી સાથે. આ સ્વણિક સંસારમાં આ માટે હુણ્ધ થઈ પડયા રહેવું મનુષ્ય જન્મ વારંવાર મળવો દુર્લભ છે. આટે માનવ ભવનું સાર્યક કરવા તમે પણ તૈયાર થાવ.

સધળી સીજો દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ. ધન્ના શાળી-સિદ્ધને ઘેર ગયો અને ત્હને દીક્ષા લેવા સાવધાન કર્યો. જાને જણા પ્રભુ મહાવીર પાસે ગયા અને દિક્ષા લેધી. પુણ તપશ્ચર્યા કરી આત્માની અપૂર્વ રમણતામાં પ્રવેશ કરી અંતિમ સમયે જાનેએ અણસણ કર્યો. અને આત્માની

ઉચ્ચતમ લાવનાઓ લાવતાં યથા સમયે કાળ કરીને ધન
અને શાળીભદ્ર સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવ થયાં અને ત્યાં
મહાવિદેહમાં જન્મ ધરી યોદ્ધામાં જશે.

ધન્ય છે, મહા સામ્યવાન વીર ધન્નાને, હેમ
આપણા દેશિયા: વંદન હોજો !

૨ શાળીભદ્ર.

મગધ દેશમાં શાલિદ્રામ નામે ગામ હતું. ત્યાં ધન્ય
નામે એક વયોવૃદ્ધ અને સદ્રિક આઈ રહેતી હતી. તે
સંગમ નામે પુત્ર હતો, એથી ગામનું દળનું પાણી કર
શુભરાત અદાવતી. સંગમ માયો ચારવાનું કામ કરતો. એ
વર ગામમાં ઉત્તમી હતી. સૌ કોઈ તે દહાડે ખીરનું લોભ
જમ્યા હતા. માયાનું દેટકાક છેકનાઓ વનરામાં સંગમ
પરે રમવા આવ્યા. તે વખતે છેકરાઓએ સંગમને કહ્યું
‘આજે તે, અને મલાલી ખીર ખાઈને આવ્યા છીએ
એટલે તારું કુધી રમીશું.’ ખીરનું નામ સાંભળી સંગમને
બહુ લાગી આવ્યું. જ્યાં છેકરાં આવે ખીર ખાય, અને
રોગને વળ ને રોગો! અહીં મનમાં એવે થાની સંગમ
દરમજ દેર આવ્યો અને રોગની રાતે રહ્યું.

‘જા, જા, જા. છેકરાં આવે ખીર ખાય, ને મન
મળી !’

‘જા, જા, જા. રોગ ને રોગો! અહીં મનમાં એવે થાની સંગમ
દરમજ દેર આવ્યો અને રોગની રાતે રહ્યું.’

આથી સંગમને બહુ લાગી આવ્યું અને તે રાવા લાગ્યો. ડોસી પણ છોકરાના રડવાથી ખેડ પામી. પોતાની ગરીબ સ્થિતિ માટે ખતાવો કરવા લાગી, અને હેયું બરાઈ જવાથી તે પણ રડવા લાગી. આ સાંભળી પાટાશમાંથી કેટલીક સીઓ ત્યાં દોડી આવી અને ડોસીને રડવાનું કારણ પૂછ્યું. ડોસીએ ખીરની વાત જણાવી. એટલે આવેલી સીઓએ પોતાને ત્યાંથી દૂધ, ચોખા સાકર લઈ જવાનું અને ખીર જનાવવાનું કહ્યું. ડોસી આશ્વાસન પામી, અને પાટાથી સીઓને ત્યાંથી દૂધ સાકર ચોખા વગેરે લાવીને ખીર જનાવી. અને સંગમને ખાવા આપી. તરત ડોસી કંઈક કારણસર બહાર ગઈ. તેવામાં એક માસસમય ઉપવાસી જૈન સાધુ ત્યાં વદોરવા પધાર્યા. મુનિને કેળી સંગમને ઘણું જ હર્ષ થયો, અને પોતાને ત્યાંથી બિા લેવાનું મુનિને આમંત્રણ કર્યું. મુનિ સંગમ પાસે ગયો સંગમે યાજી મહિની જમી ખીર પ્રેમપૂર્વક મંહોત્તમ વદોરાવી દીધી. મુનિ બિલા લઈ ત્યાંથી આવતા થયો સંગમ યાજીની આશુખાશુ ચેટિલી ખીર આટતો હતો તેવામાં પેલી ડોસી આવી. ડોસીએ પાર્યું કે સંગમ બૂખું હતો, વળી ખીર જેવું ઉત્તમ ભોજન, એટલે જમીયે ખા ગયો અને હજુ તેને બૂખ હોય તેમ લાગે છે. તેથી યો વધેલી ખીર લાવીને સંગમને આપી. સંગમે પોતાની કુ સમાધી, અને મુનિને મુખ્યત્ર દાન આપ્યું જાણી તે અપૂર્વ પ્રેમ જગૃત થયો. બારે પહાઈ ખાવામાં આવવા સંગમને તે પચ્યો નહિ. રાત્રીએ તેને પેટમાં શૂળ ઉત્પ

‘હા,’ દાસીએ કહ્યું.

‘આ નગરીના મહારાજા શ્રેષ્ઠિક પણ અમારી કાંબ ન લઈ શક્યા. તો તારી માતાજી તે શું લેવાના છે. અમ મોડું થાય છે. માટે જવા દે.’ વેપારીઓએ કહ્યું.

‘પણ આવો તો ખરા, આવવામાં તમારું શું જાય છે મને લાગે છે કે તે જરૂર લેશે.’ દાસીએ જણાવ્યું.

વેપારીઓ ઉપર ગયા. અને રત્ન કાંબળો ખતાર સુલદ્રાએ તેની કિંમત પૂછી.

વેપારીઓએ દરેક કાંબળની કિંમત સવા લાખ સોના મ્હોરો જણાવી.

આ સાંભળી સુલદ્રા બોલી: તમારી પાસે આવી કેટલે કાંબળો છે ?

અમારી પાસે સોળ કાંબળો છે, એકતો હતો. એ વેપારીએ કહ્યું.—અમારાં શાળિલદ્રને ૩૨ સ્ત્રીઓ છે, તે અમારે ૩૨ કાંબળો લેવી છે.

વેપારીઓ બોલ્યા. માણ, ૩૨ તો હાલ નથી, પણ સોળ ‘બહુ સાંર’ ગણી આપો,

વેપારીઓ આશ્ચર્ય પામ્યા અને મનમાં વિચાર કયે કે આ ડોશી ગાંડી તો થઈ નથીને, એમ ધારીને એક વેપારી બોલ્યો: માણ, અમે પરદેશી છીએ, એટલે ઉધારે આપતા નથી. રોકડી કિંમત અમારે જોઈશે.

તરત સુલદ્રાએ લંઠારીને કહ્યું. ‘આ વેપારીઓને તેમની સોળ કાંબળની ૨૦ લાખ સોના મ્હોરો ગણી આપો. લંઠારીએ

૨૦ લાખ સોના મહેરો ગણી આપી. વેપારીઓ તો ત્યાંજ કંઠાગાર થઈ ગયા. અને સુભદ્રાના ગૃહની સિદ્ધિ સિદ્ધિ દેખી આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થયા. પછી ભદ્રાએ વેપારીઓને કહ્યું. આ સોજ કાંબળને અડધો અડધ ફાડીને ડર કરી આપો. એટલે અમારા પુત્રની બત્રીસે સ્ત્રીઓને કામમાં આવે. વેપારીઓ તે પ્રભાણે કરી સુભદ્રાને મંનમાં ધન્યવાદ આપતા ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. સુભદ્રાએ તે ડર કાંબળો પુત્ર વધુઓને આપી. તેમણે તે શરીર પર મૂકી તો ખડખડાટ લાગી. એટલે શરીર લૂછીને તેમણે તે કાંબળો ગટરમાં ફેંકી દીધી.

રત્નની કાંબળ વેચાંવા આવ્યાની વાત દાસી દ્વારા રાણીના ભણવમાં આવી, એટલે રાણીએ તે કાંબળ ખરીદવાની રાજ પાસે હક કહી. રાજાએ પેલા વેપારીઓને શોધવા માટે માણસો મોકલ્યા. વેપારીઓ રાજદરબારમાં આવ્યા. અને પોતાની બધી કાંબળો વેચાઈ ગઈ છે તેમ કહ્યું. એટલે રાજાએ કહ્યું. કેણે કેણે તમારી તે કાંબળો ખરીદી ?

‘શાળીભદ્ર શેઠની માંતાજીએ અમારી બધી કાંબળો ૨૦ લાખ સોના મહેરો આપીને ખરીદી લીધી છે’ વેપારીઓએ કહ્યું.

આ સાંભળી રાજા તો અચંબોજ પામી ગયો. મંત્રી અભયકુમારને બોલાવીને કહ્યું કે ભાઈ તમે શાળીભદ્રને ઘેર, અને એક કાંબળની માંગણી કરો. કારણકે રાણીએ હક લીધી છે.

અભયકુમાર શાળીભદ્રને ઘેર આવ્યો અને એક રત્ન કાંબળની રાણી માટે માંગણી કરી. આ સાંભળી શાળીભદ્રની

માતા બોલી: મંત્રિજી, ધન્ય ઘડી, ધન્ય ભાગ્ય, કે તમાર
જેવા પુણ્યશાળી પુરૂષોના મ્હારે ત્યાં પગલા થયાં. પણ
દીલગીર છું કે એકે કાંબળ અત્યારે રહી નથી. કારણકે
તે સઘળી કાંબળો શાળીસદ્રની સીઓએ દીલ લૂછીને
ગટરમાં ફેંકી દીધી છે. એટલે હું લાચાર છું. ને મને
અગાઉ ખબર હોત તો આપને ત્યાં જરૂર મોકલાવત
અમે જે નહિ જેવું સુખ લોગવીયે છીએ તે આપની મીઠી
નજર અને શીતળ છાયાનોજ પ્રતાપ છે. એમ કહી
સુલદ્રાએ મીઠાં વચનોથી અલયકુમારનો આદર કર્યો.

અલયકુમાર પણ આવાં શ્રીમંતોની નમ્રતા દેખી
આશ્ચર્ય પામ્યો. અને ત્યાંથી રાજ લઈ રાજમંદિરે આવ્યો.
રાજા શ્રેણિકને સર્વ હકીકત જણાવી. શ્રણિક મન સાથે
બોલી ઉઠ્યો. અહા ! આવાય સ્મૃદ્ધિશાળી નરરત્નો હજી
મારી નજરીમાં વસે છે ખરા ! એમ કહી તેણે અલય
કુમારને કહ્યું.

મ્હારે તે લક્ષ્મીવંત શાળીસદ્રને જોવો છે. માટે તમે
ફરી તેને ત્યાં જાવ. અને અહીં બોલાવી લાવો. હું પણ તે
પુણ્યશાળી પુરૂષના દર્શન કરી આનંદ પામું.

રાજાના કહેવાથી અલયકુમાર ફરી શાળીસદ્રને ઘેર
આવ્યો. લદ્રામાતાએ તેનું ઉત્તમોત્તમ સ્વાગત કર્યું. અને
એક રત્નજડિત કોચ ઉપર અલયકુમારને બેસાડી પુનઃ
પધારવાનું કારણ પુછ્યું.

અલય કુમારે કહ્યું. માતાજી, આપના મહુભાગ્યશાળી
સુત્ર શાળીસદ્રનું સુખાવિંદ જોવાનો રાજાને અસીલાખ થયો.

તો કૃપા કરી આપના પુત્રને મારી મારી મોઢલો, હું
મને જરાપણ ધંભ આવવા નહિ દઉં, અને મુખરૂપ તેમને
નહીં પાછા મૂકી જઈશ.

ત્યારે ભદ્રાએ કહ્યું. હે મંત્રીશર, મહારાજા અમારા
પીરછત્ર છે. તેમની આજ્ઞા એટલે આણત પ્રજુની આજ્ઞા
અમે માનીએ છીએ, તેમની આજ્ઞાનો અનાદર અમારાથી
કરી શકાય નહીં પણ.....એટલું બોલી ભદ્રા અટકી પડી.

માતાજી, આગળ બોલતાં કેમ અટકી મયા. આપને
જે કહેવું હોય તે વીના સકાએ મને કહો. અમમ
કુમારે કહેવું.

ભદ્રા બોલી. હે ભાગ્યવંત મહાનુભાવ, કહેવાનું કારણ
એટલુંજ કે મારા પુત્ર શાળીભદ્રે અણપિ પંથ તંડકો
છાંચો વેઠ્યો નથી. તે બટુજ મુકોમળ છે, તે આપ જણો
છો. વળી ત્યાં મોઢલવામાં મને હરકત નથી. પણ શાળીભદ્ર
કોઈ દિવસે રાજસભામાં ગયો નથી. ત્યાં અનેક રાજ
રાજેશ્વર, મહામાત્યો, મંત્રિઓ, મુખરો, ચેક શાહુકારો
હોય તે સર્વનો વિવેક કેમ કરવો, અથવા કયાં બેસવું,
તેનું તેને જરા પણ જ્ઞાન નથી. તેથી વિવેકને અભાવે તેને
હાંમને બહલે હામિ ચાય. જો કે કહેતાં છતાં ઉપકવી નથી.
છતાં આપ અમારા હિતેચ્છુ હોવાથી તેમજ અમારા પ્રત્યે
આપે સંપૂર્ણ લાગણી ધરાવો છો, તેથી આપને નમ્ર ભાવે
વિનંતિ કરું છું કે આપ-રાજાજીને સમજાવી અહિં પધા-
રવાનું કહેશો, તો અમારા પર મોટો ઉપકાર થશે. કારણકે
અમે આપના દીનકિંકર સેવકો મહારાજાનું મયાશક્તિ

સ્વાગત કરવાનો અપૂર્વ લાલ મેળવીયે. વળી અહોલાળ્ય અમારાં કે મહારાજા શ્રેષ્ઠિક અમારૂં આંગણું પાવન કરે. મહારાજા અહિં પધારે તો પ્રજાગણમાં પણ કહેવાય કે મહારાજા પ્રજા પ્રતિપાળ છે અને પ્રજાને ત્યાં પણ જાય છે. મંત્રીજી, આ કામ આપજ કરી શકો તેમ છે; કારણ કે આપના વચન પર મહારાજાનો સંપૂર્ણ ભરંસો છે. આટલું કામ આપ કરવાનું માથે લ્યો તો અમારૂં જીવન અમો ધન્ય માનીયે. આપ એવી રીતે સમજાવશો કે મહારાજાને એક ક્ષણ પણ એવો વિચાર ન આવે કે અમે મગફળીથી બોલીયે છીએ. અમે તો આપના દાસ છીએ. આ સર્વ કમુદ્ધિ અમે આપની મીઠી નજરથી જ લોગવીયે છીએ. તો કૃપા કરી મહારાજાને લેઈ આપ વહેલાસર અહિં પધારશો એવી અમારી અંતરની લાવના છે.

ભદ્રાની નમ્રતા અને વિવેક જોઈ અભયકુમાર આનંદ પામ્યો. તેણે ભદ્રાને કહ્યું. માતાજી, તમે ચિંતા ન કરો. હું મહારાજાને તેડીને હમણાજ આવીશ. આપ તેમના સત્કારની બનતી તૈયારીઓ કરી રાખશો. એ પ્રમાણે કહી અભયકુમાર રાજા પાસે આવ્યો. અને સર્વ હકીકત નિવેદન કરી. રાજાને પણ વાત ધ્યાનમાં બેસી ગઈ. શ્રેષ્ઠિક અભયકુમારને સાથે લઈ શાળીભદ્રાને ત્યાં જવા તૈયાર થયો.

આ તરફ મહારાજાના સ્વાગતની સર્વ તૈયારીએ ભદ્રાએ કરી. દેવદોઢમાં રહેલાં ગોસદ્રે પણ વાત જાણી તેથી પોતાના મુગની દીર્ઘિ વધે તે માટે તેણે તમાર સ્ત્રીઓ સાર કરી નાખ્યાં. અને મહારાજાના આવવાન

માર્ગ પર હંતમોત્તમ જાલીયા પાધરી આપો કરતો દગલ
પતાકાઓથી મુશોભિત બનાવી લીધો. બદાએ પગ ઠેર ઠેર
વળ પતાકાઓ અને તોરણો બધાની આકર્ષક દેખાવ
કર્યો. મહારાજા ઐશ્વિક આ સર્વ દ્રવ્ય દેખતાંજ વિસ્મય
પામ્યો. અને રસ્તા પરની સાડાત્ ઉદ્રપુરી જેવી ચોખા
દેખી શાળીભદ્રને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. અને જનુ
પાળીભદ્રને મહેલે પહોંચ્યા. બદા માતાએ મહારાજાને દેખી
તેમના ઓવારણા લીધા. અને મુંઝર સ્વાગત કરી મહેલમાં
પ્રવેશ કરાવ્યો. મહેલની અજુત રમતિલતા દેખી રાજા
ધડીબર લેઇજ રહ્યો. પોતાના મહેલ કરતાં અનેકગણો
મન્ય અને દિવ્ય મહેલ લેઈ રાજાના આશ્ચર્યને પાર
રહ્યો નહિ. અને પોતાને અહિં લાવવા માટે અભયકુમારને
ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. બદાએ મહારાજાને એક રત્ન-
જડિત્ર આસન પર બેસાડી મુખવાસ વગેરે આપ્યા. દિવ્ય
મુખવાસ મહોડામાં નાખતાંજ રાજાને અમૃત જેવો સ્વાદ
લાગવા માંડ્યો. શાળીભદ્રને જોવાને અધિર બનેલા રાજાએ
મદ્રાને કહ્યું. હે બદ્ર, તમારા પુત્ર શાળીભદ્ર કયાં છે ?

મહારાજા, તે સાંતમા માળ ઉપર છે. આપ. બેસો.
હું તેને બોલાવી લાઉં છું. એમ કહી બદ્ર ઉપર ગઇ.
અને શાળીભદ્રને કહ્યું.

હિ પુત્ર, ઐશ્વિક આવ્યા છે, માટે જોવા સાર પધારો.

એ સાંભળી શાળીભદ્રે કહ્યું. ઐશ્વિક આવ્યા હોય તો
બરીદી લીધોને માતા. એમાં મહેને શું પુછા-છા ? આપ
તે બુદ્ધિયાળી છા.

સહન કરી શકશે! ઉઘાડા પગે ચાલવું, ટાઢ તડકો વેઠવો. ટાઢું ઉતું ખાવું, પરિસહ સહન કરવા, યુવાવસ્થામાં બ્રહ્મચર્ય પાળવું એ બધું તું કેમ સહન કરી શકીશ, માતાએ કહ્યું.

માતાજી, મેં નર્કની અનંતી વેદના લોગવી છે. તો પછી ત્યાગની સાધારણ વેદના કેમ સહન નહિ થાય, અનંતકાળ સુધી ખા ખા કર્યું, તોય સંતોષ થયો નથી, વળી નર્કમાં ઉષ્ણ અને શીત એવી અનંત વેદના હું પામ્યો છું. દેવતાઈ કામ લોગોથી તૃપ્તિ નથી થઈ. તો મનુષ્યના ક્ષણિક કામ લોગોથી છવ શું ધરાવાનો હતો. માટે કૃપા કરી રજા આપોજ. માતાજી. હું સંસારમાં હવે રહેવા માગતો નથી. આજથી હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે રોજ હું એકેક સ્ત્રી છાંદીશ અને તમારા અતિશય દનેહને લીધે ૩૨ દિવસમાં ૩૨ સ્ત્રીઓ છોડીને દીક્ષા લઈશ.

શાલિલદ્રની દ્રઢતા દેખીને માતા નિરૂત્તર રહી. તેવામાં ત્હેની બેન સુલદ્રા આવી પહોંચી. લાઘવી દીક્ષા લેવાની વાત જાણતાં તેને ઘણુંજ લાગી આવ્યું. શાલિલદ્રને તેમ ન કરવા વિનંત્યું. પણ શાલિલદ્રનો નિશ્ચય લાણી તે પણ મનમંજેદ પામતી નોન રહી. શાલિલદ્ર ત્યાંથી પોતાની સ્ત્રીઓ પાસે આવ્યો. અને દિક્ષિત થવાની રજા માગી.

સુધની સ્ત્રીઓએ શાલિલદ્રને રોકવા ખૂબ વિનંતિ કરી, પણ શાલિલદ્રનો તે એકજ નિશ્ચય.

બીજા દિવસથી શાલિલદ્રે એકેક સ્ત્રી છાંડવા માંડી. ૩૨ દિવસ પછાં હશે; તેવામાં તેનો બનેલી ધનનો વેર

પણ જની શાગીબદ્ધને મરેલે મરણે. અને જૂન પાણી,
 મરણે: ' શાગીબદ્ધ, કદ, જા નેજા, મરણના કામમાં કીલ
 ન મોખ દેજા એકેકે મીને જોઈ. તે તે કામનું કામ!
 રાજ્યવાળે તો હજુસર પણ જામાં મિત્રી ન કરે. જાત,
 મારી આમે પ્રભુ મહાવીર પામે. જુ. પણ મારે મોઢાને
 ડાઘીને આપ્યો જુ. મારે જલદી જાત. '

આ શાગીબદ્ધ શાગીબદ્ધ જાગુત થયે. જાનેજા પ્રભુ
 મહાવીર પામે જ્યાં. પ્રભુને જાનેને હિત મારી. મરણે
 અને શાગીબદ્ધ સંબંધ જાને, જૂન તરફથી કરતા રાજ્ય.

એકવાર શાગીબદ્ધ પ્રભુને પૂછ્યું. જાગવાન, જાને મને
 મહાર પાળે કોણ જોવાવળે ?

પ્રભુ મહાવીરે કહ્યું. ' તમારી માતા. '

શાગીબદ્ધે જોયરી મારે પાતાન પેર મળ્યાં. પણ જાકા
 કંઈ હાજુસર જાકાર મળેલી અને કોઈ પરમાં નહિ.
 શાગીબદ્ધે કંટલાકે જાગ રાદ જોઈ આપણ વાંચ્યા, ત્યાં
 કોઈ એક મહિયારલે જૂન પાણી, મહારાજ, મહારે ત્યાંથી
 જોઈરતા જાવ.

શાગીબદ્ધે મહિયારીને ત્યાંથી વહોર્યું. પ્રભુ પામે જતાં
 રસ્તામાં તેને વિચાર થયો કે જુ. પ્રભુનું વચન મિથ્યા ગયું ?
 મહારી માતાએ તો વહોરવ્યું નહિ. શાંકનું સમાધાન કરવા
 પ્રભુને પૂછ્યું. શીપ્રભુએ જવાબ આપ્યો. શાગીબદ્ધ,
 આજે તમે જેને ત્યાંથી વહોર્યું તે તમારી પૂર્વ જન્મની માતા,

શાળિલદ્ર આશ્ચર્ય પામ્યા, ત્યાંથી તે વેલાર પર્વતપર ગયા. અને સંથારો કર્યો. કાળાન્તરે શાળિલદ્ર મૃત્યુ પામી સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં દેવ પછે ઉત્પન્ન થયાં. ત્યાંથી તે મહાવિદેહમાં જન્મ લઈ ભાક્ષગતિને પામશે. ધન્ય છે શાળિલદ્ર સમા વીર નરને, તહેમને આપણાં અગણિત વંદન હો જો !

અનુત્તરં દાનમનુત્તરં તપો, હનુત્તરં માનમનુત્તરં યશઃ ।
શ્રી શાલિભદ્રસ્ય ગુણા અનુત્તરા, અનુત્તરં ધૈર્ય મનુત્તરં પદમ્ ।

૩ દર્દુરાંક દેવ અને રાજા શ્રેણિક.

કૌશાંબિ નગરીમાં શતાનિક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે ગામમાં સેકૂક નામનો એક ગરીબ બ્રાહ્મણ વસતો હતો. એકવાર તેની સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યો. અને પ્રસુતિ સમય નજીક આવ્યો ત્યારે તે સ્ત્રીએ પોતાના પતિને કહ્યું કે તમે મહારા માટે ગામમાંથી ઘી, ગોળ, વગેરે લઈ આવો, જેથી હું પ્રસુતિકાળ સૂખપૂર્વક પસાર કરું. આ માંભળી બ્રાહ્મણ બોલ્યોઃ આપણે દરિદ્રી છીએ, વળી મહારી પાસે એવો કાંઈ હુન્નર નથી કે જેથી હું પૈસા કમાઈને ઘી ગોળ વગેરે લાવી આપું. ત્યારે તે બ્રાહ્મણ સ્ત્રી બોલીઃ પ્રાણનાથ, ઉઘમ કરવાથી દરેક વસ્તુ સાંપડે છે; માટે ગમે તે ઉઘમ કરી ઘી ગોળ વગેરે મેળવો. બ્રાહ્મણ ઉઘમની પ્રીતર કરતો ત્યાંથી નીકળ્યો, અને એક બગીચામાંથી

સુંદર ફળ લઈ આવ્યો. તેણે તે ફળ રાજાને લેટ કર્યું. અને રાજા પાસેથી ધી ઝોળ મેળવ્યા; હવે આ પ્રાદાણ તો નોજ ફળ લઇને રાજા પાસે જવા લાગ્યો. અને તેની સેવા કરવા લાગ્યો.

એકવાર અ'પા' નગરીનો રાજા હધિવાહન પુષ્કળ સૈન્ય લઈને કૌશાંબી નગરી છુટવા માટે આવ્યો. શત્રુનિક પાસે થોડું લશ્કર હોવાથી તે ગંભીર રહ્યો. અને કિલ્લામાં જ બસી રહ્યો. હધિવાહનના લશ્કરે તંબુ નાખી બહાર પહોંચી ગયો. કેટલાંક દિવસો બાદ વર્ષાનું યજ્ઞ યજ્ઞ, એટલે હધિવાહનનું લશ્કર વેરણુ ઉરણુ યજ્ઞ ગયું; માત્ર સેનાપતિ અને થોડાંક માણસો છાવણીમાં રહ્યાં. તે સમયમાં પેલા પ્રાદાણ બગીચામાં ફળ લેવા આવ્યો, તે વખતે તેની નંજર છાવણીમાં પડતા ઘણાં જ થોડાં સિંધાઈઓ તેના જવામાં આવ્યા, તેથી સમય વર્તીને તે શત્રુનિક રાજા પાસે આવ્યો અને કહ્યું, 'મહારાજા, આજનો દિવસ આપના મંદિર વિજયવંત છે; માટે આપ જો આજે જ હધિવાહનના લશ્કર પર હુમલો લઈ જાઓ તો જરૂર વિજય મેળવો.' આ સાંભળી રાજાએ પોતાનું સૈન્ય એકઠું કરી એકત્ર બજાવી હધિવાહનના સૈન્ય પર હલ્લો કર્યો, પરિણામે તેનું સંઘર્ષ સૈન્ય નાસી ગયું. અને શત્રુનિક રાજા જય પામ્યો. રાજા પેલા પ્રાદાણ પર પ્રસન્ન થયો અને તેને આદર પૂર્વક પોતાની પાસે તેડાવી ઇચ્છિત વસ્તુ માગવાનું કહ્યું. પ્રાદાણે જવાબ આપ્યો: મહારાજા, મારી ઓને પૃષ્ઠીને હું આપને કહીશ. રાજાએ કબુલ કર્યું. પ્રાદાણ પોતાની મી પાસે ગયો.

અને સર્વ વાત નિવેદન કરી. ગ્રાહ્યણની શ્રીએ કહ્યું. પ્રા
 નાથ, આપણે રાજા પાસે પુષ્કળ દ્રવ્ય માગીએ, પણ નાહ
 એવી ઉપાધિ શા માટે વહોરવી? કારણ કે ધનને જાળવ
 વાની આપણે રાત દિવસ ફિકર કરવી પડે, તેમ છતાં
 કોઈ સમયે તે ધન ચોરાઈ જાય, તો આપણે પાછા દરિદ્ર
 દરિદ્ર જ રહીએ. માટે મારી સલાહ એવી છે કે તમા
 મહારાજા પાસે માંગવું કે ગામમાં રોજ એકેક ઘરે જમ
 જવું, અને એક સોના મહોર દક્ષિણાની રોજ મળે. શ્રી
 શિખામણુ માની ગ્રાહ્યણે તેના કહેવા પ્રમાણે રાજા પાસે
 માગ્યું. એટલે રાજાએ તે પ્રમાણે પ્રબંધ કરી આપ્યો.
 ગ્રાહ્યણ દરેક ઘર રોજ જવા લાગ્યો અને એકેક સોના
 મહોર દક્ષિણાની લાવવા લાગ્યો. ગામ લોકના ઉપરાઉપર
 આમંત્રણ ગ્રાહ્યણને મળવા લાગ્યા. ગ્રાહ્યણ પણ પૈસાના
 અને સ્વાદિષ્ટ ભોજન જમવાના લોકમાં પડ્યો. એટલે તેણે
 એવું કર્યું કે એક ઘરથી જમીને આવે, એટલે ઘર આવી
 ખાધેલું સર્વ માંમાં આંગળી ઘાલીને વમન કરી નાખે, અને
 તરત ધીળે ઘર જઈ જમે અને દક્ષિણા લાવે. આમ
 કરતાં થોડાક દિવસમાં તે પૈસાદાર તો થયો; પણ ખોરાક
 ખાધને વારંવાર ઉલટી કરવાથી તેને વ્યાધિ ઉત્પન્ન
 થઈ, વખત જતાં વ્યાધિએ ભયંકર રૂપ પકડવાથી તે
 શરીર કોલીયો થયો. આ જોઈ તેની સ્ત્રી છોકરા વગેરે
 ગ્રાહ્યણનો તિરસ્કાર કરવા લાગ્યા. મંત્રીએ પણ ગ્રાહ્યણ
 બદલે તેના છોકરાને જમવા જવાનું કામ સોંપ્યું. અને દરેક
 ઘર આ ગ્રાહ્યણના છોકરા જમવા જવા લાગ્યો. તે

આપ દાગિત જાળવવી અનેક વિવિધ પદાર્થોનાં જરૂરો રહે-
તેથી ઘનના નમામ અનુકૂળ આ પ્રકારને દેવતા વગરના
અંગનાવા લાગ્યા. પરિણામે પ્રાણનું પદ્મ ઘનનાં કંઈકને
અને તે એક જગત ધરની જદાર નીકળી ગયો. ઘનનામાં
કોઈ જગતમાં નિવેશ તરફનું પાત્રો તેણે પીધું. પીનાંજ
તેનો રાત્ર યોજાનયોજ એકદમ મરી ગયો. અને તે નિરાશી
બની બોલે.

દરે આ પ્રાણનું ફરતો ફરતો રાજગૃહિ નગરીના
દરવાજે આવી પહોંચ્યો. તે સમયે પ્રભુ મહાવીર રાજગૃહિ
નગરીનાં એક બગીચામાં સમામર્ષા પ્રલજ્જાના પુર
પ્રભુના દર્શને જવા લાગ્યાં. દરવાજે રહીને માટે રહેતાં
દારપાળેને પણ પ્રભુના દર્શને જવાની ઇચ્છા થઈ. પણ
પોતાની રક્ષક તરીકેની જગ્યા સામરનાર કોઈ નહોતું.
તેવામાં આ પ્રાણનું ત્યાં આવેતો એક દારપાળે પ્રાણનું
રક્ષકનું કામ સોંપ્યું. અને ત્યાંથી આવ્યા બાદ પ્રાણનું
સ્વં પ્રકારનો આશય આપવાનું જણાવ્યું. પ્રાણને રક્ષક
તરીકેની જગ્યા લીધી. તેને યોગીકવારે જુબ તપા લાગી
અને કંઈ કુઠાવા લાગ્યો. દારપાળે તેને ત્યાંથી ખસવાનું
નહિ ઠહેવાથી તે પ્રાણનું ત્યાંજ રહ્યો. પરિણામે તુપાની
મદ્દા વેદનાથી પીડાતો ઠમસિયોએ તે ત્યાંજ મૃત્યુવચ થઈ
ગયો અને મરીને રાજગૃહિ નગરીની બહારની એક વાવમાં
દેઠકાપણે દેવગ્ન થયો.

એકવાર ફરી પ્રભુ મહાવીર રાજગૃહિમાં પધાયા. કેટ-
લીક સ્ત્રીઓ આ વાવ ઉપર પાણી ભરવા આવેલી. તેઓ

અરુપરસ યોલવા લાગી. આજે પ્રભુ મહાવીર પ્રધાર્યા છે તો આપણે ત્હેમને દર્શન કરવા જવાનું છે. ઉપયુક્ત શબ્દો વાવ માંડેના આ દેડકાએ સાંભળ્યા. પૂર્વ કર્મન સંયોગે ત્હેને અધ્યવસાયો થયાં કે અગાઉ આવા શબ્દો મેં ક્યાંક સાંભળ્યા છે! એમ ચિંતવતા ત્હેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું અને પૂર્વે બ્રાહ્મણના ભવમાં ચોતે કરેલું રક્ષક કામ યાદ આવ્યું. તેને પ્રભુ મહાવીરના દર્શન કરવા જવાનું મન થયું તેથી તે દેડકા વાવમાંથી બહાર નીકળી પ્રભુના દર્શને ઉદ્યાન તરફ જવા લાગ્યો, તેવામાં શ્રેણિક મહારાજ પણ ચતુરંગી સેના સાથે પ્રભુને વાંદવા જતા હતા. રાજા શ્રેણિકના કોઈ અશ્વના પગ તળે આ દેડકા આવી ગયો, અને કચરાયો. તરત જ તેણે ‘પ્રભુ મહાવીર’ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરી દેહ છોડ્યો. પ્રભુ દર્શનની પવિત્ર ઝંખનામાં આ દેડકા મરીને પહેલા દેવલોકમાં દર્દુરાંક નામે દેવ થયો.

એકવાર ઇંદ્રલોકની સભામાં શ્રેણિક મહારાજની ધર્મ પ્રત્યેની અહગ શ્રદ્ધાના વખાણ થયાં. દર્દુર નામના દેવને શ્રેણિકની પરીક્ષા કરવાનું ‘મન થયું’. તેથી તે કોઢીયાનું રૂપ કરીને પ્રભુ મહાવીરની વ્યાખ્યાન પરિષદમાં આવ્યો, અને રાજા શ્રેણિક તથા પ્રજાજનોનાં દેખતાં ચોતાના કોઠવાળા દેહ ઉપરથી દુર્ગંધી રસ લઈ પ્રભુના શરીરને ચોપડવા લાગ્યો. આ જોઈ શ્રેણિકને લાગ્યું કે આ દોષુ દુષ્ટ માણસ છે કે પ્રભુની આશાતના કરે છે. એવો વિચાર કરી દેશના પૂરી થયા પછી તે દુષ્ટને તેનો યોગ્ય બદલો આપવાનો મહારાજ શ્રેણિકે વિચાર કર્યો. તેવામાં

પ્રભુ મહાવીરને છીંક આવી. તરત પેલો દેવ જાણ્યો. તમે
 મરો. આ સાંભળી રાજા ઐષ્ટિક શુસ્સે થયો. તેવામાં રાજાને
 છીંક આવી. એટલે દેવે કહ્યું. ‘ઘણું જીવો’ યોદીવારે
 અભયકુમારને છીંક આવી. એટલે દેવ જાણ્યો. ‘જીવો’ યા
 મરો. તેવામાં કાળ નામના કસાઈને છીંક આવી, એટલે
 દેવે કહ્યું. ‘ન જીવ, ન મર.’ આ સાંભળી રાજાને આશ્ચર્ય
 થયું. પણ પ્રભુ મહાવીરને મરવાનું કહ્યું. તે ઐષ્ટિકને જાહુ
 લાગી આવ્યું. તેથી તેમણે. આ કોદીયાને સમોસરણની
 બંધાર નીકળતાં પકડી દેવાનું સિપાઈઓને કહ્યું. આખ્યાન
 મુજબ યથા બાદ કોદીયો બંધાર નીકળતો હતો; તેવામાં
 રાજાના સિપાઈઓએ કોદીયાને ચારે બાજુથી ઘેરી લીધો.
 એટલે કોદીયો આકાશ માર્ગે ઉડી ગયો. ઐષ્ટિક પુનઃ
 પ્રભુ પાસે આવ્યો. ‘અને કોદીયાનું જીવનવૃત્તાંત પૂછી, તેણે
 કહેલા ચાર શબ્દોના અર્થ સમજાવવા પ્રભુને કહ્યું. પ્રભુએ
 ઉત્તર આપ્યો. હે રાજા, આ કોદીયો દેહકાના ભવમાં
 મહારા દર્શને આવતાં અમ્મના પગ તળે કચ્છાઈ મરણ
 પામ્યો, અને તે પહેલા દેવલોકમાં હજાર નામે દેવ થયો
 છે. ત્હેણે મને જે પોતાના શરીરના દુર્ગંધી રસથી લેપ
 કર્યો તે દિવ્ય ચંદનનો લેપ હતો. વળી મને છીંક આવતાં
 ‘મર’ કહ્યું તેનું કારણ હું જ્યાં સુધી આ જગત પર છું,
 ત્યાં સુધી મને વેદનીય આદિ ચાર કર્મ વળગેલા છે, પણ
 હું મૃત્યુ પામતાં સર્વ કર્મથી રહિત જની મોક્ષ મુખને
 પામવાનો છું; એટલે ત્હેણે મને મરવાનું કહ્યું. રાજા,
 રહમને છીંક આવતાં ‘ઘણું જીવો’ કહેવાનો એ અર્થ

હતો કે તહમે હાલમાં અપૂર્વ રાજ્ય સોહાળી લોગવો જે
 પણ મૃત્યુ પામીને તમે નરકમાં જવાના છો. તેથી તે
 તમને જીવવાનું કહ્યું. વળી અભયકુમારને ‘જીવ’ આ મં
 કહેવાનું તાત્પર્ય એ કે અભયકુમાર અત્યારે સંપૂર્ણ રાજ
 સુખ લોગવે છે અને ધર્મક્રિયા કરે છે, અને મૃત્યુ
 તે અનુત્તરવાસી દેવ થવાનો છે; એટલે ત્યાં પણ તે અપ
 સુખ લોગવવાનો છે. તેથી તેને જીવ આ મર કહ્યું. ક
 નામના કસાઈને ‘ન મર, ન જીવ’ કહ્યું, તેનું કા
 એ કે તે અહિયા દરરોજ પાંચસે પાડાની હિસા કર
 ઘોર પાપકર્મ ઉપાર્જન કરે છે, અને મરીને તે સાત
 નરકમાં જવાનો છે. એટલે તેને ‘ન જીવ, ન મર’ કહ

આ સાંભળી શ્રણિક નિરાશ થઈ ઝાલ્યો: હે પ્રજા
 આપ જેવા જગદુદ્ધારક, મહારાં શુરદેવ હોવા છતાં
 નરકમાં જઈ એ કેમ બને? પ્રભુએ કહ્યું. રાજન્,
 સમ્યક્ત્વ પામ્યો, તે પહેલાં તેં નિકાચિત કર્મનો મહા
 બંધ પાડી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું છે, તો તે મિથ્યા કે
 થઈ ચકે, જીવે દરેલા કર્મ લોગવ્યા વિના સુક્તિ નથી
 (There is no escape from the effect of
 one's actions) પરંતુ તહારે આસ્વાસનલેવા જેવું એ
 કે નરકમાંથી નીકળીને તું આવતી ચોવીસીમાં ‘પદ્મનાભ’ ના
 પ્રાન્ન તિર્થેકર થકશ. આ સાંભળી રાજા હર્ષ પામ્યો. પ
 નરકનું દુષ્ણ લોગવવું પડ્યો. એવો વિચાર આવતાં પુનઃ
 લોગવે, પ્રભુ એવો એકે ઉપાય નથી કે હું નરકમાં ન જઈ
 અહીં મહાર્જન કહેતા હતા. રાજન્. જે દારી કપીલા રા

સાધુને બાપ પૂર્વક દાન આપે, અથવા દાન નામનો રક્ષક
 જે રાજ પાંચસે પાડાનો વધ કરે છે તે ન કરે, તેા તે
 બને. મંણિક બોલ્યાં: પ્રભુ જોનો આપ કરેલું? જેમ કહી
 પ્રભુને વંદન કરી મંણિક સ્વસ્થાનકે જાયો. તેને કવિના
 દારીને બોલાવીને સાધુને દાન આપવાનું કહ્યું. કવિનાએ
 જવાબ આપ્યો. મહારાજ, બીજું જમું મને કામ મેણિક;
 પણ આ કામ ક્યા કરી ન જોપડો. વાજને જાગનાર
 તેને દાન આપવાનું કહ્યું. જોડે તેને કોર સાધુને દાન તેા
 આપ્યું; પણ દાન આપતાં તે બોલી: આ સાધુને દાન
 આપતી નથી, પણ મંણિક મહારાજનો ચાટવો આ દાન
 આપે છે. પછી રાજાએ પેલા કાજ કરાઈને પાડાનો વધ
 ન કરવાનું કહ્યું: કસાઈએ તે માન્યું નહિ. જોડે વાજાએ
 તેને એક અંધ કૂવામાં નાખ્યો. ત્યાં કસાઈએ દારૂની
 માટીના પાંચસે પાડાઓ ચિતર્યા અને ભાવથી તેને તે
 બધાને મારી નાંખ્યા. આ વાતની યેલિકને ખબર પડતાં
 પ્રભુ મહાવીરનો સત્ય વચનની તેને દ્રઢ સદા થઈ.

હજીર નામનો દેવ યેલિકના સમકલની પરીણ કરવા
 એક જાન સાધુનું રૂપ ધરી, હાથમાં માછલા પકડવાની જાજ
 લઈને યેલિક પાસેથી નીકળ્યો. તેને લેઈને યેલિકે કહ્યું:
 મહારાજ, આપ કયો જાજો છો, અને આ હાથમાં જુલું-
 કંઠા જેવું શું છે? સાધુએ કહ્યું: સમન, આ જુલુંકંઠા
 નથી; પણ માછલા પકડવાની જાજ છે. રાજાએ કહ્યું: શું
 તમે માછલાનો ભણ કરો-છો? હા રાજા, અમારે તેમ
 કરવું પડે છે: કારણ કે સાધુઓ ઘણાંખરા સજિયો હોય છે

એટલે તેમને માંસમદિરા વગર ચાલતું નથી. શું તમે દારૂ પણ પીવો છો ? હા, જુગાર રમતાં તે પણ કરવું પડે એટલે, તમે જુગારી પણ છો ખરો ? હા, અમારે ચોરીમાં આવેલાં દ્રવ્યનો વ્યવસાય કંઈ કરવો જોઈએને !

આ સાંભળી શ્રેષ્ઠિકે કહ્યું, મહારાજ કૃપા કરી આપને આ વેશ કહાડી નાંખો, અને નાહક અમારા ઉત્તમોત્તમ ધર્મને વગોવો નહિ. અમારા સાધુઓ ત્રિકાળે પણ દારૂ માંસ, હિંસા, ચોરી, જુગાર, પરબી ગમન, વેશ્યાગમ આદિ વ્યસનો સેવતાંજ નથી. અમારા શ્રાવક બંધુએ પણ તે દુર્વ્યસન સામે દ્રષ્ટિપાત કરતાં નથી. તો સાધુના પાત તો કયાં કરવી. આપને જો મોજશોખો લોગવવાં હોય તો કૃપા કરી મહારે ત્યાં આવો. ઉત્તમોત્તમ નિર્દોષ ખાન પાન અને એશઆરામનો બંદોબસ્ત તમને હું કરી આપીશ પણ આ સાધુવેશ ગૃહણ કરી નાહક અમારા ધર્મને નિંદા ન કરાવો. આ સાંભળી તે દેવ શ્રેષ્ઠિક જરા પણ ચલિત ન થવાથી અદ્રશ્ય રીતે પસાર થઈ ગયો. થોડા દિવસ રહીને પુનઃ તે દેવ એક ગર્ભવંતી સાધ્વીનું રૂ લઈને, આંખમાં કાજળ આંજીને, તથા કપાળમાં ચાંદલો કરીને આવ્યો અને રાજા શ્રેષ્ઠિક પાસે સુવાવડનો સામા ચુંક મરી ઇત્યાદિની માગણી કરી. રાજા શ્રેષ્ઠિક જોલ્યે તહેમે સાધ્વીજી થઈને ગર્ભ કેમ ધારણ કર્યો, વળા કપાળમાં ચાંદલો કરી ગામમાં ફરો છો તે શું આપના આચારને યોગ્ય છે ? ત્યારે તે દેવ જોલ્યોઃ રાજાજી, તહેને હેનુ કયાં ખમર છે. ચંદનબાળા મૃગાવતી આદિ ઘણી

ચેલ્લણા અને નંદા એ બન્નેને આખ્યા અને પરમ પવિ
ત્રેન ધર્મની જય પ્રવર્તાવતો રાજા શ્રેણિક રાજ્ય સુ
ભોગવવા લાગ્યો.

૪ નંદિષેણની સેવા.

મગધ દેશમાં નંદિ નામે ગામ હતું. ત્યાં એક ગરી
બ્રાહ્મણ રહેતો. તેને સોમિલા નામે સ્ત્રી હતી. તેનાથી તેમને
એક પુત્ર થયો. નામ પાડ્યું નંદિષેણ. નંદિષેણના શરીરની
આકૃતિ બેતાંજ માણસને સુગ ચડે તેવું તેનું કંદરુપું શરીર
હતું. પેટ મોટું, નાક વાંકું, કાન તુટેલા. આંખ-ત્રાંસી, મા-
થાના વાળા પીળા, શરીર ઠીંગણું એમ સર્વ પ્રકારે ખોડવાળો
હોવાથી માતપિતાને તથા સર્વ કોઈને તે અપ્રિય થઈ પડ્યો.
કાળાન્તરે તેના માળાપ મરી ગયા. એટલે નંદિષેણ હવે
એકલો અટુલો થઈ પડ્યો. તે તદ્દન દરિદ્ર હતો, તહેને
ઘરમાં એનું પડતું ન હતું. તેથી એકવાર તેનો મામો આવીને
નંદિષેણને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. અહિં નંદિષેણ ઘરનું
તમામ આકર તરીકેનું કામકાજ કરવા લાગ્યો. તેના મામો
સાત દીકરીઓ હતી. તે બધીયે નંદિષેણને દેખે કે તેના
દૂર લાગી જાય. તેનો તિરસ્કાર કરે, તેને બોલાવે નહિ
આથી નંદિષેણને બહુજ ખોટું લાગ્યું. એકવાર તેને વિચાર
થયો કે આવી દરિદ્રાવસ્થામાં અને મનુષ્યોની અપ્રીતિમાં
રહેવું તેના કરતાં દેશાવર જઈ હરકોઈ ઉદ્યમ બોળી સ્વતંત્ર
રહેવું તે વધારે સારું. એમ વિચાર કરી તે પોતાના મામો

આગ્યે અને પરદેશ જવાની રાજી મામાએ કહ્યું.
 શા સારું પરદેશ જાય છે, તું અહિં રહે અને મજા કર.
 તને મારી દીકરી પરણાવીશ. આથી નંદિયેણુ રાજી થયો.
 તે ત્યાંજ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો.

કેટલાક દિવસ બાદ તેના મામાએ પોતાની સાતે દીક-
 ઓને બાલાવીને કહ્યું: તમારામાંથી હરકોઈ એક આ
 દિવેણુને પરણવાનું કળુલ કરો. આ સાંભળી તે સાતે
 ત્રીઓ કહેવા લાગી: પિતાજી, તમે કહો તો અમે એર-
 ાઈને મરી જઈએ. પરંતુ નંદિયેણુ સાથે લગ્ન કરશું નહિ.
 મા વાતની નંદિયેણુને ખબર પડતા તેના દુઃખનો પાર
 દો નહિ. પણ તે જરા સંસ્કારી હતો. તેણે વિચાર કર્યો
 આમાં તે સાત પુત્રીઓનો દોષ નથી પરંતુ મ્હારા
 મનોજ દોષ છે. નહિ તો આવું બેટાળ શરીર અને દરિયા-
 રથા મહને કેમ સાંપડે. માટે મ્હારે હવે અહિં ન રહેતા
 ત્રીજે ક્યાંઈ ચાલ્યા જવું. એવો વિચાર કરી એક વખતે
 છાનો માનો મામાના ઘરમાં નીકળી ગયો.

દરતો દરતો તે રત્નપુર નગરના ઉદ્યાન પાસે આવી
 પહોંચ્યો. ત્યાં એક પ્રદ્ય અને સ્ત્રી એકબીજાને આલિંગન
 આપતાં ક્રિંકા કરી પ્રેમ મુખ ભોગવતાં હતાં. આ દ્રશ્ય
 નંદિયેણુના જોવામાં આવ્યું. તેને તત્કાળ વિચાર થયો.
 જોહો, જગત પર માણસો કેવા સુંદર મુખ ભોગવે છે !
 જ્યારે મ્હારે તેમાંનું કાંઈજ નહિ. પારકું મુખ દેખીને મારે
 અંતરમાં બળવું પડે છે. તેના દરતાં આપઘાત કરવો એ
 હજાર દરજ્જે ખંડેતર છે. એમ ધારી તે આત્મ હત્યા કરવા

નજીકના જંગલમાં આવ્યો. તેવામાં મુશ્કિલ નામના મુ
તેના જોવામાં આવ્યાં. તેથી તે મુનિ પાસે ગયો.

મુનિએ કહ્યું: 'વત્સ, તું ઠોણ છે, અને અહિં શા સ
આવ્યો છે ?

નંદિષેણ જોલ્યો: મહારાજ, હું એક દરિદ્ર પ્રાણી
મહારાં ખેડોળ શરીરથી માણસોનાં તિરસ્કાર પામું છું. જગત
માણસો સુવર્ણ અને સ્ત્રીઓ વડે અનેક પ્રકારના સુંદર મુખે
લોગવે છે. તે જોઈ હું અંતરમાં બળું છું, તેથી આત્મ
હત્યા કરી આ દુઃખી દેહનો નાશ કરવા માગું છું. આ
સાંભળી મુનિ જોલ્યા: વત્સ, શું તું એમ સમજે છે ?
લક્ષ્મી અને સ્ત્રીઓના સુખમાં મનુષ્યો ખરા સુખી છે ? ના,
ના, તેમ નથી. જેટલી ઉપાધિ અદ્ય લક્ષ્મીવાળાને છે, તે
કરતાં અનેક ગણી ઉપાધી વિશેષ લક્ષ્મીવાળાને છે. લક્ષ્મીવાળો
નિરાંતે ઉંઘી શકતા નથી. વધુને વધુ લક્ષ્મી મેળવવાની તૃષ્ણા
તેમને રાત દિવસ વધતીજ જાય છે. પરિણામે તેઓને
ઉપાધિ, ચિંતા, દુઃખ, વ્યવસાય એટલા બધા હોય છે કે
તેમાં તેને લગાવે શાંતિ મળતી નથી. વત્સ, મહારા હિંમત
તું દરિદ્ર છતાં સંતોષ રાખે તો ઘણોજ સુખી છે
વળી તું સ્ત્રીઓમાં સુખ માને છે, પણ જો જીવને અધમ
ગતિમાં લઈ જનાર હોય તો તે સ્ત્રી જ છે. ત્હેના મોહમાં
તેના પ્રેમમાં, ત્હેના વિષયસેવનમાં માણસો અહનીશ
મર્યા રહી પોતાની જાંઘળીની ખરાબી કરી નાખે છે
એક સ્ત્રીને ખાતર જગતપર અનેક પ્રકારના અનર્થો થયા છે
અને થાય છે ! એ શું તું નથી જાણતો ! સ્ત્રીઓના સુખ તે

ના છેવે મનંતાજ મુખી બોલવા છે। છતાં છવ્વીસી દમિ
તથી મુખ અને તેને હોધિય મુઆરમાં છવ્વ પદ્મિયમણ કરે
છે. ખાટે છે વત્ત, ત્હારે જો ત્હારા નાતમાનો કુદાર કરવે,
હોય તો જો દંચન અને કામિનિનો અવશિષ્ટ ત્યાજ કરી
સંભળી છવ્વન કુલ્લર. અને પ્રભુમેવા, અને તપદયા કરો
ત્હારા છવ્વને મુખી છે.

આ ઉપરથી નંદિયેજનું દુદય વૈરામ્યમય બની ગયું.
તેણે મુનિ પાસે વિદ્યા શ્રદ્ધા કરી અને તપશ્ચર્યા કરવા
લાગ્યો. ત્દેણે છવ્વની પદ્મિયમણ છાછડના પાસે છક
કરવાનો અભિજ્ઞ હોધો અને મુરની સેવા કરતાં આમાન
ગ્રામ વિચરવા લાગ્યો. ગ્રામ વખત ખાટે તેણે એવો નિશ્ચય
કર્યો કે મહારે જિહાડ મુનિવાની વૈયાવધ્ય (સેવા) કરીને
પછીજ પારણ કરવું. તે પ્રમાણે તે મુનિની સેવા કર્યા
બાદ પારણ કરતો. આમ ઘણા વર્ષો મુખી તેણે કર્યું. પરિણામે
તેની સેવાના વખાણ ઠેર ઠેર જગતપર થવા લાગ્યા.

એકવાર ઈંદ્ર મહારાજની સભામાં પદ્મ નંદિયેજનની
અપુર્વ સેવાના વખાણ સંભળ્યાં. આ વખાણ : ત્યાં મેઠેલા
બે દેવોથી સદન ન થયાં, એટલે તેઓ જતે નંદિયેજનની
પરીક્ષા કરવા સારૂ રત્નપુરમાં ગાળ્યા. તેમાંના એકદેવ રત્નપુર
નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં એક રોગથસ્ત સાધુનું રૂપ પરીને
બેઠો, અને બીજો દેવ સાધુ ત્વેરો નંદિયેજન પાસે ગાળ્યો. તે
વખતે નંદિયેજન પારણ કરવા બેસતો હતો. તેને જોઈને
દેવ બોલ્યો : નંદિયેજન આવોજ ત્હારી સેવા સાવ કે ?

મહારા ગુરૂ અતિસાર રોગથી પીડાતાં ઉદાનમાં બેસી રહ્યો છે. અને તું નિરાંતે લોજન કરે છે! આ સાંભળી નંદિષેષ લોજન પડતું મૂકી ઉઠ્યો અને સાધુ સામે બે હાથ જોડી બોલ્યો: માફ કરો મહારાજ, મહેને ખબર નથી. કૃપા કરી બતાવો ત્હમારા ગુરૂ મહારાજ, ચાલો હું તમારી સાથે આવું.

લોજન લોજનને ઠેકાણે રહ્યું. છઠ્ઠી તપશ્ચર્યાવાં નંદિષેષ પેલા સાધુની સાથે ઉદાનમાં ગયો. ત્યાં તે વૃદ્ધ અને રોગિષ્ઠ સાધુ બેઠા; તેથી તે તેમની સેવા લક્ષિત કર લાગ્યો. તેવામાં વૃદ્ધ સાધુ બોલ્યા: નંદિષેષ, હું તૃપા પીડાઉં છું માટે પાણી લાવી આપ. નંદિષેષ પાણી લે રત્નપુરમાં ઉતાવળો ઉતાવળો ગયો. એક ઘેર, બીજે ત્રીજે ઘેર એમ અનેક ઘેર આથડ્યો. પણ પાણી ન મળે છતાં નંદિષેષ મનમાં જરાપણ ખિન્ન ન થયો અને બધેરોમાં ફરવા લાગ્યો. કેટલાક ઘર આથડ્યા બાદ પાણી મળ્યું. તે લઈ વૃદ્ધ સાધુ પાસે આવ્યો અને આપ્યું. તરત પેલા સાધુ બોલ્યા: નંદિષેષ આટલી બધી વાર લગાડી, ત્હને ભાન છે કે નહિ, હું રોગથી પીડાતો પામું છું તે! નંદિષેષ બોલ્યો: કૃપાળુ દેવ, મને માફ કરો નિર્દોષ પાણી મેળવતાં જરા લીલ થઈ છે! આપ બિચારી પિડાઓ છો. તો કૃપા કરી મારી સાથે ઉપાસ પધારો, તો હું આપની સારી રીતે સેવા લક્ષિત કરી શકું તું જુઓ છે કે નહિ, મહારાથી ચાલી શકાય એવું છે વૃદ્ધ સાધુએ શુભે થઈને કહ્યું.

ગુરૂરાજ, હું આપને મારી ખાંધ પર બેસાડીને

શ, આપને રસ્તામાં દુઃખ નહિ પામવા હક, નંદિયેણે
વેકપૂર્વક કહ્યું.

તો બહે લઇ જા. વૃદ્ધ સાધુ બોલ્યા.

સેવામૂર્તિ નંદિયેણે વૃદ્ધ સાધુને પોતાની ખાંધે લીધા
ને ચાલવા માંડ્યું.

રસ્તામાં પેલા દેવ સાધુએ નંદિયેણનાં શરીર પર
ગીધમય વિદ્યા કરી નંદિયેણનું શરીર બગાડી મૂક્યું,
તાં નંદિયેણ મનમાં જરા પણ ખેદ પામ્યો નહિ.
દિયેણ આગળ વધે છે. તેવામાં વૃદ્ધ સાધુ તરત
માલી ઉઠે છે, કેમ ઉતાવળે ચાલે છે? મહેને દુઃખ પામ
કે, માટે ધીરે ચાલ. આ સાંભળી નંદિયેણ કહે છે: મહારાજ
શરૂ કર્યો. હું આપને જરા પણ દુઃખ આવવા નહિ
દે. પણ દેવ તો નંદિયેણની પરીક્ષા કરવા ખાતર જોત
જોતામાં નંદિયેણનું આંખું શરીર મળાયું અને વિદ્યાથી
મરી દે છે, અને નંદિયેણના મોઢા તરફ જાય છે, પણ
નંદિયેણના મોઢાપર જ્ઞાનિનો એક અંશ પણ નજરે
પડતો નથી. દેવ સાધુ આજે રસ્તે નંદિયેણને કઠાર ભાષા
કંભળાવતો જાય છે, છતાં નંદિયેણ વૃદ્ધ સાધુની સેવા કર-
વાનો આવો અંપૂર્વ સમય ક્યાંથી આવે, તેવાજ વિચારો
કરતો ઉપાશ્રય તરફ ચાલે છે. તેવામાં ઉપાશ્રય આવે છે
અને આસ્તેથી શુરૂને નીચા ટટારે છે. ઉતારતાં જ સાધુ અદ્રશ્ય
ધાય ॥ અને દેવસ્વરૂપે નંદિયેણના સામે આવી ઉભો
રહી જાલે છે. અહો નંદિયેણ! પન્ય છે ત્હારી સેવા વૃત્તિને!
ઉદ્ગ્રસામાં ત્હારી જે પ્રથમ મેં સાંભળી તે જરાબર છે.

ખરેખર હોંજ કોધને જીત્યો છે, મેં ત્હારી કસોટી કર્ય
આ કામ કર્યું હતું. પણ ત્હારી અનન્ય સેવાથી હું સંત
પામ્યો છું, એમ કહી દેવ અદ્રશ્ય થયો. નંદિષેણ દે
લાવમાં મગ્ન રહી તપશ્ચર્યા વડે વિશુદ્ધ ચારિત્ર પા
લાગ્યો. નંદિષેણ, બાર હજાર વર્ષ સુધી ચારિત્ર પા
અંતિમ સમયે અણુશણુ કરી મૃત્યુ પામ્યો અને આક
દેવલોકમાં દેવ થયો. નંદિષેણે સંત્યારો કરેલો, તે વ
પૂર્વ સમયની દરિદ્રાવસ્થા અને પ્રેમ કોઈ કારણસર
ચાદ આબ્યાં. તેથી તેણે નિયાણું કરેલું કે હું આ
લવમાં અનેક સ્ત્રીઓ અને અપૂર્વ લક્ષ્મીનો લોકતા થા
આ નિયાણાના પરિભળે નંદિષેણ દેવલોકમાંથી
સૌરીપુર નગરમાં અંધક વિંણુ રાજાની સુભદ્રા રાણી
કુક્ષીમાં દશમા પુત્ર 'વાસુદેવ' નામે ઉત્પન્ન થયાં. હો
કામદેવ સરીખું રૂપ દેખીને અનેક સ્ત્રીઓ હોમના પ
મુગ્ધ થઈ. એકંદર તેઓ ૭૨૦૦૦ સ્ત્રીઓના સ્વામી થયા
સાથી છેલ્લા તેઓ દેવક રાજાની પુત્રી દેવકીજીને પરણ્યા
અને હોમનાથી તેમને કૃષ્ણ-વાસુદેવ, ગજ સુકુમાર આ
મહાન પુત્રો ઉત્પન્ન થયાં.

અનન્ય સેવાલક્ષિત, વિશુદ્ધ ચારિત્ર અને તપશ્ચર્યા
અપૂર્વ કૃષ્ણ નંદિષેણ પામ્યા, પણ જીવનના અંતે લક્ષ્મી
અને સ્ત્રીઓમાં આસક્તિ રહી જવાથી નિયાણાના પ્રતા
સંસાર વધારવો પડ્યો. માટે નિયાણું ન કરતાં અપૂ
સેવા, ત્યાગ, તપશ્ચર્યામાં દ્રઢ રહેવું. એજ આ વાત
સારાંશ છે.

મુદર્શન શેઠ,

આ આર્યાવર્તમાં ઉત્પન્ન થયેલાં અનેક મહિત્ર પુરુષો
ને સીઓના છવનમરિત્રો જ્યારે આપણે વાંચીએ છીએ,
તેણે બધા પરમ સત્ય, અદ્વિતિયા અને ઉત્તમ શીલના
ફલુદખાલન વડે જ અમરયયાં છે. જમ તેવા સંકટો તેમના
એ હિમા કરવામાં આવે. તથાપિ તે સર્વમાંથી મહાન
રૂપો જાનિસ્તાથી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી હોય છે.
મુદર્શન શેઠ. પણ પોતાના પર આવેલા સંકટમાંથી નવકાર
ત્રિના પ્રભાવે કેવી રીતે બચી જવા પામે છે, તે આપણે
મા વાત પરથી જાણીશું.

અંગદેશની એવા નામની નગરીમાં દધિવાહન રાજ
શાસ્ય કરતો હતો. તેને અભયા નામે રાણી હતી. તે જ
નગરીમાં મુદર્શન નામે એક ધનાઢ્ય શેઠ રહેતો હતો.
રૂપમાં તે સાક્ષાત્ કામદેવ સરીજો અને શુંબમાં પણ
પ્રવધી અધિક હતો. જનધર્મ પ્રત્યે તેને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા
હતી. ગરીબોનું હિત હોને હોયે હતું. જાનધર્મમાં પડ્યું તે
પ્રશંસનિય હતો. અદ્વિતિયા, સત્ય, પ્રદાયય એ તેના આત્મ
છવનમત્રો હતા. હુકામાં મુદર્શન શેઠ એ સાચો જોન
હતો. એક વાર તે કેાઈ કારણસર રાજદરબાર આગળ
વધને જતો હતો. તે વખતે રાજમહેલના ગોળમાં બેઠેલી
અભયા રાણીએ તેને જોયો. મુદર્શનનું સુંદર અને દેહિપ્રમાન

શરીર જોતાં જ અભયાને કામવાસના જાગૃત થઈ. એ કોઈ પણ રીતે સુદર્શન સાથે લોગવિલાસ કરી આશીર્વાદ મેળવવાની તહેને તીવ્ર ઇચ્છા થઈ. તરત રાણીએ તે કપીલા નામની દાસીને બોલાવીને કહ્યું, ‘દાસી, જોઈ શકીશો તો આ નીચે કેવો સુંદર પુરુષ આલ્યો જાય છે? સુખ તો જાણે પૂનમનો ચંદ્રમા! ખરું કે નહિ?’

‘હા, બા. તહેમે કહો છો તેવું જ છે હો!’ ખુશાલ દાસીએ પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.

‘તું તહેને જોળજો છે?’ રાણીએ પૂછ્યું.

‘હા, બા. તે તો આપણા નગરનો ધનાઢય શેઠ સુદર્શન દાસીએ પરિચય આપ્યો.’

‘દાસી, જા ત્યારે. તહેમને તું ઉપર બોલાવી રાણીએ કહ્યું.’

દાસી ચતુર હતી. તે રાણીનો ભાવ તરત કળી સારી યા છુટી ગમે તેવી રાણીની ઇચ્છાને તાબે થઈ કપીલા પોતાનો ધર્મ સમજતી. તે નીચે ગઈ સુદર્શનને આગળ ચાલતાં રોડીને બોલી: શેઠ પધારો, તહેમ અમારા બાઈસાહેબ બોલાવે છે.

સુદર્શન ચમક્યો અને બોલ્યો: શું રાણી સાહેબ મને બોલાવે છે? શા કામને?

‘જો તો કોણ જાણે, પણ મને આજ્ઞા કરી છે તેમનું જરૂરી કામ છે, મારે બોલાવી લાવ.’ દાસીએ જણાવ્યું.

રાણીની આજ્ઞાનું ઉદ્ધવન કરવું એ રીત નહિ, એમ
ધારી મુદ્દર્શન કરીલા દ.સી સાથે રાણીના અંતઃપુરમાં ગયો.
રાણી ત્યાંથી ચાલી ગઈ. મુદ્દર્શનને દેખતા જ અમલા
બોલીઃ પધારો શેઠ, બીરાએ આ આશન પર. એમ કહી
રાણીએ તેને આશન આપ્યું.

આશન પર બેસનાંજ મુદ્દર્શને કહ્યું, 'બાઈસાહેબ,
આરે એને કેમ બોલાવ્યો છો ?'

અમલા બોલીઃ શેઠ દુનીયા પર મેં અનેક માણસો
લેયાં છે. પણ તેમાં તમે તો સર્વોત્તમ છો. કારણ કે પ્રભુએ
તમને મુંદર શરીર અને લક્ષ્મી બંને આપ્યાં છે. લક્ષ્મી
તો મ્હારે ત્યાં પાર વગરની છે, પણ માત્ર તમારા આ
મુંદર શરીરની જ હું માંગણી કરું છું.

'એટલે ? આપનું કહેવું હું ન સમજી શક્યો.'
મુદ્દર્શને કહ્યું.

પ્રિય ! તમારી મુંદર સુખાકૃતિ જોઈ હું ગ્રાહ પામી
છું. મારા અંગે અંજમાં અત્યારે કામાગ્નિની જ્વાળાઓ
પ્રગટ થઈ છે. તો કેપા કરી મારી સાથે લોગવિલાસ કરો
અને છ'દગીનો અનુપમ દેહાવો લ્યો, રાણીએ પોતાનો
મનોભાવ સ્પષ્ટ કરી દીધો.

આ સાંભળી વિસ્મય પામી મુદ્દર્શન બોલી ઉઠ્યોઃ
અરે, ખેન. આ તમે શું બોલો છો ? એક રાજરાણી થઇને
સુખમાંથી આવા શબ્દો બોલવા આપને શોભે નહિ.

હા, તે વાત ખરી, પણ શુખ્યો માણસ ત્રણ દિવસનો

સુકો રાટલો હોય પણ તે પ્રેમથી ખાય છે, ઉંઘમાં આવેલે માણસ તૂટેલો ખાટલો હોય તો પણ તેમાં સૂઈ જાય છે તૃષાતુર ગમે તેવું પાણી પીએ છે, અને કામી જનો બાઈ કે કબૂતર જેતા નથી. તેમ હું પણ અત્યારે કામ વેદનાં પીઠાઉં છું; માટે મારો અનાદર નહિ કરતાં આનંદપૂર્વક આ પલંગ ઉપર પધારો અને મારી ઈચ્છા તૃપ્ત કરો.

ઉપર પ્રમાણે રાણીનું કહેવું સાંભળી સુદર્શન મુંઝવણમાં પડ્યો અને આ સંકટમાંથી કેમ બચવું તેની ચુકિત શોધવા લાગ્યો. થોડી વારે સાવધાન થઈને તે બાથરૂમ રાણીસાહેબ આપનું કહેવું સાચું છે. હું આપના વચન અનાદર ન કરું. પ.....ણ.....

બાલતાં કેમ અટકી ગયા ? શેઠ, કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો. અહિં કોઈની પણ બીક રાખશો નહિ. રાણીએ જણાવ્યું.

‘પણ હું પુરૂષત્વહિન (નપુંસક) છું. એટલે લાચાર છું નહિ તો આપનું વચન માન્ય કરત. સુદર્શને બચવા માટે ચુકિત કરીને કહ્યું.

આ શબ્દો સાંભળતાં જ રાણી નિરાશ બની. તેને કામવાસના શાંત થઈ ગઈ. તરત તેણે સુદર્શનને રજા આપી અને પોતાની દુષ્ટ ઈચ્છા સુદર્શન પાસે પ્રગટ કરી તે માં તે પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગી.

+

+

+

+

થોડાકે દિવસો વિત્યા બાદ નગરમાં કૌમુદી ઉત્સ

આભ્યો. નગરજનો આનંદમાં મગ્ન થઈ જતા, મુંદર વસ્ત્રો
 બૂધો પોરી આમતેમ કરી રહ્યા હતા. મુદશન શેઠના
 છ પુત્રો પણ મુંદર ખરેખાં અને જલ્દીથી વિચરિત
 બની ઘરના નોકર સાથે જલ્દાર કરવા નીકળ્યા હતા. ફરતા
 ફરતા તેઓ રાજદરબાર આગળ આબ્યા. હવે પુત્રોની
 મુંદર કાંતિ અને કપડાંનો કાઠ મહેલમાં બિડેલી અમલ
 રાણીના જોવામાં આબ્યા. બેનાં જ ત્હેને વિચાર થયો.
 'અહો! આવા મુંદર જાળકો કેના હશે? તરત તેણે કાપીલા
 હાસીને બોલાવીને પૂછ્યું. હાસીએ કહ્યું: 'અર્ધસાહેબ, આ
 છ પુત્રો પેલા મુદશન શેઠના છે.'

આ સાંભળી રાણી અત્યંત પામી. પૂર્વ વાતનું સ્મરણ
 થતાં જ મુદશન ઉપર ત્હેને વેરભાવ પ્રગટ થયો. તે
 શોકાતુર બની. અને હરકોઈ પ્રકારે મુદશનને હેરાન કર્યો
 એવા નિશ્ચય પર તે આવી.

+   +   +   +

સમય સમયનું કામ કરે છે. તે મુજબ દિવસ પસાર
 થઈ ગયો અને રાત્રી થઈ. રાત્રી રાણીના મહેલમાં આબ્યો.
 રાણીએ કૃત્રિમ શોક ધારણ કર્યો અને રીસાધને બેઠી.

રાણીની ઉદાસીન આકૃતિ જોઈ રાત્રીએ કારણ પૂછ્યું.
 રાણીએ પ્રયત્ન ન આપ્યો. ફરી રાત્રીએ પૂછ્યું. રાણી મોન
 રહી. બહુ જ આગ્રહપૂર્વક ત્રીણવાર બ્યારે રાત્રીએ પૂછ્યું.
 ત્યારે તે બોલી:

‘પ્રાણનાથ! તમારા રાજ્યમાં સર્વત્ર અંધેર! અમારે
 હવે ક્યાં જવું?’

‘છે શું ?’ રાજાએ પૂછ્યું.

‘નાથ. નગરના માણસો તમારી ગેરહાજરીમાં અંત પુરમાં પ્રવેશ કરે, મને સતાવે; છતાં દાદ સાંભળત કોઈ જ નહિ ! આતું અંધેર જગતમાં ક્યાંઈ જોયું છે. રાણીએ પોતાની કપટકળા અજમાવતાં કહ્યું.

‘હિં, શું તું કહે છે ? એવો કોણ નીચ માણસ કે મારા અંતઃપુરમાં આવવાની હિંમત કરે ? રાણી જ બોલો, હું તેની જીભ કાપી નાખું, અગર હમણાં ને હમણાં તેના શરીરના ટુકડે ટુકડા કરી નાખું. બોલો, જલ્દી જો રાજાએ શુસ્સે થઈને કહ્યું.

‘મહારાજા, બીજું તો કોઈ નહિ, પણ આ નગરનો શેઠ સુદર્શન. તે પૈસાદાર થવાથી છકી ગયો. આજ સાંજે તે અંતઃપુરમાં આવ્યો અને પોતાની ઈચ્છા મારી પાસે જાહેર કરી, કેટલાક ચેનચાળા કર્યા. તેને ખુબ ધમકાવ્યો ત્યારે તે ચાલ્યો ગયો. જુઓ આ દાસીને ? રાણીએ સ્ત્રીચરિત્રનો પાઠ લજવ્યો.

રાજાએ દાસીને બોલાવવાની ખૂબ પાડી, રાણી દાસી સાથે સંકેત અગાઉથી કરી રાખ્યો હતો. બારણાની ઓથે ઉભી રહી, આ સઘળો વાર્તાલાપ સાંભળતી. તરત દાસી અંદર દોડી આવી અને બે હાથ ઉભી રહી.

રાજા બોલ્યો : ‘અરે, દાસી, આજ સાંજે સુદર્શન આપણા અંતઃપુરમાં આવ્યો હતો કે ?’ !

‘હા, દુષાનાથ, તેણે તો ન કરેવાના વચનો મળી
ખાઈચાહેબને કહ્યાં. તે વખતેજ હું આપને કહેવા આવતી
હતી. પણ મારી બાઈચાહેબે કશું કે મહાગભ કામમાં કંઈ
એટલે હુંજ તેમને રાત્રે કહોશ.’ દવરા રૂગની દામીએ
પણ શણીની વાતને પુછી આપી.

તરતજ રાત્રીએ મુદશનને પકડવાનો દુકમ ઠાપી
હીધા, કાટવાગ મુદશનને ઘેર ગયો અને તેને પકડીને
રાજદરબારમાં હાવી દેખાનામાં, પુરો, અને સવાર થતાં
મુદશનને ફાંસીએ ચઢાવવાનો દુકમ રાત્રીએ ફરમાવી દીધા.

અહાહા! એક સંતપ્તવાન અને પરમ પવિત્ર મુદશન
ઉપર કેવો બધાંકર દુકમ કરવામાં આવ્યો! પોતાની આત્મા
ઈશ્વર તુમ ન થવાથી દુષ્ટજનો બીજાનું વેર લેવા શાં શાં
અધમ કાર્યો નથી કરતા! અને કાચા કાનના રાત્રીએ પણ
શ્રીના મોઢમાં વશ બંનીને અવિચારી કામ કરનાં જરા પણ
અચકાતાં નથી! અહાહા! મુદશન જેવા દ્રવ્ય ધર્મી અને
નવકારમંત્રનું સતત સ્મરણ કરનાર શાવકને સત્ય સાધવવા
જતાં શૂળીના માંચડે ચઢવાનો વખત આવ્યો! રે, કમ, ત્હારી પણ કળા ન્યારી છે.

+

+

+

+

ખરાબર દશ વાગ્યાનો સમય થયો. મુદશનને ફાંસીને
‘દુકમ ફરમાવ્યાંની વાત’ વાયુ વેગે નગરમાં પ્રસરી ગઈ.
મુદશનની લોક પ્રિયતા ગામમાં એટલી બધી હતી કે તેને
થયેલી આ કારમી શિક્ષાથી શ્રીઓ પુરુષો અને બાળકો

સુદ્ધાં સૌકોઈ આકંદ કરવા લાગ્યા. પ્રખ્યાત નાગરીકજને રાજા પાસે ગયા. અને સુદર્શનને છોડાવવાની વિનંતિ કરી. પણ રાજાતા ઉગ્ર રોષ સામે તે સર્વ નિષ્ફળ નીવડ્યું. સુદર્શનની સ્ત્રી અને કુટુંબી જનો ખૂબ રડવા લાગ્યા. તેમણે પણ રાજા પાસે જઈ સુદર્શનને છોડવા ઘણી આજીજી કરી. પણ રાજાએ માન્યું નહિ, અને તેમને ધમકાવીને મોકલ્યા.

આખરે સુદર્શનને શૂળી પર ચડાવવાનો અમલ થઈ ગયો. શૂળી પર ચડતી વખતે સુદર્શને હૃદયના ભાવ પૂર્વક પ્રભુની સ્તુતિ કરી. પવિત્ર નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું. થોડીવારમાં તે શૂળી ઉપર એક અદ્ભુત આશ્ચર્ય લોકોને જોવામાં આવ્યું.

અહાહા ! આ આશ્ચર્ય શું હતું ! રાજા અને પ્રજા ગણ જ્યાં શૂળી સામે દ્રષ્ટી કરે છે, ત્યાં શૂળીજ ન મળે ! તેને બદલે એક દિવ્ય રત્ન જડિત સિંહાસન સંઘળાએ જોયું, અને તે ઉપર આનંદિત ચહેરે સુદર્શનને બેઠેલો જોયો. અને આકાશમાંથી દેવકુંડલિના મીઠા નાદ સાંભળ્યા ! સંઘળા લોકો આશ્ચર્યની સાથે સુદર્શનની વાહ વાહ બોલવા લાગ્યા. અને સત્યવાન સુદર્શનના યશોગાન ગાવા લાગ્યા. રાજા પણ સુદર્શનને પરમ પવિત્ર સમજી મોટેથી પોકારી ઉઠ્યો : શાખાશ છે, સુદર્શન તહારી શીલતાને ! તુંજ ખરે પવિત્ર અને ધર્મિષ્ઠ છે ! કૃપા કરી નીચે પધારો અને મને માફી આપો.

મુદયન ગીમે દગરો, વજને તેણે નમરસર કેવડ, કાલને
 પણ તેને ખૂબ આદર આપેા અને વજને પ્રાપ્તે તેને
 ઘેર લઈ જવા. અને જાણવા માગતી કેલ દસિકન દેવા
 'જાણ્યું', મુદયને જાણેા રાફેને જાણવાન આપાની
 'સરને રાજને સવળી ગાત દેદી, જન જાણવા તમા રૂપીતઃ
 'દામી પર ખૂબ શુરસે વયેા તેઓ જનેને પોતાની પમે
 'જોલાવીને' ખૂબ ધમકાવ્યા. અનેએ મુદયન જમે જર્મ ખાતી
 'માણી, બદલામાં મુદયને તેમને પવિત્ર વચન્ય લેાષ જાણેા
 'સા પોતપોતાને સ્થાને બધાં આગળ જતાં મુદયને ચારિત્ર
 'અર્થકાર હતું, અને પરમ પવિત્ર નવસારમંત્રનું સ્મરણ
 'કરતાં તપ અને ચારિત્રના પ્રભાવે તે દેવમંત્રિમાં ગયેા.

ધન્ય છે ! મુદયન, ત્યાંથી ચીતવાને ! અને નગાર-
 મંત્રની પરમ સદાને !

૫ અરણિક મુનિ

શ્રીમ જાતુનો સમય હતો. સૂર્યનારાયણના પ્રચંદ
 કિરણો 'પૃથ્વી' પર અસહ્ય તાપ વરસાવી રહ્યા હતા. રસ્તા
 'પરની રેતી સખત તાપને લીધે' અગ્નિની જેમ 'ધગધગતી
 'હતી. 'ઉષ્ણ' હુ શરીરને સ્પર્શીને પીડા 'ઉપજાવતી' હતી.
 'તેવા' સમયને વિશે બીન અનુભવી અને દમણાંજ યુવાનીમાં
 'પ્રવેશેલા એક સાધુ બિણથે' બટકતા હતા. 'ત્હેને' ખબર

ન હતી કે ક્યા ઘરમાં, કેવી રીતે પ્રવેશ કરવો, તેથી તે
વિચારમાં ને વિચારમાં ચાલ્યા જતા હતા. પગે ફેલા
પડતા હતા. પરસેવાના ઝેઝેઝેખ તેના શરીરમાંથી નીક
રહ્યા હતા. માથું ફાડી નાખે તેવા તાપમાંથી તે સુર
કંટાળીને રસ્તાપરની એક ગગન ચુંબી હવેલીના છાંય
નીચે વિશ્રાંતિ લેવા માટે ઉભા. તેવામાં તે હવેલી
ઝરખામાંથી એક નવયુવાન અતિ સ્વરૂપવાન શ્રીમં
ખાળાએ આ મુનિને જોયાં. મુનિની દિવ્ય અને તેમની
કાંતિ જોતાંજ આ ખાળા કામ વ્યથાની મહા પીડાથી
પીડાવા લાગી અને મુનિને બોલાવી તેમની સાથે સંસ
સુખ લોગવવાનું ઈચ્છ્યું. તરત તેણે દાસીને પોતાની પાસે
બોલાવીને કહ્યું.

‘દાસી, જા. પેલા છાંયડે ઉભેલા મુનિને ઉપર બોલાવ
લાવ’ દાસી નીચે ઉતરી, મુનિ પાસે આવીને બોલ
મહારાજ, ચાલો ઉપર આ મકાનમાં, હમને મારી બાક
બોલાવે છે-

મુનિએ ધાર્યું કે મને આહાર પાણી આપવા મા
બોલાવતી હશે. એમ વિચારી તે મુનિદાસી સાથે હવેલી
દાખલ થયાં.

આ મુનિનું નામ અરણિક મુનિ હતું. તમરા ના
નમરના દત્ત નામના એક વણિકના તે પુત્ર હતા. એકવ
તે નમરમાં મિત્રચાર્વ નામના એક સ્વવીર મહાત્મા પધા
તેમના ધર્મપ્રદેશથી વરાગ્ય પામી અરણિકના પતા
અને તેમની આ લક્ષ અને એ દીક્ષા લીધી. આ પુત્ર ખા

દોષાથી તેને ક્યાં મરણોએ વિચારે માતાપિતાએ અરણિને
 પણ વિચિત્ર બનાવી પેનાની પાને સાંભળે. વિચિત્ર વિનાને
 'પુત્રપર ઘણાજ ચોદ, તેથી તે સારું સારું રહે રી લાવી
 પુત્રને ખન્યને. તેને વહોરવા માટે કષ્ટ કષ્ટ લગાવ મલિ,
 જોઈતુંજ નહિ પણ તે પિતાએ તેને અણુવાણી પણ
 કરાવ કરી નહિ. પરિણામે અરણિને જ્ઞાન અને અજ્ઞાન
 રહ્યાં, કેટલાક સમયે પિતા દેવગત થયાં. તેથી હવે તમામ
 બાળે અરણિને માથે આવી પડ્યો. અરણિના શુદ્ધો
 તેમને કહું કે તમે હવે લગ્ન પરિપક્વ છો છો. અને
 વહોરવા માટે નગરમાં બાળો. આ વચન અરણિને અમુક
 લાગ્યું અને તેઓ વિચારમાં સિધર હતા રહ્યા, એક બીજા
 મુનીએ અરણિને કહું. તમે આટલું નહિ કરી શકો તો
 આત્માનું કલ્યાણ કેવી રીતે સાધી શક્યો ?

આથી અરણિને લાગ્યું કે ધીમે ધીમે ગૌચરી
 કરવાનું શીખું તો ખરાજ. એવો વિચાર કરી શુંકની રંગ
 લઈ પોતે એકલાજ આજે બિલાયે નીકળ્યા છે. પણ
 અમુક તાપથી કંટાળી વિચારિતે લેવા માટે એક વિચાર
 હવેથી નીચે ઉભોલા. ત્યાં ફાસી બોલાવવા આવવાથી તે
 તેની સાથે આ હવેલામાં લાખલ થયા. મુનિને જોતાં પેલી
 પુત્રમુરત બાળા મુનિ સાથે આવી. અને બે હાથ જોડી
 બોલી: મહારાજ, આવા સખ્ત તાપમાં કરી શા માટે
 તાલક દેહને કષ્ટ આપો છો ? આ તમારી મુંઝ
 યોવનાવસ્થાને શા માટે આવા નિર્મલ તપમાં વેડફી નાખો
 છો ? મહારાજ, ત્હમે મારી સાથે રહો. અને મન અંગતો

લોજન જમી મોજશોખ કરો. આ ઘર તમારું છે. આ મારું શરીર પણ તમારે આધિન છે, માટે તમારે વિચિત્ર વેશ છોડી દો. અને મહારી સાથે પ્રેમ લોજવી જન્મ સફળ કરો. ફરી ફરી મહારાજ, મનુ નથી મળતો, માટે વિના પ્રયત્ને મળતું સુખ કૃપા ન જવા દો.

આ બાળાના મધુર અને આશ્વાસન શુકત સાંભળતાં અરણિકનું મન વિહ્વલ થયું. તેણે મન સં વિચાર કર્યો. ખરેખર, આ આકરું ચારિત્ર મહારાથી શકાતું નથી. વળી લિલા માટે આવા તાપમાં ઘેર ભટકવું. છતાં મન ગમતું લોજન મળે નહિ. તો ના મારે કદ વેઠી શા માટે આત્માને દુખી કરવો જોઈએ? વળી એની મેળે લક્ષ્મી મળે ચાલે કરવા આવે છે તે મહારે મહોં ઘોંવા શા માટે જવું જોઈએ? આમ અરણિક મુનિના વિચારો સંયમી છવનથી બ્રહ્મ બન્યાં અને બાળાને ત્યાંજ સુખ પૂર્વક રહેવાનો તેમને વિચાર થયો. તરત તે બાળા પ્રત્યે બોલ્યા.

તમારી વાત સાચી છે. બાળા. તમે મને આશ્રમ આપો છો તો મહારે નાહક શા માટે કદ ઉઠાવવું જોઈએ

મુનિ તે બાળાના વિચારોને આધિન થવાથી તરતે ઘમ્મીને બોલ્યા, અને નવાં વસ્ત્રો તથા મિષ્ટ લોજનને ઘાળ મંજાવ્યા. મુનિના હર્ષને પાર ન રહ્યો. તેમણે પોતાને મુનિ વેશ હટાવી નાખ્યો. અને આવેલાં ગૃહસ્થ વસ્ત્રો પહેરી લીધાં. સુંદર લોજનો આરોગ્યાં.

સુની આ ખુર્ચીસુરત આંગા સાથે પ્રેમમાં પડી મુખ
લાગવવા લાગ્યા.

+

+

+

એક દિવસ થયો. બે દિવસ થયાં. ચાર દિવસ થયાં
પણ અરણિકનો પત્તા નહિ. મળવાથી તેની માતા જે
સાધ્વી થઈ હતી અને રાજ પુત્રનું મ્હોં જોઈ સ્તોત્ર
ભામતી હતી, તે આજે ચાર દિવસથી પુત્રને નહિ. ભવાથી
સીતાતુર બની, અને પુત્ર વિયોગ માટે જીરવું કરવા લાગી. તે
સાધ્વી વેશે શહેરમાં ફરવા લાગી, અને ખૂણા, ખાંચરા
જગાસીઓ, બારીઓ, બરખા, હવેલીઓ તરફ ધારી ધારી
જેવા લાગી. પણ ક્યાંઈ અરણીકની જાણ મળી નહિ.
રૂંથી તે વધુને વધુ શોકાતુર થઈ.

દિવસ પર દિવસ અને મહિના પર મહિનાઓ
વાંધ્યા ગયા. પણ અરણિકનો પત્તા મળ્યો નહિ.
મેગ કરતાં એક વરસ થયું, બે વરસ થયાં, ત્રણ વરસ
થયાં, પાંચ વરસ થયાં. હસ વરસ થયાં. પણ ક્યાંઈ અરણિક
જેવામાં આવ્યો નહીં. આથી પુત્રવેલી માતા સાધ્વી વધુને
ધુ ચીંતા કરતી ગઈકાની માફક આમ તેમ નગરમાં
પેરીએ પેરીએ અને ઉંબરે ઉંબરે ભંટકવા લાગી, અને
અરણિક અરણિક નામનાં પોકાર કરવા લાગી. છતાં ક્યાંય
ની જાવ ન મળવાથી તે તદ્દન આંડી બની ગઈ. વસ્ત્રનું
પ્રાન રહ્યું નહિ, ફાટેલા અને મેલાં વસ્ત્રો સહિત મ્હોડેથી
ત્ર નામના ઉચ્ચાર કરી આખા ગામમાં તે દોડાદોડ કરી
ફૂંકવા લાગી. ગાંડી થયેલી સાધ્વીને જોઈ જાણકો તેને

ખીજવી તેનાપર પતથરા ફેંકવા લાગ્યા. જીવાનીયાઓ ટે
મળી તેની પાછળ પાછળ ખૂંચે પાડતા ચાલવા લાગ્યા.
આમ આખો રસ્તો આજે કૌતકમય બની ગયો. સૌ
સાધવીને આ તારો અરણિક, આ તારો અરણિક, એમ
ખીજવવા લાગ્યા. સાધવી એક ખીજા યુવાન છોકરો
સામે જીવે છે અને અરણિક ન હોવાથી વળી પાછી
દોડવા લાગે છે.

આમ કરતાં કરતાં બાર વર્ષ વીતી ગયાં,
અરણિકનો પત્તા લાગતો નથી. પુત્રધેલી માતાને
ખાવાનું ભાન, કે નથી વાળનું ઠેકાણું, શરીરે તદ્દન સુકવ
બની ગઈ છે, અને હડધુતની માફક આખા ગામમાં ભટકે
પાછળ બાળકોનું ટોળું કીકીયારીઓ પાડતું દોડે છે.

આ દ્રશ્ય એકવાર ઝડપાન! ગોખમાંથી અરણિક
તેવામાં આવ્યું. જોતાંજ તેણે પોતાની માતાને જોઈ
માતાને પોતાના નામનો ઉચ્ચાર કરતી અને ગાંડી બ
જોઈને અરણિકને ખૂંચ લાગી આવ્યું. તરત તે માતૃ-
લીધે નીચે આવ્યો અને માતા સાધવીને વંદન કરી બોલ
ઓ, માતા, આ રહ્યો તમારો પુત્ર અરણિક !

અરણિકને જોતાંજ માતા એકદમ મૂર્છિત થઈ
થોડી વારે સાવધ થતાં તે બોલી: પુત્ર, અત્યાર મુઠ
ક્યાં ગયો હતો? તારા વિયોગના દુઃખે કલુષિત થ
આ તારી માતાને તો જો!

હે માતા! સિદ્ધા કરવી મને અસહ્ય લાગી.
હું પાપ કર્મના દર્યે જર કર્મમાં પડ્યો, અને મેં

છંદગી ખરાબ કરી. માટે મને ક્ષમા આપો. અરણિક સફળુદિ આવતાં જોઈયો.

માતાએ કહ્યું, હે પુત્ર, ચિંતામણી રતન મૂંઝીને તું કયીરમાં શું લોભાયો? અનંત કાળ સુધી દેવતાના મુખે લોભ્યાં, છતાં ત્હને તૃપ્તિ નં થઈ, તો શું આ મનુષ્યના શબ્દિક કામ લોભમાં તૃપ્તિ થયે ખંરી? માટે કરી તું દિશા દે અને ત્હારું જીવન મુધારું.

અરણિક જોડયો: માતા, દિશાં તો હું આ ક્ષણે જ લઈશ, પણ મ્હાસંથી જોયરી નહિ થઈ શકે. પરંતુ કમ ક્ષય કરવા માટે હું અણુસણુ કરી ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરીશ.

જેમ મુખ ઉપજે તેમ કરાં, અને માનવભવની આર્થકતા સાધી રહ્યો. સાંખી માતાએ કહ્યું. અરણિકમુનિએ પુનઃ દિક્ષા લીધી. અને તરતજ ગુરૂ પાસે આશા લઈ સૂર્યના પ્રચંડ તાપથી ધગ ધગતી રેતીમાં મંઠ્યાન્હે બીછાનું બીછાવી તેણે સંધારે કર્યો. પ્રચંડતાપના પ્રભાવે અરણિક મુનિનું શરીર તડતડ કરતું તૂટવા લાગ્યું. જેમ અગ્નિમાં માણસ પ્રવેશ કરે અને શરીરની ખાલ ઉતરવા માંડે; તેમ અરણિક મુનિના શરીરની ખાલ ઉતરવા માંડી. છતાં આત્માની અપૂર્વ રમણતામાં તેમણે જરા પણ મનને કલુષિત બનાવ્યું નહિ. અરણિક મુનિવરે પોતાના કરેલા પાપને ખૂબ પશ્ચાત્તાપ કરવા માંડ્યો. જેમ કરતાં તે શુકલ ધ્યાનની શ્રેણીએ ચડ્યા. અને ત્યાંજ સર્વ કર્મથી મુક્ત બની કેવલ્યજ્ઞાન, કેવલ્યદર્શનને પામી અરણિક મુનિ નિર્વાણ પદને પામ્યા.

૭ સતી કલાવતી.

મગધ દેશમાં શંખપુર નામે ગામ હતું. ત્યાં શંખ રાજ્ય કરતો હતો. એકવાર તે કચેરી ભરીને બેઠો. તેવામાં એક દૂત પોતાના હાથમાં એક સુંદર છબી લઈને રાજસભામાં દાખલ થયો, અને રાજાને કયાં. રાજાએ પૂછ્યું. હે દૂત, તમે દેશદેશાવર, પુરપાટ ફરો છો. તો તમે ક્યાંઈ નવિન જોયું ?

દૂત જોડ્યો. મહારાજા. નવિનમાં તો આ એક છબી હું લાવ્યો છું. એમ કહી તેણે તે છબી રાજા સામે ધરી. છબી દેખીને રાજા એકદમ વિસ્મય પામ્યો અને જોડ્યો. અહાહા ! આવી સુંદર છબી તમે ક્યાંથી લાવ્યા ? શું તે કોઈ દેવાંગનાની છબી છે ?

દૂત હસીને જોડ્યો : ના. મહારાજા. આ દેવાંગનાની છબી નથી; પણ મૃત્યુ લોકના જીવંત માનવીની છબી છે. તેનું રૂપ સાક્ષાત્ ઉર્વશી અને રંભાને લગભગ તેવું છે. તેના મોઢાની તેજસ્વીતા સર્વ કળાઓ ખીલેલા ચંદ્રમાં ને અંજોળનાવે તેવી છે ! તેના આંખ, પરવાળાને નિસ્તેજ બનાવે તેવા છે. એના દાંત તો જાણે દાંડમની કળીઓ તેના મોઢા પર આવીને ચોંટી ગઈ ન હોય તેવા જણાય છે. ટુંકમાં મહારાજા, તેના રૂપની હરીફાઈ આ અવનીપર ખીજ કોઈ સ્ત્રી જાતિ કરી શકે તેમ નથી.

‘તે કોની પુત્રી છે, જણાવશો ?’ રાજાએ વિહ્વલ થઈને પૂછ્યું.

હતે જવાળ આપ્યો. મહારાજ. દેવદાસ નવરત્ના
જયસેન રાજાની શ્રીમતી રાણીની તે પુત્રી છે. અને
તું નામ રાણીની છે. તે જોઈએ કાનું નામ મુનિ છે.
તે હાજર છે કે વિદ્યાનગરે જાય મુનિજીની જાતુની પાંડા
દેહા અમલ લીધા હશે, તેટલોજ અમલ આ જોઈ
રાણીને ઘડવામાં લીધો હશે.

‘હાંથી ઘન ન કરે દૂત, જાણી જણાના કે તે
હરી કેવા મુલાગી રાજપુતને યોગ્ય છે ?’ મહારાજ,
હજી અવિવાદિત છે. તમ માટે તેણે એનું પણ સ્વીકૃતિ
કે, જે કાંઈ તેના ચાર પ્રાંતના ઉત્તર આવે, તેની
પાંચે તે પસંદ. હું એક વાર વિજય રાજાની રાજસભામાં
ગયા હતા, ત્યારે વિજયરાજાએ રાણી માટે યોગ્ય નવરત્ના
પાંચ દરવાજા અને કદમું હતું. આપ અર્ચુન સંપન્ન છો;
તેથી મેં આપને આ વાત કરી છે.

રાજા વિચારમાં પડ્યો અને જોયોઃ અહા ! તેના
ચાર પ્રાંત કેવા હશે કહો, હા. ત્યારે તે રાણીને
મેળવવા શું કરવું ?

હતે જવાળ આપ્યોઃ મહારાજ વૈદ્યા ન શુદી પુનમના
રાજા તેનો સ્વયંવર ઘડાવે છે. તેને હજી જ મહિનાની
વાર છે. તો આપ સરસ્વતી દેવીનું આરાધન કરો. અને
વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તેને મેળવો. ‘જહુ સારું. હું એમજ કરીશ.’
એમ કહી રાજાએ સમા બરખાસ્ત કરી અને રાજા મહારાજ
લયમાં આવ્યો. સૂતા, ઉઠતાં, બેસતાં, ચાલતાં તેને રાણી
તેનાજ સ્વપ્ન આવવા લાગ્યા. તેથી રાજા સરસ્વતી દેવીની

ઉપાસના કરવા તૈયાર થયો. તેણે અખંડ બ્રહ્મચર્ય વૃત્ત લીધું, અને રાત અને દિવસ સતત વિદ્યાભ્યાસ કરવા લાગ્યો. થોડાક વખતમાં તેણે સર્વ પ્રકારની વિદ્યા સંપાદન કરી. સરસ્વતી દેવી રાજા પર પ્રસન્ન થઈ, અને તેની પાસે સાક્ષાત્ હાજર થઈ, રાજાએ સરસ્વતી દેવીને કહ્યું: દેવી. હું કલાવતીના ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર આપી શકું તેવી બુદ્ધિ મને આપો. સરસ્વતી દેવીએ કહ્યું. તથાસ્તુ. મહારાજા. સ્વયંવરમાં જઈને તમારે વચ્ચે ઉભા કરેલા સ્તંભની પુતળીપર હાથ મૂક્યો, એટલે તે પુતળી તેના ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર આપશે. અને કલાવતી તમને પરણશે. આ સાંભળી રાજા ખુશ થયો અને સરસ્વતી દેવી સ્વસ્થાનઠે ગયાં.

નીમેલી તિથિએ શંખરાજા સ્વયંવરમાં આવ્યો. અને રાજાનેશ્વરે પણ સ્વયંવરમાં આવ્યા હતા. કલાવતી હાથમાં પુષ્પને હાર લઈને સહચરી સાથે મંડપમાં આવી. એ પછી એક દંડક રાજાએને પ્રશ્નો પૂછ્યા, પણ કોઈ તેના ઉત્તરો આપી શક્યા નહિ. બચારે શંખરાજાને પૂછવામાં આવ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું. હું તો ઉત્તર આપું તેમાં નવાઈ નથી; પણ આ સ્તંભ પરની પુતળી પણ તમારા ચાર પ્રશ્નોના ઉત્તર આપશે. એમ કહી રાજાએ પુતળી પર હાથ મૂક્યો. એટલે દેવમાયાથી તે પુતળીએ તેના પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપ્યા. એવ્ય ઉત્તરો મળવાથી કલાવતીએ શંખરાજાના દંડને પુષ્પને હાર પહેરાવ્યો. પુરોહિતે જાણી કરી, અને વિજયરાજા બંનેને આદર પૂર્વક રાજાનંદનમાં લઈ ગયો. કેટલાક દિવસ પોતાને ત્યાં

સાખી કલાવતીને જૂલ કદીયાવર આપી શું અરજી કરી
તેને સાચરે લેખાવી.

કલાવતી આચરે આવી. તેનામાં નક્કા, અન્નનિષ્ઠા,
ધર્મિષ્ઠપદ્ધત્ત અને શીલના આદિ દ્વિતમકુલો દેવતાની કલાવતીની
સર્વત્ર પ્રશંસા થવા લાગી. શ્રી ગણ પદ્ધત્ત તેના આગુરુદાથી
પ્રભવ થયો. કલાવતી જેવી આગુરુની અને કુદીત્ત બી સામે
મદ્યપ્ય સંભાળી મુખ કોમલતામાં શ્રી કલ પેતાના સ્વપનને
પ્રત્ય માનવા લાગ્યો. સમય જતાં કલાવતીને ગર્ભ રહ્યો,
અને આઠ માસ ગર્ભના સ્વતીત દતાં કલાવતીના બાપ
જયસેને કલાવતીને તેલના ખાંડે, મુંદર વરસે અને
મૃત્યુવાન બેરખાં લઈને શંખપુરમાં પેતાના
બાણે મોઢવાં. તેઓ શંખરાજ પામે આખ્યાં,
અને કલાવતીને મોઢવાનું કહ્યું. કલાવતી પરના
અતિશય સ્નેહને લીધે શંખરાજએ તેને મોઢવાની ના
કહી. જયસેનના બાણે ત્યાંથી કલાવતીના મોઢે આખ્યાં.
પેતાના અનુચરોને જોઈ કલાવતી આનંદ પામી. અનુચરોએ
જયસેન વગેરેના કુશળ સમાચાર કહ્યા. અને તેણે મોઢ-
લાવેલાં વસો અને બેરખાં આખ્યાં. 'શંખરાજએ આપને
મોઢવાની ના કહી છે, એટલે હવે અમે જઈશું.' એ
પ્રમાણે અનુચરોએ કહેવાથી, ગીલા શબ્દોથી કલાવતીએ
પેતાના કુશળ કહેવડાવી અનુચરોને વિદાય આપી.

બાપએ મોઢલાવેલાં મુંદર બેરખાં કલાવતીએ પહેયાં.
બેરખાંની મુંદરતા અને મોઢકતા જોઈને કલાવતીના હર્ષને

પાર રહ્યો નહિ. પાસે બેઠેલી દાસીને કલાવતીએ કહ્યું
 'એન, જો તો ખરી, આ બેરખાં કેવાં સુંદર દેખાય છે !

દાસી બોલી: હા, બા. સુંદર કેમ ન હોય. તમારો
 પર તેમનો કેટલો બધો સ્નેહ છે ! નહિ તો તેઓ આ
 સુંદર બેરખાં મોકલે ખરા ?

કલાવતીએ કહ્યું: ખરેખર. તેમનો મારા પર બહુ
 પ્રેમ છે, તેઓ ઘડીએ ઘડીએ મને યાદ કરતા હશે. મને
 એમ થાય છે કે હું હવે તેમને ક્યારે મળું !

ઉપરનો વાર્તાલાપ થતો હતો. તેવામાં શંખરાવ
 કલાવતીના મહેલ આગળ થઈને નીકળ્યો. 'સ્નેહ' શબ્દ
 સાંભળતાં તે ચમક્યો, અને શી વાત થાય છે તે સાંભળવા
 લાગ્યો. 'મહારા પર સ્નેહ, હું તેમને ક્યારે મળું !' તે
 શબ્દો સાંભળતાંજ રાજાનું હૃદય વજબાણની જેમ
 લેદાવા લાગ્યું. તેને વિચાર થયો. અહાહા ! હું આ
 શું સાંભળું છું ? કલાવતી આટલી નિષ્કુર અને બેવકીફ
 હશે ? શું તે અન્ય પુરૂષની ઇચ્છા કરે છે ? ખરેખર, હું
 ઠગાયો છું. હું તેને સુશીલ માણીને પરણ્યો; પણ તે તે
 દુરાચારી બણાય છે ! અહા, હવે હું શું કરું ! હવે તે
 તેણીને તેના પાપનો બદલો અવશ્ય આપું. એમ કહી
 રાજા ગુસ્સે થઈ ત્યાંથી ચાલી ગયો. અને પોતાના મહેલમાં
 આબંધો. તેણે બે ચંડાળોને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને
 કહ્યું, જાઓ, તમે અહીંથી હમણાં ને હમણાં કલાવતીને
 કાળા વસ્ત્રો પહેરાવી, કાળા અશ્વોથી જોડાયેલા રથમાં
 બેસાડી, જંગલમાં લઈ જાઓ. અને બેરખાં સાથે તેના
 બંને કાંડાં કાપી મારી પાસે હાજર કરો.

રાજાને જહાંગીરી હુકમ થઈ ગયો. આ અનિષ્ઠ
 હમને અનાદર દાસ લોકો કરી શક્યા નહિ. કાળો રથ
 ખાર થઈ ગયો. ચંડાળો કલાવતીના મહેલે આબ્યા. એક
 મનુચરે કલાવતીને કાળાં વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં. અને કહ્યુંઃ
 મહારાજાનો હુકમ છે, કે તમારે આ નીચે ઉતેલા રથમાં
 મેસી ચંડાળો સાથે જંગલમાં જવું. આ શબ્દો સાંભળતાં
 જ કલાવતીને પ્રાસકો પડ્યો. પોતાના માથે સંકટ આબું
 મળી, કલાવતીએ પરમ પવિત્ર પંચ પરમેષ્ટિનું સ્મરણ કર્યું.
 કલાવતીએ વિચાર કર્યો, ખરેખર. અત્યારે મહારા પાપનો
 ઉદય થયો છે. તો આવેલું દુઃખ સ્વકર્મનો દોષ
 કાઢી સમ ભાગે સહન કરવું, એજ મારો ધર્મ છે. એમ
 સમજી કલાવતી કાળાં વસ્ત્રો પહેરી રથમાં બેસી ગઈ.
 ચંડાળોએ પુરવેગે જંગલ તરફ રથ હંકારી મૂક્યો. અંધાર
 અરણ્યમાં આવતાં ચંડાળોએ રથ ચોસાળ્યો અને કલાવતીને
 કહ્યુંઃ બહેન, દીલગીરી સાથે અમારે જણાવવું પડે છે કે
 મહારાજાનો હુકમ છે કે તમારાં જાને કાંડાઓ કાપી નાખવા,
 અને અહિંજ તમને મૂકવા. જો કે અમને ઘણી જ દયા
 આપે છે. પણ રાજાનો હુકમને તાગે ન થઈએ તો અમારાં
 આરવાગી જાય.

આ સાંભળી કલાવતી મૈર્યવાન થઈને બોલીઃ ભાઈ,
 તેમાં હમે શું કરો! મહારા માથે દુઃખ નિર્માણ થયેલું
 હશે, તો તે હું સહન કરીશ. પણ તમે ખુશીથી તમારું
 કામ કરો. જરા પણ ગભરાયો નહિ. એમ કહી કલાવતી
 રથમાંથી નીચે ઉતરી પોતાના બે હાથ ચંડાળો સમક્ષ

ધર્યા. ધરધરતા હાથે ચંડાળોએ પોતાનું કાળું કૃત્ય કરી
સતીના બંને હાથ ચમકતી તરવારથી કાપી નાખ્યા.
ઘેરમાં સહિત તેઓ રાજમહાલયના માર્ગે વળ્યાં.

અહિં કલાવતી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરતી આત્માને
પશ્ચાતાપ કરતી બેઠી છે. તેવામાં પાસે વહેતી નદી
જોવામાં આવી. તે તૃષાતુર થવાથી નદી પાસે ગઈ. તેવા
નદીમાં એકાએક પૂર આવ્યું. પાણીના પ્રચંડ મોજા ઉઠ્યા
જોઈને સતીને તણાઈ જવાની ધારતી લાગી. કલંકિ
સ્થિતિમાં મૃત્યુ થાય, એ તેને યોગ્ય લાગ્યું નહિ. તેથી
પ્રભુ સ્મરણ કરતી બોલી: હે નાથ, જો મેં આજ
સાચા મનથી પતિ સેવા કરી હોય, સ્વપ્નમાં પણ પતિ
અહિત ન ઇચ્છ્યું હોય, અને હું પવિત્ર જ હોઉં, તો
નદીનું પૂર ચોક્કસ જલો અને મહારાં બંને હાથ
નવપદ્મવિત થલો. સતીના સુખમાંથી ઉપરના શરીર
નીકળતાં જ તેના સતીત્વના પ્રભાવે નદીનો પ્રવાહ એક
શાંત ધર્મ ગયો અને તેનાં બંને હાથ નવાં ધર્મ ગયાં. અહા
શીયળના પ્રભાવે શું શું નથી બનતું? સુતરના કાચા તાંતે
કૂવામાંથી જળ કાઢનાર સતી મુલદ્રા, પ્રભુ મહાવીરને અહા
બાજના વહોરાવી લોખંડી બેઠીમાંથી મુક્ત થનાર મહાદેવ
અંદનબાળા, અને શીયળ અને નવકાર મંત્રના પ્રભાવે
ગૂંપી ને બદલે સિંહાસન પર બિરાજનાર શ્રમણોપાસ
એક મુદ્ધાનના દ્રવ્યોને વૈત ઇતિહાસમાં મોટું
પરંતુ આજ તો આપણા શ્રીવર્ગની હૃદય
સ્થાં હર છે? સુખમય સ્થિતિમાં પણ પતિ

મવનારી અને દુઃખમય સ્થિતિમાં પતિ પર વાધ દારોનો વરસાદ વરસાવનારી આર્વાવતની ઝડેનોએ સતી પ્રાપ્તીના દુઃખમાંથી સદનચીલતાનો ધોધ પાક શીખની ખાસ જરૂર છે.

અહિં કલાવતીએ એક દૃશની ઝોળે આશ્રય લીધો અને પુત્ર રત્નને જન્મ આપ્યો. જન્મતામાં ત્રણ પ્રસવ ધવાથી સતીને જડુજ લાગી આવ્યું, પણ 'ઈ' ઠમનું પરિણામ સમજી તેણે સમગ્ર સમભાવથી સદન ચુકું. તેવામાં એક તાપસ કરતો કરતો કલાવતી ખાસે આવ્યો, તરતના જન્મેલા બાળકને એણે અને સતીને નેરાધાર સ્થિતિમાં ઢેખીને તેનામાં ઇયાનો સંગાર ધર્યો. કલાવતીને રક્ષણ આપવાનું વચન આપી અશ્રમમાં રૂંડાયો. અને તાપસળીના સહવાસમાં તેને મૂડી અહિં કલાવતી ધર્મ ધ્યાનમાં વખત પસાર કરવા લાગી.

હવે બીજી તરફ ચંદાળોએ સતીનાં ભેરખાં સહિત ઠાંઠાં લઈ જઈ, રાજાને સોંપ્યા. રાજાએ ભેરખાંની મુંદરના ભેવા માંડી. ભેરખાંની ઠાંડીગીરી નશુનેદાર હતી. ધારી ધાંડીને જોતાં ભેરખાં પર લખેલું 'અયસેત'નું નામ તેના વાંચવામાં આવ્યું. વાંચતાંજ રાજાના હૃદયમાં ધ્રાશકો પડ્યો. તરત તે સમજ્યો કે આ ભેરખાં તો કલાવતીના કાઈના મોટલાવેલા જણાય છે. ત્યારે શું હું ખોટી રીતે તેના પર વહેંચાયો? ખરેખર તેમજ. અરેરે! મેં પાપીએ મહા અધમ કામ કર્યું! હવે મને તે સતી સાક્ષીનો કયાં પત્તો લાગશે? આ રીતે રાજાને ઘણો પથ્યાતાપ થયો. જો સતીનો

પત્નો ન લાગે તો મહારે પણ હવે દેહ-ત્યાગ કરવો, નિશ્ચય પર રાજા આવ્યો. તરત તેણે સતીની શોધ ઘોડેસ્વારો દોડાવ્યા. આખરે તાપમ્ના આશ્રમમાં સતી લાગ મળી. ઘોડેસ્વારોએ રાજાના પશ્ચાતાપની વાત કહી અને કલાવતીને રાજ્યમાં આવવાનું કહ્યું. મુશીલ કલાવતી ઘોડેસ્વારો સાથે શંખપૂરમાં ગઈ, શંખરાજાને પ્રણામ કરી શંખરાજાએ સતીની ક્ષમા માગી. સતીનાં કાંડા સળગી થયેલાં જોઈને રાજાના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો. ત્યારે કલાવતીએ સઘળી વાત નિવેદન કરી. રાજા આનંદ પામ્યો અને કલાવતીના ઉત્તમ શિયળની પ્રશંસા કરી તેની સાથે પ્રેમ સુખ લોગવવા લાગ્યો.

એકદા કથવીર મહાત્મા શંખપુરમાં પધાર્યા. કલાવતીએ શંખરાજા તેમને વંદન કરવા ગયા. મુનિએ ધર્મબોધ આપી કલાવતીએ મુનિને પૂછ્યું. મહારાજ. હું આટલું દુઃખ કેમ કરીને લીધે પામી ? જ્ઞાની મહારાજે જણાવ્યું કે સંસારનું પૂર્વલવમાં સુલોચના નામે એક રાજ્યકન્યા હતી અને શંખ રાજાનો ભવ એક પોપટ હતો. તે પોપટને પાળેલો હતો. તને તે ખડુ જ પ્રિય હતો. એકવાર પોપટને મહાર કરવાનું મન થવાથી તહારી પાસેથી ઉડી ગયો. અને એક ઝાડ પર બેઠો. તને પોપટ વગર ગમ્યું નહિ; તેથી માણસો દ્વારા તેને તેની તપાસ કરાવી ઝાડ ઉપરથી તે પોપટને માણસો પકડી લાવ્યા અને તેણે પોપટ તને છોડીને નાસી જવાથી તું તેના પૂર્ણ ગુસ્સે થઈ. તેથી તેને તેની બંને પાંખો છેદી નાખી.

ને મદદ પામના હિંદુઓ તે દેશવતી આંદોલનને પોષક
 ને ઘોષ માનતા હતાં તેથી જોઈ શકે. પૂર્વજન્મે તે
 સર્વાં હિંદુ આત્માઓ તેણે ત્યાં જન્મે કોઈ આ
 રાધને કષ્ટનો ભાગથી મરે તેથી. પાશ્વર્ય કાનડાં જોતાં
 વિચાર કરવો અને મર્મનુજ્જ કમળ લેવું એ કમળજીવને
 કિતમી છે. આ પ્રમાણે મુનિનું વચન કાંઈક અત્યંત
 રમાં હીન થતા દેશવતી અને ઘોષ જન્મે જન્મે જન્મે
 રમાં જન્મે થયું. તે જો તેમણે પેનાં પૂર્વજન્મનાં
 જન્મે ત્યાં જ જન્મે થયું અને મુનિ જોઈ દિશા કદમ
 કરી. કમળ તથા જન્મે કરી મુનુ પામી જન્મે દેશવતી
 મધ્ય અને ત્યાં જન્મે મનુષ્ય જન્મ પામી રિતા તથા
 તે જ જન્મમાં મોટા મુનિને પામ્યો.

૮ હરિળળ મંદી.

જનશાસ્ત્રમાં અદિ'સા સર્વેથી પ્રધાન ધર્મ મળ્યા છે.
 હથ વૈશલિક મુત્રના પહેલા આયસની પહેલી ગાથા
 'ધર્મો મંગલ મુક્ષિઠ અદિના સંસારો તથા' મુકવામાં આ
 વી છે. સર્વ ધર્મમાં અદિ'સાને પ્રથમ સ્થાન આપવામાં
 આવ્યું છે. અદિ'સાના એકાદ પાત્રન જોઈ આત્માને ઉદાર
 થાય છે. અને સદ્ગતિ પમાય છે. આપણી આ વાતો
 અદિ'સાના પાત્રનની છે.

કાંચનપુર નગરમાં વસંતસેન નામે રાજા રાજ્ય કરતો
 હતો. તે નગરમાં હરિળળ નામનો એક આળીમાર રહેતો

મારે ઉધડો જ લેશે, જાળોનો વરસાદ વરસાવશે. અને
 ઘરમાંથી હાંકી કહાડશે. ત્યારે શું મારે મારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ
 કરવો? ના, ના, તે તો કદિ પણ ન બને. મુનિએ આપેલી પ્રતિજ્ઞા
 ગમે તેટલા સંકટો પડે; પણ તોડવી તો નહિજ. ત્યારે ઘેર
 પણ કેમ જવાય? હું આ નજીકના મહાદેવના મંદિરમાં રાત
 વાસો ગાળીશ અને સવાર થતાં નહિ કિનારે આવી, બીજા
 માછલા મળશે તે લઈને ઘેર જઈશ. એવો તેણે મન સાથે
 દ્રઢ સંકલ્પ કરી લીધો. તેવામાં તરત જ પેલું કોડી બાંધેલું
 માછલું કુદકો મારી બહાર નીકળ્યું; હરિખળ સામે આવી
 ઉભું રહ્યું, અને મનુષ્યની ભાષામાં બોલ્યું: ધન્ય છે, હરિખળ
 ત્હારી ટેકને! આજે મેં ત્હારી કસોટી કરી હતી. ત્હારો નિયમ
 તેં બરાબર જાળવ્યો; તેથી ત્હારા પર હું પ્રસન્ન થયો છું.
 માટે જોઈએ તે માગી લે.

આ સાંભળી હરિખળ આશ્ચર્ય પામી બોલ્યો: માછલાની
 જાત થઈને તું મને શું આપવાનો છે? માછલું બોલ્યું:
 હરિખળ, હું માછલું નથી, પણ કવણ સમુદ્રનો અધિષ્ઠાત્ર
 દેવ છું. ત્હારી પ્રતિજ્ઞાની કસોટી કરવા, મેં આ સઘળી માછ
 કરી હતી. તું તારા નિયમમાં અડગ રહ્યો છું, તેથી હું ત્હા
 પર ખુશ થયો છું, કારણ કે ઘણા માણસો નિયમ લેત
 નથી, અને જેઓ લે છે તે બરાબર પાળતા નથી. અ
 જેઓ પાળે છે, તે પોતાના પર સંકટ આવતાં છોડી
 છે. ત્હારી વિષમ દશામાં પણ તેં જે નિયમનું સુંદર રી
 પાલન કર્યું છે, તેનાથી હું પ્રસન્ન થયો છું; માટે ખુશ
 પડે તે તું માગી લે.

આ સાંભળી હરિભજ બોલ્યોઃ દેવ, મહારે બીજું કંઈ જોઈતું નથી; પણ સંકટ સમયે તમારે મને મદદ કરવી જોઈતું વચન આપ્યો. દેવ, તથાસ્તુ કહી અદ્રશ્ય થઈ ગયો. હરિભજ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો અને નજીકના એક મહાદેવના મંદિરમાં જઈ સુઈ રહ્યો.

x

x

x

કાંચનપુરના વસંતસેન રાજાને એક પુત્રી હતી. તેનું નામ વસંતશ્રી. વસંતશ્રી બરબોવનમાં આવેલી હતી. ખૂબ સુરતાની તે મૂર્તિ હતી. તેના લગ્ન માટે તેનો પિતા યોગ્ય વરની તપાસ કરતો હતો. પણ અધાપિ તેને યોગ્ય કોઈ વર મળ્યો ન હતો. વસંતશ્રી ઉમરલાયક થઈ હોવાથી તે કામવ્યથાની મહા પીડાથી પીડાતી હતી, અને કોઈ સુંદર પુરૂષ મેળવી, પોતાની વ્યથા સમાવવાની ચિંતામાં હતી. તે રાજમહાલયના ઝરખામાંથી રસ્તા પર દ્રષ્ટિપાત કરી રહી હતી. તેવામાં હરિભજ નામનો એક વણિક શ્રીમંત પુત્ર તે બાળાના ગોખ નીચેથી પસાર થતો હતો. વસંતશ્રી તેને જોઈને કામ-વિલ્વલ બની અને એક ચીડી લખી તેના પર ફેંકી. હરિભજે ચમકીને ઉચ્ચે જોયું, તો રાજકન્યાને ગોખમાં બેઠેલી જોઈ. વસંતશ્રીએ ઈસારા વડે હરિભજને ઉપર બિલાવ્યો, અને સ્નેહપૂર્વક પોતાનો મનોબાવ વ્યક્ત કર્યો. અરુપરસ બનેને પ્રેમ જાગૃત થયો. વસંતશ્રીએ આ વણિક હરિભજ મારફત પોતાની હૃદય વેદના સમાવી. હરિભજ રાજા તેને મહેલે આવવા લાગ્યો; પરિણામે બંનેને ગાઢ પ્રેમ બંધાયો. વસંતશ્રીએ એકવાર

હરિભજને કહ્યું: સ્વામિનાથ, આમ આપણે છપી રીતે
 સુધી ચલાવ્યા કરીશું? વળી મેં આપને મ્હારું તન
 ધન અર્પણ કર્યું છે. એટલે આપના સિવાય મને
 કશું પણ ચેત પડતું નથી; માટે આજ રાત્રિના ખાર
 આપણે ખંતે અહિંથી દૂર દેશાવર નીકળી જઈએ.
 મારી સાથે પુષ્કળ ઝવેરાત, ઢાગીના વગેરે લાવીશ, શા
 બે ઘોડા લાવીશ અને નગર બહારના મહાદેવના મંદિર
 હું આવીશ. તમારે પણ ત્યાં આવવું. આ સંકેત હરિ
 પણ કળુલ કર્યો અને રાતના નીમેલી જગ્યાએ
 મળવાનું વચન આપી હરિભજ ઘેર ગયો. કહ્યું છે કે
 જાતિમાં કપટ ઘણું હોય, વણિક જાતિને ભય ઘણો હોય
 ક્ષત્રિયને રોષ ઘણો હોય અને બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો હોય
 તે મુજબ વણિક હરિભજને, ઘેર ગયા પછી વિચાર
 અરે, મેં જાણાને વચન આપીને કેવું અવિચારી
 કર્યું! વસંતશ્રી એક રાજકન્યા છે, અને તેની સાથે
 જવું એટલે યમરાજને નોતરવું; કારણ કે આ વાત
 રાજાને ખબર પડે, તો મારું ઘાણીએ ઘાલીને
 કાઢે. મ્હારે શું દુઃખ છે કે વ્યાસચારને ખાતર આ
 દુટુંબ, લક્ષ્મી ટોડીને તેની સાથે જવું, નાહક હાથે કં
 શા માટે દુઃખ વહોરવું. આ રીતે હરિભજ વણિકે
 સાથે જવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો અને રાતના નિસંતે
 પોતાના મુઠમાં જ સૂઈ રહ્યો.

વસંતશ્રી તો હરિભજને જ દેખતી હતી. તેને
 વચનનો મહા પરિતાપ હતો; એટલે તેણે તો દિવસ ભર

જાની બધી તૈયારીઓ કરી હોમાં. મને પુરુષ દાગીના
 અને વસ્ત્રા હોમાં. અને મમલ દેનાં રૂચિના વસ્ત્રોને એ યોગ
 અને તે મદેશમાંથી બહાર નીકળી ગયી. સ્ત્રીમાં જે દેશને
 યોગ આપીને રાહદેવતા મહિર સ્ત્રીને ને જાતી કરેલી,
 જો હરિજન મમલીમાલ મૂલો હોય. દુષ્ટપણની શત્રી
 તરીકે નહીં. એટલે માત્ર માનુષની આત્માને બિરુદ શીખું
 મું કેખાતું નહિ. જગત્સભાને હરિજનને ધીમણી કરું
 હરિજન ચાહોને, મોડું થયે. નું તમારે લેખમાં માટે આમે
 જાત લાવી મું, તેમજ પુરુષ દાગીના વસ્ત્ર મારી આમે છે.
 માટે જાતી ચાહો.

આ સાંભળતાંજ હરિજન મમલી વિચારમાં પડ્યો.
 તે મન સાથે બોલ્યો: અહા, કેવા મપુર યજ્ઞો વટે આ
 મી અને બોલાવે છે! જાતી જાતી અને દાગીના શું? તારત
 તે સમજી ગયો કે મદેશ નામિરી કેળ પુરુષની સાથે
 વાલ્યા જવાનો આ સ્ત્રીને અદેશ કર્યો હોય તેમ જણાય
 છે! ફરીથી તે બાળા બોલી: હરિજન, મોડું કેમ કરે છે.
 ચાહોને, જરૂરી રાખને ખબર પડે તો આપણાથી નવાયે
 નહિ. આ સાંભળી હરિજને વિચાર કર્યો કે વિના મહેનતે
 મળતું મુખ મદારે શા માટે જવા કેવું. જાતી ધિર અને
 શીખું મુખ નથી. એક જીવદયાના પાતળ વટે અને કેવું
 મુખ મળે છે! માટે જવું તો ખરું જ. એમ વિચારી ન કળી
 સહાયતેવી રીતે ધીમા સ્વરે હરિજન બોલ્યો: હાં, ચાહો. એમ
 ઠહી તે યોગ પર સ્વાર થયો. અને જણા ત્યાંથી યોગને
 પૂરવેગે દોડાવતાં નીકળી પડ્યાં. સ્ત્રીમાં વસંતથી પાત

કરતી જાય છે અને હરિજન માત્ર હાં શબ્દોથી
 આપે છે. એમ કરતાં સવાર થવા આંચું. દિવસના આખા
 પ્રકાશમાં વસંતશ્રીએ હરિજન સામે જોયું તો શ્રીમંતુ
 હરિજનના બદલે મેઘાંધેલાં વસ્ત્રવાળો કોઈ બીજો જ પુરુષ
 તેના જોવામાં આંચો. જોતાં જ વસંતખાળા ચમકી લી
 પણ હજારો ગાઉ દૂર નીકળી ગયા પછી ખબર પડવાથી
 કંઈ બની શકે તેમ નહોતું. વસંતખાળાએ વિચાર્યું કે હવે
 દેર જવામાં પણ સાર નથી. માટે કુદરતે જેની સાથે જોડા
 કરાવ્યું. તેની સાથે જ પ્રેમથી રહેવું. કેમકે આમાં પહે
 કંઈક દેવનો સંકેત હશે. એમ વિચારી તેણે હરિજનને
 પોતાની પાસેના સુંદર વસ્ત્રો પહેરવા આપ્યાં. અને તેઓ
 બંને એક નદી કાંઠે વિશ્રાંતિ લેવા માટે જોડા. નજીકમાં
 વિશાળપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં મહાનવેગ નામે રાજા હતો.
 તે નગરમાં જઈ બંનેએ સૂખપૂર્વક રહેવાનો નિર્ધાર કર્યો.

વસંતશ્રી પાસે પુષ્કળ ઝવેરાત હતું; તેથી તેમને
 રણવાની ઉપાધિ ન હતી. પૈસા વડે તેમણે એક લગ્ન
 મહેલ ખરીદ્યો. અને તેઓ બંને જણા તેમાં સુખ લો
 ભોગવતાં રહેવા લાગ્યા. હરિજને વિચાર કર્યો કે મહા
 ગરીબોને દાન આપી વિના પ્રયત્ને મળેલી લક્ષ્મીનો કંઈ
 સદુપયોગ કરવો. એમ ધારી તે દાન આપવા લાગ્યો.
 પરિણામે તેની પ્રશંસા આખા નગરમાં થઈ. રાજાના ક
 પણ આ વાત આવી, તેથી રાજાએ પણ તે દાનવીર પુ
 સાથે મિત્રતા બાંધવાના ઇરાદે તેને રાજ સભામાં તેડાવો
 હરિજન રાજાને પ્રેમ પૂર્વક મળ્યો. રાજાએ પણ તે

મૂળ આદર સત્કાર કર્યો. બદલામાં હરિભજને રાજાને પોતાને માં જન્મવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

રાજા પોતાના પ્રધાન સાથે હરીભજને ત્યાં જન્મવા આવ્યો. રાજબાળા વસંતશ્રીએ ભાત ભાતની સુંદર રસોઈ બનાવી. સોનાના થોળી વાડકા મૂકી દીધાં. સુંદર વસ્ત્ર લંકારો પહેરી હાથમાં મિષ્ટ લોજનનો યાજ્ઞ લઇને તે પીરસવા આવી. વસંતશ્રીનું તેજસ્વી સુખાર્વિંદ જોઇને રાજાના હૃદયમાં કાતીક તીર લોકાયું, ત્હેને તે બાળા પર કૃદ્રષ્ટિ થઇ; ઠાંઈ પણ પ્રકારે પોતાને સ્વાધિન કરી—તેની સાથે સુખ લોગ લોગવવાનો તેણે નિર્ણય કર્યો. જમી પરવારી રાજા સ્વસ્થાનકે આવ્યો; પણ તેને ક્યાંઈ ચેન પડ્યું નહિ, કારણ કે વસંતશ્રીની મોહક મૂર્તિ તેના હૃદયમાં વસી ગઈ હતી. પળે પળે તે તેનું જ સ્મરણ કરતો. રાજાએ પ્રધાનને તેડાવી પોતાની વ્યથા જણાવી. કુદ મતિના પ્રધાને પણ વસંતશ્રીને તાણે કરવાની મુક્તિ રાજાને બતાવી.

રાજાએ હરિભજને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું: હે ધીર પુરૂષ, ત્હમે માશ મિત્ર છો, વળી સાહસિક અને હિંમતવાન છો, આજે તમને જોકે એવું કામ સોંપવાનું છે, કે તમારા સિવાય તે બીજા પ્રાઇથી બની શકે તેમ નથી, બોલો, તમે તે કરી શકશો ?

આ સાંભળી હરિભજ બોલ્યો: મહારાજા, આપનું ગમે તેવું કામ હશે તો પણ હું ના નહિ કરું, માટે વિના સંકેતે જણાવો. રાજા આનંદ પામ્યો, અને કહ્યું: જુઓ હરિભજ. મ્હારે મ્હારી પુત્રીનો વિવાહ કરવાનો છે, તો તેની

સમરણના ચોજે હું માર્ગ કામ પતાવી તરત પાછો આવીશ.
 એમ કહી હરીબળ તૈયાર થયો, અને એક ઘોડા પર બેઠી
 ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો. કેટલાએક ગાડીનો ચંચ કાપી તે હરિયા
 કિનારે પહોંચ્યો અને મહાવાની રાહ લેવા લાગ્યો; પણ
 ત્યાં મહાવા મળેજ નહિ. તેથી તે ચિંતામાં પડ્યો. આ
 વાત પેલા કેવે ભણી, એટલે એક મગરનું રૂપ કરી તે હરિમા
 કાંઠે હરીબળ પાસે આવ્યો. મગરને કેળતા હરિબળ પ્રભુનું
 સમરણ કરી તેની પીઠ પર સ્વાર થઈ બેઠો. મગર સમુદ્રનું
 અગાધ જળ કાપતો કાપતો લંકા બેટના કિનારે આવી
 ઉભો રહ્યો. એટલે હરીબળ નીચે ઉતર્યો, અને યજ્ઞ પાળે
 તેણે લંકા શહેરમાં પ્રવેશ કર્યો. લંકાની મગનનુંબી
 હવેલીઓ, વિશાળ ચોક, સુંદર મબર આદી જોતો જોતો હરિ-
 બળ ચાલ્યો ભય છે. તેવામાં એક સભ્ય મકાન તેના જોવામાં
 આવ્યું. મારણે કોઈ માણસ ઉભેલું નહીં. તેણે મકાનમાં
 દ્રષ્ટિ કરી, તો પણ ક્યાંઈ માણસ તેણે જોયું નહિ. હવેલી
 તરત મુન-મુનકાર હતી. કોતક જોવાના ધરાડે હરિબળે
 મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો, તો ત્યાં કોઈ માણસ નહિ, તે પહેલે
 માળ ગયો, બીજે માળ ગયો, ત્રીજે ચોથે ગયો; પણ ક્યાંઈ
 માણસ ન જોવાથી તે આશ્ચર્ય પામ્યો. અને પાંચમા માળ
 પર ચડ્યો. ત્યાં તેણે એક યુગ્મસુરત બાળા મૃતવત સ્થિતિમાં
 સુતેલી જોઈ. તે વિસ્મય પામ્યો. આનુભાવુ હરિબળે
 નજર કરી તો એક અમૃતનો ભરેલો શીશો તેના જોવામાં
 આવ્યો. તરત તે શીશો તેણે ઉંચકી લીધો અને તેમાંનું
 અમૃત તેણે પેલી બાળા પર છાંટ્યું. અમૃતના પ્રભાવે
 તરત તે બાળા આજસ મરડીને હવેલી થઈ. અને આ વીર

પુરૂષને દેખી લેને વંદન કર્યું. હરિભણે તેને પૂછ્યું:
બાબા, તમે કોણ છો ? જવાબમાં બાબાએ કહ્યું, હું મહા
ભાગ્યવાન પુરૂષ, તમે મારી સાથે લગ્ન કરવાનું વચન
આપ્યો, તો જ હું તમને કહું; નહિ તો અત્યારે જ હું
કાંસો ખાઈ આત્મઘાત કરું છું.

આ શબ્દો સાંભળતા હરિભણ આશ્ચર્ય પામીને
બોલ્યો: બાબા, તમે હુઃખી જણાઓ છો, તો હું તમને
પરણવાનું વચન આપું છું. તમારી કથની હવે મને કહે.

બાબા બોલી: મહાનુભાવ. હું વિલિપણ રાજાના પુત્ર
બટુક નામના માળીની પુત્રી છું. મહાર્જી નામ કુસુમશ્રી છે.
કોઈ ભવિષ્યવેદીએ મહારા પિતાને કહ્યું છે કે, કુસુમશ્રીને
પરણનાર પુરૂષ કોઈ રાજ્યનો રાજા થશે. આ ઉપરથી
મહારા પિતા રાજ્ય મેળવવાની લાલસાએ મહારા પર મોહ
પામ્યો છે. અને તે મારી સાથે લગ્ન કરવા માગે છે; હું
તેની હલદી કામ વૃત્તિને તાબે થતી ન હોવાથી, તે પામી
મને બહુ દુઃખ દે છે. વિદ્યાના બળે તે મને મૃતવત
બનાવી કામ અર્થે બહાર ચાલ્યો જાય છે, અને ઘેર આવતા
મને સજીવન કરીને મારી પાસે દુષ્ટ માગણી કરે છે.
મહાનુભાવ, તે દુઃખથી હું આપઘાત કરવાના નિશ્ચય પ
આવી હતી; પરંતુ આપ જેવા પુરૂષશાળી પુરૂષના સમા
ગમથી હું હલાર પામી છું. તો કૃપા કરી હવે મોહું નહિ
કરતાં, ચાલો આપણે અહિંથી વેળામર જતા રહીએ.

હરીભણ બોલ્યો: બાબા. હું વિશાળપુર નગર

તની પત્ની અહિંના રાજા વિભિષણને લગ્નમાં પ્રધારવાતું
 મંત્રણ આપવા આવ્યો હતું. તે તમે અહીં રહો અને
 વિભિષણ ખાસે જઈ જલ્દી તમારી પાસે આવું હતું.
 સાંભળી કુમુદમ્બીએ કહ્યું. પ્રાણનાથ, વિભિષણ કેઈ
 યજ્ઞે લગ્ન પ્રસંગે જતા જ નથી. મારી પાસે તેમની
 સ્વાર છે. તે તમે તમારા નગરના રાજાને કહેજો કે
 વિભિષણ લગ્ન હિપર આવશે. અને તેના જલ્દીમાં નિશાની
 રીકે તરવાર આપી છે. હરિભજને આ વાતથી સંતોષ
 થી. કુમુદમ્બી અને હરિભજ ગાંધર્વ લગ્નથી ભેડાયા. ત્યાંથી
 નેકળી તેઓ સમુદ્ર કિનારે આવ્યા. તે વખતે મધવો
 ધાર હતો. એટલે બંને જણ તેમાં બેસી ગયા અને
 વેશાળા નગરીની સમીપમાં આવી પહોંચ્યાં.

x

x

x

હરિભજના જવાથી મહાનવેગ રાજા વસંતભાળા પાસે
 આવ્યો અને અનેક પ્રકારની લાલચો આપી વસંતભાળાને
 પોતાને સ્વાધિન થવા કહ્યું. વસંતભાળા પતિવ્રતા હતી.
 તે રાજાની દુષ્ટ વાસનાને તાબે થાય તેવી જ હતી. તેણે
 રાજાને તિરસ્કાર કરી કહ્યું. મહારાજા હરિભજને પરદેશ
 મોકલવામાં તમારો આવેજ દુષ્ટ મનોભાવ હતોને ?

રાજા બોલ્યો હા. એટલાજ માટે મેં તેને ઘણું દુર
 મોકલ્યો છે. તે લોકોએ પહોંચી શકે તેમ છે જ નહીં.
 તે રસ્તામાંજ મૃત્યુ પામ્યો હશે. માટે એવા પુરુષની
 ઇચ્છા કરવા કરતાં હું અહારા રાજ્યમાં રહે અને મારી

સાથે ગ્રેમ કરી મુખ લોગવ. હું તને મહારી પટરાણી બનાવીશ.

વસંતશ્રી તિસ્કારપૂર્વક ગોલી ઉઠી: પૂજી મૂકે તમારા એ પટરાણી પદમાં ! મહારાજ, તમે એમ ન સમજતાં કે સતી સ્ત્રી તમારે તાળે થશે.

‘જો મહારે તાળે તું નહિ થાય તો હું તારા પર બળાત્કાર કરીશ.’ રાજાએ ભય બતાવતાં કહ્યું.

વસંતબાળા સમજી કે હાલ તો હું એકલીજ છું. વળી મહારી સહાયમાં કેઈજ નથી. રાજા બળાત્કાર કરશે તો મહારૂં શિયળ ખંડન થશે. એમ વિચારી તે જરા મુંઝાઈ; પણ પુનઃ તેને યુક્તિ સૂઝી આવી. તેથી તે બોલી મહારાજ, મહારે નિયમ છે કે જ્યાં સુધી એક પુરૂષ જીવતો હોય ત્યાં સુધી બીજાને પરણવું નહિ. તેઓ મને એક મહિનાનો વાયદો આપી ગયા છે. તો તે મુદત વીત્યા બાદ તે નહિ આવે તો ખુશીથી હું તમારે સ્વાધીન થઈશ.

આ સાંભળી રાજાએ વિચાર્યું કે, એક મહિનો થું પણ બાર મહિના થાય તોય તે ક્યાં પાછો આવવાનો છે ? માટે નાહક બળાત્કાર કરવો તે ઠીક નહિ, કેમકે એક મહિના બાદ તે મારી સાથે ખુશીથી લગ્ન કરશે. આમ વિચારી વસંતશ્રીને મધુર વચનથી સંતોષી રાજા સ્વસ્થાનકે આવ્યો. વસંતબાળા પતિદેવનું સ્મરણ કરતી અને પોતાનું શિયળ રક્ષિત રહે તે માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કરતી સમય વ્યતીત કરવા લાગી, જોત જોતામાં ૨૬ દિવસ પસાર થઈ ગયાં. વસંતબાળા પોતાનું શિયળ બ્રહ્મ થશે એ વિચારે

છુલ્લ થોડા દરજા લાગી. અને તેનું શબ્દનું અર્થનું કા-
ના નિશ્ચય થઈ ગયું.

તેવામાં જ દરિયાને જાણતું અર્થનું અર્થને લગતું જ રી.
અંતર્યામી નેશનલિટી થઈને રોડી. જાણતું નેશનલિટી દરિ-
યાના દરજા થયાં. તરત તે તેનું પાપમાં જ રી અને
દરજાનો દમ ખેંચે. દરિયાને તેની કીડા. તરત મુકા ભેગ
દરજા પૂછે. વસંતમાંને સર્વ દરિયાનું અર્થનું દરજા, અને
પ્રથમ આવેલી જાણા કોણ છે તે પૂછે. દરિયાને જાણ
અંતર્યામી જાણી. અને જાણે. પ્રથમ પૂછે
દેવા લાગી.

માતાદાજ થઈ દરિયાનું શબ્દનું અર્થમાં ગયો. અને
વેલિયનની તત્તવાર શબ્દને આપીને કહ્યું. અર્થમાં.
વેલિયનું તમ પ્રથમે આપવાનું કહ્યું છે, અને તેની નિશાની
તરીકે આ તરવાર અને આપી છે. દરિયાનું અર્થમાં માત્રમ
દેખી શબ્દના આનંદનો પાર વધો નહિ. તેને દરિયાનું
પ્રથમ પૂછું પ્રથમ થયો, અને પોતે તેની બેરહાસી દરમિ-
યાન વસંતમાંને આવેલ કદ માટે, કદાચ આપતાં શબ્દને
દરિયાની માત્રી માગી. શબ્દને પ્રધાનપર અભાવ થયો.
એટલે પ્રધાનને શબ્દમાંથી કદાચ આપી. દરિયાને
પ્રધાન બનાવી શબ્દને પોતાની કુંવરી તેને પરજાવી.

એટલેક દિવસે જાણી અર્થમાં પધારવાથી મદનવેગ
શબ્દને વૈરાગ્ય થયો, એટલે વિદ્યાગુરુનું શબ્દ દરિયાને
સોંપી તે દિશા લઈ ચાલી નીકળ્યો. દરિયાને પોતાની
જુની સ્ત્રીને તેણી તેને ચિખામણ આપી, પોતાની પાસે

રાખી. વસંતઘીના પિતા વસંતને રાખને પુરે
ખખર પડવાથી તેને પણ સંતોષ થયે. હરિભવે વિદ્ય
દ્યોતે નાનીસી જીવ દયાથી હું આટલી વિદિ પામે
તો જે મહા પુરો સર્વ પ્રકારે જીવદયા પાળતા હો
તેમને કેટલું સુખ પ્રાપ્ત થતું હશે! એમ વિચારી રૂ
ખોતાના રાજ્યમાં 'અમારી પડહ' વગડાવ્યો.

કોઈ એક પ્રસંગે મુનિ મહારાજ પધાર્યા. હરિ
ખોતાની ત્રણે બીઓ સાથે મુનિને વંદન કરવા ગયો. મુનિ
ધર્મબોધ આપ્યો. હરિખળ વૈરાગ્ય પામ્યો. અને ત્રણે બી
સાથે તેણે દિક્ષા લીધી. સખ્ત તપ જપ સંવર કરી અ
સમયે અણસણ વૃત્ત આદરી, શુભ ધ્યાનમાં પ્રવર્તતાં
ખળને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, અને નિર્વાણ પદને પામ
ધન્ય છે, હરિખળ, તહારી અહિંસાની અચળ પ્રતિષ્ઠા

૯ કાન્હડ કઠીયારો

મધ્યાહ્નનો સમય હતો. સૂર્યનારાયણના
કીરણો પૃથ્વી પર અસહ્ય તાપ પ્રસારી રહ્યા હતા.
લૂ આતરદ્રશી આવીને શરીરને પીડા આપતી હતી. ત
તાપને લીધે ધરતી ધખધખી ઉઠી હતી. તેવા સમય
અયોધ્યા નગરીનો કાન્હડ નામનો એક ગરીબ કઠીય
હાથમાં કુહાડી લઈ જંગલમાં લાકડા કાપતો હતો. તે
શરીરમાંથી પરમેવાના ઝેઝેઝે નીકળતા હતા. સ

હતાપથી તેનું શરીર તદ્દન રચામ િળની ગયું હતું. પગની
 રચામડી પણ પગરખાના અભાવે ચત્તર જેવી ઠંઠણ થઈ
 ગઈ હતી. શરીર પર તેણે બાર થીગડાવાળી બાંડી અને
 ચૌદ થીગડાવાળો ચોરણો પહેર્યો હતો. માથામાં તાલ
 પટ્ટી ગઈ હતી. તે અતિશય દુઃખી હતો. પણ સ્વભાવે
 ભદ્રિક અને સરળ હતો. તેણે એવો નિયમ કરેલો હતો
 કે લોકોની ભારી વેચતાં આનો જે આના જે કંઈ ઉપજે,
 તેમાંથી અર્ધો ભાગ ધરમાદામાં આપવો, અને બાકીના
 તે પૈસામાંથી ધરનું ગુજરાન ચલાવવું અહા. કેવો સુંદર નિયમ !
 એક કંઠાળ માણસ, જેને જીવન નિર્વાહનું પૂરેપૂરું સાધન
 નહિ; છતાં પણ અધીં રકમ ધરમાદામાં નાખવી, આજ
 મનુષ્યોને હજારો અને લાખોની આવક છતાં અધીં રકમ
 તેા શું; પણ આવકનો સોમો ભાગ પણ ધરમાદે ખરચવાનો
 નિયમ નથી. ત્યારે ધન્ય છે આ ગરીબ કઠીયારાને, કે
 પોતાની દુઃખી આવકમા પણ પૈસાનો સદુપયોગ કરવા
 શક્તો નથી ! ગરીબ કઠીયારાએ લોકો કાપીને ભારી બાંધી
 અને વિશ્વાસિ લેવા માટે એક બાકી તો બેઠો. તેમાં
 તેણે નજીકમાં એક સાધુ મહાત્માને સખત તાપમાં ઉઘાડા
 શરીરે બેઠેલા બેયાં, કઠીયારો તે મહાત્મા પાસે ગયો.
 અને ભાવપૂર્વક વંદન કરી બોલ્યોઃ હે મહારાજ, આપ
 આવા સખત તાપમાં જંગલમાં શા સારૂ બેઠા છો ? શું ત્વમે
 પણ મારી જેમ દુઃખી છો ? આ સાંભળી મુનિ બોલ્યાઃ
 બાઈ, આ આણું જગત મને દુઃખી જણાય છે. કોઈને
 સ્ત્રીનું, કોઈને પુત્રનું, કોઈને કુટુંબનું, કોઈને ધનનું એમ
 અનેક પ્રકારના દુઃખો વડે આ જગત ઘેરાયેલું છે. ગરીબથી

માંડીને ધનાઢય સુધી, રંકથી માંડીને રાજા સુધી
માણસ હુંખી છે. ગરીબો ધન કમાવામાં અને ધનવાનો
અસંતોષી બની વધુ ધન મેળવવામાં અને તેનું રક્ષણ કરવામાં
એટલા બધા રચ્યા પચ્યા રહે છે, કે તેમને ક્યાંઈ સાંતી
શાન્તિ મળતી નથી. આ બધી ઉપાધિમાંથી છૂટવા માટે
હું સંયમ લઈને પ્રભુ લક્ષિત અને એકાંત તપશ્ચર્યામાં માંડી
જીવન વિતાવું છું. અહિંસા સત્ય, અસ્તેય, પ્રહાર્ય
અપરિગ્રહ એ અમારાં ખાસ નિયમો છે. ભાઈ, હારે
બરી શાંતિ મેળવવી હોય, તો તું પણ આ નિયમો
અંગીકાર કર.

આ સાંલળી કઠીયારો જોલ્યોઃ મહારાજ. એવા સખ
નિયમો મહારાથી પાળી શકાય નહિ. કૃપા કરી મહારાજ
બની શકે તેવો એકાદ નિયમ મને આપો.

મુનિ જોલ્યોઃ જીવ દયા એ પ્રધાન દયા છે.
લીલા લાકડાં કાપી અસંખ્ય જીવોનો સંહાર કરે છે એ
મહા પાપ બાંધે છે; માટે લીલા લાકડા નહિ કાપવાનો
નિયમ લે. તો તેથી તું પરભવે મુખી થઈશ.

‘બહુ સારું, શરૂ દેવ, એમ કહી કઠીયારાએ લી
લાકડા નહિ કાપવાનો મુનિ પાસેથી નિયમ લીધો. આ
મુનિને વંદન કરી ઘર તરફ આવ્યો. ઘોડી મહેનતે
લાકડા મળતાં, તે હરે તેને ઘણી મહેનતે મળવા લાગ્યા
પણ તે કઠીયારો પોતાના નિયમમાં દ્રઢ રહીને એક માં
મુખ લાકડાઓ કાપી દાવે. અને તે વેચી અધીરું રક
મળાને લાપરી બાંધીનાથી પોતાની આજીવિકા ચલાવે
આ પ્રમદે કસવાથી તેના નિયમની સચળ રચના પ્રમાણ

એમ જ થયું. ત્રણ દિવસનો બ્રૂચો અને ચાકેલો કઠી
ચોથા દિવસે જંગલમાં ફરવા લાગ્યો. તે વખતે પેલો
કઠીયારાની વધારે કસોટી કરવા મનુષ્યનું રૂપ લઈ
કઠીયારા સામે આવી ઉભો રહ્યો અને બોલ્યો.

‘ભાઈ, તું ટોણ છું, અને આ જંગલમાં
આથડે છે ?’

‘હું કઠીયારો છું અને લાકડા કાપવા માટે
જંગલમાં આથડું છું; પણ ક્યાંઈ લાકડા જડતા નથી
કઠીયારાએ કહ્યું.’

‘ઘણી જ નવાઈની વાત ! આટલા બધા ઝાડો
તને લાકડા મળતા નથી ?’ દેવે કહ્યું.

‘ઝાડો તો ઘણા છે, પણ તે બધા લીલાં છે. મને
લીલા ઝાડ નહિ કાપવાનો નિયમ છે. સુકા ઝાડ શોધી
ત્રણ દિવસ વીતી ગયા છે.’

‘વાહરે, ત્યારે નિયમ, ઘેર હાંદલાં કુસ્તી કરે અને
ત્યારે નિયમ પાળવો, આવો નિયમ તે આપણાથી પણ
હશે ? નાહક શા માટે બુધ વેઠી દુઃખ ભોગવે છે ? લીલાં
તો લીલાં. જે મળ્યાં તે સુખેથી કાપ અને તે વેચી
ઉપજો તેનાથી આનંદ કર.’

‘ભાઈ, મહેને એવો ઉપદેશ ન આપો. ત્રણ દિવસ
તો શું પણ ત્રણ વરસના ઉપવાસ કરવા પડે તો પણ
હું મારા નિયમથી ઠગીશ નહિ. લીધેલી પ્રતિજ્ઞા હું ભાંગી
નહિ. કૃપા કરી તમે તમારે રસ્તે જાવ. હું મારું કામ
લઈશ. મહાઈ શું થશે, તેની ચિંતા તમારે કરવાની
નથી.’ કઠીયારાએ કહ્યું.

આ સાંભળી રેવ જાગે. જાગે. અને મનુષ્યનું
 [૫ પંક્તિથી રેવનું] સ્વપ્ન કરી દીધાન આપે આવી
 ॥ રહી અને જોયો: મન છે, કાન્દક, ત્વંતી રેવને,
 તે નિયમથી દયાવવા માટે મેં આ સવગી માવા કરી
 ડી. ત્વંતી જેવા કદ પ્રવિરવવાના મનુષ્યો મેં જાગવેજ
 ॥ અવનિ ૫૨ જેવા છે. ત્વંતી નિયમથી કુંજા થયો મું.
 ટે જો આ નંજકનું જા. મું છે. તે તું કાષ અને તેના
 કદનો તું જોઈ દેતોયો. મનાવવાવળે. તેજ પાયા ૫૨
 ૨ પૂતળીઓ મૂકાવળે, અને જે કૈલ તેની સવા લાખ
 ના કદોદા આપે, તેને તું દેતોયો ચેવળે. જોમ કરી
 ૨ જાગેશ્ય થયો. દીધાથી તે શ્રા કાને કરી લાકમ
 ૫ થેર થયો. અને કુતારને ત્યાં જઈ દેતોયો તેપાર
 ૧૫નું કાળું.

કઠિયારના હર્ષનો પાર રહ્યા નહિ. તેણે ખન આપે
 રેચાર કયો: જોડો, જોઈ સાધારણ નિયમથી અને કયો:
 ॥ થયો. તો જેઓ કંઠિયાં અનેક પ્રકારના નિયમો
 પ્રગટા હો, તેમને કેવો મદાન લાભ થતો હો. જોયો
 રેચાર કરી કઠિયારો બીજે દિવસે કાથમાં કુદાડી લઈ
 પ્રકટા કાપવા જમલમાં જવા નીકળ્યો. ગામ બહાર
 પ્રિંજતાં જોઈ ધર્મશાળામાં તેણે જોઈ મુનિને વ્યાખ્યાન
 બાપતાં જોયા. કઠિયારજે તે ધર્મશાળામાં પ્રવેશ કર્યો. આ
 ૧૫તે મુનિ પ્રહસ્યર્થેના મહિમા સમજાવતા હતા. કઠિયારો
 મુનિનું વ્યાખ્યાન જોઈ ચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો વ્યાખ્યાન
 કોથ થયું. કઠિયારજે ઉભા થઈ મુનિ પાસે દર પૂર્ણિમાએ

પ્રહાસ્ય પાત્રવાને નિગમ જાહેર કર્યો. અને ત્યાંથી
 મુનિને વંદન કરી જંગલમાં આવ્યો. પેલા દેવે વિ
 કર્યો કે કઠીયારાને ટાલીયાની કીમત ઉપજતા હજુ પ
 લાગશે. માટે મારે તેને દુઃખી થતો જણાવવો જોઈ
 એમ વિચારી તે દેવે કઠીયારાના માર્ગમાંજ એક ચાં
 ખાવનાનું વૃક્ષ ઉભું કરી દીધું. કઠીયારો તે જાડ પા
 પહોંચ્યો. જાડને સ્પર્શ કરી તેણે કાપ્યું અને લાકડા દ
 બળ્લરના ચોટમાં વેચવા માટે ઉભો; તેવામાં ધનદ
 નામના શેઠનો શુભાસ્તો ચંપક લાકડા ખરીદવા કાન
 થાસે આવ્યો અને તેની ભારીના છ પૈસા નક્કી કરી પોતા
 શેઠને ત્યાં લઈ ગયો. કઠીયારાએ ભારી શેઠના ઘરમાં નાખ
 ચંપકે તેને છ પૈસા ગણી આપ્યા. તે લઈ કઠીયારો ચાલ
 લાગ્યો. તેવામાં શેઠ જમીને નીચે ઉતર્યા, ત્યાં તો સુગં
 સુગંધ આળા ઘરમાં પ્રસરી રહી હતી. ધનદત્તે
 આશ્ચર્ય પામ્યા. આસપાસ નજર કરી તો આ સુગં
 લાકડામાંથી નીકળતી હતી. તરત ધનદત્તે ચંપકને બોલા
 પૂછ્યું: આ ભારીનું તે શું આપ્યું?

ચંપક બોલ્યો: ‘છ પૈસા, શેઠ.’

‘બોલાવી લાવ પેલા કઠીયારાને.’ શેઠે કહ્યું.

ચંપક કઠીયારાને બોલાવવા દોડ્યો. કઠીયારો શે
 થાસે આવી પહોંચ્યો અને ગભરાતા મને બોલી ઉઠ્યે
 કેમ, શેઠ સાહેબ. આપને આ ભારીના છ પૈસા વધા
 પડ્યા કે શું? લાવો, હું તે પાછી લઈ જઉં.’

ના, લાઈ, ના. તેમ નથી. તું અબાણ્યો છું, એટ

ને લાકડાની ફીમતની ખજાર નથી. પણ હું કાંઈની ચીજ
નીતિથી લેતો નથી. આ લાકડા ચંદન વૃક્ષના છે, તેનું
ફલ હું પણ આંકી શકું તેમ નથી. છતાં મહારાસતોવની
પાતર હું તને ૫૦૦ સોના મહેરો ફક્ત આપું છું. એટલે
માનીશ કે મેં વિશ્વાસવાત કર્યો નથી. એમ કહી તેણે
૧૦૦ સોના મહેરો આપવા મુનિમને કહ્યું. મુનિમે ઠાન્ડક
કીયારાને ૫૦૦ સોના મહેરો ગણી આપી. તે લઈ કીયારા
રખાતો હરખાતો અને ચોકની સજ્જનવાંના વખાણ કરતો
સાગળ થાક્યો.

x

x

x

સાચકાળનો સમય હતો. અયોધ્યા નગરીના રાજમાર્ગે
૨ અનેક માણસો એકત્ર મળી યોજયોજ કરી રહ્યા
હતા. તે વખતે કામલતા નામની એક વિખ્યાત વેફ્યા
પોતાના આલીશાન ભૂવનની અટારીમાંથી રાજમાર્ગે ૫૨
ફિટ કરી રહી હતી. તેવામાં તેણે રૂપીયાની ઘેલી સાથે પેલા
કીયારાને જોતો જોયો. વેશ્યાએ વિચાર્યું-કે આ માણસ
લાગે છે તો ભિખારી જેવો; પણ પાસે છે રૂપીયાની ઘેલી;
એટલે તેની સાથે પ્રેમ જાંધી ઘેલી લઈ લઈ તો સાફ.
એમ વિચારી કામલતાએ હાસીને મોકલી કીયારાને
પોતાના મકાનમાં બોલાવ્યો. કીયારો ઉપર આવ્યો.
આવતાંજ ગણિકાએ અનેક પ્રકરના હાવભાવ વટે કર્યું.
સ્વામિનાથ. પધારો, આપણે આનંદ કરીયે. વેશ્યાની છટા
ચુકા વાળી, તેનું તેજસ્વી મુખાવિંદ અને મધુર શબ્દો
સાંભળતાંજ કીયારો બાણે દેવભૂવનમાં આવ્યો. હાથ તેમ

તેને લાગ્યું. વેશ્યાએ તેના સાડું સુંદર વસ્ત્રાભુષણો અને
મિષ્ટાન્નનો થાળ મંગાવ્યા. કઠીયારો આ સઘળું જોતાં જ
આશ્ચર્યચક્રિત બની ગયો. ક્યાં તેનું કાળું શરીર અને
ક્યાં આ ગૌરાંગી વેશ્યા ! ક્યાં તેના ભાર બાજરીના રોટલો
અને ક્યાં આ મિષ્ટાન્નનો સ્વાદ ! ક્યાં તેના ફાટેલા અને
ખડખચડા લુગડાં અને ક્યાં આ રેશમી મુલાયમ વસ્ત્રો.
ક્યાં તેની નાનીશી ઝુંપડી અને ક્યાં આ દિવ્ય મહાકવચ
ક્યાં તેની કકંશા સ્ત્રી અને ક્યાં આ મધુર લાષીણી વેશ્યા
કાન્હડા આ સઘળું જોઈને સ્તબ્ધજ બની ગયો. તે
પોતાની પાસેની થેલી તરત વેશ્યાને સ્વાધિન કરી દીધી
કેટલોક વખત વાર્તા વિનોદ કર્યા બાદ વેશ્યા તેની સા
પ્રેમ સમાગમ કરવા કઠીયારાને અગાસીમાં લઈ આવે
સુંદર પ્રલંગ, રેશમી તળાઈ, મલમલની ચાદર, ખુશબુ
પવનની લહેર, એ સર્વ કઠીયારાને સ્વપ્નવત લાગવા માંડે
અને પોતાની જાતને તે ધન્ય માનવા લાગ્યો. તેવામાં તે
એક આશ્ચર્ય જોયું; જોતાં જ તેનો આનંદ એકદમ ઉડી ગયો
અને તે વિચાર તરંગોમાં તણાવા લાગ્યો.

અહા ! આ આશ્ચર્ય શું હતું ? તે એ કે અગાસીમાંથી
કઠીયારાએ આકાશ તરફ દ્રષ્ટિ કરી તો તે વખતે પૂર્ણિમાનો
ચંદ્ર સોળે ટળાએ ખીલેલો હતો. પૂર્ણ ચંદ્રને દેખતાં જ તે
એકદમ ચિંતામાં પડી ગયો અને વિચારવા લાગ્યો, અહા !
આજે હું આ શું કરું છું ! પૂર્ણિમાના દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાળ-
વાનો મેં મુનિ પાસે નિયમ લીધો છે, અને આજે તે જ
દિવસ છે. હા. હવે નહારે શું કરવું. એમ ચિંતવતા હવે

વી રીતે અદિધી છટવું, તેની તે ગુજવણમાં પડ્યો. તેવામાં
 ને એક યુક્તિ સૂઝી આવવાથી તેણે વેશ્યા પ્રત્યે કહ્યું, પ્રિયે.
 હુંને અત્યારે લોટો જવાની રૂપડા થઈ છે. તે હું હમણાં જ
 મોકલે આવું છું. એમ કહી કઠીયારાએ નવા વસ્ત્રો બદલી
 પોતાના અંસલ વસ્ત્રો પહેરી લીધાં. હાથમાં જંનલ જવાનો
 કોટો લઈ વેશ્યાની રજા લઈ ત્યાંથી તે ચાલી નીકળ્યો.
 અને પોતાનો નિયમ સંચવાયો, તે માટે પ્રભુનો પાડ માનતો.
 ઘેર આવી પહોંચ્યો.

અહિં વેશ્યા હાથમાં પાછીની ધારી લઈ કઠીયારાના
 આવવાના માર્ગની પ્રતિષ્ઠા કરવા લાગી, અર્ધા કલાક થયો,
 કલાક થયો, બે કલાક થયાં, છતાં કઠીયારા આવ્યો જ
 નહિ. વેશ્યા ફીકરમાં પડી. આખી રાત પસાર થઈ ગઈ.
 વેશ્યા આશ્ચર્ય પામી મન સાથે બોલીઃ અહા! આવો વિચિત્ર
 માણસ તો આજે મેં પહેલ વહેલો જ ભ્રમ્યો. કૃપાવાની થેલી
 મૂંઝીને એમને એમ ચાલ્યો ગયો. અહા, આ તે ઠાણ
 હશે? વેશ્યાને વિંતા કરવાનું એક જ કારણ હતું. તે એ કે
 વેશ્યા નીતિવાન હતી. તેને હરામનો પૈસો ઠાપનો
 ખપતો ન હતો. પ્રાતઃકાળ થયું. વેશ્યા હાથમાં ૫૦૦ સોના
 મોદાની થેલી લઈ રાજમંદિરે આવી. રાત્રીને પ્રણામ કરી
 બોલીઃ હવે મહારાજ, આ થેલી. ગઈ રાત્રે કોઈ અજાણ્યો
 માણસ મહારાજીના પગમાં આવી મહારી સાથે ગ્રેમ કર્યો વગર
 આ થેલી મૂકી જતો રહ્યો છે! અનીતિનું ધન મહારે ખપતું
 ન હોવાથી હું તે આપના ચરણમાં મૂકું છું. આશંકની સાથે
 રાજાએ તે થેલી લીધીઃ વેશ્યા ત્યાંથી પોતાને ઘેર આવી.

રાજાએ ઠંઢેરો પીટાવ્યો, કે જે કેઈ માણસ મઠ
રાત્રે ૫૦૦ સોના મ્હોરોની થેલી વેશ્યાને ત્યાં મૂકીને જતો
રહ્યો હોય, તે રાજા પાસે આવી જાહેર થાય.

કઠીયારો રાજા પાસે આવ્યો અને કહ્યું: મ્હારાંજી,
મ્હારે પૂર્ણિમાના પ્રદક્ષિણાનો નિયમ હોવાથી આ પ્રમાણે
કરવું પડ્યું. રાજાએ જ્યારે તેને ૫૦૦ સોના મ્હોરો ક્યાંથી
મળી તે જાણતું પૂછ્યું, ત્યારે તેણે ધનદત્ત શેઠની હકીકત
કહી. રાજાએ ધનદત્તને તેડાવ્યો. ધનદત્તની વાત સાંભળી
રાજાએ ધનદત્ત, વેશ્યા અને કઠીયારો એ ત્રણેના વખા
કર્યા. પણ તે સર્વમાં કઠિયારાને ઉત્તમોત્તમ ગણીને તે
તેના નિયમ-પાલન માટે ખૂશ થઈ રાજાએ ખૂબ ધન
આપ્યું. કઠિયારો આનંદ પામી ઘેર ગયો.

x

x

x

હવે ચેલા પલંગની શી વ્યવસ્થા થઈ. તે આપણે
તપાસીયે. કઠિયારાની સ્ત્રી પલંગ લઈને રોજ બજારમાં
વેચવા જાય; પણ કેઈ તેની સવા લાખ સોના મ્હોરો આપે
નહિ. પલંગની વાત રાજાની કાને પહોંચી. રાજાએ વિચાર
કર્યો કે સવા લાખ સોના મ્હોરોની કિંમતવાળા પલંગમાં
કંઈક કરામત હોવી જોઈએ. નહિ તો કેઈ તેની એટલું
ખર્ચી કિંમત કરે નહિ. એમ વિચારી રાજાએ તે ઢાલીને
ખરીદ્યો. સવા લાખ સોના મ્હોરો આવતાં કઠીયારા
સ્ત્રીના હર્ષનો પાર જ રહ્યો નહિ. તે કાન્હડને હવે ખૂબ
પ્રેમથી જોલાવવા લાગી અને તેની આરા પાળવા લાગી.

કિયારો પણ નિયમના મહાન લાભનો વિચાર કરતો મુખ
ગવવા લાગ્યો.

રાજાએ પોતાના દિવાનખાનામાં ઢોલીયો મૂકાવ્યો.
તે તેજ શત્રીએ મૂવા માટે શણીને આમંત્રણ કર્યું. પણ
શણી બાજુના એક દિવાનખાનામાં ફાસીઓ સાથે વાતચિત
રતાં ઉઘ આવવાથી સૂઈ ગઈ. રાજાને ચંદ્રિકા નામની
એક નવયુવાન પુત્રી હતી. પરણ્યા બાદ પહેલેજ આણે
પિતાને ત્યાં આવી હતી, રાજાએ નવો પલંગ ખરીદ્યો
કે, તે જોવા સારું તે પિતાના શયનગૃહમાં આવી. પલંગ
માં આઠા પડી જશવાર સૂઈ જવાની ચંદ્રિકાને ઇચ્છા
થતાં તે તેમાં સૂઈ ગઈ. મુખમય શય્યામાં સૂતા વેતળ
તેને ઉઘ આવી ગઈ.

નિયત સમયે રાજા શયનગૃહમાં આવ્યો. અને કપડા
ઉતારી જ્યાં પલંગમાં સૂવાની તૈયારી કરે છે, તેવામાંજ
પલંગમાં જટલી એક પુતળીએ વિચાર કર્યો. અહો! આ
રાજાને ખબર નથી કે પલંગમાં ફાણ મુકું છે! જે ધડીએ
રાજા પલંગમાં સૂઈ જશે, તેજ ધડીએ નીતિવાન રાજાપર
માઠું દણક આવશે. માટે મ્હારે ઢોલીયાની ઈમન વસુલ
કરાવવી જોઈએ. એવો વિચાર કરી ખરસર કરવી તે પુતળી
પલંગમાંથી બહાર આવી, રાજા સામે જોઈને દંત્રી,
અને હસ્યા પડી બોલી: હે રાજા, ત્હારો બંધાર અત્યારે
ફાર હોફા લૂટે છે. અને પહેરેગીરા સપગા ઉઘે છે. માટે
દમણાજ જા, નહિ તો ત્હારો જપિ બંધાર લૂંટી ચારો
આસ્યા જશે. એમ કહી તે પુતળી આઠાશમાં ઉઘી ગઈ.

આ સાંભળી રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો. તરત તે ત્યાંથી ઉઠી
કપડા પહેર્યા અને રાજભંડારમાં ગયો. ત્યાં તેણે ચ
ચોરને જોયા. રાજાએ તરત એક ચોરને ઘાયલ કર્યો અ
પહેરેગીરને જંગાડ્યાં. પહેરેગીરોએ ખાંડીના ચોરોને પક
કેળખાનામાં પૂર્યા. રાજા ત્યાંથી શયનગૃહમાં આવ્યો.

આજે કામ વિકારથી ઉત્તેજિત બન્યો હતો; એટલે અ
કપડા ઉતારી પલંગમાં સૂવા ગયો; તરત પલંગમાં
ખીંછી પુતળી બહાર નીકળી. અને રડી. રડયા પછી બાલી:
હે રાજા, ચોરોને પકડાવી તું પાછો આવતો હતો, તે વખતે
તારાં પગરખાં નીસરણી પાસે તેં ઉતાર્યાં. તેમાં એક
તંબોળીયો નાગ ભરાઈ ગયો છે. તો તું હમણાજ બ.
નહિતો નારો સેવક તારા પગરખાં ઉપાડતાં મરણને શરૂ
થશે. તરત રાજા ઉભો થયો. સેવકને જંગાડી પગરખાં
લાઠડીવતી ફેરવાવ્યા, તો તેમાંથી તંબોળીયો નાગ નીકળ્યો.
રાજાના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યા નહિ. નાગને બહાર નખાવી
રાજા સુવા માટે ચોરડામાં આવ્યો અને કપડા ઉતારી કામમાં
મોહાંધ બની જલ્દીથી સૂવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. તેવામાં
ખીંછી પુતળી બહાર આવી. તે ધુણી, અને ધુણ્યા પછી
બાલી: હે રાજા હમણાં જ તારી ઘોડાયાગ પડશે અને તારી
દેવતી નામે ઘોડી દયાઈને મરી જશે. માટે જલ્દી સ.
અને તેને બચાવ. રાજા તરત ત્યાંથી ઘોડાયાગમાં ગયો
અને અશ્વમાળ પાસે ઘોડી બહાર કઢવી. તરતજ ઘોડાયાગ
પડી. રાજા આશ્ચર્ય નામે ભેટી ઉઠ્યો ચાલવા, પલંગ,
તારી સવાલાખ મેન્ટ મહેરો વગુણ છે. એમ કહી તે

શમનગૃહમાં આવ્યો અને સૂવા માટે પલંગમાં ગેહો. આ
 નેઈ ચોથી પુતળીએ વિચાર કર્યો. અહીં, હમણાં જ
 અનર્થ થઈ જયો; એમ ધારી તરત તે ઉભી થઈ અને
 બોલી: રાજન્ તારી પુત્રી કયાં છે તેની તપાસ કર. આ
 સાંભળતાંજ રાજાને પ્રાથકો પડ્યો. તે બહાર આવ્યો અને
 રાણીને બોલાવી કહ્યું. રાણી, ચંદ્રિકા કયાં છે? રાણીએ
 તપાસ કરી, પણ ચંદ્રિકા નહિ. એક પછી એક અનેક
 રાણીઓ ભળી. નોકરો ભળ્યા અને ચંદ્રિકાની શોધ
 કરવાં લાગ્યા. તેવામાં રાણી પણ ભળી અને રાજા પાસે
 આવી. રાણીને રોષતાંજ રાજા બોલી ઉઠ્યો: તું અહીં
 કયાંથી? રાણી બોલી: નાથ. રાણી સાથે વાર્તાલાપ કરતાં
 ઉંઘ આવી. ગઈ અને તેથી હું અહિંજ સૂઈ રહી.
 ત્યારે પલંગમાં કોણ સૂઈ છે? રાજાએ કહ્યું. ચાલો તપાસ
 કરીએ. એમ કહી રાજા રાણી બંને પલંગ પાસે ગયા.
 બોઢેલી આદર ખસેડતાં તેમણે ચંદ્રિકાને નેઈ. ચંદ્રિકા
 તરત ભળી ગઈ. રાજાએ તેને પલંગમાં સુઈ જવાનું કાવચુ
 પૂછ્યું. ચંદ્રિકાએ કહ્યું: પિતાજી, હું પલંગ નેવા આવી
 હતી. પણ જશવાર સૂઈ જતાં મને ઉંઘ આવી ગઈ. એમ
 કહી ચંદ્રિકા ત્યાંથી પોતાના મહેલમાં ચાલી ગઈ. રાજાએ
 બનેલી સર્વ હરીકત રાણીને કહી. અને કાન્હક કડીયારાને
 મનમાં ખુબ ધન્યવાદ આપ્યો.

સવાર થતાં રાજાએ કાન્હકને માનપૂર્વક રાજસભામાં
 તેડાવ્યો, અને તેની ખૂબ પ્રશંસા કરી તેને પ્રધાનની જગ્યા
 સુપ્રત કરી. કાન્હકની સીના આનંદનો પારજ ન રહ્યો. તેણીનું

જીવન છેક બદલાઈ ગયું અને તે પતિલકિતમાં અહર્નિશ રહેવા લાગી. કાન્હડ ધર્મ અને પ્રતિજ્ઞાનું કૃષ્ણ સમજી ધર્મ ક્રિયામાં વધારે દ્રઢ બન્યો અને ન્યાયપૂર્વક રાજ-વહીવટ ચલાવવા લાગ્યો.

એકદા કોઈ સાધુ મહાત્મા તે નગરમાં પધાર્યા. કાન્હડે મુનિને વંદન કરવા ગયો. મુનિના ધર્મબોધથી તે વૈરાગ્ય પામ્યો અને મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી. ખૂબ તપ સંવર ક્રિયા કરીને અને અંતિમ સમયે અણુસણુ કરી કાન્હડે મૃત્યુ પામ્યો. અને મરીને પહેલા દેવલોકમાં દેવ થયો. ત્યાંથી તે મહા વિદેહમાં જન્મ લઈ મોક્ષ ગતિને પામશે. ધન્ય છે કાન્હડ તહારી ટેકને ! સૌ કોઈ કાન્હડની મારફત લીધેલ પ્રતિજ્ઞાને પાર ઉતારવાના પણુ લ્યે. એજ પ્રાર્થના !

૧૦ શ્રીપાળ.

અંગ દેશ. અંપા નગરી. સિંહરથ રાજા. તેને કમળ પ્રભા નામે એક રાણી. આજ સુધી રાણીને એકે સંતાન થયું ન હતું. તેથી રાજા રાણી બંને બહુ ઉદાસ રહેતા. કેટલાક વર્ષો વિત્યા બાદ રાણીને ગર્ભ રહ્યો. રાજા ખૂબ આનંદ પામ્યો. નવ મહિના પૂર્ણ થતાં કમળ પ્રભા રાણીએ એક મહા તેજસ્વી પુત્રનો જન્મ આપ્યો. દાસીએ નાનાને

ધામણી આપી. રાજાએ. દામીને જૂઠાં ધન આપ્યું, અને
પુત્ર જન્મની પ્રશાસીમાં આજ્ઞા આપને જમાડી, ગરીબ
રખાને પુષ્કળ દ્રવ્ય વહેંચ્યું. આ કુંવરનું નામ પાડ્યું
શ્રીપાળ.

શ્રીપાળ પાંચ વર્ષનો થતાંજ સિંહરથ મૃત્યુ પામ્યો.
રાજાના મૃત્યુથી રાણી ખૂબ શોક કરવા લાગી. બુદ્ધિમાન
રાણીએ તેને આશ્વાસન આપ્યું. કિયોર વયના કુમા-
રને રાજ્યાસને રથાપી સઘળો રાજ્યકાર્યભાર મંત્રી ચલા-
વા લાગ્યો. સિંહરથ રાજાને અણતસેન નામે એક ભાઈ
તો. અદાપિ રાજાને પુત્ર ન હોવાથી પોતાને રાજ્ય મળશે
એ આશાએ તે પોતાનું જીવન વીતાવતો. પરંતુ શ્રીપા-
ળના જન્મવાથી અણતસેનની આંખમાં ઝેર ફેલાયું. અને
કેાઈ પણ રીતે 'ચંપા નગરીનું' રાજ્ય પોતાને સ્વાધિન
કરી દેવાનું તેણે ઇચ્છ્યું. રાજ્યમાં ખટપટ ચલાવીને તેણે
દરકરને ફાંડ્યું અને કુંવર તથા રાણીને મારી નાખીને
રાજ્ય પકાવી દેવાની પેરવાઈ રચી. આ વાતની રાણી
કમળપ્રભાને ખબર પડી ગઈ. તેથી તેણે વિચાર્યું કે આ
સ્થિતિમાં હવે અહિં રહેવાથી જાનનું જોખમ થશે. એમ
ધારી એક રાત્રે કમળપ્રભા શ્રીપાળને સાથે લઈ છાનીમાની
નગરની બહાર નિકળી ગઈ. કુષ્મુપક્ષની ઢાળી રાત્રીમાં
ઠોંટા ઠાંકરા ખુંદતી, બેઠ વૃક્ષ વટાવતી રાણી એક અંધાર-
જંગલમાં આવી પહોંચી અને વિશ્રાંતિ લેવા માટે એક
ઘટાદાર વૃક્ષની નીચે બેઠી. જંગલમાંના હિંસક જાનવરો
વાદ સિંહ વગેરેની બચકર ગર્જનાઓ સાંભળી તેમના

ઠાળજી લાયથી કંપવા લાગ્યાં. પણ રામ રાખે તેને કોણ
ગાળે, એ ન્યાયે તેમણે તે સત્રી સહિસલામત રીતે
પસાર કરી.

પ્રભાત થયું. સૂર્યનારાયણના ચોનેરી ફિરલો આખા
જંગલમાં પ્રસરી ગયા. શ્રીપાળ કુંવરને જૂખ લાગવાથી
કંઈક ખાવાનું આપવા માટે તેણે પોતાની માતાને કહ્યું.
કમળપ્રભા રાજ્યમાં મળતાં દુધ સાકર જંગલમાં મળવા
અશક્ય જણાવાથી બહુ ખેડ પામી અને પોતાની દુર્ભાગ્ય
દશા માટે તેને જૂખ લાગી આવ્યું. તેણે આસપાસ ચોતરફ
જોવા માંડ્યું અને કોઈને આવવાના માર્ગની પ્રતિક્ષા કરવા
લાગી. તેવામાં સામેથી આવતું કોઢીયા લોકોનું એક ટોળું
તેના જોવામાં આવ્યું. થોડીવારમાં તે બધા કમળપ્રભા
પાસે આવી પહોંચ્યા. તેમને જોઈને રાણીએ કહ્યું: ભાઈએ,
અમે વખાના માર્યા અહિં આવ્યા છીએ. આ બાળકને
જુખ લાગી છે, માટે તમે કંઈક ખાવાનું આપો અને
અમને આશ્રય આપો. આ સાંલણી એક આગેવાન કોઢીયા
બોલી ઉઠ્યો: બાઈ, અમે બધા કોઢવાળા અને રોગિષ્ટ
છીએ. તમે અમારી કંઈપણ ચીજ ખાશો તો તમને
અમારા જેવો કોઢ થઈ જશે.

કમળપ્રભાએ કહ્યું: પ્રીતર નહિ. જે થવાનું હોય
તે ભલે થાય. પણ અમે જીવતા રહીએ તો બસ. એવી
અમારી ઇચ્છા છે.

‘તો ભલે, લ્યો આ ખાવાનું, અને થાલો અમારી
સાથે.’ એક કોઢીયાએ જણાવ્યું.

રાણી કમળપ્રભાએ કોડીવા પામેથી ખાવાનું લીધું
જને શ્રીપાળને આપ્યું. શ્રીપાલ સૂખ્યો દેવાયો તે બધું
ખાઈ ગયો. તત્કાલ શ્રીપાળને કોડનો રાગ ઉત્પન્ન
થયો. રાણી શ્રીપાળને લઈ કોડીવાના ટોળામાં લઈ ગઈ.
જને તેમની માથે ચાલવા લાગી. શ્રીપાળને થયેલો કોડ
ઉઘર જતનો હોવાથી સૌ કોઈ શ્રીપાળને ઉઘર ચલો કહી
બોલાવવા લાગ્યું.

ઉઘર ચલો, ચાલસો કોડીવા જને રાણી કમળ
પ્રભા આગળ ચાલતાં ચાલતાં ઉત્તરથીની નગરીમાં પહોંચ્યા.
જને ક્ષીપ્રા નદીને કિનારે સ્વપ્નકાંઠાએ મુકામ નાખ્યો.
આ વખતે ઉત્તરથીની નગરીમાં પ્રતિપાળ નામે રાજા
રાજ્ય કરતો હતો. તેને બે રાણીઓ હતી. ૧ સોમ્યાંબ
મુંદરી અને બીજી રૂપમુંદરી. આ જને રાણીઓને એકેક
પુત્રી થઈ. એકનું નામ મુરમુંદરી અને બીજીનું નામ
મયણામુંદરી. જને પુત્રીઓ લઈ મળીને વિદ્વાન થઈ.
મયણામુંદરીને જૈન ધર્મ પ્રત્યે પ્રણીત થઈ હતી. નંદ
તંત્ર, નંદનિરોધ, પુરુષોત્તમ પર્વાય, કર્મમંથ્ર આદિ જૈન
મંત્રોત્ત તેણે સારું જ્ઞાન સંપાદન કરેલું. પુત્રીઓની વિદ્વા
તાથી રાજા પ્રણો આનંદ પામ્યો. એક વાર રાજાએ જને
પુત્રીઓની વિદ્વાતા તપાસવાનો વિચાર કર્યો. અનેક વિદ્વાન
મુરખોને રાજ સભામાં ભાવ્યાં અને ચોતાની જને પુત્રીઓને
ત્યાં બોલાવી. મુરમુંદરી અને મયણામુંદરી મુંદર વસ્ત્રાલંકારો
પહેરીને રાજસભામાં હાજર થઈ. મહારાજા પ્રતિપાળે તે

બંનેને યોગ્ય આસને માનપૂર્વક બેસાડ્યા. પછી રાજ્યે સુરસુંદરી સામે જોઈને કહ્યું.

હે પુત્રી, તમે સર્વ પ્રકારની વિદ્યા શીખ્યા છો; તે કહો કે જગતનો જીવાડનાર અને સંહારનાર કોણ? પિતાના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં સુરસુંદરી બોલી.

હે પિતાજી, જગતનો જીવાડનાર અને સંહારક એક રાજા અને બીજો મેઘ. કારણ કે પ્રજા પર રાજાની અમિદ્રષ્ટિ હોય તો તેને ન્યાય કરી દે છે, અને કોપ ઉતરતાં તેને બેહાલ કરી દે છે, વળી મેઘ પૃથ્વી પર અનુકુળ વરસવાથી પ્રજાને સુખી કરે છે. અને પ્રતિકુળ વરસવાથી પ્રજાને બેહાલ બનાવે છે. આ પ્રમાણે સુરસુંદરીનો ઉત્તર સાંભળી રાજા તેના પર ખુબ ખુશી થયો. તેવામાં શંખપૂર નગરનો અરિદમન નામનો રાજા રાજસલામાં આવ્યો. રાજાએ તેને આદરપૂર્વક યોગ્ય આસને બેસાડ્યો. સુરસુંદરીની નજર અરિદમન પર પડતાં તે મોહ પામી, અને લજ્જાચક્ર નયને પ્રતિક્ષણે તેની સામે જ જોવા લાગી. પ્રતિપાળ રાજા સુરસુંદરીનો મનોભાવ કળી ગયો. તેણે વિચાર કર્યો કે સુરસુંદરીને અરિદમન પર સ્નેહ થયો લાગે છે. માટે હું સુરસુંદરીને તેની સાથે પરણાવું તોજ તે સુખી થશે. એમ ધારી રાજાએ તેજ વખતે ગોરને તેડાવી અરિદમનને તિલક કરાવ્યું અને સુરસુંદરીનો વિવાહ તેની સાથે નક્કી કર્યો. આ દ્રશ્ય મયણાસુંદરીથી જોઈ શકાયું નહિ. તેના સ્કોડા પર ઉદાસીનતાની છાયા છવાઈ ગઈ. રાજાએ તેને

બાપ બહુયો અને પિતાના પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવા મરણામુંદરીને કહ્યું.

મરણામુંદરી બોલી: પિતાજી. મરણામુંદરી કરતાં મહારા વિચારો જુદીજ ભવતા છે. આપ જોમ સમજતા હો કે રાજા અને મેવશીજ જગતનું કલ્યાણ અને જ કલ્યાણ છે, તો તેમાં તમારી ગંભીર ભૂલ ગાય છે. હું તો દરેક જગતના કલ્યાણ કર્મનેજ પ્રધાન ગણું છું. પ્રાણીઓના ભાવી આગળ વિચારો રાજા કે મેવ કશુંયે કરી શકતો નથી. તે સર્વ માત્ર નિમિત્ત રૂપ છે. ગમે તેટલો રાજા પ્રસન્ન થવા છતાં બીજાના કર્મમાં જો અહિતજ હોય તો રાજા તેનું હિત કરી શકતો નથી, અને રાજા ગુસ્સે થવા છતાં જો તેનામાં હિત પ્રધાન હોય, તો તે અહિત કરી શકતો નથી; જોમ હું માનું છું. વળી મેવ અનુકૂળ વરસાદ આપી જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે અને અદ્ય અથવા અતિથય વરસાદ વરસાવવાથી નુકસાન કરે છે, તે વાત ખરી; પણ જરૂરી વરસાદ છતાં જો જેડુતના કર્મમાં નુકસાનજ લખાયતું હોય તો રાજા કે મેવ કંઈ તેને ફાયદો કરી શકે તેમ નથીજ. માટે હે પિતાજી, તમે અહંકારને છોડી હું આપને કહું છું તે સત્ય માનો.

મરણામુંદરીના આ શબ્દો સાંભળતાંજ રાજાને એકદમ કોષ બધાખ્યો, અને બોલ્યો: ઉદ્ધત છોકરી, આ મારી પ્રત્યેક રાજસભામાં તું પિતાની અવગણના કરે છે; પણ યાદ રાખજે કે હું તને થોડા સમયમાંજ, ત્હારાં કર્મના ફળ અખાડીશ. પછી હું જોઈ છું કે કર્મને પ્રધાન માનનારી તું કેવી સુખી

થાય છે ! આ પ્રમાણે કહી રાજાએ સલાં બરખાસ્ત કરી, અને તે સ્વસ્થાનકે આવ્યો. સાંજે રાજા ઘોડેસ્વાર થઈ નગર બહાર નદી કિનારે ફરવા નીકળ્યો. ત્યાં તેણે કોઢીયા લોકો એક ટોળું બેઠેલું જોયું. રાજાએ વિચાર્યું કે આમાંના એકાદ કોઢીયા સાથે મયણાસુંદરીને હું પરણાવું ત્યારેજ મહેને સંતોષ થાય. રાજા તેમાંના એક કોઢીયા પાસે આવ્યો, અને તેને કહ્યું. અલ્યા કોઢીયા, ચાલ મારા દરબારમાં, હું તને મારી કુંવરી પરણાવું.

આ સાંભળી કોઢીયો આલોજ બની ગયો અને બોલ્યોઃ માખાપ, અમારા જેવા ગરીબની શું મફકરી કરો છો ! રાજા કહે. નહિ, સાચી વાત છે. મારી એક પુત્રી માફ અપમાન કરે છે, મારે તેને તારી સાથેજ પરણાવવી છે. માટે ઉભો થા. અને વિલંબ નહિ કરતાં તારા સાથીઓ બેઠે જલ્દીચાલ.

આ કોઢીઓ તે ઉંબરરાણો. અથવા આપણી વાર્તાના નાયક શ્રીપાલ. શ્રીપાલ રાજાના અતિ આગ્રહને વશ થઈ ૭૦૦ કોઢીયાને સાથે લઈ ભરબજારમાં થઈ ચાલવા લાગ્યો. લોકો આ દ્રશ્ય જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા. રસ્તામાં એક ટીબળીયાએ કહ્યું. અલ્યા કોઢીયાઓ. આ જન લઈને આમ ક્યાં જાય છે ! આ સાંભળી એક બટુક બોલ્યો કોઢીઓ બોલી ઉઠ્યોઃ તમારા રાજાની કુંવરી સાથે અમારા આ ઉંબરરાણાને પરણાવવા. કોઢીયાઓ રાજસભામાં પહોંચ્યા. લોકો પણ પુષ્કળ લેશું થયું. સૌ કોઈ જાણતા કે રાજા તેની પુત્રી ઉપર રાજસભામાં નાખુશ થયો હતો; તેથી કદાચ એકાદ કોઢીયા વેરે પોતાની પુત્રીને પરણાવી દે તો ના કહેવાય નહિ !

[illegible]

શ્રી વીરશાસનના પ્રતાપે સર્વ સાર્થ થશે.

ઉપરનો નિયમ બંને જણાએ પ્રેમપૂર્વક મુનિ પાસેથી
ચક્ર કયો. મુનિને વંદન કરી તેઓ આગળ ચાલ્યા, અને
એક સ્થળે વિશ્રાંતિ કરીને રહ્યા. પહેલી ઝોળીનો સમય
આવતાં બંનેએ આયંબીલ શરૂ કર્યા. એક બે અને ત્રણ
આંબેલ પસાર કરતાં શ્રીપાળના શરીરમાંનો રોગ નાબૂદ
થવા લાગ્યો અને સુશોભિત ચામડી દેખાવા લાગી. નવ
આંબેલ પૂરા થતામાં તે શ્રીપાળનું શરીર કંચન જેવું થઈ
ગયું. આથી બંનેના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. માતા કમળ
પ્રભા પણ શ્રીપાળનું દેહીપ્રમાણ શરીર દેખતાં ખુબ આનંદ
પામી. ઉજ્જયીનીમાં મયણાસુંદરીનું મોસાળ હતું; એટલે
તેઓ બધા મયણાસુંદરીના મામાને ત્યાં ગયા. મામાએ
તેઓનું સુંદર રીતે સ્વાગત કર્યું. અને હર્ષપૂર્વક પોતાને
ત્યાં રાખ્યા.

એકવાર શ્રીપાળ ઘોડે બેસીને ફરવા નીકળ્યો. શ્રીપાળને
જોઈ એક માણસે બીજા પ્રત્યે કહ્યું. જુઓ. આ આપણા રાજાના
જમાઈ જાય. આ શબ્દો શ્રીપાળના કાને પડ્યા. શ્રીપાળે
વિચાર કર્યો: ખરેખર, જગતમાં કહેવત છે કે, જે પોતાના
ગુણો વડે ઝોળખાય તે ઉત્તમ, બાપના ગુણોવડે ઝોળખાય
તે મધ્યમ, મામાના ગુણોવડે ઝોળખાય તે અધમ, અને
સાસરાના ગુણો વડે ઝોળખાય તે અધમાધમ ગણાય. માટે
મ્હારે અહિં રહેવું ઉચિત નથી. એમ ધારી તરત તે પાછો
ફર્યો અને ઘેર આવી માતાને કહ્યું. માતાજી, મ્હારે મ્હારું
નસીબ અજમાવવા પરદેશ જવું છે. માતાએ તેને રોકવા ઘણું

સમજાવ્યો, પણ શ્રીપાળ એકનો બે નજ થયો. અતે માતા તથા સોની રજા લઈ શ્રીપાળ પરદેશ જવા માટે નીકળી પડ્યો. ચાલતાં ચાલતાં શ્રીપાળ એક જંગલમાં આવી પહોંચ્યો. ત્યાં એક માણસ વિદ્યા સાધતો હતો; પણ તેની પાસે કોઈ સ્હાયક ન હોવાથી તેને વિદ્યા સાધ્ય થતી ન હતી. શ્રીપાળને દેખીને આ માણસે પોતાને મદદગાર તરીકે રહેવાનું કહ્યું. શ્રીપાળે તે કષુલ કહ્યું. વિદ્યા સાધક હવે નિશ્ચિંત બનવાથી તેને તરત વિદ્યા સાધ્ય થઈ. તે શ્રીપાળ પર ખૂબ પ્રસન્ન થયો. તેથી તેણે શ્રીપાળને બે વિદ્યા આપી. ૧ જળતરણી. એટલે જળમાં પડે પણ ડૂબે નહિ અને બીજી શસ્ત્ર હરણી. એટલે શરીરપર ચમત્કાત ગમે તેટલા ઘા પડે પણ વાળે નહિ. આ બે પ્રકારની વિદ્યા મેળવી શ્રીપાળ ત્યાંથી રવાને થયો, અને ભરૂચ જાંઘરે આગ્યો. ભરૂચ ગ્રહેરની માટી માટી હવેલીઓ, મુંઢર બઝારો જોવામાં તે મગમૂલ બન્યો. કોશાંબી નગરોનાં ધવલ નામનો એક ધનાઢ્ય શેઠ વેપાર અર્થે અહિં આવેલો. તે પોતાનો તમામ માલ વેચી ભરૂચમાંથી કરીયાણાના ૫૦૦ વહાણો ભરી જાંઘર ઉપર આગ્યો; પણ દેવ સંજોગે તેના વહાણ સ્થંભી ગયા. વહાણ ઘસાવવા ખલાસીઓએ ખુબ મહેનત કરી, પણ એક પંચું વહાણ જાંઘર પરથી ખસી શક્યું નહિ. આથી ધવળ શેઠ નિરાશ થયો, અને પોતાની કૂળદેવી શકિતારીનું તેણે સ્મરણ કર્યું. શીકાતરી પ્રગટ થઈ ધવળ શેઠને કહ્યું. બત્રીસ લાણુ કોઈ પુરૂષનો આ સમુદ્રને તું લોગ આપે, તો ત્હારા વહાણ આગળ ચાલે. ધવળશેઠ રાજદરગારમાં ગયો અને રાજા

પાસે પુષ્કળ દ્રવ્યની ભેટ ધરીને બોલ્યો: મહારાજા. મહારાજા વહાણ થંભી ગયા છે. માટે કોઈ ખત્રીસ લક્ષણા પુરુષને લોગ આપવાની રજા આપો, તોજ મહારા વહાણ આવે તેમ છે. રાજાએ કહ્યું: ભલે. જેનું અહિં કોઈ સુખ વહાણું ન હોય અને જે કોઈ અજાણ્યો પરદેશી તમારા જોવામાં આવે, તેને ખુશીથી લઈ જઈ લોગ આપો. આ સાંભળી તરતજ ધવળશેઠે તપાસ અર્થે શહેરમાં પોતાના માણસે દોડાવ્યા. તપાસ કરતાં અજાણ્યો મુસાફર શ્રીપાળ તેમની નજરે પડ્યો. માણસોએ તેની પાસે આવી શ્રીપાળને કહ્યું અલ્યા, ઉભો થા. અને ચાલ અમારી સાથે.

‘ક્યાં!’ શ્રીપાળે કહ્યું.

માણસો બોલ્યા: ‘તારા બાપ પાસે.’ ચાલને. અને કહીયે છીએ, ને વળી તું પૂછે છે કે ક્યાં?’

જોત્તારીની! શ્રીપાળ જરા વિચાર કરીને બોલ્યો: પકડો તો ખરા, મને ક્યાં લઈ જવો છે ?

‘અમારા ધવળ શેઠના વહાણ અટકી ગયા છે. તેથી તને લઈ જઈ દરિયાને તારો લોગ આપવાનો છે.’ માણસોએ જણાવ્યું.

‘મહારો લોગ? સિંહનો નહિ, વાઘનો નહિ. ને માણસનો લોગ? શ્રીપાળે કહ્યું.

‘હા હા. તારો લોગ! અગ્રી લાચરી છોડી દે અને ચાલ

‘નથી આવતાં જાવ, તમારે કરવું હોય તે કરો શ્રીપાળે જવાબ આપ્યો.

આ સાંભળતાં એક માણસ ગુસ્સે થયો અને પોતા

પામેની તરવારની અગ્ની શીખળને લેંગી; પણ શીપાળને
 તેની કંઈ અસર થઈ નહિ. શીપાળે પોતાની પાસેની લાડીના
 પ્રદારો લેવાને માનુસ ઉપર કર્યા. તરતજ માનુસો ધત્રો
 ધવ કરતાં નીચે પડ્યાં. એમ કરતાં વાત નથી પડી.
 માનુસોએ શીપાળ પર ચઢના ધા કરવા માંડ્યા; પણ
 શીપાળને જરાપણ અંધા જાવી નહીં અને લાડીના પ્રદારો
 વડે માનુસો પાંચલ થયા લામ્બા. તેથી તેઓ બધા ત્યાંથી
 નાતી ગયા અને ધવળ શેઠ પાસે જાતી ચવળી વાત
 કરી. ધવળ શેઠ દારૂના દારૂનાં શબ્દ પામે ગયા
 અને લશ્કરની માગણી કરી. શબ્દો તે આપ્યું, તેથી
 લશ્કર શીપાળ જોડે લડવા લાગ્યું; પણ તે બધાને
 શીપાળે હરાવ્યું. શબ્દ અને ધવળ શેઠ શીપાળ પર
 પ્રસન્ન થયા. શીપાળે ધવળ શેઠને કહ્યું. તમારા વહાણો
 હું ચલાવું તો તમે મને શું આપ્યો? શેઠે કહ્યું. એક લાખ
 સોના મહોર. શીપાળે હરિયા કિનારે આવ્યો. અને પરમ
 પવિત્ર નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું. તે મંદામંત્રના પ્રભાવે
 ધવળશેઠના વહાણો વ્યાપ્યાં. શીપાળે ધવળશેઠને કહ્યું: મારે
 દેશાવર જોવાની ઈચ્છા છે. માટે મને સાથે લ્યો તો હું
 તમને લાઠી તરીકે હરમહિને સો સોનામહોરો આપીશ.
 ધવળશેઠે તે કબુલ કર્યું. શીપાળ વહાણમાં બેસી ગયો અને
 સુસાદરી કરવા લાગ્યો. વહાણો ચાલતાં ચાલતાં બજ્જરકોટ
 બંદરે આવ્યા. ત્યાં બજ્જરકોટના શબ્દના માનુસો દાણ
 લેવા માટે ધવળશેઠ પાસે આવ્યા. ધવળશેઠ પાસે દાણ
 માગ્યું. ધવળશેઠે કહ્યું: દાણ ચેનું માગો છો? અમારે તમારા
 ગામમાં માલ વેચવો નથી. માનુસોએ કહ્યું. તમે અમારા
 બંદરમાં વહાણ નાંખ્યાં, માટે દાણ લેવાનો અમારો રિવાજ

છે. ધવળશેઠ તો મુમણુ શેઠ (કંજુસ)નો લાઈ હતો. તેણે દાણુ આપ્યું નહિ; તેથી માણુસોએ તેને પકડીને બાંધ્યો અને રાત્રી પાસે લાવ્યા. રાત્રીએ તેના પર ગુસ્સે થઈ દેહબાનામાં પૂરી દીધો. શ્રીપાળને ખબર પડી એટલે તે ધવળશેઠ પાસે આવ્યો અને કહ્યું. બોલો શેઠ. તમારે છુટવું છે? લાઈ. શેઠે જવાબ આપ્યો.

‘ બદલામાં મને શું આપશો ? ’ શ્રીપાળે કહ્યું.

‘ લાઈ તું મને છોડાવે તો અડધો અડધ વડાહો હું તને આપીશ ’

શ્રીપાળ ગયો રાત્રી પાસે અને ધવળશેઠને છોડી દેવાનું કહ્યું.

રાત્રીએ કહ્યું: દાણુ આપે તો તારો શેઠ છુટે.

શ્રીપાળ બોલ્યો. દાણુ બાણુ નહિ મળે, છોડો છોડે નહિ ?

ઓત્તારીની. જોર તો ખુબ જણાય છે ! અડધા કેટલા જોર ? પકડો આ છોડાવો. રાત્રીએ કહ્યું.

રાત્રીના માણુસો તેને પકડવા લાગ્યા. શ્રીપાળે પોતાની લાઠી ચોતરફ વીંજવા માંડી. પટોપટ માણુસો ધાવત ધઈ નીચે પડવા લાગ્યા. માણુસો તરત જ લાલા બંદુક બરછી વડે શ્રીપાળને મારવા લાગ્યા. પણ શ્રીપાળને જરૂરથી ઈશ્વર ધઈ નહિ. રાત્રી આ સમયે તેણે આશ્ચર્ય પાડ્યો અને શ્રીપાળની વીરગતિ વખાણ કર્યા. તેણે પોતાની કુંવરી શ્રીપાળને પરણી. ધવળશેઠ અને શ્રીપાળ બન્નેરોડાટના રાત્રીની રાત્રી હાર હાર આવ્યા. ધવળશેઠે શ્રીપાળને રાત્રી વડે

આખાં ત્યાંથી તેઓ રત્નદ્વીપ ખાંદરે પહોંચ્યા. ત્યાં
 કનકકેતુ નામે રાજા હતો. તેને મદન મંજુષા નામે એક કુંવરી.
 રત્નદ્વીપના પદ્માઠપર એક દેવીનું મંદીર હતું. મદન મંજુષા
 રાજા મંદીરમાં આવે અને દેવીની પુજા કરે. દેવસંભોગે
 આ મંદીરના દ્વાર એકાએક બંધ થઈ ગયા. રાજાએ
 હંડે પીડાવ્યો કે જે કોઈ મંદીરના કમાડ ઉઘાડશે, તેને
 રાજા પોતાની કન્યા પસંદાવશે. શ્રીપાળ ગયો મંદીર પાસે.
 નવકાર મંત્રનું ઉચ્છૃંખ આવના વડે સ્મરણ કર્યું. મંદીરના
 કમાડ મટાસાટ કરતાં ઉઘડી ગયાં. રાજાએ શ્રીપાળને પોતા-
 ની કન્યા પરણાવી. તે લઈ શ્રીપાળ વહાણ પર આવ્યો
 અને બંને રાજકન્યાને સાથે લઈ પ્રેમ વિનોદ કરતા
 તે વહાણમાં સુસાહસી કરવા લાગ્યો.

આ બંને રાજકન્યાઓનું અથાગ રૂપ દેખીને ધવળ
 ચોકનું મન વિહ્વલ બન્યું. તેને શ્રીપાળપર અંદેખાઈ
 આવી તેણે વિચાર કર્યો કે હું આ શ્રીપાળને સાથે લાગ્યો
 તેથી તે બે પ્રાણમુરત રાજકુંવરીને પરણ્યો. માટે જો હું
 શ્રીપાળને કોઈપણ સુસ્તિથી દરીયામાં ફેંકી દઈ, તો આ બંને
 કુંવરીઓ મારે સ્વાધીન થાય અને બધા વહાણ પણ મને
 પાછાં મળે. એમ ધારી તેણે વહાણના હેઠ એક માંચડો
 બંધાવ્યો, અને તે ૧૨ દિવસ રહીને ધવળચોક દરીયામાં
 ભેવા લાગ્યો. તરત તેણે જૂમ પાડી કહ્યું. શ્રીપાળ, આવો.
 દરિયામાં એક કીતક છે. જુવો તો ખરા! આ આઠ મોંઢા
 પાળે મગર! શ્રીપાળ બદ્ધિત હતો. તેને પરજોડના
 ક૨૮ની ખબર ન હતી. શ્રીપાળ માંચડા પર આવી ઉભો

રહ્યો અને દરીયામાં જોવા લાગ્યો. છાની રીતે ધવળશેઠે માંચડાને ખાંધેલી દોરી કાપી નાખી. શ્રીપાળ તત્કાળ દરિયામાં પડ્યો અને તણાવા લાગ્યો.

અહાહા ! ઉપકારી પુરૂષો ઉપકાર માટે શું શું નથી કરતાં ! અને ધવળશેઠ જેવા ઉપરથી ઉજળા દેખાતા પણ મનના મેલાં ઉપકારી જનો પર અપકાર કરવા શું શું નથી કરતા ! તે આપણે આ અરિત્ર ઉપરથી ઉત્તરોત્તર જાણીશું. શ્રીપાળ દરિયાના અગાધ જળમાં પડ્યો. પડતાંજ તેણે નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરી લીધું. તેને જળ તરણ વિદ્યા સાધ્ય હતી; એટલે તે ડૂબ્યો નહિ અને તરતે તરતો તે કાંકણ દેશના કિનારે આવી પહોંચ્યો. હવે ક્યાં જશે તેના વિચાર કરતો તે કિનારાપર બેઠો. અહીંના રાજા વશુપાળને મદન મંજરી નામે એક કુંવરી હતી. તે યોગ્ય ઉંમરની થઈ હોવાથી રાજા તેના માટે યોગ્ય વરના તપાસમાં હતો. એકવાર જોશીએ જોશ જોઈને રાજાને કહ્યું કે આજથી અમુક દિવસે અમુક ટાઈમે દરિયા કિનારે એક પુરૂષ આવશે. તેને તમે તમારી કન્યા આપશો તો તે બહુજ સુખી થશે. શ્રીપાળ દરિયા કિનારે આવ્યો તેજ વખત અને તેજ દિવસ જોશીનો નિર્માણ કરેલો હતો; એટલે રાજા તે વખતે દરિયા કિનારે આવ્યો. જોશીના કહેવા પ્રમાણે સુંદર લક્ષણ સુકત શ્રીપાળને જોયો. તેથી રાજાએ તેને આદરપૂર્વક બોલાવ્યો. તેને સત્કાર કર્યો અને વાજતે ગાજતે તેને રાજમહેલમાં લાવી પોતાની કુંવરી શ્રીપાળને પરણાવી. શ્રીપાળ અહીં સુખ

સોમવશ લાગ્યો. બહારના આવનાર પરોણાઓને પાનથી કું
આપી મલકાર કરવાનું કામ શ્રીપાળે પોતાના માથે લીધું.

વહાલા વાચક ! ધવળશેઠની ધારણા હવે જર આવે
કે કે કેમ તે આપણે તપાસીયે. શ્રીપાળના હરિયામાં પકવાથી
પદપૂર્વક ધવળશેઠ એકદમ જૂમ પાડી ઉઠ્યોઃ અરે કોઈ
આવો, આવો, માંચડાની દોરી અચાનક તૂટી જવાથી
નિચારો શ્રીપાળ હરીયામાં પડી ગયો. આ સાંભળતાંજ
શ્રી પાળની બન્ને પત્નીઓ એકદમ ગલરાઈને ધવળશેઠ પાસે
હાડી આવી. તેમને દેખી ધવળશેઠ ખુબ રૂદન કરવા લાગ્યો.
જને શ્રીપાળના વખાણ કરવા લાગ્યો શ્રીપાળની બન્ને પત્ની-
ઓના હૃદયને પારજ રહ્યો ન હતો. તેઓ બંને ખુબ રૂદન
રવા લાગી. થોડીવારે ધવળશેઠ શાંત થઈ બંને
જનકન્યાઓને આશ્વાસન આપી કહેવા લાગ્યોઃ અરેરે.
શ્રીપાળ બહુજ બહો માણસ હતો; પણ હવે આપણે શું
રીયે. જે નસીબમાં માંકયું હોય તે ચાલ્યું છે જ. માટે હવે
ધારોક છોડી દો. ધવળ શેઠના કૃતિમ શબ્દો તરતજ તે બંને
જનકન્યાઓ સમજી ગઈ અને ધવળ શેઠનું જ આ કાળું
ત્ય છે, એમ તેઓએ માની લીધું. દેટલાક વખત બાક
વળ શેઠે ફરીથી જનકન્યા પાસે આવીને કહ્યું. સુંદરીઓ.
શ્રીપાળનો લંભે શોક કર્યો નહિ. આ સઘળાં વહાળો
મારાં છે. માટે મારી સાથે રહો અને ખાઓપીઓ અને
જ કરો. શ્રીપાળ કરતાં અધિક રીતે હું તમને સાચવીશ.
વળ શેઠના શબ્દો સાંભળતાંજ બંને ત્રીઓ બોલી ઉઠીઃ
આ ધવળ, અમે તારી દુષ્ટ ઇચ્છા સમજી ગયા છીએ.

અમે વીર ક્ષત્રીયાણીઓ છીએ. શિયાળ થઈને સિંહ
સતાવતાં અને વતું ઓછું બોલતા વિચાર કરજે. રાજ
કન્યાના પ્રચન્ડ ક્રોધ યુક્ત શબ્દોથી ધવળ શેઠ તે વખતે
ગમ ખાઈ ગયો અને બીજી વખત વાત. એમ વિચાર
કરી સ્વસ્થાનકે આવ્યો. તેવામાં દરિયામાં તોફાન થયું.
તોફાનના પ્રચન્ડ વાતાવરણથી વહાણ આમ તેમ ડાલ
લાગ્યું. કેટલાક દિવસ તોફાન ચાલ્યા બાદ તે શાંત થયું.
અને વહાણ અથડાતાં અથડાતા કાંકણ દેશને કિનારે આવ્યું.
ધવળ શેઠે વહાણ ત્યાં નાંગરવાનો હુકમ આપ્યો.
અને પુષ્કળ દ્રવ્ય લઈને કાંકણના રાજાને ભેટ આપી.
દરબારમાં આવ્યો. ત્યાં તેણે શ્રીપાળને જોયો. ભેટ
તે આશ્ચર્યચક્રિત થઈ ગયો, અને મન સાથે બોલ્યો: અહીં
આ શું? શ્રીપાળને મેં દરિયામાં ફેંકી દીધો, તોય
જીવતો નીકળ્યો? પણ હવે તેને કાંઈ રીતે રાજ પા
હલકે કરાવું તો સારું. એમ ધારી તેણે કેટલાક નાટકીય
એકાંકી લાલચ આપીને ફેરવ્યાં. અને રાજસભાના ચોક્કસ
નાટક કરાવ્યું. રાજા તથા શ્રીપાળ વગેરે નાટક જોવા સ
આવ્યા. નાટક પૂરું થતાંજ એક વૃદ્ધ નાટકીઓ બોલ
ઉઠ્યો. અરે શ્રીપાળ. તું અત્યાર સુધી ક્યાં ગયો હતો
પુત્ર વિયોગને માટે ખૂરતો હું ગામેગામે ફરું છું; છતાં ત
પત્તા લાગતો નથી. ચાલ બેઠા ચાલ. તેવામાં વૃદ્ધ નાટક
બોલી ઉઠી. અરે પુત્ર. અમને ક્યાં સુધી હવે રીખાવીશ
તેવામાં ૬-૭ વરસનો એક છોકરો બાપા બાપા કર
શ્રીપાળ પાસે દોડી આવ્યો અને તેને વળગી પડ્યો. આ જ
શ્રીપાળ તે આશ્ચર્યજનક પામી ગયો. રાજા વિચારમાં પડ્યો.

ધીરેધીરે શ્રીપાળના મહેલ પાસે આગ્યો. પહેરેગીરને જોઈ
 નેઈ જોઈદમ ધવળ શેઠ ઉતાવળો ઉતાવળો મહેલમાં દાખલ
 થયો. અને પગધીઆ પર ચઢવા લાગ્યો. એક બે ત્રણ એ
 છ માળ વટાવી ધવળ શેઠ સાતમા માળ ઉપર ચઢવા
 લાગ્યો. મનમાં ઠંઈ ઠંઈ પ્રકારના મુખમય સ્વપ્નાઓ
 લવતો ધવળ શેઠ લેવો સાતમા માળના પગધીયા પાસે
 ચડતો હતો. તેવામાં અચાનક તેના પગ પગધીયાની કો
 ઉપર પડ્યો. શરીરે જડો અને કદાવર હોવાથી દોર પા
 તે સ્થિર રહી શક્યો નહિ; તરતજ તે લક્ષ્મી દેવો જો
 લોંચતળીયે પડ્યો. પગ અધર અને માથું નીચે, એવી રીતે
 તિમાં પડતાં તેની પાસેની કટારી તેના પેટમાં પેસી ગઈ
 અને હુદ્ધ ધવળશેઠ તેના પાપનો યોગ્ય ખદ્દો પામી ત્યાં
 મરણને શરણ થયો.

સવાર થયું. શ્રીપાળ જાગ્યો. પહેરેગીરેએ શ્રીપાળને
 નીચે આવવા કહ્યું. નીચે આવતાંજ શ્રીપાળે ધવળશેઠ
 મૃત્યુ થયેલું જોયું. જોતાં જ તે ખોલી ઉઠ્યો. ખરેખર, માથું
 જેવું કૃત્ય કરે છે, તેવુંજ ફળ તે પામે છે, થોડા
 વારમાં પુષ્કળ લોક ત્યાં ભેગું થઈ ગયું. સૌ કોઈ ધવળશે
 પર ધિક્કારનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યું. શ્રીપાળ પ્ર
 જનોની પ્રીતિ વચ્ચે આનંદથી પોતાના દિવસો વીતાવ
 લાગ્યો.

ત્યારબાદ શ્રીપાળ કુંઠલપુર ગામના મકરકેતુ રાજા
 પુત્રી ગુણસુંદરીને વીણા વગાડવામાં જીતીને પરણ્યો. રા
 રાજાની કુંવરીને સાપ કરડેલો. શ્રીપાળે નવકાર મંત્ર
 પ્રભાવથી સાપનું ઝેર ઉતારી કુંવરીને સજીવન કરી,

તેને પરણ્યો. એમ અનેક પરોપકારો કરી શ્રીપાળ 'એકંદર' ના રાજકન્યાઓને પરણ્યો. કેટલાક વખત બાદ શ્રીપાળ પુષ્કળ સૈન્ય લઈ પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે ઉજ્જયિની આબ્યો. ઉજ્જયિની રાજ્યને છૂટી પોતે રાજ્યાસને ગેહો. માતા કેમળપ્રભાને અને મયણામુંદરીને સ્નેહપૂર્વક મળ્યો. ન્યાયસર રાજ્યતું પ્રતિપાલન કરતો અને પંચપરમેષ્ઠિતું ધ્યાન ધરતો શ્રીપાળ મુખપૂર્વક દિવસો પસાર કરવા લાગ્યો. એકવાર કેટલાક નાટકીયાઓ શ્રીપાળના દરબારમાં નાટક કરવા આવ્યા. શ્રીપાળ પોતાની રાણીઓ સાથે નાટક જોવા આવ્યો. નાટક પુરું થયા બાદ દરેક નાટકીયાએ રાજાને સલામ લારી, પછી એક નદી ઉભી ન થઈ. કેમકે તે મયણામુંદરીને ઝાળખતી હતી. તપાસ કરતાં જણાવું કે તે મયણામુંદરીની ખેડેન મુરમુંદરી હતી.

વાચક, ત્હમે આ મુરમુંદરીને ઝાળખી હશે. પ્રતિપાળ રાજાએ મુરમુંદરીના ઉત્તરોથી પ્રસન્ન થઈ તેને અરિદમન રાજા સાથે પરણાવી હતી. અરિદમન મુરમુંદરીને લઈને પોતાને વતન જતો હતો, તેવામાં હુંદારાની એક ટોળી તેમને સામી મળી. મુરમુંદરીને સ્વરૂપવાન ધારીને હુંદારાઓ તેને ઉપાડી ગયા. અને નાટકીયાઓને વેચી. ત્યારથી મુરમુંદરી નાટકીયાનો ધર્મી કરતી. અને કર્મને પ્રધાન ગણી દિવસો વ્યતીત કરતી.

મયણામુંદરીએ તેને ઝાળખી. એટલે પોતાની પાસે જોડાવી પ્રેમપૂર્વક તેને સાથે રાખી. ઉજ્જયિનીના રાજા પ્રતિપાળને પોતાને ત્યાં જોડાવી મયણામુંદરીએ સર્વ હૃદી-કર્ત સવિસ્તર જણાવી. રાજા મયણામુંદરી પર મુખ પ્રસન્ન

થયો અને તેને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. એટલું જ નહીં
પણ પોતે કર્મને પ્રધાન માનનારો થયો અને જનધર્મને
આસ્તિક બન્યો.

શ્રીપાળ ત્યાંથી લશ્કર લઈ ચંપાનગરી પર આવ્યો.
તેના ઠાકા અણ્ણતસેનને કહાવ્યું કે શ્રીપાળ હવે જમર
લાયક થયો છે, માટે રાજ્ય સોંપી દો. અણ્ણતસેને તેનું કહેવું
માન્યું નહિ, પરિણામે બંને વચ્ચે યુદ્ધ થયું. અણ્ણતસેન
હાર્યો અને ચંપાનગરીનું રાજ્ય શ્રીપાળે લીધું. પોતાના
દ્રોહી ઠાકા અણ્ણતસેનને શ્રીપાળે માનલરી પદવી આપી.
પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો.

નવકાર મંત્રના પ્રભાવે શ્રીપાળ ખુબ સુખ પામ્યો.
અનેક રાજ્યોનો તે સ્વામી થવા છતાં તે અદ્યપિ સુખ
નવપદ આરાધક આંગેલની ઝોળી કરવા ચૂકતો નહિ. તે
રાજ્યના તમામ કરવેરા માફ કર્યા અને પ્રજાને ખુબ સુખ
આપ્યું.

એકદા કેાઈ સ્થવીર મહાત્મા પધાર્યા. રાજા શ્રીપાળ
તેની નવ રાણીઓ તથા માતા કમળપ્રભા તહેમને વંદન
કરવા ગયા, મુનિએ ધર્મશાસ આપ્યો. મુનિના ઉપદેશ
શ્રીપાળના હૃદયમાં ઝોંસરો ઉતરી ગયો. તેણે મુનિ પાસે
શ્રાવકના બાર વૃત્ત ધારણ કર્યા. અહર્નિશ સામાયક, મહિ
નામાં છ પોષધ, ત્રણ મનોરથનું ધ્યાન, નવકારમંત્ર
સતત સ્મરણ, અને નવપદ આરાધક ઝોળી છત્યાદિ ક્રિયાઓ
હૃદયના ઉચ્ચતમ લાવયુર્વક તે કરવા લાગ્યો. યથાકાલ
શ્રીપાળ મૃત્યુ પામ્યો અને મરીને નવમા દેવલોકમાં ગયો.

પણે દીપ્તિ મળે. નવ વાળોએ ત્યાં કામ મેળાવ્યું નવમ
 દેવદાસો કામ ત્યાંથી મળે તેઓ કામ આર મનુષ્યના
 અને આર દેવના કામ કરી નવમ કામે મનુષ્ય નમ પડી
 પ્રાપ્તિમાં જાય. ધન્ય છે. નવમ કામથી વીર શીખતને,
 તેમને આપણે અનેક વાંચન દે. ।

રત્નચુડ વ્યવહારી.

જાંબુદીપના દર્શિયુ જનમાં તામલીખી નામે
 નવમ ત્યાં છન મારુ રાજ. તેને પાનીલી નામની
 રાણી. તે નમરમાં અનેક પનાકય વેપારીઓ રહે. તે સર્વ
 માં સૌથી સમૃદ્ધિવાન મહીચુડ નામે વેપારી હોય. તેને
 કાશ્વતી નામે એક સ્ત્રી હતી. તેનાથી તેમને એક મહા
 જામશાળી પુત્ર હતપ્ત મળે. તેનું નામ રત્નચુડ.

મહિચુડને ત્યાં ધનની કમીના ન હતી. મોકર આકર
 ધન દાસીઓને આર ન હતો, તે સર્વના પાત્રન વટે રત્નચુડ
 જિમરમાં વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. આઠ વર્ષને થતાં તેને
 કાશ્વતી પાસે મૂકવામાં આવ્યો. અનુક્રમે રત્નચુડ બહોતર
 કામમાં પ્રવીણ થયો. પુત્રના જણતરની સામે જણતર પણ
 શીખવવાની પિતાને જરૂર લાગી. શામ દામ કંઈ બેઠ
 ઈલાકિ પ્રકારની વ્યવહારીક કળા શીખવા માટે શહેરની
 સૌભાગ્યમંજરી નામની એક શુદ્ધિકાને ઘેર રત્નચુડને મોક-
 લવામાં આવ્યો. રત્નચુડ શુદ્ધિકાની હોવાથી થોડા વખત-
 માંજ સર્વ પ્રકારની વિદ્યા શીખીને તે સ્વચ્છે આવ્યો.

પુત્રને ઉંમર લાયક થયેલો ધારી પિતાએ તેમ
ગામના એક નગરશેઠની પુત્રી રત્નસુંદરી સાથે રત્નચુડ
વિવાહ કર્યો. અને ખૂબ ધામધૂમ પૂર્વક લગ્ન મહોત્સ
ઉજવ્યો. રત્નચુડ અનેક પ્રકારના સાંસારિક સુખો ભો
વવા લાગ્યો.

સાંજનો સમય હતો. સૂર્યનારાયણ ક્ષતિજમાં સંત
જવાની તૈયારી કરતા હતા. તામલીખતી નગરીના શોખ
ગૃહસ્થો નગરમાં ફરવા નિકળ્યા હતા. તે વખતે રત્ન
ચણ સુંદર વસાબુપણે પહેરી ફરવા માટે નીકળ્યો. જે વા
તે મધ્ય બજારમાંથી પસાર થતો હતો, તે વખતે સૌના
મંજરી નામની તેની પૂર્વસ્નેહિ શુદ્ધિકા તેને સામી મ
રત્નચુડના અધાગ રૂપ પર તે ઓહ પામી. અને મન સાથે વિ
કરવા લાગી; અહો, આ રત્નચુડ પહેલાં મારે ત્યાંજ
રહેતો, પરંતુ હવે તે સુંદર યુવતિને પરણ્યો; એટલે
આવાને તે કદિ આવતોજ નથી. તો હું ભલે તેના મહવા
લાલ ન પામું ! પણ આવનાર યુવતિને પણ મહારા
ત્રેમીનો ત્રેમ પામવા ન હઉં ! એવો વિચાર કરી તે શુ
રત્નચુડ પ્રત્યે બોલી: અહો ! રત્નચુડ શેઠ, આજે તમે
બહુ વખતે મળ્યાં, પણ મારે તમને એક શિખામણ જ
દે, સાંભળ્યો કે ?

‘ ઘણીજ ખુશીથી, તમારે લીધે તો હું સર્વ વિ
પારંગત બન્યો છું. તો આ મારે નહિ સાંભળુ ? જે
હાથ તે ખુશીથી દેહો. ’

વેશ્યા બોલી: શેઠ, મોઢામાં તાંબુલ રહી ગયું છે, મુંઠર વચ્ચાલંકારો પહેર્યા છે. નિશ્ચિંત થઈને ફરો છો! એ સમયે કોની કમાઈ પર ?

રતનચુક વિચારમાં પડી ગયો અને બોલ્યો: મહારા પીતાની.

ત્યાં મુધી પિતાના દ્રવ્ય પર તાંગડધિન્ના કરો છો, ત્યાં મુધી તમારી કિંમત કોડીની પણ નથી. અમન્યા ? જ્યારે આપ કમાઈ પર આટલો શોખ માણો; ત્યારેજ તકમે શરવીર કહેવાઓ. 'શુષ્કિકાએ જન્માન્યુ.'

શુષ્કિકાના શબ્દો રતનચુકના હૃદયમાં કારી ઘા સમાન લાગ્યા. તત્કાલ તેણે વિચાર્યું કે હું પરદેશ જઈ કમાઈ લાવું ત્યારેજ ખરો ! એમ ધારી સૌભાગ્યમંજરીની રત્ન લઈ સ્ત્રીઓ તે ઘેર આવ્યો અને પરદેશ જવાની પિતાને વાત કરી.

પિતાએ કહ્યું: પુત્ર, આપણે ત્યાં શું ધનની ખોટ છે ? સાત સાત પેઢી મુધી બેઠા બેઠા ખવાય, તોયે આપણું ધન ખૂટે તેવું નથી. તો શા માટે નાહક કદ વેડી તમારે પરદેશ રખકવું જોઈએ ? રતનચુકે પિતાનું વચન ગણકાર્યું નહિ અને જવા માટે હક લીધી. પુત્રનો અતિ આશ્રય જોઈ મધિચુકે તેને રત્ન આપી. તેના માટે સાત વહાણ તૈયાર કરાવ્યા. સાથે ૫૦૦ મુજરો આપ્યા. સલાહકર તરીકે એક મિત્ર આણે, અને શિખામણ આપતાં પિતાએ કહ્યું. પુત્ર, ચાટે હુશિયાર રહેજો. નવખંડ ધરતીમાં જ્યાં ફાવે ત્યાં ફરજો; પણ રૂપ કટાક્ષ નામે એક દીપ છે ત્યાં ન જતાં; કારણકે ત્યાં પૂતારા લોકોની વસ્તી રહે છે.

‘બહુ સારૂ, પિતાજી’ એમ કહી રતનચૂડ સાત વહા કરીયાણાના, ૫૦૦ કોડ સોનામ્હોરો, ૫૦૦ સુભટો અને એ મિત્ર લઈને નીકળ્યો. તેઓ સઘળા દરિયા કિનારે આવ્ય અને વહાણમાં બેસી સમુદ્રમાં મુસાફરી કરવા લાગ્ય કેટલાંક દિવસો વિત્યાં બાદ એકાએક દરિયામાં તોફાન થયું. લયંકર પવન વાવા લાગ્યો. પાણીના પ્રચંડ મોજ ઉછળવા લાગ્યાં, વહાણ હાલકડોલક થવા લાગ્યું અને સખ તોફાનને લીધે વહાણ અવળી દિશામાં ચડી ગયું. કેટલા દિવસે તોફાન શાંત થયું, અને વહાણ એક દ્વીપ પાં આવી પહોંચ્યું. બલાસીઓએ વહાણ થોભાવ્યું, અને કરે દ્વીપ છે તે જાણવા યત્રથી તપાસ કરી; તો તેઓ કૂપ કટાક્ષ નામના દ્વીપ પાસેજ આવી પહોંચ્યા હતા. બલાસીઓએ રતનચૂડને વાત કરી. રતનચૂડે મિત્રને કહ્યું. ‘લાઈ, આ તો પિતાએ કહેલો કૂપ કટાક્ષ દ્વીપ આવ્યો. કહો, આપણે હું કરીશું ? મિત્ર પણ સાહસિક અને હિંમતવાન હશે તેણે કહ્યું, લાઈ બનવાનું હોય છે, તે કોઈ મિથ્યા કરી શકે તેમ નથી. આપણે અહિં ઉતરીએ. શું થાય છે તે જોઈએ અને આપણે અહિં બહુજ સાવચેતીથી રહીશું. રતનચૂડ મિત્રની સલાહમાન્ય કરી. વહાણ દરિયાકાંઠે નાંજર્યાં અને રતનચૂડ તથા તેનો મિત્ર દરીયા કિનારે ઉતર્યા.

તેવામાં ચાર ઠગ વાણીયા રતનચૂડ પાસે આવી ઉતર્યા અને બોલ્યા: પધારો, પધારો. શેઠ સાહેબ. ધન્ય ઘડ ધન્યલાગ્ય અમારાં, કે આપ અમારા દેશમાં પધાર્યા.

આપનું વનન કંઈ, આપનું નામ શું, શા કારણસર વધારતું
શું છે ? તે કૃપા કરી જવારયો ?

રત્નચૂડ સમજી ગયો કે આ કમ હોકો છે. પણ
મંબીરતાથી તેણે જવાજ આપ્યો. મોટીવાઓ. અમે તામ-
લીથી નગરથી આવીએ છીએ. મ્હાઈ નામ રત્નચૂડ. મ્હારા
પિતાનું નામ મણિચૂડ. કરીવાવાના બહેનો બરી વેચવા
માટે અમે અહિં આયા છીએ. આ માંભગી એક કમ
બોલ્યોઃ બોલો. રત્નચૂડ તો આપણે બનિલે યાય, બનિલે !
છીએ કમ બોલ્યો. હા. હા. ખરી વાત છે. ખરી.

ત્રીલે કમ બોલ્યો. ત્યારે ચાલો ચેક અમારે ઘેર.
તમ જેવા ભાગ્યશાળી પુરૂષો અમારે ત્યાં ક્યાંથી હોય ?
તમને જમ્યા સિવાય નહિ જવા હઈએ.

કમ હોકોનું પરસ્પર ભાવજી સાંભળી રત્નચૂડ આશ્ચર્ય
પામી વિચાર કરવા લાગ્યો. તેવામાં ચોથો કમ બોલ્યોઃ
ચેક સાહેબ વિચાર શા કરે છે ? અમે પણ વેપારીઓ
છીએ. અને તમારા બધા વહાણ ખરીદી લઈશું. અને તમે
કહેશો તે આપીશું. નજાવી ઘો તમારા સાતે વહાણો અમારી
વખાણમાં. અને ચાલો અમારે ત્યાં જમવા.

રત્નચૂડ બોલ્યોઃ આ વહાણોનું કરીયાલું બહુ કિંમતી
છે. અને તેની કિંમત હચકોડ સોના મ્હોરોની છે.

એક કમ બોલ્યો. કંઈ ફિકર નહિ. ખુશીથી અમે
તમારા વહાણોની કિંમત આપીશું. આ પ્રમાણે કહેવાથી
રત્નચૂડે પોતાના સાતે વહાણો કમ હોકોની વખાણમાં કલ-

વાળ્યા. અને ઠગ લોકોની સાથે તેમને ચેર જમવા માટે
 ગયો. ઠગ લોકોની સૌન્દર્યને વાતચાતની સ્વરૂપ રસેક
 બનાવી. બંને મિત્રો જમવા ગયા. જમી રહ્યા બાદ ઠગને
 તેમને પાનસોપારી આપ્યાં, ચોડીવાદ રત્નચુટે કહ્યું. ચોડીયાને,
 અમારે ઠાલ સવારમાં અદિથી જવું છે. માટે દયકો
 સોના મહોરો આપો. એટલે તે વટે અદિથી કંઈક ખરીદી
 થઈ શકે. આ સાંભળી એક ઠગ બોલી ઉઠ્યો: શેઠ સાહેબ,
 તમે તે કંઈ દિવાના થયાં? તમારા રૂપીઆ સાચા; પણ
 અમે કયાં રોકડેથી સોદો કર્યો છે? અમે તો તમારા સાત
 વહાણ તમે માગશો તે ચીજથી ભરી દઈશું.
 રત્નચુડ અને તેનો મિત્ર સમજ્યા કે ખરેખર ફસાયા!

મિત્રે ધીરેથી રત્નચુડના કાનમાં વાત કરી. વિચાર
 શો કરો છો? ચાલો રાજા પાસે ફરીયાદ કરવા. બન્ને
 મિત્રો ત્યાંથી ઉઠ્યા અને બહાર નીકળી રાજદરબાર તરફ
 ચાલ્યા.

રસ્તે જતાં એક કાણીઓ ઠગ તેમને મળ્યો. રત્ન
 ચુડને જોઈ તે બોલ્યો. ઓ હો હો હો! શેઠ, બહુ દહાર
 દેખાયા! હવે આ તમારી પાંચસે સોના મહોર. અને હવે
 તમારા પિતાને ત્યાં ઘરાણે મૂકેલી મારી એક આંખ!

આ સાંભળી રત્નચુડ અને તેનો મિત્ર દિંગ બની
 ગયાં. અને બોલી ઉઠ્યા. ખરેખર. આ નગરી ધૂતારાઓથીજ
 ભરેલી જણાય છે. રત્નચુડ બુદ્ધિશાળી હતો, તેથી તે બોલ્યો:
 હવે પાંચસે સોનામહોરો. તમારી આંખ આવતી કાલે સવાર

માં આવી ખૂશીથી લઈ જાને. કાળીયાએ વિચાર્યું કે મને ઠગીને
 મેંઈ જતો રહે તેવો આ દુનિયામાં તો નથી. એમ ધારી
 તેણે ૫૦૦ સોના મ્હોરો રત્નચુકને આપી. તે લઈ રત્નચુક
 આગળ ચાલ્યો. તેવામાં તેમને એક માળી મળ્યો. માળીએ
 રત્નચુકને પ્રસ્તાવ કર્યા અને કુલનો. એક ચારસરો. ફાર
 હો. આપ્યો. જવાગમાં રત્નચુકે કહ્યું કે તમને હું કંઈક
 આપીશ. માળી ચાલ્યો ગયો. આગળ ચાલતાં તેમને એક
 મુત્તાર મળ્યો. તેણે લાકડાની એ પાકુકા (પાવડીઓ)
 રત્નચુકને આપી. રત્નચુકે કહ્યું કે આવતી કાલે સવારે
 જતી વખતે હું તમને ખુશી કરીશ. રત્નચુક અને તેનો
 મિત્ર આગળ ચાલ્યાં. ત્યાં સામેથી અરસપરસ જાગડો કરતાં
 ચાર વાળીયા તેમના જોવામાં આવ્યાં. તેઓ રત્નચુકની
 નજીક આવી પહોંચતા તેમાંનો એક ઠગ વાળીયો બોલ્યો.
 માર્ડ. હટો છો શા માટે? પૂછી જુઓ આ શેકને, એટલે
 આપણો જાગડો પતી જશે. પોતાના તરફ આંગળી બતા-
 વીને કહેવાથી રત્નચુક બોલ્યો: શું છે બાઈઓ! એક ઠગ
 બોલ્યો. શેક. આ રત્નાકર દ્વીપમાં પાણી કેટલું છે? તેણે
 હેમું કરી આપે. જો તે તમે કહી આપશો, તો અમે
 તમને સોળકોઠ સોનામ્હોરો આપીશું. અને નહિ કહી
 આપે તો તમારા સાથે બ્હાણું હુલ મઈ જશે!

એતારીની, રત્નચુક અત્યંત પારખો અને મન
 હાથે બોલી કહેવો: અરે અમે અહિં ક્યાંથી આવી ચડ્યાં?
 અહિંથી નીકળતાં હવે સાત પાંચ થયો. એમ વિચારી

રતનચુડે ઠગને કહ્યું કે આવતી કાલે તમને પાણીનો હિસાબ
કરી આપીશ. એમ કહી રતનચુડે અને તેનો મિત્ર આગળ
ચાલ્યાં.

સાંજ પડી ગઈ હતી. તેથી રાજાના દરબારમાં કટાઈને
જવાબ નહિ. તેથી તેઓ જાને હવે શું કરવું ? તેનો વિચાર
કરતાં માર્ગ પર સ્થિર ઉભા રહ્યાં. રતનચુડે કહ્યું. ભાઈ
આ નગરીમાં આવીને આપણે હવે તો ખાલી હાથે જ
પડશે અને ખુબ દુઃખ વેઠવું પડશે. તે સાંભળી તેનો મિત્ર
બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થતાં બોલ્યોઃ ભાઈ ત્હમે રાજાની માનીતી વેશ્યાને
ત્યાં આજની રાત્રી ગાળો. તે તમને કંઈક ચુકિત બતાવશે. અ
વાત રતનચુડેને ગમી. તેથી તે તપાસ કરતો કરતો રણધંટ
નામની રાજાની માનીતી વેશ્યાના આવાસમાં ગયો. રતનચુડે
દેખી રણધંટાએ તેનો સત્કાર કર્યો. રતનચુડે વેશ્યાને પગ
સોના મ્હોરો આપી. વેશ્યા ખુબ ખુશી થઈ અને રતનચુડે
સાથે ગ્રેમ સમાગમ કરવા તત્પર થઈ. તેણે સુમધુર ગાન
તાન શરૂ કર્યાં. પણ રતનચુડે ચિંતામાં ગરકાવ થયેલો
હોવાથી કંઈ પણ ઉત્તર આપે નહિ. રતનચુડેને ઉદાસ
ચહેરે જોઈને રણધંટાએ ત્હને ઉદાસીનતાનું કારણ પૂછ્યું
રતનચુડે પોતાની સવિસ્તર હકીકત બાહેર કરી. અને કહ્યું
પણ રીતે જગ્યાવવા તેણે વેશ્યાને દર્દીલરી વિનંતિ કરી.

રણધંટા બોલીઃ સ્વામીનાથ, તમારી સુંદર મુખાકૃતિ
ઉત્તમ લક્ષણો જોઈ હું પ્રસન્ન થઈ છું. ત્હમે ગભરા
છોડી દો અને જરૂર હું તમને દુઃખમાંથી મુક્ત કરીશ
પણ તમારે હું રહું તે પ્રમાણે વર્તવું પડશે.

કાંઈ ધીર નહિ, જોડે: રત્નચુડે જમ્મુ.

રણપંડાએ કહ્યું. જિજ્ઞાસુ ત્વમારે સ્ત્રીના કપડાં પહેરી
અર્ધિ' મારી પામે બેઠું અને મારી માં ચમચંટા મને
પૂછ્યો કે આ કેવું છે ? તો હું કહીશ કે મારી પહેનપંડી
મને મગવા સ્વાદી છે. વાતી મારી માં રત્નચુડી માનીતી
દોષથી ગામના મુખ્ય પુત્રારાએ, રત્નચુડા જમલદાસે વચ્ચે
અર્ધિ' આવે છે. તેઓ ગામમાં જનેલી જમી વાત અર્ધિ'
રે છે. તો ત્વમે તે નિરાતે સાંજતલે. રત્નચુડે તે કષ્ટ
કરી સ્ત્રીના વેશ પહેરી લીધા અને જલદના દિવાનખાનામાં
રણપંડાની સમીપમાં બેઠો.

ઘાડીવારે જલદાર ગયેલી ચમચંટા આવી પહોંચી અને
અંદરના દિવાનખાનામાં ગઈ. તેવામાં પેલા ચાર શેઠીયાઓ
ચમચંટા વેશ્યાને ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમને જોઈ
ચમચંટાએ કહ્યું. કહો શેઠીયાઓ ! આજે કંઈ ચિહાર
હાય લાગ્યો ?

શેઠીયાઓ જોભ્યાઃ અરે, આજ તો મોટી લોટરી
લાગી ગઈ છે. પરદેશથી રત્નચુડ નામનો વેપારી કરીયાણાના
સાત વહાણ લઈને આવ્યો છે. તે બધા અમે ખરીદી લીધા
છે, અને અમારી વખારમાં નાખાવી દીધા છે. તેના બદલે
અમારે તેના વહાણો બીજી ચીજોથી ભરી દેવાના છે. તો
નહીવી કિંમતની ચીજોથી અમે તેના વહાણો ભરી દઈશું;
એટલે અમારો બેઠો પાર ! જાલો. અમે કેવી સુકિત કરી ?

આ સાંલણી યમઘંટા મૃદુ હાસ્ય કરીને બોલી શેઠીયાઓ, પરદેશમાં ફરનારા વણિકો બહુ હુશિયાર હોય છે. કદાચ એ તમારી પાસે માગશે કે મારા વહાણ તમે મચ્છરના હાડકાથી ભરી આપો તો તમે શો જવાબ આપશો ?

આ સંઘળો વાર્તાલાપ રત્નચુડ બહારના દિવાનખાનમાં બેઠો બેઠો સાંલળતો હતો.

ધૂતારાઓ બોલ્યા: તેનામાં એટલી બધી ખુદ્દિ ક્યાંથી હોય ! સવારમાં તો તે ચાલ્યો જવાનો છે ! રાતની રાતમાં તેને આવી ખુદ્દિ કોણ બતાવે તેમ છે ! યમઘંટા બોલી: તો તમે બરાબર કાળ્યા ! ઠગ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. થોડીવાર પેલો કાણીઓ ઠગ આવ્યો. તેણે પોતાની વાત યમઘંટાને કરી. ઉત્તરમાં યમઘંટા બોલી: ત્હમે ચુક્તિ સરસ કરી. પણ એ રત્નચુડ ત્હમને કહેશે કે તમારી બીજી આંખ કાઢી આપો એટલે તેની સાથે મેળવીને તમારી આંખ પાછી આપું. તો ત્હમે તમારી બીજી આંખ કાઢી આપશો ? આ સાંલણી કાણીયાએ કહ્યું: તેનામાં એવી ખુદ્દિ હોય તો તો ભેઈચેજ થું ? કાણીઓ ઠગ એટલું કહી ચાલ્યો ગયો. તેવામાં માળી આવ્યો. માળીએ કહ્યું. મેં રત્નચુડને કૂલનો હાર આપ્યો છે. બદલામાં મને કંઈક આપવાનું કહ્યું છે. તો એકાદ વહાણ તો મને આપશેજ. આ સાંલણી યમઘંટા બોલી: સાચી વાત છે ત્હારી. વાણીયા બહુ ઉસ્તાદ હોય છે, એ ત્હને નહિ બબર હોય ! તે વાણીઓ ઘડામાં સાપને પૂર

ચલુ મહોં બંધ કરી ત્હને કહેયે કે આમાં કંઈક છે, તો લે.
 તો હું કર્યો । માળી જાણ્યોઃ અરે, બાઈ. એવું તે કદી
 ખતરું હશે ? એટલામાં સુતાર આવી પહોંચ્યો. સુતારે
 રતનચંદ્રને પાદુકા આપ્યાની વાત કરી અને જલ્દીમાં ખુશી
 રસનાનું તેણે કહ્યું છે તે કહ્યું. યમઘંટાએ જવાબ આપ્યોઃ
 રતનચંદ્ર તમને કહેયે કે રાજાને ત્યાં પુત્ર અવતર્યો. તું ખુશી
 કે ના ખુશી ? તો તમે શો જવાબ આપ્યો ? સુતારે કહ્યું,
 એવી ખુદી ત્હેનામાં હોય તો રાજદરબારે જતાં તે પાછો
 ફરેજ નહિ. માટે જરૂર મને એકાઠ વહાણ તો મળશેજ.
 ધીરેવારે બીજા બાર ધૂતારા વેશ્યાને ત્યાં આવી પહોં-
 ચ્યા. તેઓએ કહ્યુંઃ હે યમઘંટા, આજ તો એવો શિકાર
 મળ્યો છે કે અમારા ખાસા પોંગાર !

યમઘંટા જોડીઃ કહો તો ખરા એટલું જણું તે શું ?
 ધૂતો જોડ્યાઃ આજ તો સાત વહાણ લઈને આવેલા
 એક વેપારીની સાથે અમે એવી હોડ કરી છે કે આ રતનાકર
 સમુદ્રના પાણીનું લેખું તે કરી આપે, તો અમે તેને સોળ
 હોડ સોનામહોરો આપીએ. અને લેખું ન કરી આપે તો
 તેના સાતે વહાણ ફૂલ કરીએ ! કહો, તેના સાતે વહાણો હવે
 અમારે સ્વાધિન થશે કે નહિ ?

યમઘંટા જોડીઃ તે વેપારી બહુ ચાલાક અને ખુદિ-
 યાળી છે. તે તમને કહેયે કે નદીઓના પ્રવાહને રોકો,
 એટલે હું પાણીનું લેખું કરી આપું. તો તમે શો જવાબ
 આપ્યો ? ધૂતો જોડ્યાઃ આવું હદાપણ તેનામાં કયાંથી હોય ?

યમઘંટાએ કહ્યું: તો તો ધરાખર તમે દ્રાવશો ! અને એ
કરશો ! આર ધૂર્તો ત્યાંથી વિદાય થયાં. રત્નચૂડે રણમાં
ઉપકાર માની રત્ન લીધી અને સ્વસ્થાનકે આવ્યો.

સવાર થતાં તે રાજદરબારમાં ફરીયાદ કરવા ગયો
સઘળી હકીકત રાજને જાહેર કરી. રાજાએ એક
એક બધા ઠગને યોલાવવા હુકમ કર્યો.

રાજસભા ભરાણી છે, અનેક મુલટો, દારપાળો, રક્ષક
નગરજનોથી સભા ચિકાર ભરાઈ ગઈ છે. તેવામાં પ્રથમ
વહિફો આવ્યા. રાજાએ તેમને પૂછ્યું. અદ્યા વહિફો. તમે
આ રત્નચૂડના સાત વહાણો લીધા છે? હા. મહારાજ, પણ
તેને કહ્યું છે કે તમે માગશો તે ચીજથી તમારા સાત
વહાણો અમે ભરી આપશું. રાજાએ રત્નચૂડને માગવાનું કહ્યું
રત્નચૂડે કહ્યું: મારા સાત વહાણો તમે મચ્છરના હાડકાં
ખીચીખીચી ભરી આપો. આ સાંભળતાંજ ધૂર્તોના તો રાજ
રમી ગયાં. સૌ કોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા. ધૂર્તો ખીસીયાણ
પડી ગયા, રાજા ન્યાયી હોવાથી રત્નચૂડને તેના વહાણો
કિંમતની દશકરોડ સોના મહોરો અપાવી. થોડીવારે કાણી
ઠગ આવ્યો. અને પોતાની એક આંખ માગી. જવાબમાં રત્ન
ચૂડે તેની બીજી આંખ માગી, અને તેની સાથે મેળવી
આપવાનું કહ્યું. આ સાંભળી કાણીએ ઠંડોગાર થ
ગયો અને રાજસભા છોડીને ચાલતો થયો. પછી મા
આવ્યો. રત્નચૂડે સર્પથી પૂરેલો મહોં ખાંધેલો એક ધ
આપીને કહ્યું: આમાં કંઈક છે માટે તે લેજો. માળી
મૂઠીઓ વાળીને નાઠો. થોડીવારે સુતાર આવ્યો. તેને રત્ન

મહાત્માને વહોરાવી. સુપાત્ર દાનના પ્રતાપે તે પામીને રત્નચુડ થયો. ડાશી ખુશી થયેલી, તેથી તે થઈ. એક પાડોશણે સામગ્રી આપી. અને અભિમાન મે તેથી તે વેશ્યા થઈ. બીજીએ અનુમોદન આપ્યું, તેથી રત્નચુડની સ્ત્રી રત્નચુંદરી થઈ. પિતાપુત્ર આ સાંભળી પામ્યા અને જોલી જીડ્યા. અહો સુપાત્ર દાનનો અપૂર્વ મહિમા ! પિતા પુત્રે પરમાર્થે ખુબ ધન વાપર અને દીક્ષા લીધી. રત્નચુડે ખુબ તપશ્ચર્યા કરી અને સમયે અણુસણુ કરી મૃત્યુ પામી તે સાતમાં દેવલોકે થયો. ત્યાંથી ચવી તે મોક્ષમાં જશે ! ધન્ય છે રત્નચુંદરીને ! સૌ દેવ ત્હેની જેમ સુપાત્રદાન આપી આ દિન સાથે.

ન્યાય—રત્નચુડ વ્યવહારીઓ તે સંસારી હવ, કુપશ્યંતે સંસારથી સમુદ, સૌજાન્યમંજરી જેણે આપ કમાઈ કરવાનો કાર્ય આપો તે સદચુક, વડાણ તે ગર્ભાનિવાસ, અન્યાવી રથાનક તે દીકરાના વ્યવહાર ! ચાર વજ્રિક તે ચાર કપાવ ! મુનારની પાદુક રાત્ર અને દેવ ! કાચો અને માગી તે આઠ મદ ! બીજા ચાર દેવ તે ચાર વિદ્યા ! નમ્મકંડાવેરવા તે મિત્રાત્વવિશર આ સમકંડા કાચોચરણનું પાન કં, અને પચાવે, એજ અન્યથાંત !

ચંપક ગ્રંથ.

સૌજાન્યમંજરી નામે એક વેદ્ય
દેવો નેમ્મકંડાવેરવા. કંડાવેરવા તે
નમ્મકંડાવેરવા. કંડાવેરવા તે

મનેજ જનોની યાપણુ જોળવીને ખરેખર તે ધનાઢય થયો.
 જો. પરમાર્થે. એક રાત્રી પાઈ પણ આપવી તે તેના
 અભિમાન લખાયદુંજ ન હતું. આ પ્રમાણે ધન સંચય કરીને
 જે હર કદાચ સોનાની સુરી તિજોરીમાં જમાવી હતી. સઘળી
 ધીનો માત્ર તેરસાકજ હતો. તેનો લોકતા તો કોઈ બીજો જ
 જો. વૃદ્ધતા શેઠને એકેય પુત્ર ન હતો, માત્ર તિલોત્તમાનામે
 મેકે પુત્રી હતી. એકવાર રાત્રીના છેલ્લે પહેરે વૃદ્ધતા
 મમીની ચિંતા કરતો પોતાના શયન ગૃહમાં સૂતો હતો;
 પામાં અદ્રશ્ય રહીને એક દેવી બોલી:

હે વૃદ્ધતા શેઠ. ચિંતા શી કરે છે? ત્હારી લક્ષ્મીનો
 લોગવનાર પુણ્યશાળી પુરુષ જન્મી ચુક્યો છે! આ અદ્રશ્ય
 મોઢો સાંભળી “વૃદ્ધતા વિચારમાં પડી ગયો. ફરી શાંત
 થેતે તે સાંભળવા લાગ્યો. પુનઃ તેવીજ આકાશવાણી થઈ.
 “હવે થમકયો અને ભયભીત બનીને તે આમ તેમ બેવા
 માથે. પુનઃ વિચાર આવતાં તે બોલ્યો: અહા! આજે મેં આ
 “સાંભળ્યું! શું મારી લક્ષ્મીનો લોગવનાર કોઈ બીજોજ ?
 “મારે પુત્ર નથી, તેથી જરૂર બીજો કોઈ મારી લક્ષ્મીનો
 મોઢીક થયો! પણ ના. તેમ તો હું કદાપિ નહિ થવા દઉં.
 “આ બધી મહેનત, હગા, ફટકા, અનીતિ, દુઃખ મેં બીજા
 “માટેજ કર્યું? તે કહિ બનેજ નહિ! એટલું બોલી
 “રત તે પયારીમાંથી હઠ્યો. અને દિવાનખાનાની બહાર
 “ગયો. ન્હાઈ પોઈ સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરી તે પોતાની ગોત્ર
 “વીની પુલત કરવા બેઠો. અને ઘૂલનો અખંડ દીપક પ્રકટાવી
 “પિપાસ આહરી દેવીનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. એક બે ત્રણ

અને સાત ઉપવાસો જ્યાં વૃદ્ધદત્તને થયાં કે તરતજ
ગોત્રદેવી પ્રત્યક્ષ થઈ અને બોલી: કહો શેઠ. મારું કંઈ
સ્મરણ કર્યું છે?

વૃદ્ધદત્ત બોલ્યો: હે મહાદેવી. સાત દિવસ પૂર્વે
એક રાત્રિએ સાંલજીયું કે મારી લક્ષ્મીનો લોગવનાર
અન્ય પુરૂષ પ્રગટ થયો છે. શું તે વાત સાચી?

હા. તે વાત ખરી છે. તું મારો ભક્ત છે, તેથી
તને કહું છું કે તારી લક્ષ્મીનો લોગવનાર કાંપિદ્ય
નગરમાં ત્રિવિક્રમ નામના એક શેઠના ઘરમાં તેની પુત્રી
નામે એક દાસીની કુક્ષીએ ઉત્પન્ન થયો છે.

શું એક દાસીને ઘેર મારી લક્ષ્મીનો લોગવ
ઉત્પન્ન થયો છે? હે મહામાયા. તમે એવો પ્રયત્ન ન
કે તે મારી લક્ષ્મી લોગવી શકે નહિ. વૃદ્ધદત્તે કહ્યું.

દેવી બોલી: ના. એમ ખની શકેજ નહિ. નિ
થયેલા ભાવિને સ્મરત લોકમાં કોઈ ફેરવી શકે તેમ
એમ કહી દેવી અદ્રશ્ય થઈ. વૃદ્ધદત્ત ગુસ્સે થયો: અને
સાથે બોલવા લાગ્યો: આહ, શું મારી લક્ષ્મીનો
કોઈ ખીલે થશે? હું સ્વપ્ને પણ તેમ ઘવાદેનાર નથી.
લખેલા લેખમાં મેં મારવા હું તૈયાર છું. એમ
તે ત્યાંથી ઉઠ્યો. મુનિમને બોલાવી કરીયાણાથી
પુષ્કળ જાડાગાડીઓ તૈયાર કરવાનું તેને કહ્યું. શેઠ
આદિથી પરવાર્યો. અને સાથે પુષ્કળ માણસો લઈ
તથા પોતાના લાકડની રત્ન લઈ કાંપિદ્યપુરમાં

સ્નેહ બંધાયો હતો કે તેને રજા આપવી તે તેને અસહ્ય લાગ્યું. ત્રિવિક્રમે કહ્યું: હે મિત્રતુલ્ય શેઠ, આપના પધારવાથી મને આર્થિક લાભ થયો છે, પરંતુ આપના ખુશદુમા સ્વભાવથી અને નિઃસ્વાર્થ પ્રેમથી ઘરના બધા માણસોનો આપને પર ઓટદો બધો સ્નેહ છે કે તેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ. આપ જવાનું કહો છો, તો અમારાથી હા કહેવાતું નથી. કારણ કે તે સ્નેહ રહિત વચન કહેવાય. અને ના પણ કહેવાતું નથી, કેમકે તે અમંગળ શબ્દ છે. અને મરણ પ્રમાણ કંઈ એમ કહું તો તે ઉદાસલાવ દેખાય. માટે આપ અહિં ફરીથી પધારો ત્યાંસુધી અમારો સ્નેહ ભૂલતા નહિ. એટલુંજ આપને હું કહું છું. વળી આપ અહીં કેટલોક વખત રહ્યા, તે દરમિયાન અહીંની જે કોઈ ચીજ આપને ઈષ્ટ લાગી હોય તે ચાદગીરી નિમિત્તે લઈ જશો એવી મારી વિનંતિ છે.

આ સાંભળી વૃદ્ધદત્ત બોલ્યો: શેઠ. મ્હારે ત્યાં કોઈ પણ વસ્તુઓનો અભાવ નથી. જે જોઈએ તે સઘળું મારી પાસે છે; પણ આપનો મ્હારાપર બહુ સ્નેહ હોવાથી હું એટલું જ માગું છું કે તમારી પુષ્પશ્રી દાસી મને આપશો; કારણ કે રસ્તામાં રસોઈપાણીની અડચણ ન પડે. હું મારે વતન પહોંચ્યા પછી દાસીને તરત પાછી મોકલી આપીશ.

ત્રિવિક્રમને દાસી પર ખુબ પ્રેમ હતો, પણ વૃદ્ધદત્તની અતીવ સ્નેહને લીધે તેની માગણીની તે અવગણના કરી શક્યો નહિ. તેણે વૃદ્ધદત્તને કહ્યું. શેઠ, આપનો સ્નેહ અપાર છે. તેથી હું ના કહી શકતો નથી; પણ આપ દાસીને તરત માંગ પાછી મોકલી દેજો.

વૃદ્ધત્ત બોલ્યોઃ શેઠ સાહેબ, જગ પણ શ્રીકર કરગો
નહિ, ત્રિવિક્રમે દાસીને વૃદ્ધત્તની સાથે જવા કહ્યું. બદ્ધિક
મહી વૃદ્ધત્ત સાથે જવા તત્પર થઈ. દાસી ગર્ભવંતી હતી.
અને તેના ગર્ભમાં રહેલા પુત્ર, તેજ આ વૃદ્ધત્તની લ-
ગ્નિની સોદાગા.

વૃદ્ધત્તે ગાડાગાડીઓ આગળથી રવાના કરી દીધા. અને
પોતાના માટે એક રથ રાખ્યો. તેમાં વૃદ્ધત્ત, દાસી અને
પદ્માર બેઠા. ત્રિવિક્રમ તેમને ભાગોળ સુધી વળાવવા
આવ્યો અને પુનઃ પદ્મારને એવો શબ્દ સંકેત કરી તે પાછો
ગયો. રથ પૂરવેગે ચાલવા લાગ્યો. અને ઉત્તરચિની નગરી
પહોંચ્યા એક જંગલમાં આવી પહોંચ્યો. અહિં વૃદ્ધત્તે વિચાર
કે હવે મારું કામ સાધી લઉં અને વિધિનાં લખેલા
અને મિથ્યા કહે. રથકારને રથ ધીરથી હાંકવા વૃદ્ધત્તે
રથ ધીરે પડ્યો. એટલે વૃદ્ધત્તે એકકમ
માથે પુષ્પશ્રી દાસીને પોતાના બેડે કદાવર હાથ વડે
કરી, અને હાંકીને તેને બહાર ફેંકી દીધી. વૃદ્ધત્ત તેની
પછી ફરી પડ્યો. પોતાની ખાસેથી એક છુરી દાસીને
વૃદ્ધત્તે દાસીના ગળાપર ફેરવી દીધી. દાસી ત્યાંજ મરણને
મુખ મુકી ગઈ. ગર્ભનું વેર લેવા બહમાસ વૃદ્ધત્તે
ત્યાં પેટ પર ખુબ જોરથી પાટુનો પ્રહાર કર્યો. વૃદ્ધત્ત
બાથકર કામ કરીને ખુબ બહમથો દોડી રથમાં ચડી
કે. રથ પૂરવેગે ચાલવા લાગ્યો. વૃદ્ધત્ત આગાની ધમારત
લૂતો અને વિધિના દેખ મિથ્યા કર્યા માની મનમાં
જે પામતો તે પોતાને વતન પહોંચી ગયો.

પણ કુદરતની કળા ન્યારી છે. બલજતા માણસો તેને

પાર પામી શકતા નથી. તો વૃદ્ધદત્ત બિચારો તે કોણ માત્ર ? તે એમ સમજતો હતો, કે મેં ગર્ભને પણ મારી નાખ્યો છે, પણ રામ રાજે તેને કોણ ચાખે એ ન્યાયે જ્યારે ધનદત્તે પુષ્પશ્રી દાસીના પેટપર પ્રહાર કર્યો તેમ વખતે દાસીના પેટમાં રહેલો ગર્ભ જીવતો બહાર નીકળી ગયો અને તરફડીયા મારવા લાગ્યો; પણ દાસીનું ખૂન કરી લયલીત બનેલા વૃદ્ધદત્તે બાળક તરફ લક્ષ કર્યું નહોતું. એ વખતે ઉજ્જયીની નગરીની કોઈ એક ડોસી બેચાર સ્ત્રીઓ સાથે એક ગામથી બીજે ગામ તે રસ્તે યઈને જતી હતી, તેવામાં તેણે મૃત્યુ પામેલી દાસીને અને તરતના જન્મેલા જીવતા બાળકને જોયાં. ડોસીએ બાળકને ઉંચક્યું અને તે લઈ જઈને રાજા પાસે જઈ સઘળી વાત કરી. રાજાએ ડોસીને કેટલુંક દ્રવ્ય આપીને બાળકનું રક્ષણ કરવાનું કહ્યું અને પોતાના માણસો મોકલી પુષ્પશ્રી દાસીની મૃત્યુ ક્રિયા કરાવી.

ડોસી બાળકનું રક્ષણ કરવા લાગી. અનુક્રમે આ બાળક વૃદ્ધિ પામ્યો અને સર્વ પ્રકારની વિદ્યા કળા શીખ્યો. એકવાર આ બાળકે પોતાની વૃદ્ધ માતાને પુછ્યું: માણ, મારા પિતા કયાં છે ? ડોસીએ તેને બનેલી સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી, આ બાળકનું નામ ચંપક. અને તે વૃદ્ધદત્તની સર્વ લક્ષ્મીનો ભોક્તા ! રાજાની રહાયથી ચંપક વેપાર કરવા લાગ્યો અને પોતાના પુર્વ પુણ્યના બળે વેપારમાં તે ખૂબ કમાયો. તેણે કરોડો રૂપીઆની મુડી જમાવી. તેની ઉદારતા, બોલવાની મીઠાશ અને બુદ્ધિકૃશળતાથી મોટા મોટા વેપારીઓ અને અધિકારીઓ તેના મિત્ર બન્યાં.

હું તમને એક પરળીડીયામાં ચીડી લખી આપું છું. તે લઈ ત્હમે ચંપા નગરીમાં જવ. મહારા લાઈ તમને અમુક અમુક ચીજોનાં ગાદાં ભરી આપશે. તે લઈ ત્હમે અહિં આવો અને આ ગામમાં તે વેચતાં તેમાં એક કોડ સોનામહેરોનો આપણને લાભ મળશે. તેમાં અર્ધ લાભ તમારો, અને અર્ધ લાભ મહારો. જોલો કળુલ છે ને ?

ચંપક કળુલ થયો. વૃદ્ધત્તે એક ચીડી લખી, અને પરળીડીયામાં ચીડીને તેને આપી. તે લઈ ચંપક ચંપા નગરીને પંથે પડ્યો. આ ચીડીમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું. બહાલા લાઈ,

—આ દુરાત્માએ મહાજનની સમક્ષ મારી નિંદા કરી મહને હલદો. પાડ્યો છે, અને મારી આખર ધૂળમાં મેળવી દીધી છે. માટે આવનાર માણસને આપણા ઘર પછવાડેના લાગમાં બે ફૂવો છે, ત્યાં લઈ જઈ તેને મારી નાંખીને ફૂવામાં ફેંકી દેજો. આ કામ સિદ્ધ કરી છપી રીતે માણસ દ્વારા મને ખબર પહોંચાડજો, અગર તમે જાતે આવીને મને કહી જાજો, એટલે મને સંતોષ થાય.

કાગળ લઈ ચંપક વૃદ્ધત્તનું ઘર પૂછી તેને ત્યાં ગયો. આ વખતે વૃદ્ધત્તનો લાઈ વ્યાપારીએ ચોટામાં ગયો હતો, અને વૃદ્ધત્તની સ્ત્રી પાંડોશીને ત્યાં મળવા ગઈ હતી. ઘર તેની પુત્રી તિલોત્તમાજ હતી. આ અજાણ્યા પદ્મ સર્વાંગ સુંદર યુવકને જોઈ તે મોહ પામી. ચંપકે તેને કાગલ આપ્યો. તિલોત્તમાએ તે વાંચ્યો. ફરી તેણે ચંપા સામે જોયું અને મન સાથે બોલી: અહા! કેવો સુંદર

ડાહી! મું તેનું મનેઢર મુળ, ખરેખર આ મુરક
જન્મસાગી છે! અરે, મદારા દુષ્ટ પિતાએ આ મુરક પર
કેવું કષ્ટકર કામ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે! ખરેખર, દુઃ
સહ સીતે આ પુરુષને બચાવું અને તેને જ પરણું, જોવો
વિચાર કરી તિલોત્તમાએ તે કામ કરી નાખ્યો, અને
તેના જોવાનું દરકતોથી તેને નીચે પ્રમાણે લખ્યું.
મદારા માર્ગ,

આ પત્ર લેવાનાર ઉભયથીની નર્મરીના ચંપક શેઠને
પાત્ર સાંજે આપણી તિલોત્તમા પરણ્યાંથી દેલો. કારણ
કે જે તેના રૂપ શુભની સર્વ પ્રકારે પરીક્ષા કરી લીધી છે.
મોટે મદારા આવવાની વાટ નાં જોતાં!

આ પત્ર તિલોત્તમાએ તેની માને આપ્યો. સાંજ
પણ વૃદ્ધત્તનો માર્ગ સાધુદત્ત ઘેર આપ્યો. તેણે
તે પત્ર વાંચ્યો. તેણે તરત જ ચંપકને પ્રેમપૂર્વક જોલાવ્યો
અને મોઢર સંત્રાર કર્યો. લગ્નની તૈયારીઓ તેણે જલદીથી
કરવા માંડી. જેની પાસે પૈસાની છાકમછોળ હોય, અનેક
માણસો જેની સેવામાં હાજર હોય; તેને કામ કરતાં શી વાર
હોય? એક કલાકમાં તો સર્વ સામગ્રી આવી ગઈ. જોરે
આવી ચાર મંગળ વર્તાવી દીધાં. ચંપક અને તિલોત્તમા
લગ્નમંથીથી જોડાઈ ગયાં.

ખીજે દિવસે તિલોત્તમાના ચંપક સોયે થયેલા
લગ્નના સમાચાર કોઈએ વૃદ્ધત્તને આપ્યાં. આ સંભળતાં
વૃદ્ધત્તના કોપનો પાર ન રહ્યો. ત્યાંથી એકદમ તે
પાનગરીએ પહોંચ્યો. વાત ખરી લાગતાં તે ખૂબ શોક

કરવા લાગ્યો. પણ ત્યારે તેણે ગંભીરતાથી ચંપકને પડી નાખવાનો વિચાર કર્યો. તેણે સઘળી વાત પોતા સ્ત્રીને કહી અને ચંપકને પોતાની લક્ષ્મીનો લોક્તા અટકાવવા માટે ઝેર આપવાનું તેની સ્ત્રીને કહ્યું. વાતની તિલોત્તમાને ખબર પડી ગઈ. તેથી પોતાની સ્ત્રીની કંઈ પણ ચીજ નહિ ખાવાનું તેણે ચંપકને કહ્યું. એટલે ચંપક બહુ સાવધ રહેવા લાગ્યો. ઘણા કાળ વ્યતીત થયો; પણ વૃદ્ધદત્ત પોતાની ધારદ્વામાં ફાળ્યો નહિ. તે ચંપકને મારી નાંખવા માટે તેણે બીજી યુક્તિ રચી.

વૃદ્ધદત્તે પોતાના બે નોકરોને ફેરવ્યા અને કહ્યું તમે ચંપકને કોઈ રીતે મારી નાખો, તો હું તમને સો સોના મહોરો આપીશ. લાલચુ નોકરોએ કબુલ કર્યું અને ચંપકને એકાંત જોઈ મારી નાખવાનો લાગ શોભા લાગ્યા. પણ કહેવત છે કે ખાડો ખોદે તે જ પડે. બીજા અહિત ઈચ્છવા જતાં પોતાનું જ અહિત થાય! વૃદ્ધદત્ત જાણતો ન હતો.

એકવાર ચંપક નાટક જોવા ગયો. અને મોડી રાત્રે ઘેર આવ્યો. અર્ધરાત્રે દ્વાર ઉઘડાવવા માટે યુમ પાડ પડોશીઓને કહ્યું આપણું તે તેને ઉચિત લાગ્યું નહિ. તેથી તે બહાર ડેલીમાં લાગેલા ખાટલામાં સૂઈ રહ્યો. ફરતા ફરતા પેલા નોકરો ખાટલા પાસે આવ્યા. ત્યાં તેમણે ચંપકને સૂતેલો જોયો. આ તરફનો યોગ્ય લાલ લઈ તેમાંના એકે ચંપક પર તરવાર ચલાવવા ઈચ્છ્યું. બીજાએ કહ્યું. લાઈ, વૃદ્ધદત્તે આપણને કહ્યુંને ઘણો સમય રહ્યો છે.

અને કદાચ અંપકથેક પર તેમની પ્રીતિ થઈ હોય. તે નાહક આપણે ચોક્કસ પડે. માટે વગર વિચારે કામ કરતાં રહેલાં આપણે ચેકને પૂછી લઈએ તો સાફ. બીજાએ તે વાતને પૂછી આપી, એટલે જાને જણાવવા પાસે ગયાં, અને કહ્યું. અંપકથેક આજે જહાર ડેલીમાં સૂઈ રહ્યાં છે. કહો, અમે તેને મારી નાખીએ ?

વૃદ્ધત્ત બોલ્યો: અરે, સુખાંબો, એમાં મરને પૂછવા હું આવ્યાં; જાવ જલ્દી જાવ. અને પૂરો કરી નાખો એ પાપીને હમણાં જ !

અનુચરો અંપકને મારવા ઠોડયા, પણ અંપક તે વખતે ખાટલામાં નહોતો. જરાબર તેજ સમયે અંપકને માંકણ રહવાથી તે હસો થઈ ગયો. અને એક મિત્ર પટોશીને ત્યાં જઈને સૂઈ રહેલો. અનુચરોએ ધાર્યું કે તે કંઈ પેસાળ રવા ગયો હશે તો હમણાં આવશે. એમ કહી તેઓ ડેલી જહાર આડા અવળા ફરવા લાગ્યા. વૃદ્ધત્ત વિચારતો કે મિત્રા અનુચરો આવીને મને ખબર આપશે. પણ વખત ખારે થવાથી વૃદ્ધત્તને એન પડયું નહિ. તે તરતજ ત્યાંથી લીમાં તપાસ કરવા આવ્યો. પણ ત્યાં ઠાઈજ મળે નહિ. વૃદ્ધત્ત વિચાર્યું કે અંપકને જરૂર પૂરો કર્યો હશે. અને હું થોડું દૂરમાં ફેંકી દેવા સાફ નોકરો ગયા હશે. હમણાં તેઓ આવશે. એટલે મરને અહિંજ સૂઈ રહેવા દે. એમ ધારી અંપકવાળા ખાટલામાંજ વૃદ્ધત્ત સૂઈ રહ્યો. આવી ઉંઘ, તેથી વૃદ્ધત્તની આંખો ઘેરાવા લાગી. એક ચાકર આવે મરોં મુખી જોટી લીધી. અને તે નિંદ્રાદેવીને સ્વાધીન થઈ ગયો.

પેલા નોકરો બહાર ફરીને આવ્યાં, ત્યાં પેલા પા
લામાં તેમણે એક માણસ સૂતેલું જોઈ તેઓ આનંદ પા
અને અંપકજ છે એમ તેમણે માની લીધું. તેમણે મ્ય
માંથી પોતાની ચમકતી તરવારો બહાર ખેંચી કાઢી
આ વૃદ્ધદત્તના શરીર પર ચલાવી દીધી ! લંચાનક ચ
પાડી વૃદ્ધદત્ત ત્યાંજ મરણને શરણ થઈ ગયો. અનુચરો
તેના શબની ગાંસછી બાંધી કૂવામાં ફેંકી દીધું. અહા
મનુષ્યો! જેવા કર્મ કરે છે, તેવાજ ફળ તે પામે છે. મ
લવમાં કે અન્ય લવમાં પણ કરેલા કર્મ ઉદય આવ્યા વ
રહી શકતા નથી. પ્રાતઃકાળ થયું. અનુચરો ઠરાવેલી રક
લેવા સારૂ પેલા કૂવા પાસે ઘડને વૃદ્ધદત્તને ઘેર જતા હતા
તેવામાં તેમણે કૂવામાં નજર કરી તો વૃદ્ધદત્ત, પોતાના
માલીકનું મડદું તેમણે પાણીમાં તરતું જોયું. તેઓ આશ્ચર્ય
ચકિત થઈ ગયાં. અને મનમાં ખૂબ ખેદ પામી છાનામાના
ઘરમાં ભરાઈ ગયા. વૃદ્ધદત્તના ભયંકર અવસાનની
તેની સ્ત્રી કૌતકદેવી અને સાધુદત્ત બંનેને હાર્દદૃઢ થઈ
ગયું અને તેઓ પણ મરણને શરણ થઈ ગયા.

વૃદ્ધદત્તની હદ કોઈ સોના ગોરોનો માલીક આવશે
અંપક બન્યો. વિધિનું નિર્માણ જગતના કોઈ પણ માનવી
યા દેવદી દેવદી યાચતું નથી. અર્થ લક્ષ્મી સુવર્ણના પ્રતિ
પ્રાપ્ત થયેલી નાનાંને અંપકે ગરીબ ગરમાને ખૂબ દાન દેવ
માંકું. વિદ્યા, દેવવર્ણી દુનિયા, માનવજાતિ તેણે દેવતાની
હવે અંપતિમે કહુરોએ કવે. અને સાધુ મહાત્મા પદે
દિશા તક સાચી નીકળ્યો. સ્વર્ગ તરફ જઈ અંપક દિશા

તેને ચંપક દેવેલોકમાં ગયો. અને ત્યાંથી ચંચી મહાવિદેહ
 રમાં જન્મી તેજ સવમાં મોક્ષગતિને પામ્યો. ધન્ય છે,
 કે જેણે પુણ્યશાળી પુરૂષને, જે પોતાના બંને જવોને
 પારી સન્માર્ગને શુદ્ધ કરે છે.

૧૩ કર્મ રક્ષિત કુમાર.

પૂર્વે વસંતપુર નામે નગર હતું. ત્યાં હંતશત્રું રાજા રાજ્ય
 કરતો હતો. તેને કમળશ્રી નામે રાણી હતી. તેનાથી તેમને એક
 પુત્રી થઈ. નામ પારકું ભાવિનીદેવી. ભાવિની ખૂબ લાક-
 શમાં હોય. આઠ વર્ષની થતાં તેને જણવા સારું નિશાં-
 નમાં મૂકવામાં આવી, ત્યાં તે વિદ્યાચાર્ય પાસે અનેક
 પ્રકારની વિદ્યાકળા શીખવા લાગી.

તેજ નગરમાં હંતકાસ નામે એક શેઠ. તેને ધારણી
 નામે સ્ત્રી. હંતેમને જોડાટી કર્મરે એક પુત્ર થયો. નામ
 પારકું કર્મરક્ષિત કુમાર. આઠ વર્ષનો થતાં તેને નિશાં-
 નમાં મૂકવામાં આવ્યો. કર્મરક્ષિત છુદિમાં સર્વેથી અધિક,
 વિદ્યામાં પણ ઉત્તમ; તેથી શેઠના વખતમાં તે ખૂબ જાણ્યો.
 તેને વિદ્યાશુદ્ધે માનીતો થઈ પડ્યો. એકવાર આચાર્ય
 ધારણીકર જાહેરગામે ગયા. કુમાર અને કુમારિકા એ
 તેના વર્ગની દેખરેખ રાખવાનું કામ વિદ્યાશુદ્ધે કર્મર-
 ક્ષિતને સોંપ્યું. કર્મરક્ષિત એકવાર નીચેનો, શ્લોક
 બોલતો હતો.

ઉદયતિ યદિ ભાનુઃ પશ્ચિમાયાં દિશાયાં,
 પ્રચલતિ યદિ મેરુઃ શીતતાં યાતિ વન્દિઃ
 વિકસતિ યદિ પદ્મં પર્વતાગ્રે શિલાયાં,
 તદાપિ ન ચલતિયં ભાવિની કર્મરેખાઃ

અર્થાતઃ—પશ્ચિમ દિશામાં કદિ સૂર્ય ઉગે, મેરુપર્વત
 ચળે, અગ્નિમાં શિતળતા આવે, પર્વતના અગ્ર ભાગે શીલામાં
 પદ્મ કમળ ઉગે, તથાપિ ભાવિની કર્મરેખા અલાયમાન
 થતી નથી.

ઉપરનો શ્લોક કર્મરક્ષિત કુમાર વારંવાર ગોખતો
 હતો. સામે શ્રી વર્ગમાં પેલી રાજકન્યા ભાવિનીદેવી આ
 શ્લોક સાંભળતી હતી. જેમ જેમ કર્મરક્ષિત શ્લોક બોલે,
 તેમ તેમ ભાવિની તે સાંભળીને ક્રોધાયમાન થતી. છેવટ
 ત્યારે તે ખૂબ ખીજવાઈ, ત્યારે તે મન સાથે બોલીઃ હુઆ
 કર્મરક્ષિત, તું મને ખીજવે છે, અને સતાવે છે, પણ યાદ
 રાખજે કે તારું વેર હું જરૂર વાળીશ. અને પછી હું જોઈશ
 કે તું ભાવિનીને કેમ ચળાવી શકે છે! એટલું બોલી રાજ-
 કન્યા તરત ઉભી થઈ, અને દોરતી કર્મરક્ષિત પાસે આવી,
 પોતાની પાસેની પાટી તેણે ખુબ જોરથી કર્મરક્ષિતના
 કપાળમાં ફટી મારી. પાટી વાગતાંની સાથે જ કર્મરક્ષિતના
 કપાળમાંથી રક્તકરતી હોટીની ધાર વહેવા લાગી.
 ભાવિની એકદમ ત્યાંથી પગાર દઈ ગઈ અને રાજમહેલમાં
 આવેને દોષ કુવનમાં ઉઠાવે થઈને બેઠી.

આશ્ચર્ય અને અનુરોધ બંનેથી રાજકન્યા વિદ્ય-
 ધામી કર્મરક્ષિતને ચીંટી રહ્યા. અને તો તેણે ભાવિનીને

વિદ્યાર્થીઓએ કમંડલિનને પાટી લાગે
 અને ત્યાંથી નેને જનકાસ પામે હમં ગયા. અને અપંગી
 પણ રહી. પિતા વાટે રાજકુમારનીએ કમંડલિનને પાટી મારી,
 તેથી જનકાસને જાણ થઈ ગઈ. તેણે રાજા પાસે ફરીવાર
 મેળા જવાનું કહ્યું.

અસંગત જન્મવાને સુમય થયો હતો. રાજા જાતકાસ
 જવા માટે જોજનગૃહમાં આવ્યો. ત્યાં તેણે ભાગીનીને
 જોઈ નહિ. તેથી તે વાંચનગૃહ, આશામગૃહ તથા સ્ત્રી
 શિક્ષણગૃહમાં આવ્યો. ત્યાં તેણે ભાગિનીને ચિંતાવૃત્ત વડે
 જોઈ લેઈ. રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો. અને ભાગિનીને પૂછ્યું.
 'કુત્રી, આજે તું ઉદાસ થઈને કેમ બેઠી છે? શું તને
 કંઈકે દુઃખ લાગે છે, શું તારું કોઈએ અપમાન કર્યું છે? ન
 પણ તે જલ્દી કહે.

ભાગીની બોલી: પિતાજી, જનકાસ ચેકના પેલા
 મંદસિતે નિશાળમાં અને જુગ ખીજવી છે, તેણે
 હું જોયું તો અપમાન કર્યું છે કે પિતાજી આપને પણ
 શકાય નહીં.

શું તને ખોટી માળ દીધી છે? રાજા બોલ્યો.

ના તેણે મારી છેલ્લી કરી છે. તેણે કંઈ કે ભાગિની
 હાથમાન થતી નથી; જોડેલે તે અને પોતાની હાથ વાસના
 સપડાવવા પ્રયત્ન કરે છે.

રાજા આ સાંજળી સુરસે થઈ બોલ્યો: શું તે જોવો
 હોઈએ પાક્યો? હું તેની આજારેજ ખબર લઉં છું.
 તારા જમી લે.

કર્મરક્ષિતનું તાત્કાલિક વેર લેવાના ઇરાદાથી રાજ-
કુમારી બોલી: ના પિતાજી, હું જન્મનાર નથી. તે છોકરાને
બોલાવી ચંડાળ પાસે આ પથર શિલા સાથે તેને ચાર
વાર પટકાવી તેના શબને જ્યારે ખાળમાં નાંખી દે-
રાવશે ત્યારેજ મને શાંતિ થશે અને પછીજ હું નિરાંત
જમીશ. તે પહેલા હું કોઈ રીતે જન્મનાર નથી.

રાજાએ જાણ્યું કે તે હજી છોકરાંએ મારી પુત્રીને
ખુબ દુઃખ દીધું લાગે છે, માટે પુત્રીના કહેવા પ્રમાણે
અત્યારેજ હું તેની દુર્દશા કરું. એમ વિચારી રાજા ક્રોધથી
બોલી ઉઠ્યો: અરે કોઈ હાજર ? તરતજ એક નોકર રાજા
પાસે દોડી આવ્યો અને હાથ લેડી ઉભો રહ્યો. રાજાએ
કહ્યું: જા, ઠોટવાળને કહે કે હનદાસ શેઠના છોકરા કર્મ
રક્ષિતને પકડીને મારી પાસે જલ્દી હાજર કરે. નોકર
તરત ઠોટવાળ પાસે ગયો. ઠોટવાળ હનદાસ શેઠને ઘેર
ગયો અને કર્મરક્ષિતને રસીથી બાંધી રાજા પાસે હાજર
કર્યો. અચાનક પોતાના ઉપર આક્રમ આવવાથી હનદાસ
ખુબ ગભરાયો. તે રાજા પાસે આવી પડોંચ્યો અને આ
વડે કર્મરક્ષિતને પકડ્યો તે જણાવવા નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું.
રાજા ક્રોધથી ધમધમી રહ્યો હતો. તેણે જરાય જાણ્યો
હનદાસ તારા અમાસ છોકરાને મારી પુત્રીની છોડી
કરી છે, માટે હું તેને દેહાંત દેતી શિક્ષા કરીશ તેની
લાજ તને પછી નહીં મળે. જલ્દી આવે. જા નોકર
જુલોડીએ તે નોકરને દુર્દશ કરી. રાજાના આજ્ઞા
જાન આવી હનદાસ તરત રડવા લાગ્યો અને કંઈ પણ

તર્નુજ લગ્ન કર્મરક્ષિત કુમાર સાથે ભાવિમાં લખાયેલું છે.
 પત્થર સાથે ચારવાર પટકી કર્મરક્ષિતને જ્યારે ખાળમાં
 ફેંકી દેવામાં આવ્યો, ત્યારે તેનામાં જીવનો શેષ સંચાર હતો.
 તેના શ્વાસોશ્વાસ ઘણીજ મંદગતિએ ચાલતાં. તેવામાં
 ગટરના બળીઆમાંથી પવનનો સંચાર થયો અને કર્મ
 રક્ષિતના શરીરને સ્પર્શ થતાં તેના શ્વાસોશ્વાસ વધારે
 જોરથી ચાલવા લાગ્યા. કર્મરક્ષિતે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો
 અને ચાર છ કલાકને અંતરે તે સ્વસ્થ બની ગયો.
 ધીરે ધીરે તે ખાળની બહાર નીકળ્યો. નજીકમાં એક
 વહોરાનું ઘર હતું. કર્મરક્ષિત કુમારનું તેજસ્વી અને દયામય
 મુખાવિંદ જોઈ વહોરાને દયા આવી, તેથી છુપી રીતે
 તેણે પોતાને ત્યાં રાખ્યો અને ઔષધ ઉપચાર કરાવ્યાં. એક
 માસના અંતરે તે બરાબર સાજો થઈ ગયો. પોતાના
 ભાવિની પ્રબળતા નીહાળવા કર્મરક્ષિત એક રાત્રે વહોરાને
 ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો અને જંગલમાં આવી પહોંચ્યો.
 અહિં તેને એક સિદ્ધપુરુષનો સમાગમ થયો. સિદ્ધપુરુષ
 એટલે વિદ્યા સાધનાર. મંત્રજંત્રનો જાણુ. આ પુરુષની કર્મ
 રક્ષિતે સેવા કરી. સિદ્ધપુરુષ તેના પર પ્રસન્ન થયો. તેણે
 કહ્યું: કર્મરક્ષિત, આજથી તારી ભાગ્યરેખા પલટાવાની છે.
 માટે જા. ઉદ્યમ કર.

કર્મરક્ષિત ત્યાંથી નીકળી કંચનપુર આવ્યો અને
 નગરના જીર્ણ ઘરેલા એક બગીચામાં વિશ્રાંતિ લેવા માટે
 જોડો. આ બગીચાનો માલિક એક લક્ષાધિપતિ શેક
 હતો. તેને લરયુવાનીમાં આવેલી એક પુત્રી હતી. તેના

મટે તે યોગ્ય વરની તપાસ કરતો હતો. એક નિમિત્તીયાએ
 તેને કહેલું કે આ પુત્રીને લાયક એક પુરુષ આજથી
 એક માસ પછી એટલે ચૈત્ર સુદ ૧૫ ને દિવસે મધ્યાહ્ન
 સમયે તમારા છત્તુ બગીચામાં આવશે. તેના પુણ્યશાળી
 ખજાંધી બગીચો લીલોછમ થઈ જશે. તો તમે તમારી
 પુત્રીને તે પુરુષ સાથે પરણાવશો. તે પુરુષ મહા પ્રતાપી
 છે અને આગળ જતાં તે રાજ્ય સુખ પામશે. જે દિવસે
 કર્મરક્ષિત બગીચામાં આવ્યો તેજ ચૈત્ર સુદ ૧૫ નો
 દિવસ હતો. મધ્યાહ્નનો સમય હતો. કર્મરક્ષિતના
 પુનિત ખજાંધી બગીચો લીલોછમ થઈ ગયો.
 માગીએ તરત શેઠને ખબર આપી. શેઠ આવ્યો. કર્મ
 રક્ષિતને પ્રેમથી બોલાવી તેનો આદરસત્કાર કરી પોતાને
 ઘેર લઈ ગયો. અને બહુજ ધામધુમ પૂર્વક પોતાની પુત્રી
 તેને પરણાવી. કર્મરક્ષિત અહિં સુખ લોભવવા લાગ્યો.
 શેઠ શેઠાણીને કર્મરક્ષિત પર ઘણીજ પ્રીતિ હતી. આ શેઠ
 ઘણે પાંચ લાખની પુંછ હતી. તેમાંથી અઢીલાખની
 કિંમતના તેણે બે કડાં કરાવ્યાં હતાં. કર્મરક્ષિત પરના
 અધાગ રનેહને લીધે શેઠ તે કડાં કર્મરક્ષિતને પહેરવા
 આપ્યાં. એકદાશેઠ કંઈ કામસર બહાર ગામ ગયા.

તે પ્રસંગે એક વિશ્વ વિખ્યાત નટી કંચન-
 રમાં આવી અને મધ્યબખરના ચોકમાં અદ્ભુત નાટ્ય
 યોગો કરવા લાગી. લાખો માણસોની મેદનિ તે
 તેવા આવી. કર્મરક્ષિત પણ કુચળ નટીના પ્રયોગો ભેવા
 ળગ્યો. નાટ્યની પરિસમાપ્તિ પછી લોકો નટી પર સુખ

ખુશ થઈ ગયા. અને રૂપીઆ, દાગીના જે કંઈ ચોતાની પાસે હતું તે સર્વ નદીને ઇનામમાં આપવા લાગ્યાં. કર્મ રક્ષિત પણ નદીના પ્રયોગો પર આક્રીન થયો હતો, તેથી તેણે ચોતાની પાસેના અઢી લાખની કિંમતના ખંને કડાં નદીને આપી દીધા. નદી ત્યાંથી વિદાય થઈ.

કેટલેક દિવસે શેઠ ઘેર આવ્યા. તેણે કર્મરક્ષિત પાસે પેલાં કડાં જોયા નહિ. શેઠે તે કડાં બાબત પુછ્યું. કર્મ રક્ષિતે નદીને આપ્યાની વાત કરી. શેઠ તે સાંભળી ઘણું ગુસ્સે થયાં. કર્મરક્ષિત પર તિરસ્કાર છુટયો. કર્મરક્ષિતની સાથે બોલે નહિ અને રોજ તેના પર ઉદાસ રહે. કર્મ રક્ષિતને આથી ઘણું લાગી આવ્યું. તે સમજ્યો કે અપ્રિતિ-વાળા સ્થાનકમાં રહેવું ઉચિત નથી. ખરેખર કહ્યું છે કે
લાવ નહિ આદર નહિ, નહિ નયનમાં નેહ,
તે સ્થળમાં રહેવું નહિ, કંચન વરસે મેહ.

લલ્લે ગમે તેટલી સંપત્તિ અને સુખ સામગ્રી હોય, પરંતુ જ્યાં પ્રિતિ ન હોય, ત્યાં રહેવું મારે માટે યોગ્ય નથી. એમ વિચાર કરી એક સાંજે કર્મરક્ષિત ઘરમાંથી છાનો માનો બહાર નીકળી ગયો અને દરિયા કિનારે આવ્યો. ત્યાં એક શેઠનું વહાણ જાવા બંદરે જતું હતું. કર્મરક્ષિત તે વહાણમાં બેસી ગયો અને કેટલાક દિવસની સુસાક્રી બાદ તે જાવા બંદરે આવી પહોંચ્યો. વહાણમાંથી નીચે ઉતરી પ્રભુ સ્મરણ કરતો તે બંદર પર બેઠો.

હવે એવું બન્યું કે જાવાનો રાજા આપુત્રીઓ મરણ પામ્યો. પિત્રાદિઓ માંડિમાંડિ રાત્ર્ય માટે લડવા લાગ્યા.

શબ્દોએ કહ્યું કે હાથણીને શબ્દગારો, અને તે તેના
પર કમર દોળે તે આપણા જમીનો રાજા. શેઠે કબુલ
કયું. હાથણી શબ્દગારવામાં આવી. તેની મુદમાં કળય
રૂપે. હાથણી મંદજતિએ શુદ્ધતી ખાલવા લાગી. પાછળ
સરજનેનું ટોળું ચાલ્યું. આખા મામમાં ફરીને હાથણી
સોરની બહાર આવી અને ફરિયા કિનારે પહોંચી. લોક
પાછળ પાછળ ચાલતું હતું. હાથણી કમંરસિત પાસે
જઈ પહોંચી અને તેના પર કળય દોળ્યો.
હો! શેઠી ઉઠ્યાં: હાથણી બૂલી, હાથણી બૂલી.

ફરીવાર હાથણી શબ્દગારાઈ. પણ હાથણી ક્યાં બૂલે
જેવું હતી? ફરીવાર તેણે કમંરસિત પર કળય દોળ્યો.
હો! શેઠી બોલ્યું: હાથણી બૂલી. ત્રીજવાર હાથણી શબ્દ-
ગારી. ત્રીજવાર પણ તેણે કમંરસિત પર કળય દોળ્યો.
શબ્દોએ આનંદથી કમંરસિતને ઉચક્યો. સુંદર વચ્ચા-
રણે પહેરાવી તેને હાથની આંબાડી પર બેસાડ્યો; અને
નવ્ય મહેલમાં લાવી, તેના રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો અને
મોંઘાના રાજા તરીકે સ્વીકાર્યો!

વહાણું લઈ આવનાર શેઠ લેટ લઈને નવા રાજા
પાસે આવ્યો, રાજાએ તેનો કર માફ કર્યો. અને કહ્યું કે
રાજા થયો છું. તમે સ્વદેશમાં વ્યવ, ત્યારે મહારા સમ-
ને કહેલો કે તમારા જમાઈ જાવાનો રાજા થયો છે,
તમારા કડાં લઈ આવો. અને અરજ પડે તો તમારી
ત્રીને સાથે તેડતા આવજો. વહાણવાળો શેઠ સ્વદેશ ગયો
અને સપ્તગી હદીકત કહી. શેઠ જમાઈ પર ઘણા ખુશી થયા

અને પોતાની પુત્રીને સાથે લઈ જવા આગ્યો. કર્મરક્ષિતે તેનો ખુબ સત્કાર કર્યો અને પ્રેમપુર્વક ત્યાં રાખ્યા.

x

x

x

વસંતપુર નગરના જીતશત્રુ રાજાની કન્યા લાવિનીદેવી ૧૮ વર્ષની થઈ છે. યૌવન સંપુર્ણ ખીલેલું છે. રાજા પુત્રીને માટે યોગ્ય વરની ચિંતા કરે છે. વરની તપાસ માટે તેણે દૂર દૂર ફરતો ઓઠલી દીધા છે ! અને દરેક રાજાઓની છખીઓ લઈને આવવાનું જણાવ્યું છે. તેમાંનો એક ફત જાવા આગ્યો અને કર્મરક્ષિતની છખી લઈ ગયો. રાજાએ સર્વ દેશના રાજાની છખીઓ એક પછી એક નીકાળવા માંડી. તે સર્વમાં ચઢિયાતી (કર્મરક્ષિત) જાવાના રાજાની છખી જોવામાં આવી. જીતશત્રુ રાજા તે છખી જોઈ ઘણુંજ ખુશ થઈ ગયો. અને તરતને તરત વેવિશાળનું સોનેરી શ્રીફળ પુરોહિત મારફત જાવા ઓઠલાવ્યું. લગ્નનો દિવસ પણ નક્કી કરી ઓઠલ્યો. કર્મરક્ષિતે તે ઠહેણ સ્વીકાર્યું. અને પરણવા માટે જાતે આવવાનું કહ્યું. પુરોહિત વસંતપુરમાં પાછો ફર્યો. રાજાએ ધામધૂમ શરૂ કરી દીધી. રાજમહેલ સુશોભિત રીતે શણગાર્યો. આખું નગર ધવજ ચતાકાઓ અને તોરણોથી રમણિય દેખાવા લાગ્યું. નિયત સમયે કર્મરક્ષિત ચતુરંગી સેના લઈને વસંતપુરમાં પરણવા માટે આગ્યો. રાજાએ સામ્રથ્યું કર્યું. કર્મરક્ષિત તોરણે આગ્યો આરીમાં બેઠો. હસ્તમેળાપ થયો. ગોરે મંગળદેરા ફેરવ દીધા. કર્મરક્ષિત અને લાવિનીનાં લગ્ન થઈ ગયા કેટલાક દિવસ સુધી રાજાએ પોતાના જમાઈને રાખ્યા. લાવિની

તે કુદરત કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.

કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.
 કમંદુલિત કરી, અને આગે રૂઝાકાએ જો નવ. ૨૨.

આવિની ત્યાંથી ઉઠી નહિ. પણ પોતાની પાસે કિંમતી
 ધીર હનું, તે તેને તરત ચીરી નાખ્યું, અને કમંદુલિતની
 માંમતી પર પાટો બાંધવા લાગી. પૂર્વ વાતનું કમંદુલિતને
 સંજ સમરણ થઈ આવ્યું. અને તરતજ તે હસી પડ્યો.
 આ દ્રશ્ય આવિનીએ જોયું. અને આશ્ચર્ય પામીને કમં-
 દુલિતને હસવાનું કારણ પૂછ્યું.

કમંદુલિત બોલ્યો: 'પ્રિયા, એ તો અમસ્તુજ !'

'નહિ, સ્વામીનાથ. જરૂર કહો.' આવિની બોલી:

“પણ, કહેવામાં સાર નથી.”

“નહિ કહો, તો આજથી મારે અન્ન પાણી હંરામ છે.”

સમય વિચારી કર્મરક્ષિત બોલ્યોઃ તહારો બહુ આગ્રહ છે તેથી જ મારે કહેવું પડે છે. જો સાંભળ. પ્રિયા. તું જેની સાથે પરણી છે, તે જ હું કર્મરક્ષિત (જનદાસનો પુત્ર)

હોં ! શું સાચીવાત છે ? આશ્ચર્ય પામી ભાવિની બોલી હો, મહેને ધિક્કારનારી પણ તું, શીલા સાથે ચાર વાર પટકાવનાર પણ તું, અને પ્રેમથી મને પાટો બાંધનાર પણ તું ! જો ભાવિના લેખ કદાપિ મિથ્યા થાય છે ?

માફ કરો નાથ ! તે વખતે મારી બાળબુદ્ધિ હતી. પણ બહાલા, આપે મને અત્યાર સુધી કહ્યું કેમ નહિ ?

કાલ્યા પુરૂષો સમયને ઓળખે છે. વખત જોયા વિના જેમ તેમ બોલી નાંખવું તે સારું નથી. તેમ પાછલું વારંવાર સાંભળી શોક કરવો ઉચિત નથી.

ખરેખર, નાથ. અમારી સ્ત્રીની બુદ્ધિ હલકી જ હોય ! કૃપાનાથ, મહેને માફ કરો. મારી ભૂલ થઈ. ભવિષ્યમાં હું આવું કામ કદાપિ નહિ કરું.

હવે તો નહિ જ કરેને ! પાછળ પસ્તાવો કરતાં પહેલાં પ્રથમથી જ વિચાર કરીને દરેક કાર્ય કરવું જોઈએ. કેટલોક વાર્તાવિનોદ કર્યા બાદ તેઓ છુટા પડ્યા. અને સ્વકાર્યમાં ગૂંથાયા. નવદંપતિ કર્મને પ્રધાન ગણી હંમેશાં સત્કાર્યો કરવા લાગ્યા અને સૂખ ભોગવવા લાગ્યા.

સમયાન્તરે એક રાત્રિ મહારાજ પધાર્યા. કર્મરક્ષિત અને ભાવિની વંદન કરવા ગયા. સુનિએ ધર્મબોધ આપ્યો.

જને એ પેઠાને પૂર્વભવ પૂર્યો. મહારાજે કહ્યું કે કર્મ-
દર્શિ પૂર્વભવે તું એક ચોક્કસ પુત્ર હતો. ભાવિની તકારી
ખર્ચ તમે ત્રી હતી. એક વાર કર્મજાએ દાણા સૂકવવા
એ તકમાં મૂક્યા. પાછળથી એક દોર આવ્યું, અને
જુદા ખાઈ ગયું. તે વખતે ત્કને કર્મજા પર ખૂબ ક્રોધ
રહ્યો. એક વજનદાર લાકડી લઈને તે કર્મજાના બરડામાં
દર વાર ભેરવી મારી. તે નિશ્ચયિત કર્મ બાંધ્યું. કેટલેક
મોં તમે બને ધર્મ પામ્યા અને મૃત્યુ પામી દેવલોકમાં
ગયા. ત્યાંથી નીકળી તું કર્મરક્ષિત થયો અને કર્મજા
ભાવિની થઈ. પૂર્વે બાંધેલું નિશ્ચયિત કર્મ ત્કમને આ
વખતે ઉદય આવ્યું. ભાવિનીએ ત્કને ચાર વાર પત્થર ચીસા-
સાથે પડકારી પૂર્વે બાનું વેર વાળ્યું. માટે હે જીવ, ક્રોધ-
મતાં પહેલાં વિચાર કરવો, અને કર્મને પ્રાધાન્ય ગણી
ધર્મ માર્ગે પ્રવર્તન કરવું એ જ જીવને સુખદાયક છે.

મહાત્માનું ઉપયુક્ત કથન સાંભળી કર્મરક્ષિત પ્રતિજ્ઞાંધ
પામ્યો. રાજ્યની સુવ્યવસ્થા કરી, દાનાદિમાં પુષ્કળ દ્રવ્ય
વાપરી તેણે સુનિ પાસે દિક્ષા ગ્રહણ કરી. સખ્ત તપ
રૂપ ક્રિયા કરી આત્માના ભાવમાં લીન થઈ, મૃત્યું પામી
તે પહેલાં મુધર્મ દેવલોકમાં ગયો. અને ત્યાંથી મહાવિદેહ
લેવમાં જન્મ ધરી તે મોક્ષગતિના પરમ સુખને પ્રાપ્ત કર્યો.
નોંધ:—કદાચ કસ્માળ જ મોક્ષ અર્થે કરેલા કર્મ બોગમ્યા
વિના મુક્તિ નથી.

૧૪ ચિત્ત અને બ્રહ્મદત્ત

વારાણસી નગરીમાં શંખ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને નામુચિ નામે પ્રધાન હતો. પ્રધાન વિદ્યાકળામાં કુશળ હતો. પરંતુ તેનામાં વ્યભિચારનું મોટું દુષણ હતું. એકવાર તે રાજાના અંતઃપુરમાં દાખલ થયો અને રાણી સાથે પ્રેમ સુખ લોગવવા લાગ્યો. આ વાતની રાજાને કોઈ અનુચર દ્વારા ખબર મળી; એટલે તે તપાસ અર્થે અંતઃપુરમાં આવ્યો. પોતાની રાણી સાથે પ્રધાનને દુરાચાર સેવતો જોઈ રાજાને ઘણો જ ક્રોધ ચઢ્યો. તત્કાળ તેણે પ્રધાનને પકડીને મંગાવ્યો; તેની સર્વ માલમીલકત જપ્ત કરી. અને બ્રહ્મદત્ત નામના એક ચંડાળને જોલાવી પ્રધાનને શહેર બહાર લઈ જઈ ગરદન મારવાનો રાજાએ હુકમ કરાવ્યો. પ્રધાનને લઈ ચંડાળ જંગલમાં આવ્યો. અને રાજાનો હુકમ તેને કાર્ય સંભળાવ્યો. આ સાંભળી પ્રધાન ભયથી ધ્રુજવા લાગ્યો અને પોતાને નહિ મારવા તેણે ચંડાળને ઘણીજ આજીવન પૂર્વક વિનંતિ કરી. બદલામાં ચંડાળે કહ્યું કે તું મારા પુત્રાને સંગીત કળા શીખવે તો હું તને છોડીશ. પ્રધાને તે કબુલ કર્યું. ચંડાળે તેને શુભ લોકોમાં રાખી અને તેની પાસે સંગીત-વિદ્યા શીખવા તેણે પોતાના સંગીત ગૃહ્ય આદિ કળાઓ શીખવવા લાગ્યો.

ચંડાળની આ પુત્રનું ચિહ્ન જેવા સારું વારંવાર હોવાને કારણે. અને તે પ્રધાન સાથે વાતો

૧૨૧. ઘોડા સમયના અંતે પ્રધાનને તથા ચંદાજી સીને
 વેને પ્રેમ થયો. પ્રધાન દુરાચારી દોષાથી આ ચંદાજી
 સીની સાથે વિષય મુખ લોગવવા લાગ્યો. પાપ કદિ છાનું
 કદિ શક્ય નથી. એ ન્યાયે પ્રધાનના દુષ્ટત્વની જુદત્ત ચંદાજીને
 ખબર પડી. તેણે વિચાર કર્યો. અહો! આ પ્રધાન કેટલો
 વેળા દુષ્ટ છે કે બચારે મેં તેને જાતથી જાણ્યો ત્યારે તે
 મરી જ સી સાથે પ્રેમ બાંધવા તત્પર થયો! ધિક્કાર છે એ
 પ્રામાણે, હું હવે તેને તેના પાપનો ચોગ્ય બદલો આપીશ.
 અને સમય આવતાં તેનો ઘાટ ઘડી નાખીશ. આમ વિચારી
 કે ચંદાજી પ્રધાનને મારી નાખવાની તક, ચોધવા લાગ્યો.
 જ વાતની ચંદાજીના બંને પુત્રોને ખબર પડી, એટલે
 વેપણે વિચાર્યું કે આપણે વિદ્યાશૂરનો બચાવ કરવો જોઈએ.
 જેમ મારી પિતાની ઈચ્છા તેમણે પ્રધાનને કહી. અને
 જાણીરીતે છટકી જવાનું પ્રધાનને કહ્યું. એટલે તેજ રાત્રે
 પ્રધાન શુભરીતે લોંધરામાંથી બહાર નીકળી ગયો. અને દેશ
 મોંઘ કરવા લાગ્યો. કેટલાક વખતે તે હસ્તીનાપુર નગરમાં
 ગયો પહોંચ્યો. અહિં સનંત કુમાર નામે ચક્રવર્તી રાજ્ય
 મલો હતો. પ્રધાન તેની પાસે આગ્યો અને દીનવંદને તેણે
 મોકરીની માંગણી કરી. સનંતકુમારે તેને સામાન્ય સીપાઇની
 મોકરી આપી. પણ પ્રધાન પોતાની જુદી અને ખટપટના
 પરિણામે ઘોડાજ વખતમાં સનંતકુમારનો પ્રધાન બન્યો.
 અને મુખ લોગવવા લાગ્યો.

આ તરફ બંને ચંદાજી પુત્રો સંગીત, નૃત્ય આદિ
 કળામાં મુશળ બન્યા હતા. એકવાર વારાણસી નગરીમાં

પ્રમોદ મહોત્સવ હતો. સર્વ નગર જનો આનંદમાં મથગૂડ હતો. તે વખતે આ જાને ચંડાળ પુત્રો નગરજનોને પોતાની સંગીત કળા બતાવવા માટે શહેરમાં આવ્યા. અને મુખ્ય રસ્તા પર ઉભા રહી હાથમાં વીણા લઈ સુમધુર કંઠે ગાત તાન કરવા લાગ્યા. સંગીતના મધુર સૂરથી પુષ્કળ માણસો મુગ્ધ બની ગાન તાન સાંભળવા લાગ્યા. તેવામાં કેટલાક લોકોએ આ ચંડાળોને ઓળખી કાઢ્યા. તેથી એકેક મતેઓ શુભે થયા. અને પોતાને અલડાવ્યા તે માટે ક્રોધાયમાન થઈ હાથમાં લાકડી પથ્થર જે કંઈ આવ્યું તે લઈ આ ચંડાળ પુત્રોને મારવા માટે પાછળ પડ્યા. ખીકના માર્યા ચંડાળ પુત્રો ત્યાંથી નાસી ગયા. અને જંગલમાં આવી પહોંચ્યા.

અહિં જાનેએ વિચાર કર્યો: અહો, જંગલમાં કેવા કેવા દુષ્ટ મનુષ્યો વસે છે. આપણામાં સંગીતની સુંદર કળા હોવા છતાં માત્ર આપણી હલકી જ્ઞાતિને ખાતર તેઓ આપણો તિરસ્કાર કરે છે. માટે આપણે હવે આપઘાત કરવો ઇચ્છે છે. એમ ધારી તેઓ જાને આપઘાત કરવા સારું એક ઉંચા પહાડ પર ગયા. અને ત્યાંથી પટ્ટીને મરી જવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેવામાં એક મુનિ મહાત્મા પહાડ પર બેઠેલાં. તેમની નજર આ જાને પર પડી. મુનિએ પોતાના જ્ઞાનબળે આ જાનેનો મનોભાવ જાણી લીધો. તેથી તે મુનિ બોલ્યા: ભાઈઓ. ત્હમે કોણ છો, અને શો વિચાર કરો છો? આ સાંભળી જાને મુનિને યગે લાગી બોલ્યા:— મહારાજ, અમે ચંડાળના પુત્રો છીએ. અમારી હલકી

[illegible]

ફરતી ફરતાં તેઓ હસ્તિનાપુર નગરના લિવાનમાં
પધાર્યા. ખાલે બને મુનિવરોને માઃસહમવનું ચારતું હતું.
બેટલે તેમાંના એક સજ્જિમુનિ જિહ્વાધે શહેરમાં ફરવા
લાગ્યા. તેવામાં નામુચિ નામના પ્રધાને પોતાના મહેલની
મારીમાંથી આ મુનિને જતાં જોયાં. તરતજ તેણે મુનિને

જોળખી કાઢયા, અને વિચાર કર્યો: અરે ! આ તો પેલો
 ચંડાળનો પુત્ર, તેણે દિક્ષા લીધી લાગે છે, મારી બધી
 વાત આ બાણે છે, અને કદાપિ તે મારી વાત રાજને
 કહેશે તો મારે અહિંથી નાસી જવું પડશે. માટે મારે આ
 મુનિને ગામમાંથી હાંકી કાઢવા જોઈએ. એમ વિચારી પ્રધાન
 પોતાના અનુચરો સાથે નીચે આવ્યો અને મુનિ પાસે
 જઈ તેમને ખૂબ માર મારવા લાગ્યો. મુનિ નિઃશસ્ત્ર હતા,
 તપસ્વી હતા. ત્હેમનાથી માર સહન થઈ શક્યો નહિ.
 એટલે તરત તેમને અંગે અંગમાં કોધની જવાળા વ્યાપી
 ગઈ. પોતાની તેજુલેશ્યાના બળે તે મોઢામાંથી ધૂમા-
 ડાના ગોટેગોટા કાઢતાં ઉધાન તરફ જવા લાગ્યા. ધુમાડાથી
 આખું આકાશ અને શહેર છવાઈ ગયું. ચક્રવર્તિએ અનુચર
 મારફત બાણ્ય કે કોઈએ જૈનમુનિને સતાવ્યા છે; તેથી આમ
 બન્યું છે. એટલે ચક્રવર્તી ઉધાનમાં સંભૂતિ મુનિ પાસે ગયાં.
 તે વખતે બંને મુનિવરોએ અણસણ કરેલો. ચક્રવર્તિએ
 સંભૂતિ મુનિને વંદન કરી કહ્યું. મહારાજ, અમારો
 અપરાધ ક્ષમા કરો અને શાંત થાઓ. તથાપિ સંભૂતિ
 મુનિ શાંત થયા નહિ. એટલે ચિત્ત મુનિએ સંભૂતિ
 મુનિને કહ્યું: હે ક્ષમાશ્રમણ, અનંત પુણ્ય બળે પાપ થયે
 ચારિત્ર શા સારું બાળીને લક્ષ્મીભૂત કરો છો. માટે સ
 અને શાંત થાવ. ઉક્ત શબ્દોથી સંભૂતિ મુનિ શાંત
 ફરી ચક્રવર્તિએ તેમને વંદન કર્યું, ચક્રવર્તી
 મુનંદાએ પણ મસ્તક નમાવીને સંભૂતિ મુનિના
 વંદન કર્યું. સંભૂતીમુનિ તે વખતે ધ્યાન દ-
 ધયેલા હતા. જે વખતે ચક્રવર્તીની સ્ત્રી મુન

દન કયું, તે વખતે તેના માથામાં નાજેલ સંકન આવના તેલનું ટીપું સંભૂતી મુનિના ચરણ પર પડ્યું, તેલની ઠક અને મુગધથી સંભુતિ મુનિનું ચિત્ત વિહ્વલ બન્યું. મહે નેત્ર ખોલી ઉંચે જોયું. તે સાક્ષાત્ દિવ્યાંગના સમી પોંદ્યવાન શ્રી. તેમના જોવામાં આવી. જોતાંજ તે એકદમ નામાં મુગ્ધ બન્યા અને વિહાર ઉત્પન્ન થયો. તરતજ મહે નિયાતું કયું કે જો મારા તપ સંયમનું ફળ હોય ॥ આવતા હવે મને આ શ્રીસ્તન પ્રાપ્ત થશે. અહા, કાંચન અને કામીનીનો પ્રભાવ જગત જનોપર કેવો પડે છે. જેનું મૂલ્ય શાસ્ત્ર બળ છે, એવા મહાન મુનિવરો પણ શ્રીઓના પોંદ્યમાં વિહારવશ જની આત્માનું હિત ગૂમાવી બેસે છે.

ચક્રવર્તી ત્યાંથી સ્વસ્થાનકે આવ્યા. તેમને ખબર પડી કે મુનિના કીધનું કારણ પ્રધાન હતો. તેથી તેમણે પ્રધાન પર શુભે થઈ તેના ઘરનાર લૂંટી લીધા અને તેને શાસ્ત્રમાંથી હાંડી કાઢ્યો. જાને મુનિવરો કેટલાક વખત મુધી અણસણ વૃત્ત પારી કાળાંતરે કાળ ધર્મને પામ્યા. અને સાધર્મ દેવલોકમાં ગયા. ત્યાંથી ચિત્ત મુનિ પુરિમતાલ નગરમાં એક ધનાઢય શેઠને ત્યાં પુત્રપણે આવતાં અને સંભુતિ મુનિ કંપિલપુર નગરમાં પ્રદાનુતિ રાજાને ત્યાં તેની સુદક્ષી રાણીની કુશિમાં પુત્રપણે ઉપજ્યાં. તેજ વખતે રાણીએ ચૌદ સ્વપ્ન દીધા. નિર્ધર અને ચક્રવર્તીની માતા ચૌદ સ્વપ્ન દેખે છે. અનુક્રમે સવાનવ માસે પુત્રને જન્મ થયો. રાજાએ જન્મોત્સવ ઉજવ્યો. અને પુત્રનું નામ 'પ્રદાદત્ત' પાડ્યું. કેટલાક સમયે રાજા મરણ પામ્યો. કુમાર તે વખતે

ઝોળખી કાઢયા, અને વિચાર કર્યો: અરે! આ તો પેલો
 ચંડાળનો પુત્ર, તેણે દિક્ષા લીધી લાગે છે, મારી બધી
 વાત આ જાણે છે, અને કદાપિ તે મારી વાત રાજને
 કહેશે તો મારે અહિંથી નાસી જવું પડશે. માટે મારે આ
 મુનિને ગામમાંથી હાંકી કાઢવા જોઈએ. એમ વિચારી પ્રધાન
 પોતાના અનુચરો સાથે નીચે આવ્યો અને મુનિ પાસે
 જઈ તેમને ખૂબ માર મારવા લાગ્યો. મુનિ નિઃશસ્ત્ર હતા,
 તપસ્વી હતા, હેમનાથી માર સહન થઈ શક્યો નહિ.
 એટલે તરત તેમને અંગે અંગમાં ક્રોધની જવાળા વ્યાપી
 ગઈ. પોતાની તેજુદેશ્યાના બળે તે મોઢામાંથી ધૂમા-
 ઠાના ગોટેગોટા કાઢતાં ઉઘાન તરફ જવા લાગ્યા. ધૂમાઠથી
 આખું આકાશ અને શહેર છવાઈ ગયું. ચક્રવર્તિએ અનુચર
 મારફત જાણ્યું કે ક્રોધે જૈનમુનિને સતાવ્યા છે; તેથી આમ
 બન્યું છે. એટલે ચક્રવર્તી ઉઘાનમાં સંલુતિ મુનિ પાસે ગયા.
 તે વખતે જાને મુનિવરોએ અણસણ કરેલો. ચક્રવર્તિએ
 સંલુતિ મુનિને વંદન કરી કહ્યું. મહારાજ, અમારો
 અપરાધ ક્ષમા કરો અને શાંત થાઓ. તથાપિ સંલુતિ
 મુનિ શાંત થયા નહિ. એટલે ચિત્ત મુનિએ સંલુતિ
 મુનિને કહ્યું: હે ક્ષમાઘ્રમણ, અનંત પુણ્ય બળે પાપ થયેલું
 ચારિત્ર શા સારું બાળીને લટખીભૂત કરો છે. માટે સમજો
 અને શાંત થાવ. હકત ગજોથી સંલુતિ મુનિ શાંત પડ્યા.
 ફરી ચક્રવર્તિએ તેમને વંદન કર્યું, ચક્રવર્તીની આ
 મુનંદાએ પણ મસ્તક નમાવીને સંલુતિ મુનિના ચરણમાં
 વંદન કર્યું. સંલુતીમુનિ તે વખતે ધ્યાન દશામાં લીન
 થયેલા હતા. તે વખતે ચક્રવર્તીની આ મુનંદાએ મુનિને

વંદન કરું, તે વખતે તેના માથામાં નાખેલ વંદન ભાવ-
નાના તેણનું ટીપું સંભૂતી મુનિના ચરણ પર પડ્યું. તેણી
કંક અને મુગધથી સંબુતિ મુનિનું ચિત્ત નિદ્રાવસ્થા બન્યું.
તેમણે નેત્ર ખોલી જોયું. તે સાક્ષાત્ દિવ્યાંગના સમી
સૌંદર્યવાન સ્ત્રી. તેમના જોવામાં આવી. જોતાંજ તે જોકકમ
તેનામાં મુગ્ધ બન્યા અને વિકાર ઉત્પન્ન થયો. તરતજ
તેમણે નિયાળું કરું કે જો મારા વધ સંયમનું ફળ હોય
તો આવતા ભવે અને આ સ્ત્રીરત્ન પ્રાપ્ત થજો. અહા, કાંચન
અને કામીનીને પ્રભાવ જગત જનોપર કેવો પડે છે. જેનું
અપૂર્વ આરિત્ર બળ છે, એવા મહાન મુનિવરો પણ સ્ત્રીઓનાં
સૌંદર્યમાં વિકારવશ બની આત્માનું હિત ગૂમાવી બેસે છે.

ચક્રવર્તી ત્યાંથી સ્વસ્થાનકે આવ્યા. તેમને ખબર પડી
કે મુનિના દીકરું કારણુ પ્રધાન હતો. તેથી તેમણે પ્રધાન
પર શુરસે થઈ તેના ઘરખાર લૂંટી લીધા અને તેને રાજ્ય-
માંથી હાંકી કાઢ્યો. બંને મુનિવરો કેટલાક વખત મુધી
અણસંજુ વૃત્ત પારી કાળાન્તરે કાળ ધર્મને પામ્યા. અને
સૌધર્મ દેવલોકમાં ગયા. ત્યાંથી ચિત્ત મુનિ પુસ્તિમતાલ
નગરમાં એક ધનાઢય શેકને ત્યાં પુત્રપણે અવતર્યા અને
સંબુતિ મુનિ કંપિતપુર નગરમાં પ્રજાભુતિ રાજાને ત્યાં
તેની ચુદતણી રાણીની કૃષિમાં પુત્રપણે ઉપજ્યાં. તેજ વખતે
રાણીએ ચોદ સ્વપ્ન લીધા. તિથંકર અને ચક્રવર્તીની માતા
ચોદ સ્વપ્ન દેખે છે. અનુક્રમે સવાનવ માસે પુત્રનો જન્મ
થયો. રાજાએ જન્મોત્સવ ઉજવ્યો. અને પુત્રનું નામ 'પ્રજાદત્ત'
પાડ્યું. કેટલાક સમયે રાજા મરણ પામ્યો. કુમાર તે વખતે

બાલ્યાવસ્થામાં હતો. એટલે રાજ્યનો સઘળો કાર્યભાર રાજાને
 પોતાની માંદગી વખતે તેના દીર્ઘ નામના એક મિત્ર રાજાને
 સોંપ્યો હતો. આ દીર્ઘ રાજાને ચુદ્ધણી રાણી સાથે આડો
 સંબંધ હતો. આખો દિવસ અને રાત તે ચુદ્ધણીના
 આવાસમાંજ પડ્યો રહે અને તેની સાથે પ્રેમ સૂખ ભોગવે.
 આ વાતની પ્રજાદત્તને ખબર પડી. પોતાની માતાનું દુષ્કૃત્ય
 તેનાથી સહન ન થયું, એટલે એકવાર તેણે દીર્ઘ રાજાને
 ચોકખું સંભળાવી દીધું કે ત્હમે અંતઃપુરમાં મારી માતા
 સાથે દુષ્ટ રીતે વર્તો છો, પણ યાદ રાખજો કે હું તમને
 કોઈ વખત જનથી મારી નાખીશ. આ શબ્દો સાંભળતાં
 દીર્ઘરાજાને કાળ વ્યાપ્યો. તેણે સઘળી વાત ચુદ્ધણીને કરી.
 ચુદ્ધણીએ દીર્ઘરાજાને કહ્યું: સ્વામીનાથ, ત્હમે શ્રીકૃષ્ણ
 શીદને કરો છો ? હું પ્રજાદત્તનો થોડાક વખતમાંજ પ્રણ
 લઈ લઈશ અને આપણે સૂખ ચેનથી હંમેશની માફક
 રહીશું. ચુદ્ધણી રાણી પ્રજાદત્તનો જન દેવાની યુક્તિ
 શોધવા લાગી. તેણે નગર બહાર એક સુંદર લાખાગૃહ
 તયાર કરાવ્યું અને ત્યાં પ્રજાદત્તને રહેવા દહયું. પ્રજાદત્ત
 ત્યાં રહેવા ગયો. આ વાત દીર્ઘરાજાના પ્રધાન મંત્રીને
 પ્રજાદત્તે જાણી, એટલે તેમણે રાતો રાત તે લાખાગૃહમાંથી
 છેક ઘંટેર બહાર લાગેલ મુખીની એક સુરંગ ખોદાવી.
 સુરંગ પ્રજાદત્ત અને પ્રધાન પુત્ર અને તેના સૂર્ય રહેવા

મધ્યરત્નને મનપ્ર થયો. જાણી ચુદ્ધણી ને લાખાગૃહ
 ખાને આવી પહોંચી. એક દિવસની ને બેરતને વાંચી
 મેં પોતાના પ્રજાદત્તને જાણ કરાવી અને સુદૃઢરત્નને

માનો મદેલ સજની હોયે. પ્રધાન પુત્ર અને મદદના
 યજીન થઈ ગયાં. પ્રધાન પુત્રે સુખદાં દેવ જડદાને
 નાબૂદ, પ્રદાદને સજની એક કોકર ખાલી વજનદર દેવ
 મોટી નાંખ્યું, અને તેમાં રાખ્યું મથા. અને મદદના નાટ
 પ્રદેશ બદાઈ નીકળી પરદેશને પામે પડ્યા. પેલાની બજાજ
 પ્રાપ્તિના બળે તેણે દેશપરદેશના અનેક શબ્દો છુટ્યા.
 અનેક કીચોને પરણ્યો અને એન્ધ લાગે તે કીર્તિગાન
 રા બધી આબ્યો. તેને ખાસીને ને રાજ્યામને બેઠા. પાનાના
 નપુરું બગથી અને અકરતનાં પ્રમાવથી તેણે એક પાત્રી
 એક અનેક દેશો છુટ્યા અને ઇખંદ આપી તે અકરતિ
 તરંકે દિશીજથી થયો.

એકવાર જડદાસ રાજસભામાં બેઠો છે, તેવામાં
 નાટકીયા દોકો ત્યાં નાટક કરવા આબ્યા. નાટકના વિભવિષ
 પાઠોનું આલેદુજ ચિત્ર દેખી પૂર્વસવમાં દેવલોકમાં નાટક
 દેખ્યાનું તેને રમણ મયુ. અને તરતજ તેને બનિશ્મરણ
 જ્ઞાન હત્યન થયું. તેવડે જડદાસે પેલાનાં પૂર્વના પાંચ ભવો
 જોયાં. તેમાં પોતાનો ભાઈ ચિત્ત બધા ભવોમાં સાથેને
 સાથેજ જોયો. તરત તેને વિચાર થયો, અહો! મહારા
 પાંચ ભવોનો સંગાથી ભાઈ આ ભવમાં કયાં હશે? એમ
 વિચારી તેણે એક સ્લોક રચી ગામમાં દહેરો પીટાબ્યો કે
 આ મારો અર્ધો સ્લોકજે કોઈ પૂરો કરી આપે, તેને હું મારું
 અધુરું રાજપાટ આપીશ. તે અર્ધો સ્લોક આ પ્રમાણે હતો.

ગોપ દાસો મૃગો દંસો, મર્તંગામરો યથા . .

ઉપરનો સ્લોક સર્વ કોઈ ઝુખપાક કરી વારંવાર

ખોલે; પણ તેનો બીજો અર્થો ભાગ કોઈ બરાબર બતાવી શકે નહિ.

હવે આ તરફ ચિત્ત મુનિ પુરિમતાલમાં એક શેઠને ત્યાં જન્મેલા. ઉંમર લાયક થતા એક મુનિ પાસે ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી તેમણે દીક્ષા લીધેલી. તેમને પણ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયેલું, અને તે પણ પોતાના પુર્વ ભવોનાં સંગાથી ભાઈને જોળવા આમાનુશામ વિહાર કરતાં કરતાં કંપિલપુર નગરના ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં એક ખેડૂત અર્ધ શ્લોક જોખતો હતો. તે તેમના સાંભળવામાં આવ્યો. એટલે તેમણે ધાયું કે જરૂર મહારો ભાઈ અહિંજ છે. એટલે તેમણે ખેડૂતને પાસે ખોલાવી તે શ્લોક પૂરો કરી આપ્યો. ખેડૂત હર્ષ પામતો રાજસભામાં ગયો અને નીચે પ્રમાણે શ્લોક બોલ્યો:—

ગોપ દાસો મૃંગો હંસો, મત્તંગામરો યયા

एषां षष्ठ्यो जाति मन्यामन्य भावि मुक्तयो

આ સાંભળી પ્રહ્લદત્ત આશ્ચર્ય પામ્યો. અને પોતાનો ભાઈ આવો દરિદ્ર થયો, એ તેને લાગી આવવાથી તત્કાળ તે સુધ્ધા પામ્યો. થોડીવારે શુદ્ધિ આવતાં રાજાએ હમ દઈ ખેડૂતને પુછ્યું કે આ શ્લોક તે બનાવ્યો? ખેડૂત હાથ ભેંસી બોલ્યો: ના મહારાજ. આ ઉદ્યાન પાસે એક મુનિ પધાર્યા છે, તેમણે આ શ્લોક બનાવ્યો છે. આ સાંભળી રાજાએ ખેડૂતને થોડુંક ધન આપી વિદાય કર્યો અને પોતે અચારૂંક થઈ ઉદ્યાનમાં આવ્યો. ત્યાં ધ્યાનસ્થ બેઠેલા ચિત્ત મુનિને તેણે વંદન કર્યું અને કહ્યું:—

અદો અંધા આપણે પાંચ કરોડો રૂપિયા ૬૦૦ ૧ મ.
 જાવમાં ૬૦૦ ૨ મુજ. ૩ દો. ૪ લાંટા. ૫ દો. અને
 ૬૦૦ જાવમાં આપણે અને જુદા પડ્યા તેનું શું સાર્ય ?
 ચિત્ત—અદો પ્રહારતા! મનનાં કુમાર બેઠવનીની મુનના
 રૂપીને દેખી મુનિષવામાં તું ધાત્ર પાઓ અને મેને
 મેજાવાનું તેં નિવર્તુ કયું. તેથી આપણે અને
 આ અને જુદા પડ્યા.

પ્રહારતા—દે ભાઈ, મત જન્મમાં મેં આગિત પાળ્યું તેનું
 ફળ અને પ્રત્યક્ષ મળ્યું. પણ તમે મત
 જન્મમાં આગિત પાળી મિથુન જન્મા અને આ
 જન્મમાં પણ મિથુનજ રહ્યાં. તો તેનું ફળ
 તમે કેમ ન પામ્યા ?

ચિત્ત—દે પ્રહારતા. કરેલા કર્મનું ફળ તો અવશ્ય છે.
 તું જોમ ન સમજતો કે હું મુખી છું અને ચિત્ત
 દુખી છે, મ્હારે પણ ઘણી શિદ્ધિ હતી. પણ એકવાર
 સાધુ મહાત્માએ મને સમજાવ્યું કે પ્રભુની વાણી
 અને જ્ઞાનદર્શન આગિતની લીનતામાં અપૂર્વ મુખ છે;
 તેથીજ મેં જન્મતની કષ્ટજન્ય શિદ્ધિ ઇચ્છીને રિક્તા
 લીધી છે.

પ્રહારતા—મહાશય. મારે ત્યાં દેવવિમાન જેવાં
 મુદર મહેલો છે. અનુપમ લાવણ્યવાળી સ્ત્રીઓનાં વૃંદ
 છે. અગણિત લક્ષ્મી છે. અનેક વાણીઓ છે. મુદર નાટારંજ
 સદાય ચાલી રહ્યાં છે. માટે આપ પણ સાધુ ધર્મ છોડી
 મારી સાધે રહો. મને સાધુપણું દુષ્કર્મ્ય દેખાય છે.

ચિત્ત—હે રાજન! સર્વ ગીતગાન વિલાપ સમાન છે. નાટ્ય
 ગંભીર વિદંબણા માત્ર છે. અલંકારો ભાર રૂપ છે
 કામ ભોગો દુઃખ આપનારા છે. વૃથા તેમાં મોહ
 ન પામ. તે સઘળાનું પરિણામ ફેવળ દુઃખ છે
 અને તપ સંયમ શીલતામાં ખરૂં સુખ રહેતું છે. માટે
 આ ક્ષણિક કામ ભોગો, નાશવંત લક્ષ્મી, અનિત્ય
 શરીર ઇત્યાદિનો મોહ છોડો. અને પરમ પવિત્ર
 સુખદાયક ચારિત્ર માર્ગને ગૃહણ કરો,

પ્રહ્લદત્ત—હે મુનિ. તમારો ઉપદેશ મારા ગળે કાંઈ રીતે
 ઉતરે તેમ નથી. આ વેલવ, આ મોજશોખ
 અતુલ લક્ષ્મી, સૌંદર્યવાન સ્ત્રીઓ, નોકર, ચાકર,
 મહેલાતો, છખંદનું આધિપત્ય એ સર્વ મહારાથી
 કાંઈ રીતે છોડી શકાય તેમ નથી.

ચિત્ત—હે રાજન. જો મહારાથી તે ન છોડી શકાય તો તું
 જીવદયા આદિ ગૃહસ્થ ધર્મને અંગીકાર કર અને
 આત્માની ઉચ્ચ દશાની ભાવના લાવ. જેથી તું
 પરલોકમાં સુખ પામે.

પ્રહ્લદત્ત—મહારાજ. તેમાંનું કંઈ પણ મહારાથી બની શકે
 તેમ નથી માટે વૃથા ઉપદેશ મને ન આપો.

ચિત્ત—હે પ્રહ્લદત્ત. મહારા ઉપદેશની તને કંઈ પણ અસર
 થઈ નહિ. તો તારી સાથે આ સઘળો મિથ્યા વાર્તા-
 લાપ થયો. તો હું હવે જઈશ.

પ્રહ્લદત્ત—ભલે. આપની જેવી ઇચ્છા.

પ્રહ્લદત્તને ચિત્ત મુનિનો ઉપદેશ રૂચ્યો નહિ. ચિત્ત

રૂપના મદથી તે બેટાળ, ઠાળો અને કદરૂપો થયો. તે બેટાળ પણ જોઈને તેના માળાપ અને સ્વપર જનો. કેઈ તેની સામે તિરસ્કારની નજરે જોતું. એકવાર ગામનું કંઈક ઉત્સવ હતો. એટલે બધા ચંડાળો એક સ્થળે એકઠા થઈ મોજ શોખ કરી રહ્યા હતા, નાના છોકરાઓ નિર્દોષ રમત રમતા હતા. તેવામાં હરિકેશ તેમના પાસે આવ્યો. હરિકેશનો સ્વભાવ તોફાની હતો, તેથી તે છોકરાઓને મારીને રંજાડવા લાગ્યો. છોકરાઓ રડતા રડતા પોતાના માળાપ પાસે ગયાં. અને હરિકેશે માર્યાદા કહ્યું. તેમના માળાપોએ બળકોટને ફરિયાદ કરી. એટલે બળકોટ ક્રોધાયમાન થઈને હરિકેશને મારવા દોડ્યો. પણ હરિકેશ ત્યાંથી દૂર નાસી ગયો, અને ધૂળના એક ઊંચા ઢગલા પર બેઠો, અને એકઠા થયેલા સ્વજાતિ જનો તરફ દૂર નજરથી તે જોવા લાગ્યો. સઘળા ચંડાળો ટોળે મળીને આનંદ કરી રહ્યા હતા, તેવામાં લયંકર કુંકાડા મારતો એક વિષધર સર્પ તે ટોળામાં આવ્યો. માણસો લયલીત બનીને આમ તેમ નાસવા લાગ્યા. એક જોરાવર ચંડાળે આવી તે વિષધર સર્પ ઉપર લોકડીનો ફટકો લગાવ્યો. અને સાતના ટુકડે ટુકડા કરી નાખ્યા.

ચોથીવારે ફરીથી ત્યાં એક બીજો સર્પ આવ્યો. એક બે માણસો બોલી ઉઠ્યા મારો. મારો. ત્યારે બીજાઓએ કહ્યું. લાઈઓ. આ સર્પને કેઈ મારશે નહિ. કારણ કે તે ઝેરી નથી. એટલે કેઈને ધન કરશે નહિ. સર્પ ધીરે ધીરે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. માણસો પુનઃ પ્રમોદ કરવા લાગ્યા.

ભાઈ, ત્હારે ખરી શાંતિ જોઈતી હોય, તો જગતની સર્વ ઉપાધિ, સર્વ માયાનો પરિત્યાગ કર અને મહારી જે ત્યાગ દશાને આધિન થા, તોજ ત્હારું કલ્યાણ થશે. આ સાંભળી હરિકેશ બોલ્યો:—પણ પ્રભુ, હું ચંડાળ છું ને શું તમે મને દિક્ષા આપી શકશો ?

‘ હા, ચંડાળ હો તેથી શું થયું, પ્રભુ મહાવીરન માર્ગમાં સર્વ કોઈને આત્મ કલ્યાણ કરવાનો હક્ક છે. મુનિનું કથન સાંભળી હરિકેશબળે ત્યાંજ મુનિ પાસે દિક્ષા અંગીકાર કરી અને એકાંત તપ કરવા તેઓ જંગલમાં નીકળી પડ્યા. ત્યાંથી ફરતાં ફરતાં હરિકેશ મુનિ વારાણસી નગરીના તિંદુક નામના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. અહિં તિંદુક નામના યક્ષનું મંદિર હતું, તેમાં હરિકેશ મુનિ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં લીન રહ્યાં. તિંદુક નામનો યક્ષ હરિકેશ મુનિની તપશ્ચર્યા અને ચારિત્રથી પ્રસન્ન થઈ તેમનો ભક્ત બન્યો અને સેવા ચાકરી કરવા લાગ્યો.

હવે તે નગરનાં રાજાની પુત્રી લદ્દા કેટલીક સખીઓ સાથે આ તિંદુક યક્ષની પુજા કરવા ઉદ્યાનમાં આવી. ત્યાં તેણે મેલાં ઘેલાં વસ્ત્રવાળા અને કદરૂપા શરીરવાળા હરિકેશને જોયાં. જોતાંજ તે ધૂણા પામી. અને મુનિની નિંદા કરવા લાગી. પેલા યક્ષથી મુનિની થતી નિંદા સહન થઈ નહિ. તેથી તે રાજપુત્રી પર ગુસ્સે થયો, અને ક્ષણભરમાં તેને જમીન પર પછાડી દીધી. બાળા મુર્છા પામી, અને પ્રેક્ષાશ બની ગઈ. તેના શરીરમાંથી રૂધીર નીકળવા માંડ્યું. આ જોઈ તેની સખીઓ ગલરાઈ ગઈ અને રાજા પાસે

રૂદ્રદત્ત નામના પુરોહિત સાથે પરણાવી. પુરોહિત રાજ કન્યા મળવાથી ઘણો રાજી થઈ ગયો.

પુરોહિતે આ કન્યાને પવિત્ર કરવા માટે એક પ્રયત્ન યજ્ઞ આરંભ્યો. અનેક બ્રાહ્મણોને તે યજ્ઞમાં નોતર્યા. તે સર્વને જમવા માટે અનેક પ્રકારના સ્વાદિષ્ટ ભોજનો રંધાવ્યા. બ્રાહ્મણો યજ્ઞ મંડપમાં વેદ મંત્રોચ્ચાર ઘોલવા લાગ્યા. તેવામાં હરિદેશ મુનિ લિક્ષાર્થે ફરતા ફરતા આ યજ્ઞ પાડામાં આવી પહોંચ્યા.

જાડા હોઠ અને લાંબા દાંતવાળા આ કદરૂપા અને બેટાળ મુનિને દેખી કેટલાક અભિમાની બ્રાહ્મણો ગુસ્સે થઈ બોલી ઉઠ્યાઃ—અહ્યાતું કોણ છે, અને આ વાઘરી જેવા વેશે અહિં કેમ આવ્યો છે? આહ્યો ના અહિંથી જલદી, નહિ તો શુભતો નહિ રહેવા પામે.

આ સાંભળી હરિદેશ બોલ્યાઃ—બૂદ્ધેવો. કોય ન કરો. હું અહિં લિક્ષા લેવા સારું આવ્યો છું.

‘લિક્ષા બિંદ્યા અહિં નહિં મળે. તારા જેવા લામચા સારું અમે ભોજન નથી બનાવ્યું. આ ભોજન તો અમારા જેવા પવિત્ર બ્રાહ્મણોને જમવા માટે છે. દરજા આમાંનું ભોજન વધે તો અમે તે રૂંઠી દહસે. પણ તારા જેવા બેટાળ લિક્ષાર્થીને હરગીજ નહિ આપીએ માટે આવ્યો. તે વસ્તુ આહ્યો ના નહિતો નેરણુકમથી અમે તને સારું ને દારું દહાડીશું. ઉક્ત રૂઢિન કપ્પે બ્રહ્મણ્ય મુનેથી સંનિર્મિત હરિદેશ બોલ્યા.

‘હે ભૂદેવે! તું પ્રજાની મં. નિરંતર તપશ્ચર્યા કરી
 છે, સમસ્ત જાતનો નરો, અને વધીય સ્ત્રીમાંથી નિર્દોષ
 જોઈતો હઈ તું. તમે તે વચ્ચેમાં રિંચા કરો છે, તું
 જાણી છે, પ્રજાના પતન નરો, માટે તું પવિત્ર છું તે
 મને તમારા મટે નીચળવેલાં જોઈતોમાંથી પ્રાપ્ત
 જોઈએ.’

આ જાંબળનાં પ્રાદમભો વળી ગુરમે ચર્ચા અને મુનિને
 ત્યાંથી દાંડી કાઢવા તત્પર થયાં. મુશન પ્રાદમભો જોઈમ
 રજ મંદપમાંથી જદાર નકળી આવ્યા, અને સી કાઈ
 મુનિને ઘરવા લાખ્યા. આ દ્રશ્ય નિંદુક મશ્વના જાણવામાં
 આવ્યું. તેથી તે મુનિની બ્દારે જાળો. અને મુનિના
 ચરીરમાં પેલી ગયો. પેસતાજ તેણે પોતાના પ્રચંદ
 જગથી અનેક પ્રદાણોને ભાંચ ભેમા કરી દીધા. કેટલાકના
 નાક, હાન મોં છુંદી નાખ્યા. કેટલાકના ચરીરમાંથી લોહિની
 ધાણ્યો વહેતી કરી દીધી. જોટલામાં રૂદ્રદત્ત પ્રાદાણ અને
 રાજકન્યા ભદ્રા ત્યાં આવી પહોંચ્યા ભદ્રા હરિકેશ મુનિને
 ત્યાં ઉરોહા જોઈ આવેલ પામી અને તેમને જોખેખી
 તેમના ચરણમાં વંદન કર્યું.

ભદ્રાએ બીજા બુદેવોને કહ્યું: ત્હમે આ મહામુનિની
 નિંદા શા માટે કરો છો? આ તે મહાપ્રતાપી તપસ્વી મહાત્મા
 છે, અને બાળપણથી છે. ચંદ્રના પ્રભાવે તે મ્હને પરવ્યા
 હતા, પરંતુ પોતે પ્રદાયારી હોવાથી તેમજેમારો ત્યાગ કરેલો.
 માટે આ પવિત્ર મુનિને જે જોઈએ તે ખુશીથી આપો.
 જેમ કહી તે મુનિની ક્ષમા માગવા લાગી. ચક્ષુ આ વખતે

મુનિના શરીરમાંથી પલાયન કરી ગયો. એટલે મુનિએ
 બાળાને ઠહ્યું, હે બાળા. હું ત્યાગી અને તપસ્વી છું,
 મહારાથી ક્રોધ થઈ શકે નહિ; પણ યક્ષના પ્રવેશવાથી
 આમ બન્યું હતું. મારે માસક્ષમણનું આજે પારણું છે.
 માટે તમોએ યજ્ઞ માટે ઉપજાવેલા આહારમાંથી મને થોડુંક
 આપો. તરત રાજકન્યાએ હરિકેશ મુનિને લિક્ષાદાન આપ્યું.
 સુપાત્ર દાનના પ્રભાવે ‘અહોદાન’, મહોદાન’ એવો ત્યાં આ-
 કાશ ધ્વનિ થયો. યજ્ઞ પાઠમાં દિવ્ય સુવર્ણની વૃષ્ટિ
 થઈ. સૌ કોઈ સ્તબ્ધ બની મુનિની ક્ષમા માગવા લાગ્યા.
 હરિકેશ મુનિએ તેમને ધર્મજોષ આપ્યો, કેટલાંક
 બ્રાહ્મણોને મુનિનો ઉપદેશ રૂચ્યો અને દિક્ષા લીધી. એમ
 અનેક જનોને પ્રતિજોષ પમાડી, અદ્ભુત તપશ્ચર્યા કરી
 હરિકેશ બળ મુનિ ચંડાળ કુળમાં ઉપજેલા છતાં આ-
 ર્તમાની ઉચ્ચતમ ભાવનાને ભાવતાં કેવલ્ય જ્ઞાન પામ્યા,
 અને નિર્વાણ પદને પહોંચ્યા. ધન્ય છે! હરિકેશ મુનિ
 સમા મહાન તપસ્વી ક્ષમા શ્રમણને, તેમને આપણા અનેક
 વંદને હો.

૧૬ નેમિરાજ

માળવા દેશના સુદર્શન નગરમાં મહિરથ રાજા
 રાજ્ય કરતો હતો. તેને સુગન્ધાદુ નામે ન્હાનો ભાઈ હતો.
 તે સુગન્ધાદુને મહનરેખા નામની સ્ત્રી હતી. રૂપરૂપને તે
 લાંઠાર હતી. તેનું સુખ પૃથ્વીમાના સગ્રને ગરમાવે તેવું હતું.

એકવાર મદનરેખાનું દેવિપ્રમાન મુખાવિદ્ મણીરથના
 મેઢામાં આપ્યું. જોતાજ તે ચક્રિત થઈ ગયો. તેના દૃઢયમાં
 વિકાર ઉત્પન્ન થયો. અને કેઈપણ રીતે તેણે મદનરેખાની
 શાપે સ્નેહ જાંધવાનું ઈચ્છ્યું. તે રાજમંદિરમાં આગ્યો.
 પણ તેને ક્યાંઈ ઘેન પડ્યું નહિ. પગેપગે મદનરેખાનું
 મુખાવિદ્ ત્વેની નજર આંખે તરવા લાગ્યું. મદનરેખાનો
 પોતાના પર સ્નેહ યાચ તે સાઈ તે અનેક પ્રકારના મુંઢર
 વસ્ત્રે, આધુપધો, મેવા મીઠાઈ વગેરે મોકલવા લાગ્યો.
 મદનરેખા પતિવ્રતા સ્ત્રી હતી. તે રરખેય અન્યને આહો
 તેવી ન હતી. મણીરથ જે જે ચીજો મોકલે, તેનો મદનરેખા
 સહર્ષ સ્વીકાર કરતી. તે એમ સમજતી હતી કે પોતાના
 પરના નિર્દોષસ્નેહને લીધે મણિરથ આસપણું મોકલે છે; પણ
 તેને મણીરથની અધમ વાસનાની ખબર ન હતી. વખત જતાં
 મણીરથને લાગ્યું કે મદનરેખા મને આહો છે. તેથીજ સર્વ
 વસ્તુઓનો તે સ્નેહપૂર્વક સ્વીકાર કરે છે. એકવાર મણીરથે
 હાસીને મદનરેખા પાસે મોકલી કહાવ્યું કે મણિરથ તમને
 પ્રેમથી મહાય છે, માટે તમે તેમની પાસે જઈ આનંદ
 કરો. અને મનગમતા મુખ લોગવો. તમને મુગબાહુ તરફથી
 જોઈએ તેવું મુખ મળતું નથી. આ ઉપરથી મદનરેખા તરત
 મણીરથનો દુષ્ટ બાવ સમજી ગઈ. અને હાસીને જણાવી
 દીધું કે જા, હુઝી અહિંથી જલદી આવી જા. નહિતો
 અહીંજ હું તારા શરીરની દુહંશા કરી નાખીશ. ફરી આવી
 વાત મારી પાસે કરી. તે અહિંથી તું જીવતી જવા નહિ
 પામે. હાસી ત્યાંથી છુટી અને સઘળી વાત મણીરથને - કરી.
 મણીરથે વિચાર્યું કે જ્યાં મુખી મુગબાહુ જીવતો છે, ત્યાં

જાણી ને મારી જાતે હંમેશાં નહિ કરે. એમ ધારી તે યુગ
જાણને મારી નાખવાની તક મેળવવા લાગ્યો.

સાંભળેના અમલ રીતે, યુગબાહુ અને મદનરેખા ફરવા
માટે બગીચામાં આવ્યા હતા. ખુશનુમા પવનની લહેર
આવતી હતી. યુગબાહુ આરામ લેવા એક બાંકડાપર સૂતો.
મદનરેખા યુગબાહુના પુખ્ત બાગમાં ચુંટતી હતી. તે વખતે
મહિરથ હાથમાં તરવાર લઈને ધીમે પગલે બગીચામાં
દાખલ થયો. અને પાછળથી આવી તેણે ચોતાની તરવાર
ચાનમાંથી કાઢી યુગબાહુના ગળાપર ચડાવી દીધી. યુગ-
બાહુ કારમી ચીસ પાડી બેહોશ બની ગયો. આ
લયંકર ચીસ સાંભળી મદનરેખા યુગબાહુ પાસે દોડી આવે,
તે પહેલાં મહિરથ પૂર વેગે દોડતો ત્યાંથી પસાર થઈ ગયો.
અંધકારના આછા પ્રકાશમાં મદનરેખાએ મહિરથને ઓળખ્યો.
અને સમજી કે આ દુષ્ટે મહારી સાથે રહેલ બાંધવા આ
લયંકર કૃત્ય કર્યું છે. યેર! પણ મહારે હવે મહારા પતિની સદ્-
ગતિ થાય તેમ કરવું જોઈએ. એમ ધારી મદનરેખાએ
છેલ્લાં શ્વાસ લેતાં યુગબાહુના હૃદયમાં ધમનું શરણું આપ્યું.
થોડીવારે યુગબાહુ મૃત્યુ પામ્યો અને શુભલેશ્યાના
પરિણામે તે દેવલોકમાં ગયો. અહિં મદનરેખાએ
વિચાર કર્યો કે હવે મહારું શું થશે? હુદ્દ મહિરથ
મહારાપર બળાત્કાર કરશે અને મહારું શીયળ ખંડન કરશે.
માટે મહારે તેના રાજ્યમાં રહેવું ઉચિત નથી. એમ માની
તે મનમાં ધૈર્ય ધારણ કરીને ઉદ્યાનની બહાર નીકળી અને
જંગલમાં આવી ગઈ. એ લાંબના ગળાપર તરવાર

ચતાવી મણીરથ મહનરેખા મેળવવાના સ્વપ્ન સેવતો. ઉઘા-
નમાંથી પૂરે જડયે દોઢતો રાજમહેલ તરફ આવતો હતો. તેજ
વખતે એક ભયંકર સપ પર તેનો પગ ચડયો. સપ કાંધા-
ધમાન થયો અને તરતજ તેણે ભેરથી મણિરથના પગને
ડખ દીધો. મણિરથ ભયંકર ચીસ પાડી તત્કાળ મરણને
શરણ થઈ ગયો, અને નરકમાં ગયો.

જંગલના ભયાનક કંઠો, સહન કરતી મહનરેખાએ
એક વૃક્ષની ઝાંચે આશ્રય લીધો. ત્યાં તેણે એક
પુત્ર રત્નનો જન્મ આપ્યો. આ પુત્રને એક ચીરમાં વીંટી
તેણે વૃક્ષનીએ મૂક્યો. પોતાના પતિની વીંટી, તે પુત્રને
મહેરાવી અને તે સ્નોન કરવા માટે નજીકના સરોવરપર
આવી. તેવામાં એક મહોન્મત્ત થયેલો દાથી ત્યાં આવી
પહોંચ્યો. અને મહનરેખાને તેણે પોતાની મુકમાં લઈ અધર
પાદશમાં ઉછાળી. મહનરેખા ભયથી તળી. તેવામાં મણિ-
રથ નામના વિદ્યાધરનું વિમાન આકાશમાં ઉડતું હતું. તે
વિમાનમાં મહનરેખા જઈને પડી. મૃત્યુદોકની આશરા જેવી
સ્ત્રીને દેખી વિદ્યાધરનું મન ચલિત થયું, અને મહનરેખાને
પોતાની સ્ત્રી જનાવવાનું તેણે ચિંતવ્યું. તરત તેણે પોતાનું
વિમાન પાછું ફરવ્યું. મહનરેખાએ વિદ્યાધરને પૂછ્યું. આપ
ક્યાં જાઓ છો? મણિરથ જાણ્યો: હે દેવી. હું મદારા શાપ
થયેલા પિતાને વંદન કરવા જઈ છું. પરંતુ તમારા જેવી
સુંદર સ્ત્રીને મને લાભ મળ્યો. તેથી આ વિમાન પાછું
વાળી દર લઈ જઈ છું. તમને ત્યાં મૂકીને પછી હું
પિતાના દર્શને જઈશ. આ સાંજની મહનરેખાએ કહ્યું.

મહને પણ સાધુ દર્શનની ઈચ્છા છે. તો કૃપા કરી મને સાથે લઈ જાવ. વિદ્યાધર કળુડ થયો. વીમાન સ્ત્રીએ રસ્તે ચાલવા લાગ્યું અને થોડા વખતમાં તેઓ મહિપ્રભના દિક્ષિત પિતા મણીચૂડ પાસે આવી પહોંચ્યા. જાનેએ તેમને વંદન કર્યું. સાધુ જ્ઞાની હતા. તેઓ મહિપ્રભનો દુષ્ટ હેતુ જાણી ગયા. એટલે મહનરેખાને નહિ સતાવવાનો અને સતી સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાનો તેમણે મહિપ્રભને ઉપદેશ આપ્યો. મહિપ્રભ અતિશોધ પામ્યો.

મહનરેખાએ જ્ઞાનિ મુનિને વંદન કરી પૂછ્યું. મહારાજ, મહારા બાળકને ઝોળીમાં બાંધી હું વૃક્ષ નીચે મુકી આવી છું. તો કૃપા કરી કહેશો કે તેની શી સ્થિતિ છે. મુનિ બોલ્યા:—હે સતી. મિથિલા નગરીનો પદ્મરથ રાજા ક્રિડા કરવા, જંગલમાં આવ્યો હતો, તે તારા પુત્રને જોવાથી પોતાને પુત્ર ન હોવાથી તેને લઈ ગયો છે. જે સર્વ પ્રકારે સુખ શાંતિમાં છે. તારા પુત્ર પર રાજાને ઘણોજ પ્રેમ છે. તે બાળકના રાજ્યમાં આવવાથી સર્વ રાજાઓ પદ્મરથને નમ્યાં, તેથી તેનું નામ ‘નમિરાજ’ પાડ્યું છે, આ સાંભળી મહનરેખા ખૂબ આનંદ પામી. તેવામાં એક દેવ નાટ્યાનંદ કરતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને પ્રથમ તેણે મહનરેખાને વંદન કર્યું. અને પછી મુનિને વંદન કર્યું. આ જોઈ વિદ્યાધરે આશ્ચર્ય પામી આમ કરવાનું મુનિને કારણ પૂછ્યું. મુનિએ કહ્યું. મહનરેખા આ દેવની પુર્વ જન્મની સ્ત્રી છે. ને તેણે પતિદેવને મૃત્યુ વખતે ધર્મનું શરણ આપેલું; તેથી ઉપકારને વરા થઈ દેવે આ પ્રમાણે કર્યું છે. આ સાંભળી મહિપ્રભ આનંદ પામ્યો. અને સતીને ધન્યવાદ

આપે, તેવામાં આ આવેલો દેવ સતીને વીમાનમાં ઉપાડી આવતો થયો.

સ્ત્રી જતાં તેણે સતીને કહ્યું. હે 'પવિત્રત્રી, મણિરથ મ્હને મારી નાખીને રાજમહેલ તરફ જતો હતો. તેવામાં તેને સખ કરકરાધી તે મરી ગયો છે. અને સુદર્શન નગરનું રાજ્ય ત્હારા મોટા પુત્ર સૂર્યવંશને મળ્યું છે. માટે હવે તું કહે તો તને હું લઈ જઈ. આ સાંભળી મહનરેખાએ કહ્યું. દેવ, મ્હારે દીક્ષા લેવી છે તો મને મુવૃતા આપ્યાં પાસે દિક્ષા આપાવો. દેવે તે પ્રભાણે કહ્યું. મહનરેખા દીક્ષા લઈ આત્મ-કર્યાણ કરવા લાગી.

અહિં નમિરાજ અનેક મુખમય આમશીમાં વૃદ્ધિ પામ્યા. યુવાવસ્થાને પહોંચતા તેમને જોઈ હાનર શ્રીઓ પરણાવવામાં આવી. કેટલાક સમય બાદ પદ્મવંશ રાજ નમિરાજને રાજ્યાસને સ્થાપી દિક્ષા લઈ આત્મ નીકળ્યા. જોકવાર નમિરાજનો મુખદ નામનો હાથી મહોન્મત થઈને નાસી ગયો. તે હાથીને સુદર્શન નગરના સૂર્યવંશ પાળના મુખદોએ પકડીને બાંધ્યો. નગરી રાજાને આ વાતની ખબર પડી. જોટલે પોતાનો હાથી પાછો મોકલવાનું સૂર્યવંશને તેણે કહેવડાવ્યું; પણ સૂર્યવંશે તે માન્યું નહિ. પરિણામે બંને વચ્ચે મુદ્દ સર્જ થયું. સૌ પોતપોતાનું લશ્કર લઈ લડવા રણસં-ગ્રામમાં આવી પહોંચ્યા. આ વાતની મહનરેખાને ખબર પડી; બંને ભાઈઓને લડતા અટકાવવા માટે તે પ્રથમ નમિરાજની છાવણીમાં આવી. નમિરાજે તેને રૂંધી વંદન કહ્યું અને અયોગ્ય સમયે છાવણીમાં આવવાનું પ્રયોગન પુછ્યું. જવાબમાં સાધ્વીએ કહ્યું. નમિરાજ, તને ખબર છે કે ટેની સાથે આ મુદ્દ ખેલે છે?

હા. સુદર્શનના રાજા સૂર્યયશ સાથે.

પણ તે તારો સગો ભાઈ થાય છે. ભાઈ ભાઈની સાથે લડવું શું ઉચિત છે ?

જરૂર નહિ. સતીહ. ચાલો હું અત્યારે જ લડત બંધ કરી મહારા ભાઈને મળવા આવું છું.

સખુર. હમણાં નહિ. મહને પ્રથમ જવા દે સૂર્યયશની છાવણીમાં.

મહનરેખા સૂર્યયશની છાવણીમાં ગઈ. સૂર્યયશે સાધ્વીને દેખી વંદન કર્યું. મહનરેખા બોલી: સૂર્યયશ. હું તારી માતા મહનરેખા છું.

સૂર્યયશ—તો તહારો ગર્ભ કયહાં ?

આ નમિરાજ, તેજ મહારો ગર્ભ અને તહારો મહાનો ભાઈ !

સૂર્યયશ આશ્ચર્ય પામ્યો. બંને ભાઈ પ્રેમથી મળ્યાં. સૂર્યયશ પોતાનું રાજ્ય નમિરાજને સોંપી દિક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યો. માતા સાધ્વી મહનરેખા ચુદ્ધ વિરામ કરાવી ત્યાંથી ચાલી. ગઈ નમિરાજ રાજ્યસુખ લોગવવા લાગ્યા.

કેટલેક કાળે નમિરાજના શરીરમાં દાહનવર નામનો રોગ થયો. અનેક રાણીઓ આસપાસ બેસીને તેમને ચંદન ઓવનાના તેલનું વિલેપન કરવા લાગી. રાણીઓએ હાથમાં કંકણો પહેરેલા. તેલનું મર્દન કરતાં કંકણનો થતો અવાજ નમિરાજને હુંબદાયક લાગ્યો. તેથી તે અવાજ બંધ કરવા તેમણે રાણીઓને કહ્યું. રાણીઓએ ફક્ત એકેક કંકણ હાથ પર રાખી બાકીના કંકણો ઉતારી નાખ્યા. પરિણામે અવાજ

મય થયો, નમિરાજને શાંતિ થઈ. પરતજ નમિરાજ વિચારમાં
 રહ્યો. કેવી અનુપમ શાંતિ યધા કંઈયો દેવો દેહાદ્ય
 મયાવી રહ્યા હતા ! ખરેખર એકલપણમાંજ મુખ છે. નમિ-
 રાજના વિચારો, વૈરાગ્યભાવમાં પ્રવેશ્યા. આ ધન વૈભવ
 નોકર ચાકર એ સર્વ માત્ર દેહાદ્યલભ્ય અને વિધન રૂપ
 છે. માત્ર એકાંત ભાવમાંજ પરમ મુખ છે. જો રહાદો, આ
 રાગ નાણુક થાય તો જરૂર હું દિક્ષા લઈ એકાંતવાસ
 લીધાઈ. આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં તેને શાંત નિદ્રા આવી
 મઈ. માતાકાળ થતાંજ નમિરાજનો રાગ નાણુક થયો.
 શીર પુર્યો જે વિચાર કરે છે, તેને માટે તેઓ મકકમજ
 રૂપ છે. નમિરાજે સર્વ રાજ્ય, સિદ્ધિનો ત્યાગ કર્યો.
 ઓંચોનાં, નગર-જનોનાં સ્નેહમય વિલાપને છોડી, તેઓ
 આત્મ કલ્યાણ અર્થે દિક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યા. તે વખતે
 તેમને દિક્ષા નહિ લેવા માટે દેવે આવી ઠરા પ્રશ્નો પૂછ્યા.
 (વિસ્તાર મુત્રમાં) તે સર્વના આત્માને લાગુ પડતાં યોગ્ય ઉત્તરો
 આપી નમિરાજે સ્વનિશ્ચયમાં મકકમ રહી પ્રવ્રજ્યા અંગી-
 કાર કરી. સખ્ત તપઝપ સંવર ક્રિયાઓ કરી, કૈવલ્ય જ્ઞાન
 પામી તેઓ શાશ્વત સિદ્ધમલીને પામ્યાં. ધન્ય છે પ્રત્યેક
 શુદ્ધ શ્રી નમિરાજને. હૃદયને આપણા અગણિત
 વંદન હો !

૧૭ નિર્ગતિ (પ્રત્યેક ખુદ્ધ.)

જ'ખુદ્ધીપના ભરતક્ષેત્રમાં પુન્યવૃદ્ધ નામનું ભગ
 નગર હતું. એકવાર એક પરદેશી સોદાગર ઉત્તમ ઘોડાએ
 લઇને વેચવા માટે આ નગરમાં આવ્યો. સારાં ઘોડાએ
 હંમેશાં રાજાઓ ખરીદે. એમ માની તે સીધો રાજદરબારમ
 આવ્યો. રાજાને લેટણું આપી તે બોલ્યોઃ મહારાજા. હું
 આપને લાયક સુંદર ઘોડાઓ લાવ્યો છું. તો જુવો. અને
 આપને ગમે, તે ખરીદ કરો. રાજાએ જવાબ આપ્યો.
 બહુ સારું. લાવો, તેમાંનો એક ઘોડો હું પસંદ કરું અને તે
 કેવો છે તેની પરીક્ષા કરું. એમ કહી રાજાએ તે ઘોડામાંથી
 એક બહુજ પાણી પીયો ઘોડો પસંદ કર્યો અને પરીક્ષા
 કરવા તેનાપર સ્વાર થયો. રાજાએ તે ઘોડાની લગામ ખેંચી
 એટલે ચપળ ઘોડો પવન વેગે ઉડ્યો. અને ઘણું દૂર
 નીકળી ગયો. ઘોડાને ઉલો રાખવા રાજાએ ઉપરા ઉપરી
 લગામ ખેંચવા માંડી. પણ ઘોડો અવળી લગામનો હતો. તે
 રાજાને ખબર નહતી. એટલે જેમ જેમ રાજા લગામ ખેંચતો
 જાય, તેમ તેમ તે દૂરનેદૂર જતો જાય. એમ કરતાં તેહનરો
 ગાઉ નીકળી ગયો. આખરે રાજાએ જાણ્યું કે આ ઘોડો
 અવળી લગામનો હોયો જોઈએ. એટલે તેણે ખીણ તરફ
 લગામ ખેંચી, તરતજ ઘોડો ઉલો રહ્યો. રાજાએ છુટકારાનો
 હમ ખેંચ્યો. તે ઘોડા પરથી નીચે ઉતર્યો. અને જુએ છે તો તે
 એક વિશાળ પર્વતપર આવી પહોંચ્યો છે. પાત્રેજ એક દિવ્ય
 મહેલ છે. રાજાને તે મહેલ જોવા અને તેમાં ફાણુ રહે છે

તે નવવા કમ્પા થઈ. જોડે તે ધીરે પ્રગટે પાલીને
મહેસર્મા દાખલ થયો. તરતજ એક નવયુવાન પ્રુખમુરત
મુંદરી રાજ સામે આવી અને બોલી:-પધારે રાજન.
આપના પધારવાથી મારે જાજ સોનાને સૂરજ ઉગ્યો. એમ
કેવી તે મુંદરીએ રાજનો હાથ પકડ્યો, અને તેને હીવાન-
ખાનામાં લઈ ગઈ. મુંદરીનું તેજસ્વી મુખાવિંદ જોઈ
રાજ મોહ પામ્યો. મુંદરી પણ રાજની દિવ્ય આકૃતિ કેળી
મોહ પામી. અરુપરસ બંનેને પ્રેમ ભગ્ન થયો. થોડીવાર
રાજએ પૂછ્યું:-મુંદરી. આપ કાણ છે અને આ ભયંકર
અરુપમાં નિવાસ કરીને એકલા કેમ રહો છો ?

બાળા બોલી: રાજન. મારી કથની બહુ લાંબી છે. હું
આપના પર મોહ પામી છું. આપ મારી સાથે લગ્ન કરો.
તોજ હું મારી આપ વીતી આપને જણાવું. રાજને તેના પર
પ્રેમ થયો હતો. જોડે ત્યાં બંને જણાએ ગાંધવ લગ્ન
કર્યું. આ બાળા, વિલાધરની પુત્રી હતી. તેણે પોતાની
કથની કહેવી શરૂ કરી:-

હે રાજન, ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરમાં જીતરાત્રુ નામે
એક રાજ હતો. તેની રાજસભામાં ચિત્રશાળા ન હતી.
તેથી ચિત્રશાળા બનાવવા તેણે અનેક ચિત્રકારોને બોલાવ્યા
બંને કામ શરૂ કરાવ્યું. બધા ચિત્રકારો મુવાન હતા. માત્ર
માં, એકજ ચિત્રકાર બહુ વયોવૃદ્ધ અને અશક્ત હતો.
તેણે તમામ ચિત્રકારને એક સરણું કામ આપી અમુક દિવ-
માંજ તે પુરું કરવાનું કહ્યું. તેણે વિચાર ન કર્યો કે
વાન ચિત્રકારની જેમ આ વૃદ્ધ ચિત્રકાર સરણું કામ

એકી દિવસે પુરૂં કેમ કરી શકશે ! સૌ ચિતારાઓ પો
 પોતાને કામે વળગ્યા. હવે પેલા વૃદ્ધ ચિત્રકારને કન
 મંજરી નામે એક પુત્રી હતી. તે રાજ પોતાના પીતા
 ચિત્રસલામાં ભાત આપવા આવતી હતી; પણ આ વૃદ્ધ
 ચિતારાને એવી ટેવ, કે જે સમયે કનકમંજરી ગરમ
 ભાત લઈને આવે, તેજ વખતે તે જંગલમાં શૌચ
 ક્રિયાએ જાય. એક વખત કનકમંજરી હાથમાં લોજનને
 થાળ લઈ પિતાને આપવા સાડું મધ્ય બજારમાં થઈને જતી
 હતી, તેવામાં એક રાજકુમાર ભર બજારમાં પોતાનો ઘોડો
 પૂરવેગે દોડાવતો અશ્વારૂઢ થઈને જતો હતો, તે કનક
 મંજરીની લગોલગ આવી પહોંચ્યો. કનકમંજરી ઘોડાની
 હડફેટમાં આવે તે પહેલાં તે દૂર ખસી ગઈ અને બચી
 જવા પામી. રાજ કુમાર આગળ નીકળી ગયો. ત્યાંથી કનક
 મંજરી ચિત્ર સલામાં આવી. અને પિતાને ભાત આપ્યું.
 પણ મૂર્ખ પિતા તે વખતે શૌચક્રિયા કરવા ગયો. દરમિયાન
 કનકમંજરીએ પોતાના હાથમાં રંગની એક પીંછી લીધી
 અને ચિત્રસલાની દિવાલ પર તે પીંછી વડે એક સુંદર
 મોરનું ચિત્ર ચિતર્યું. ચિત્રકળામાં તે એટલી બધી કુશળ હતી
 કે તેણે દોરેલું મોરનું ચિત્ર જીવંત મોર જેવું લાગતું.

હવે તે નગરનો રાજા તે દિવસે બરાબર ચિત્રસલા
 જોવા આવ્યો. મોરનું ચિત્ર તેને આબેહુબ અને ઘણુંજ
 સુંદર લાગ્યું. ચિત્ર જોઈ તે મન સાથે બોલી ઉઠ્યો:—અહા,
 આવો સુંદર મોર અહિં ક્યાંથી? એમ કહી તે મોરને પકડવા
 સાડું રાજા દિવાલ પર હાથ મુકવા ગયો; કનકમંજરી પાછળ

શ્રી કૃષ્ણે આ કામ જોતી રહી. જાનની આ રીતના
જોતે ને કહી પડી, અને જોતો જાણ્યું. તે જો જો
પૂર્ણ જોવાની રહી, તે જાણે અને મનને. જાણને ૪.૭૧
હી કનકમંજરી જાણે જેણે અને કનકમંજરી, તોત.
જાણે તો જોતે કહે છે.

કનકમંજરીને જણાવે આપો:—મન:મન, પડેતો
પૂર્ણ જો કે જોતે મુચન મિત્રાસના જોતી જાણ, મનમાં
જોતેમાં પુરી જાણ માટે વૃદ્ધને મિત્રાસ માટે જાણી છે.
જો જોતો વિચાર ન જોતે કે મુચન મિત્રાસની સાથે
જો મિત્રાસ કામ પૂર્ણ કેમ કરી થાયે ? બીજો મુખ
જોતોમાં, કે જો જાણે જાણીમાં પુરેજો જોતોમાં દોઝારે
જોતો મુખે કહી પિતા, કે જો મનમાં જાણ જાણવા
માટે જાણવા તરત તે જોતોમાં કરવા જાણે જાણ છે.
જો જાણ મુખે તમ, કે આ જાણ મિત્રાસે છે, છતાં
જો તેને જાણે જાણી તેના માટે જાણ છે ! કનકમંજ-
રી આ જાણમાં રાજા તેના પર જુઓ થયે. તેજે આ
પુર કનકમંજરીને પરજવાને નિશ્ચય કર્યો. તેના વૃદ્ધ
જાણે પુરજા ક્રમ આપી રાજા કનકમંજરીને પરજયે.

આ છત્રચક્ર રાજાને જોતે હજાર રાણીયો હતી. રાજા
રાજા જોતે રાણીને મહેલે જાણ અને રાજાસો રહે.
કનકમંજરીએ વિચાર કર્યો કે આતો બહુજ જોતું, કારણ
રાજા બરાબર જોતે હજાર દિવસે માટે ત્યાં આવે. માટે
જોતી મુકિત કરે કે તે જાણ પાસેને પાસેજ રહે. કનક-
મંજરીએ તે દિવસે જાણીને કહ્યું કે રાજા અહિં આવે અને

ઉઘવા માટે, ત્યારે તારે આવીને ઠરેણું કે રાત ઘણી લ
છે. તો એકાદ વાત કહો. રાજ સમય થતાં કનકમંજરી
મહેલે આવ્યો. સંકેત મુજબ દાસી રાણી પાસે અ
ગ્ને કહ્યું:- બાઈ સાહેબ, રાત બહુ મોટી છે, ૨
એકાદ વાત કહો તો રાત ખૂટે. કનકમંજરીએ બહુ સ
એમ કહીને વાત માંડી.

હે દાસી, એક રાજને ત્યાં તેની પુત્રીના લગ્ન હ
તેથી ઘરેણા ઘડાવવા માટે રાજાએ એક ભોંયરામાં
સોનીને કામે બેસાડ્યાં, ભોંયરામાં તદ્દન અંધારું હ
સૂર્ય ચંદ્રનો પ્રકાશ ન હતો, તેમ ક્યાંઈ છિદ્ર પ
ન હતા. રાજાએ ભોંયરામાં ચારે કોર મથિરતનો મુ
દીધા હતા, જેના પ્રકાશ વડે સોનીઓ નિરંતર ઘડવા
કામ કરતાં. એકવાર એક સોનીએ બીજાને પુછ્યું, ભા
અત્યારે દિવસ છે કે રાત? બીજા સોનીએ જવાબ આપ્યો
રાત. હે દાસી, સોનીએ કેવી રીતે જાણ્યું કે નેરાત્રિ હતી
દાસીએ કહ્યું. બાઈ. આમાં મને ગમ પડતી નથી, તો તમે
કહો. રાજા પણ આ વાત ધ્યાન રાખી સાંભળતો હતો
રાણીના આ પ્રશ્નનો તેણે ખુબ વિચાર કર્યો પણ તે કોઈ
ઉકેલી શક્યો નહિ, અને ઉઘવાનો ડાળ કરી મૌન રહ્યો
રાણીને તો કોઈપણ ચુકિતથી બીજે દિવસે રાજાને પોતા
મહેલે લાવવાનો હતો; એટલે કનકમંજરી બોલી: દાસી
આજે રાત ઘણી ગમ છે, તો આવતી કાલે હું કહીશ. બીજે
દિવસે પણ રાજા પ્રશ્નનો ઉત્તર સાંભળવા રાણીને મહેલે
આવ્યો અને પ્રેમ સુખ ભોગવી પલંગમાં ઉઘવાનો ડાળ
કરી સૂતો. થોડીવાર પેલી દાસી આવી અને રાણીને

કહ્યું, બાઈ સાહેબ, ગઈ કાલની વાત પૂરી કરો.
 મારે તેણે કહ્યું, દાસી. પેલો સોનો શતાધર્જો હતો,
 વિચે તે દેખી શકતો ન હતો, તેથી તેણે જાણ્યું કે
 રાત્રિ છે. દાસી આનંદ પામી અને બીજી વાત માંડવા
 શ્રી રાણીને કહ્યું: કનકમંજરીએ બીજી વાત માંડી;
 જ પણ શાંત મને સાંભળવા લાગ્યો:-

હે દાસી, એક એવું તીર્થ સ્થાન છે કે જ્યાં એક
 પ્રયત્ન હેવ મંદીર છે. અને તેમાં ચાર હાથની મુર્તિ
 મેસાડી છે. આ સાંભળી દાસી આશ્ચર્ય પામી બોલી:-
 જ્યો, જ્યો, બા. એવું તે કયાં છે હોતું હશે? કહે જોઈએ:
 કનકમંજરીએ કહ્યું. આજે તો હવે આવે છે, કહે કહીયો.
 જાણી પણ અધીરાઈ વધી એટલે ત્રીજે દિવસે પણ વાંતનો
 એક પારખવા રાત્ર કનકમંજરીના મહેલે આવ્યા, સમય
 વર્તા દાસીએ આવીને ગઈ કાલની વાતનો અર્થ કહેવા રાણીને,
 શું. રાણી બોલી. દાસી, એક હાથના હેવ મંદીરમાં ચાર
 હાથની (ચતુર્ભુજની) મુર્તિ મેસાડી હતી. દાસી બોલી.
 બા, આ તો આવ સહેલું હવે બીજી વાત કહે. રાણીએ
 વાત શરૂ કરી:-

એક નામમાં બે ચાર ચારી કરવા આવ્યા. સીધા તે
 જમહેલમાં પેઠા, અને રાત્રનો ભંડાર છુટ્યો. તેવામાં
 હેરેડીએ જાણ્યા અને ચારને પકડી લીધા. પછી તે
 અનેને છિદ્ર વગરની એક પેટીમાં પુર્ણ, પેટીને સીલ કરી
 મહેલે તે પેટી નદીમાં તરતી મુકી લીધી. મોડાંક દિવસ
 પછ પેટી તરતી તરતી કિનારે આવી, એટલે એક માણસે
 પેટી ઉંચકી લીધી, ટપાડીને એવાં તેમાંથી બે ચાર

નીકળ્યા. પેલા માણસે આશ્ચર્ય પામી તેમાંના એક ચોરને
 પુછ્યું: તમે કેટલા દિવસથી અંદર હતા? ચોરે વિચાર કરીને
 કહ્યું: ચાર દિવસથી. હે દાસી તે તેણે કેમ જાણ્યું! દાસી પ્રત્નને
 જવાબ આપી શકી નહિ, તેણે રાણીને જવાબ આપવા કહ્યું.
 રાણી બોલી:—આજે તો ઉંઘ આવે છે, કાલે કહીશ. રાજાને
 પણ નવી નવી વાત સાંભળવામાં રસ પડ્યો હતો. તેથી ચોરે
 દિવસે પણ તે આવ્યો. દાસીએ આવી વાત પુરી કરવા
 કહ્યું. એટલે રાણી બોલી:—હે દાસી, પેલા ચોરને ચોથીઓ
 તાવ આવતો હતો, તેથી તેણે જાણ્યું કે ચાર દિવસ થયાં હતાં.
 રાજા પણ આ સાંભળી વિસ્મય પામ્યો. કનકમંજરી રોજ
 નવી નવી વાતો કહેવા લાગી. અને વાર્તાના રસથી રાજા પણ
 તેને મહેલે રોજ આવવા લાગ્યો. એમ છ મહિના સુધી
 કનકમંજરીએ રાજાને પાતાને ત્યાં રાખ્યો. આથી બીજી
 રાણીઓ કનકમંજરીની અદેખાઈ કરવા લાગી અને તેના
 છિદ્રો શોધવા લાગી. એકવાર મધ્યાહ્ને કનક મંજરી સામા-
 ચક્ર કરી નવકાર મંત્રનો જાપ જપતી હતી, તે વખતે
 રાજાની બીજી રાણીઓએ આ દ્રશ્ય જોઈ રાજાને કહ્યું.
 પ્રાણનાથ! તમારી કનકમંજરી રાણી તમને વશ કરવાનો
 વશિકરણ મંત્ર સાધે છે! રાજા આ સાંભળી કનકમંજ-
 રીને મહેલે આવ્યો. તેને પ્રભુ સ્મરણ કરતી જોઈ રાજા
 આનંદ પામ્યો, અને કનકમંજરીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો.
 અદેખી રાણીઓ લગ્ન પામી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

કેાઈ એક દિવસે સ્થવીર મહાત્મા પધાર્યા. રાજા અને
 કનકમંજરી વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયા. સુનિએ ધર્મબોધ
 આપ્યો. અને એ ધર્મ પામી ગૃહસ્થ ધર્મ સ્વીકાર્યો. વિશુદ્ધ
 રીતે નિયમોનું પાલન કરી અને દેવલોકમાં ગયા. ત્યાંથી

હું આ પર્વત ઉપર વિદ્યાધરની પુત્રી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. અને હંમે પુન્ય વૃદ્ધ નગરમાં રાજ થયા. આ સાંભળી રાજ માધ્ય પાત્રી બોલ્યો, હે મુંદરી. આ વાત તેં કેવી રીતે બણી ? કનકમંજરીએ કહ્યું: રાજન, પુર્વ જન્મમાં મારા પિતા વૃદ્ધ ચિતારા હતા, તે શુભ યોગે દેવલોકમાં ગયો, અને તેણે મને અહિં આવીને મારા પુર્વ ભવ કહ્યો છે, ૧૩ીં એક નિમિત્તિયાએ મ્હારા વિદ્યાધર પિતાને કહેલું કે આ પર્વત ઉપર એક રાજ આવશે, તે તેના પુર્વ સ્નેહને લીધે તમારી પુત્રી કનકમાળાના સ્વામી થશે, રાજન, મ્હારું નામ કનકમાળા છે. અને તેથીજ મેં આપને પતિ તરીકે સ્વીકાર્યા છે ! આ સાંભળી રાજના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે સ્વદેશમાં જવાનો વિચાર કનકમાળાને જણાવ્યો, એટલે કનકમાળાએ તેને શીઘ્ર ગતિની વિદ્યા શીખવી. તે વડે રાજ પોતાને વતન ગયો. પોતાને વિદ્યા સાધ્ય હતી, એટલે તે અવાર નવાર કનકમાળા પાસે આવવા લાગ્યો. ગતિની અપજ્ઞતાને લીધે તેનું નામ નિર્ગતિ પડ્યું.

નિર્ગતિ રાજને ઉદ્યાનમાં ફરવાનો બહુ શોખ હતો, પણ તે ઉદ્યાનમાં આવે અને લીલીછમ જેવી લીલોતરી દેખીને આનંદ પામે. નવપલ્લવિત લતાઓની શિતળ ટાપા નીચે તે ઘણીવાર મુઘી બેસી રહે, અને આદ્વાદ પામે. તેવામાં તેની દ્રષ્ટિ એકવાર ફળ ફુટોથી ખીલેલા એક આંબા તરફ ગઈ, આંબાને દેખી રાજના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ.

કાઈએક બીજા પ્રસંગે રાજ બળીયામાં આવ્યો. આમ-

પાસના ઝાડો તરફ નજર કરતાં રાજની દ્રષ્ટિ પેલા આંખા પર ગઈ, વસંત અને ગ્રીષ્મ ઋતુ પુરી થઈ હતી તે વખતે આંખા ફળફુલ રહીત સૂકાયલો. રાજની નજરે પડ્યો, તે નેતાંજ રાજ એકદમ હતાશ થઈ ગયો, અને ખેદ પામી બોલી ઉઠ્યો:-અહો ! થોડાં વખત પહેલાં આ આંખાનું ઝાડ કેટલું બધું સુંદર દેખાતું ! અને આજે તે એકદમ નિસ્તેજ કેમ જણાય છે ! તેના ફુલ ફળ બધાં કયાં ગયા ? તેના પર્ણો કેમ મુકાઈ ગયાં ? શું દરેક ચીજમાં અસ્ત થવાનો ગુણ હશે ! હા, જરૂર. રાજ આત્મ વિચારને પંથે વળ્યો. તે બોલ્યો:-શું ત્યારે મહારૂં આ સુશોભિત શરીર પણ આખરે આદશા ને પામશે ? શું તે અંતે માટીમાં મળી જશે ? અંતરના ઉડાણમાંથી તેને જવાબ મળ્યો ! હા. એકવાર ત્હારા સુંદર દેહની પણ એજ દશા થવાની છે, રાજ વૈરાગ્ય લાવમાં ચડ્યો, તેને પુનઃ જાણના સ્વલાવનું અને આત્માની દશાનું જ્ઞાન થયું. રાજ ઘેર આવ્યો. તેની વૈરાગ્ય વિચાર માળા વધતી ચાલી. તરત તેને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું. ત્યાંજ રાજએ સ્વયંમેવ પંચ મુદ્રિ લેવા કર્યો અને દિક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યો. અમુક વખતે કરકંડુ (૧) દ્વિમુખ [૨] નમિચળ (૩) ત્રિમુખ (૪) એ ચારેય પ્રત્યેક સુદ્ધ એકકા યયા અને એક બીજાના દોષને ભેટાં ભેટાં આત્મલાવમાં આવી કેવલ જ્ઞાન પામી મોક્ષગતિને પહોંચ્યા ! ધન્ય છે, એ ચારેય પ્રત્યેક સુદ્ધને ! હેમને આપણા કેટિયા વંદન દોળે.

૧૮ કંઠકંડ

મગધદેશની અંજનદરીમાં રહિતકન નામે ૧.૫૫
 સોર કાન્તે દનેડ ને જન પર્વે કિસ રાત્રી પુત્રી પાપા-
 પત્નીને જાણ્યો દનેડ. એકજણે જુદા રાત્રીને અર્ધકાળમાં
 સખનો પાપાક રહેલી જા. જન પર્વે ઉઘાનમાં કીડ
 કણ જાણે દેહદ ધરો, પણ જા વન નેનાથી મળને
 કી યાચ નહિ, તેથી વિન્દામાં ને વિન્દામાં તે પુત્રાવા
 દખી. એકજણે જાણે રાત્રીનું ચિંતાતર પડન અને મરીર
 ની હીલના ભેઈને ઉઘાપીનન.નું કરણ પુછનું. રાત્રીએ
 વાન વિદિત કરી. જાણે તેને દેહદ પુત્રે કરવાનું વચન
 આપું. જાણે રાત્રી બને હાથી ઉપર બેસી ઉઘાનમાં કિસ
 કરવા નીકળ્યા. કરને જનાં લેશએક આકાશ ચડી આખું
 અને જોનજોતામાં પાપમાર વરસાદ ચડુ થયો. માનવીજ
 પવન અને વરસાદના તોફાનથી હાથી મસ્તીએ થયો
 અને મદોન્મત બનીને નાઠો. પુરવેગે હાથીને નાસતો જોઈ
 રાત્રીરાત્રી ગતશયા. જાણે પદમાવતીને કહું હાથી મસ્તી
 એ થયો છે અને તે ક્યાં જઈ અટક્યો તે કહી શકાય નહિ;
 માટે તમે આ સામે દેખાતા જાડ પાસેથી હાથી જાય,
 કે તરતજ તે જાડની ઠાળી પકડી લેજો:હું પણ તેમ કરીશ.
 બને કબુલ થયાં. હાથી જાડ નીચેથી પસાર થયો કે તર-
 તજ જાણે તે જાડની ઠાળી પકડી લીધી; પણ રાત્રી તે
 ઠાળીને પકડી ચકી નહિ. હાથી રાત્રીને લઈ પુરવેગે દોડતો
 ઘણે દુર નીકળી ગયો. હથિવાહન જાણે આથી ઘણેાજ ચોક

થયો. તે થોડીવારે ઝાઝ પરથી નીચે ઉતર્યો અને રાણીની ફિકર કરતો ઘેર પહોંચ્યો.

હાથી ફેટલેક દુર નીકળી ગયા પછી તેને તૃષા લાગવાથી તે એક જળાશય પાસે આવી ઉભો રહ્યો. આ વખતે રાણીએ છૂટકારાનો દમ ખેંચ્યો. હાથી પરથી તે ધીરે થી નીચે ઉતરી અને જંગલ માગે આલવા લાગી. તેવામાં એક તાપસે તેને જોઈ. જે તાપસ ચેડા રાજાને ઓળખતો હતો. જ્યારે પદમાવતીએ જણાવ્યું કે તે ચેડા રાજાની પુત્રી છે, ત્યારે તાપસે તેને ખુબ આશ્વાસન આપ્યું અને આવા માટે કુળકુળાદિલાવી આપ્યાં. પદમાવતીએ તે ખાધા અને તેનો આભાર માન્યો. પછી તાપસે તેને કહ્યું: બેન. અહીંથી થોડેક દુર ધનપુર નામે ગામ છે ત્યાં તમે જાવ. તમને ત્યાં શાંતિ મળશે. એમ કહી તાપસે તેને અર્ધ રસ્તે મુકી ગયો. પદમાવતી ત્યાંથી ધનપુર ગામમાં આવી અને હવે ક્યાં જવું તેનો તે વિચાર કરતી હતી, તેવામાં તેને એક સાધ્વીજી મળ્યા. પદમાવતીએ તેમને વંદન કર્યું. તેનું નિસ્તેજ વદન જોઈ સાધ્વીજીએ તેને ઉપાશ્રયમાં આવવાનું સૂચન કર્યું. પદમાવતી સાધ્વીજીની સાથે ઉપાશ્રયે ગઈ. સાધ્વીજીએ તેને ધર્મજોષ આપ્યો. પદમાવતીનું હૃદય વૈરાગ્ય રસથી લિંબાયું. તેને સંસાર પર તિરસ્કાર છૂટ્યો અને સાધ્વીજીને દિક્ષા આપવાનું કહ્યું.

પદમાવતી ગર્ભવતી હતી. તે વાત તેણે સાધ્વીજીને છરી નહિ. સાધ્વીજીએ તો તેને દિક્ષા આપી. પદમાવતી સંયમનો નિર્વાહ કરવા લાગી. થોડોક વખત વિત્યા બાદ

પદમાવતીને ગંભીર કાળ નજીકમાં આવ્યો ત્યારે સાધ્વીજીએ
 વલ્લભી, એટલે તેમણે કોઈ ગૃહસ્થને ત્યાં ગુપ્ત રીતે
 પદમાવતીને રાખી અને તેનો ગર્ભકાળ પૂરો કરાવ્યો. અહિં
 પદમાવતીએ એક પુત્રનો જન્મ આપ્યો. સાધુ જીવનમાં
 પુત્રને સાથે રખાય નહિ એટલે પદમાવતીએ તે બાળકને
 સ્વર્ગમાં જઈ માં 'વીંટયું. અને પોતાના પતિના નામવાળી વીંટી
 તેને પહેરાવી. બાળકને લઈને તે સ્મશાન ભુમીમાં આવી.
 ત્યાં બાળકને સુકયું અને તેને કોણુ લઈ જાય છે તે જોવા
 સારું. તે જાહની જોયે છુપાઈને ઉભી રહી. તેવામાં એક
 ચંદાળ ત્યાં આવ્યો અને આ બાળકને લઈ ગયો. છાની
 રીતે પદમાવતી ચંદાળનું ઘર જોઈ આવી અને ત્યાંથી
 ઉપાશ્રયમાં આવી. તેણે સાધ્વીજીને કહ્યું કે બાળક મરેલું
 આવતું, તેથી હું તેને સ્મશાન ભુમીમાં મૂકી આવી છું.
 પુત્ર પ્રેમને વશ થઈ પદમાવતી સાધ્વી રોજ પેલા ચંદાળને
 ત્યાં જાય અને પુત્રને સ્મરતા જોઈ આનંદ પામે.

હવે આ પુત્ર દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો જાય છે.
 તેને ખરજવાનું દરદ થયું હતું, તેથી વારંવાર તે પોતાના
 ચરીરને હાથથી ખરવા કરે. તેથી તેનું નામ કરકંડુ પડ્યું.
 કરકંડુ સ્મશાન રક્ષાકર્તું કામ કરતો. એકવાર જો સાધુ તે
 રસ્તે થઈને જતા હતા. તેમાંના એક સાધુ શાળી હતા.
 તેમણે કહ્યું. જો કોઈ માણસ આ વાંસની ઝાડીમાંથી પેલા
 ઉભા વાંસને કાપી લે તો તે રાત્રી માથે આ ચંદો કર-
 કંડુએ સાંભળ્યા. તેમજ ચંદાળગરીનો એક વાદાણુ તે
 ઝાડીમાં બેઠેલો, તેણે પણ સાંભળ્યું. કરકંડુ એકદમ તે ઝાડી

પાસે દોડી ગયો પણ તે પહેલાં પેલા પ્રાહ્મણે તે વાંસ કાપી લીધો. કરકંડું આથી ગુસ્સે થયો, અને તેણે તે વાંસ પ્રાહ્મણ પાસેથી છીનવી લીધો. પ્રાહ્મણે ગામમાં જઈ પંચ લેશું કરી ન્યાય માગ્યો. પંચે કરકંડુંને બોલાવી દંડ આપી દેવાનું કહ્યું. કરકંડુંએ કહ્યું. વાંસ નહિ મળે. કેમકે અમારી રખેવાળી છે. પંચે કહ્યું. તને લાકડી આપવામાં શો વાંધો છે? આ બિચારો પ્રાહ્મણ છે તો આપી દે ને? કરકંડું બોલ્યો:-આ જાદુઈ લાકડી છે, તે ન અપાય. કારણકે આનાથી તો મને રાજ્ય મળવાનું છે, આ સાંભળી સઘળા પ્રાહ્મણો હસીને બોલ્યા: એમ છે તો લલ્લે તું રાખ. પણ તને રાજ્ય મળે તો આ બિચારાને એક ગામ આપજે હો.

અરે ! એકના બદલે બે ગામ આપીશ. ચિંતા શીદને કરો છો? એમ કહી કરકંડું લાકડી લઈને ઘેર આવ્યો. પેલા પ્રાહ્મણને તો ક્રોધ માથજ નહિ. તેણે કરકંડુંને ઘાટ ઘડી નાખવાનો વિચાર કર્યો. કરકંડુંને આ વાતની ખબર પડી. એટલે તે ગામ છોડીને ચાલી નીકળ્યો. અને પહોંચ્યો કંચનપુર. ત્યાંના એક ખગીચામાં તે વિશ્રાંતિ લેવા માટે બેઠો. કંચનપુરનો રાજા અપુત્રિઓ મરણ પામેલો. પ્રજાએ રાજા નક્કી કરવા એક અશ્વને છુટો મૂક્યો. અશ્વ ફરતો ફરતો જ્યાં કરકંડું બેઠો છે ત્યાં ઉદ્યાનમાં આવ્યો અને તેના માથા પર હણકણાટ કર્યો. એટલે પ્રજાજનોએ જયવિજય ધ્વનિ કરી કરકંડુંને ઉચકી લીધો અને રાજ્યાસને બેસાડ્યો. આ વાતની પેલા પ્રાહ્મણને ખબર પડી એટલે તેને વધારે

કેવે ચંદ્રો. તે કરકંડુ પાસે આવ્યો. અને તેને બીક
 દેખાડી. કરકંડુએ પેલો લાકડાનો ઢંઢ ફેરવ્યો. એટલે તેમાંથી
 અગ્નિના તણુખા નિકળવા લાગ્યા. ગ્રાહણ મનસ્યો. અને
 બે હાથ જોડી બોલ્યો. બાઈ જેના કિસ્મતમાં રાજ્ય હોય
 તેજ જોગવી શકે. પણ તમે મને વચન આપ્યા મુજબ
 એક મામ તો આપ્યો ને ? કરકંડુએ કહ્યું. કા. જરૂર. પણ
 તારે કંઈ જાણ્યો ગામ જોઈએ ? ગ્રાહણ બોલ્યોઃ
 'અંધાનગરીની પકોશમાં. કરકંડુએ અંધાનગરીના હધિવાહન
 રાજ પર જોકે થીડી લખી આપી. ગ્રાહણ ત્યાં ગયો અને રાજને
 થીડી આપી. આ ગ્રાહણ અંધાળ જાતિનો હતો. તેની હધિ-
 વાહનને ખબર પડતાં તે ઉરકેશ્યો. તેણે થીડીના ટુકડે ટુકડા
 કરી દેંદી દીધા, અને ગ્રાહણને માર મારી નસાડી મૂક્યો.
 ગ્રાહણ કરકંડુ પાસે આવ્યો. અને સઘળી વાત કહી. આથી
 કરકંડુ બોલ્યોઃ શું હધિવાહનને આપણી અંધાળ જાતિપર
 આટલો બધો તિરસ્કાર ? એમ કહી તેણે સેનાપતિને બોલાવી
 હરકર તૈયાર કરાવ્યું અને હધિવાહન સામે લડવા નીકળ્યો.
 હધિવાહન પણ પોતાનું હરકર લઈ લડવા માટે મેદાન-
 માં આવ્યો.

આ વાતની પદ્મમાવતી સાધ્વીને ખબર પડી. એટલે
 તરતજ તે કરકંડુના તંબુમાં આવી. સાધ્વીજીને દેખી કરકંડુએ
 પ્રણામ કર્યા. અને આગમનનું કારણ પૂછ્યું. જવાબમાં
 સાધ્વીજી બોલ્યાઃ કરકંડુ, તું જેની સાથે આ મુદ્દા જેલે છે,
 તે તારો પિતા છે, એ વાત જાણે છે ?

કરકંડુ આશ્ચર્ય પામી બોલ્યોઃ ના, મદાસતીજી.
 કદા કેવી રીતે ?

‘જો આ વીંટી. તે પર કોનું નામ છે?’

વીંટી પર દધિવાહનનું નામ જોઈ કરકંડું વિસ્મય પામ્યો. સાધ્વી જોડ્યા. કરકંડું, સળુર. મને એકવાર જવા દે તહારા પિતા પાસે. એમ કહી સાધ્વી દધિવાહન પાસે ગયા અને કહ્યું.

‘રાજન્ તમારી પદ્મમાવતી રાણીને હાથી લઈ ગયો. પછી તેનું શું થયું તે તમે જાણો છો?’

‘નહિ, મહાસતીજી. હું તેમાંનું કશુંયે જાણતો નથી.’

‘હું પોતે જ પદ્મમાવતી’ સાધ્વીજી જોડ્યા.

‘ત્યારે તમને ગર્ભ હતો ‘તેનું’ શું થયું!’ રાજાએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

તેજ આ કરકંડું, કે જેની સામે તમે યુદ્ધ જોલો છો.

રાજા દિંગમૂઠ બન્યો. યુદ્ધ બંધ થયું અને તે કરકંડું પાસે આવી પ્રેમથી તેને લેટયો. સાધ્વીએ તેમને ધર્મબોધ આપ્યો. દધિવાહન રાજા વૈરાગ્ય પામ્યો અને ચંપાનગરીનું રાજ્ય કરકંડુંને સોંપી દીક્ષા લઈ તે ગાલી નીકળ્યો.

હવે કરકંડું ન્યાયપૂર્વક રાજ્ય ચલાવે છે. કરકંડુંને ગાયના ગોકૂળ બહુ પ્રિય હતા. એકવાર એક બાળ-વાછરડાને જોઈ તેને તેના પર ખૂબ પ્રેમ થયો. તેથી તેણે ગોવાળને કહ્યું. ‘આ ગાયને તમે દોહશો નહિ અને સઘળું દુધ આ વાછરડાને પીવરાવી દેજો. ગોવાળે તે પ્રમાણે કર્યું. એટલે વાછરડો શરીરમાં હૃષ્ટપૃષ્ટ થયો. તે દેખી કરકંડુંને ઘણું આનંદ થયો. સમય જતાં તે વાછરડો ઘરડો થયો. તેથી તે અશક્ત અને નિર્બળ બની ગયો. એકવાર કરકંડુંએ ગોવાળને

તમ લાઘા મહેને પસંદ નથી. આ સાંભળી ખારોટે રાજસભામાં ચોતરફ નજર કરી, તો તેને એક વસ્તુની ઉણપ લાગી. એટલે તે રાજા પ્રત્યે બોલ્યો:—મહારાજા આપની રાજસભામાં બધુંયે સુંદર અને વ્યવસ્થિત છે, પણ એક ચિત્રશાળા નથી તેજ મોટી ઉણપ છે. આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું: બરાબર છે ખારોટજી તમારું કહેવું બરાબર છે. એમ કહી તરતજ રાજાએ કુશળ ચિત્રકારોને બોલાવ્યા. અને સભાના હોલમાં એક ચિત્રશાળા તૈયાર કરવાનું કહ્યું.

ચિત્રકારોએ આવી કામ શરૂ કર્યું. પ્રથમ તે મકાનનો પાથો બોદવા માંડ્યો કે તરતજ તે પાયામાંથી એક રત્નજડિત મુગટ નીકળ્યો. કારીગરોએ તે મુગટ રાજાને આપ્યો. દિવ્ય મુગટ જોઈ રાજા આનંદ પામ્યો અને તેણે તે પોતાને માથે મુક્યો. મુગટ કેવો શોભે છે તે જાણવા સારું રાજાએ પોતાનું મોં આરીસામાં જોયું. એટલે તેમાં તેને પોતાના જે મોં દેખાયા. તે ઉપરથી તેનું નામ દ્વિમુખ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું.

ચિત્રકારોએ ચિત્રશાળા તૈયાર કરી. તેની આરોહણ ક્રિયા માટે તે મકાનની વચ્ચે તેમણે એક મુશોભિત સ્તંભ ઉભો કર્યો. સ્તંભને વચ્ચેનાં કારોથી શણગારી ભવ્ય અને આકર્ષક બનાવ્યો. રાજા આ ચિત્રશાળાની આરોહણ ક્રિયા કરવા માટે આવ્યો. ચિત્રશાળાની નમુનેદાર કારીગીરી જોઈ તે ખૂબ સંતોષ પામ્યો. એટલુંજ નહિ પણ સ્તંભની ચમત્કૃતિ અને મોહક દેખાવ જોઈ રાજાના આનંદનો પાર નહોતો નહિ.

તે હપ્તપૂર્વક બારોટ પ્રત્યે બોલ્યોઃ કેમ બારોટજી, હવે આ ચિત્રચાળા બરાબર છે ને ? બારોટે જવાબ આપ્યોઃ

હા, મહારાજા. અત્યાર સુધી આવી ચિત્રચાળા, મેં ક્યાંઈ ભેઈ નથી. રાજા આનંદ પામી સ્વસ્થાનકે આબે.

કેટલાક દિવસ બાદ પેલો ઉલો કરવામાં આવેલો સ્તંભ ઉખાડી લેવામાં આવ્યો. તેના પરથી વસ્ત્રાલંકારો લઈ લઈને માણસોએ તે લોકડાનો સ્તંભ ચિત્રચાળાના એક ખુણામાં આડો ફેંદી દીધો. વખત જતાં આ લોકડાપર રજા ધૂળ વગેરે જમા થયું. પરિણામે સ્તંભ તંદુર બેઠાળ લોકડાના કુંઠા જેવો બની ગયો. એકલા પ્રસંગે રાજા ફરીથી આ ચિત્રામણ સભામાં આવ્યો. ત્યાં તેણે એક ખુણામાં લોકડાનું કુંઠું પકેલું જોયું. તે જોઈને તેણે પાસે ઉભેલા રક્ષકને પૂછ્યું. અલ્યા, આ લોકડું અહિં કેમ મૂક્યું છે ? રક્ષકે જવાબ આપ્યો; મહારાજા. આપે સભામંડપ કરાવ્યો, તે વખતે જે સ્તંભ યોદવામાં આવ્યો હતો, તે સ્તંભ ઉતારી લઈને અહિંયા મુક્યો છે.

રાજા આશ્ચર્ય પામી મન સાથે બોલી ઉઠ્યો. પેલાં ભવ્ય અને મુંઢર સ્તંભની આખરે આ હયા ? શું ત્યારે તે માત્ર વસ્ત્ર અને અલંકારોથીજ મુંઢર લાગતો ? ખરેખર માફ શરીર પણ એક વખત આ હયાને પામશે ? અત્યારે સુચોબિત દેખાતા મહારા આ શરીરની પણ આખરે આ લોકડાના કુંઠા જેવી દુર્દશા થવાનીજ ? તો પછી આજેજ, અરે અત્યારે જ શા માટે આ શરીર પરથી મમતા ન ઉતારવી ? કાગનો

કયાં ભરૂંસો છે? ખરેખર પર વસ્તુઓજ માત્ર આ જીવને મુંઝવે છે, પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના ઘોડમાં અંધ બની ખરેખર મેં આત્મકલ્યાણ સાધ્યું નહિ. એક મુમુક્ષુએ ખરૂં જ કહ્યું છે કે—

પર વસ્તુમાં નહિ મુંઝવો, એની દયાને મુજને રહી;
એ ત્યાગવા સિદ્ધાંત કે પશ્ચાત્ દુખ તે મુખ નહી.
હું દેાણ છું? કયાંથી થયો? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરૂં?
કેના સમઘે વળગણા છે? રાખું કે એ પરિહરું?

હા. ખરેખર એ બધી વળગણાઓ ત્યાગવા યોગ્ય છે. એમ કહી ક્ષીમુખ રાજાએ ત્યાંજ પોતાના સઘળાં વસ્ત્રાલંકારો ઉતારી નાખ્યા, અને પંચસુષ્ટિ લેખ કરી સ્વયંમેવ દિક્ષા લઈ આલતાં થયાં જૂઝ તપજપ સંવર કરી કૈવલ્ય જ્ઞાનને પામી ક્ષીમુખ પ્રત્યેક બુદ્ધ મોક્ષપદને પામ્યા.

૨૦ ચંદન મલયાગીરી

પૂર્વે કુસુમપુર નામે લગ્ન નગર હતું. ત્યાં ચંદન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને મલયાગીરી નામે મુશીલ અને સ્વરૂપવાન રાણી હતી. તેનાથી તેમને એ પુત્ર થયા. ૧ સાયર. બીજો નીર. રાજા ન્યાયી અને સત્યપ્રિય હતો. એકવાર કુસુમપુર નગરપર એક બળવાન રાજા સૈન્ય લઈને ચડી આવ્યો. ચંદન રાજા બહાદુરીથી તેની સામે લડ્યો. પરંતુ ભેરાવર લડકર સામે તે ફાવી શક્યો નહિ. તેના મોંઠે મૈનિકો કપાઈ મુઆ. દુઃખન રાજાના ત્રિપાટી

શહેરમાં પેકા. અને કાજમકેત પર ધસી આવ્યા. ચંદન રાજ
અમરાયો તેથી તે પોતાની શ્રી મલયાગીરી અને જે પુત્રોને
સાથે લઈ શુભ રસ્તે મહેલમાંથી બહાર નીકળી ગયો. અને
જંગલમાં જ આવ્યો. અનેક પહાડ પર્વતો નદીનાજાઓ
વડપતો ચંદન રાજ આવરે કંચનપુર નામના એક નગર
જામે આવી પહોંચ્યો. જહિ ચંદન રાજને વિચાર થયો કે
હે સમયને માન આપી જે કંઈ ધંધો મળે તે આનન્દથી
કરવો અને કુટુંબનુ રક્ષણ કરવું. આવો વિચાર કરી તે કંચ-
નપુર નગરની બધી બગરમાં ફરવા લાગ્યો. તેવામાં તેણે
એક શાહુકારની ઘડી જોઈ. શાહુકાર અંદર ગાદી તકીયા
ઉપર બેઠો હતો. આસપાસ નોકર ચાકરો કામ કરતા હતા.
ચંદને વિચાર્યું કે આ શાહુકાર સત્જન પુરુષ જણાય છે.
એમ ધારી તે શાહુકાર પાસે ગયો અને તેને પ્રણામ કર્યા.

શાહુકારે પુછ્યું: બાઈ તમે કોણ છો અને અહિં કેમ
આવ્યા છો ?

ચંદન રાજ જોડ્યો. શેઠ. અમે પરદેશી છીએ અને
પેટ શુભરો કરવા આવ્યા છીએ. મારી સાથે મારી એક
શ્રી અને જે છોકરાઓ છે. આપ ક્યાણુ છો તેથી મને
આશા છે કે તમે અમને બધાને નોકરીપર રાખશો અને
આગ્રય આપશો.

શેઠ ભલો અને ક્યાણુ હતો. તેથી તેણે કહ્યું: ભલે
હું તમને બધાને નોકરીમાં રાખી લઉં છું. એમ કહી શેઠ
ચંદન રાજને પોતાને ત્યાં જુજ પગારે નોકરીમાં રાખ્યો.
મલયાગીરીને તેણે વાસણ માંજવાનું અને સાયર નીરને

ગાયો ચારવાનું કામ સોંપ્યું. આ રીતે ચંદન મલયાગીરી અને જે પુત્રો શેઠને ત્યાં નોકરીમાં રહ્યા. અને શહેરની બહાર નદી કિનારે એક નાનીશી ઝુંપડી બાંધીને તેમાં તેઓ સઘળાં આનંદપૂર્વક રહેવા લાગ્યા.

એકવાર એક ધનાઢય વણબારો કરીયાણાની પુષ્કળ ગાદીઓ ભરીને માલ વેચવા સાઈ કંચનપુર નગરમાં આવ્યો. અને શહેર બહાર એક તંબુ નાખી સસ્તા ભાવે તે માલ વેચવા લાગ્યો. ફાયદેથી માલ મળતો જોઈ શહેરના હજારો સ્ત્રી પુરૂષો તે જગ્યાએ માલ ખરીદવા આવવા લાગ્યા. પરિણામે રોજ ત્યાં માણસોનો મોટો મેળો ભરાવા લાગ્યો.

આ વાતની મલયાગીરીને ખબર પડી. એટલે તેણે વિચાર્યું કે શહેર બહાર માણસોની ઠઠ સારી જામે છે, તો હું કંઈક ચીજ લઈને ત્યાં વેચવા જાઉં; કે જેથી મને જે પૈસાની પ્રાપ્તિ થાય. અને કુટુંબ નિર્વાહનું દુઃખ અમારે ભોગવવું પડે નહિ. એમ ધારી જ્યારે ચંદન રાજા ઘેર આવ્યો ત્યારે મલયાગીરીએ નમ્રભાવે ચંદન રાજાને કહ્યું. સ્વામીનાથ. આપણે પેટને અથે દાસનું કામ કરીયે છીએ, છતાં આપણને પેટ પુરતું ખાવાનું મળતું નથી. શહેરબહાર માણસોનો મોટો મેળો ભરાય છે, જે આપની આજ્ઞા હોય તો હું ત્યાં લાકડા વેચવા જાઉં. પરિણામે આપણને જે પૈસા મળશે અને આપણો શુભરો ચાલશે. પૈસાના લોભને વશ થઈ ચંદન રાજાએ હા કહી. મલયાગીરી ચંદન રાજાની રજા લઈ લાકડા લેવા જંગલમાં આવી. આસપાસથી લાકડા એકઠાં કરી તેણે એક ભારી બાંધી અને તે લઈને પેલા

જ્યેષ્ઠના મરણ પાસે નજીકમાં જારી મૂકીને વેચવા ભરી.
અને જે કોઈ પૂછે તેને જારીનું મૂલ્ય રહેવા સંજો.

મલયાગીરીને કંઈ કોઈતને ઇચ્છાએ તેના દોહ તેનું
પાન પૂર્ણિયાના થકને કલકિન લખાવે તેનું વસ્ત્ર. તેના
જમો છવું ઇંચાં ગરીલી કાનિ કો કોપિને શુભ બનાવે
તેથી દતી. મલયાગીરીને મપુર કંઈ તંબુમાં રહેવા વજ-
રાગને કાંબજો. કાંબજનાંજ તે અમરો. અને બહાર
કાંઈ કરી. તે નજીકમાં એક છવું વસ્ત્રવાળી બાઈ
જીરી તેના નેવમાં બાવી. વજરાસને એક અનુચરને બોલાવી
પેહી બાઈ કોણ છે તેની તપાસ કરી લાવવાનું કહ્યું.
અનુચરે તપાસ કરી બાવીને ચોકને કહ્યું. ચોક. તે એક
કીચારણ બાઈ છે. અને લાકડાં વેચવાનો ધંધો કરે છે.

વજરાસને કહ્યું: બોલાવી લાવ તે બાઈને. આપણે
તેના લાકડાં ખરીદી લઈશું.

અનુચર મલયાગીરી પાસે ગયો અને કહ્યું: બાઈ,
જાલ અમારા ચોક પાસે આ તંબુમાં. અમારે તારાં લાકડાં
ખરીદી લેવાં છે.

મલયાગીરી તદ્દન શુદ્ધ અને ચરણ સ્વભાવની હતી.
વખત વ્યતીત થવાથી તેમજ પોતાને કંઈક વધારે પૈસા
મંજશે એ આશાએ તે આથે બારો લઈને પેલા નોકરે
સાથે વજરાસનાં તંબુ પાસે આવી ઉભી રહી. વજરાસે
મલયાગીરીને હેખી તેના મોઢક મુખાવંદ પર મુંઘ બન્યો.
તરત તેણે કહ્યું: બાઈ, આટલો મોટો બારો ઉચકતો તમને

થાક લાગ્યો હશે. માટે કૃપા કરી લારો નીચે ઉતારો. હું તેનું મૂલ્ય કરું છું.

મલયાગીરીએ લારો નીચે ઉતાર્યો. અને વિશ્રાંતિ લેવા માટે બેઠી. તેવામાં વણુઝારો બોલ્યો. બાઈ તમારું આપું સુંદર રૂપ હોવા છતાં તમે કેમ મળુરી કરો છો ?

‘ શું કરીએ ભાઈ ! ચેટને માટે બધુંયે કરવું પડે. મળુરી કરવામાં શું કંઈ શરમ છે ? ’ મલયાગીરીએ કહ્યું.

‘ પણ તમારું રૂપ સાક્ષાત્ ઇંદ્રાણી સરખું છે. આ ધંધો છોડી દો તો, વણુઝારાએ પોત પ્રકાશવા માંડયું.

‘ ભાઈ, લાંબી ચોડી વાત જવા દો. મને મોડું થાય છે. તમારે લારી લેવી હોય તો ઝટ પૈસા આપી દો. નહિ તો હું મારે રસ્તે પડું.

મલયાગીરીની બે પરવાઈ જોઈ વણુઝારાએ વિચાર્યું કે અત્યારે અવસર નથી. બીજો પ્રસંગે વાત. પણ જરૂર આ સ્ત્રીને કોઈ રીતે મારે સ્વાધીન તો કરવીજ. એમ વિચારી તેણે મલયાગીરીને તે લારીના ડબલ દામ આપ્યા. મલયાગીરી તે લઈ વિદાય થઈ.

મલયાગીરી રાજ લારી વેચવા મેળામાં આવે. અને વણુઝારો શેઠ તેની પાસે જાતે જઈને સારા દામ આપી તે લારી ખરીદી દે. આમ કેટલોક વખત ચાલ્યું. વણુઝારાનો તમામ માલ વેચાઈ રહ્યો; એટલે તેણે સ્વદેશ જવાની તૈયારી કરી. પણ : મલયાગીરીની માહક મૂર્તિ તેના

રહવા લાગ્યા. પિતાએ આશ્વાસન આપી પુત્રના આંસુ લૂછ્યા.
ચંદનરાજાએ વિચાર્યું કે જરૂર મલયાગીરીને કોઈ ઉપાડી
ગયું લાગે છે. એમ ધારી તે સાયર અને નીર જાને પુત્રોને
સાથે લઈ પત્નીની તપાસ કરવા પરદેશને પંથે નીકળી
પડ્યો. ચાલતાં ચાલતાં રસ્તે એક નદી આવી. નદીનો પ્રવાહ
ઘોઘખંધ વહેતો હતો. ચંદનરાજાને નદી ઉતરવાની હતી પણ
જાને બાળકોને સાથે લઈ નદી ઉતરી શકાય તેમ ન હતું.
તેથી તેણે સાયરને નદીને એક કિનારે ઉભો રાખ્યો. અને નીરને
પોતાના ખભે બેસાડી તે નદી ઉતરી ગયો. બીજી વખત નીરને
બીજો કિનારો ઉભો રાખી સાયરને લઈ જવા માટે તે નદી
માં ઉતર્યો. અર્ધાએક રસ્તે ચંદન આવ્યો. તેવામાં કર્મ
સંયોગે નદીમાં એકાએક પૂર આવ્યું. ચંદન રાજા આ પૂરના
ભેસખંધ વહેતાં પ્રવાહમાં ઘસડાયો અને તણાવા લાગ્યો. હા.
દૈવ શી ત્હારી ગતિ !

કહાં ચંદન કહાં મલયાગીરી, કહાં સાયર કહાં નીર,
ત્યમ ત્યમ વિષતડી પડે, તેમ તેમ મૃદે શરીર.

પતિના પરિતાપથી નૂકત ધવાને પ્રયત્ન કરતા, પુત્રના
પ્રેમવિયોગનું ચંદન રાજાને દુઃખ સાંપડ્યું. એટલું જ નહિ
પરંતુ તેનો શબન દીપક દુઃખમય સ્થિતિમાં પુત્રાનો ભેદ લેને
ખૂબ લાગી આવ્યું. તેને ગરજની લેશમાત્ર પણ પરચ ન
હતી. પણ સાયર અને નીર જેવાં નીદોષ બાળકોની ભવિ-
ધની વિંતા અને મલયાગીરી મેઘવવાની મનેદિનિ તેજ
તેને સંતાપવી હતી. પણ હુલ્લુઆલી સ્થિતિને દુખને ભરી
મુખ સરજાવતું હોય છે. તે ન્યાયે ચંદન રાજા ત્યારે

પાણીના પ્રવાહમાં તણાતો હતો, તે વખતે દેવયોગે ત્હને
 એક તરતું લાકડું હાથમાં આપી ગયું. તેને આધારે તે
 તરતો તરતો નદી કિનારે આવી પહોંચ્યો. ધીરે ધીરે તે
 સ્વસ્થ બન્યો. અને ત્યાં નજીકમાં એક ગામ દેખાતું હતું.
 ત્યાં તે ગયો. ગામના મુખ્ય રસ્તા પરથી તે પસાર થતો
 હતો. તેવામાં વિશ્રાંતિ લેવા માટે એક ભવ્ય મકાનના
 ચોટલા પર તે બેઠો. આ મકાનમાં એક શ્રીમંત વિધવા બાઈ
 રહેલી હતી. ચંદનનું તેજસ્વી મુખાર્પિત જોઈ તેને તેના
 પર પ્રેમ થયો. તે બાઈ નીચે આવી અને અભવૃથા મુસા-
 ફરને તેણે. આદરપૂર્વક અંદર બોલાવ્યો. ચંદન તે મકાનમાં
 દાખલ થયો. બાઈએ ભાતભાતની સુંદર રસોઈ ગંનાવી
 ચંદનને જમાડ્યો. મધ્યાહ્ન સમયે આરામ કરવા
 માટે તે બાઈ ચંદનને એ દિવાનખાનામાં લઈ ગઈ. બાઈ
 ચંદન પર મોહ પામી હતી. તેથી ત્યાં તેણે ચંદનને સહા
 પોતાની સુધે રહેવા અને આનંદ મુખ લોભવવાનું કહ્યું.
 પણ ચંદન ધર્મિષ્ઠ અને નિતિશ હતો. તે ગમે તેવા દુષ્કર્મ
 કે સુખમાં અનીતિમાં પ્રવેશ કરે તેવો ન હતો. તેથી તેણે
 તે બાઈને ઉપદેશ આપ્યો અને ફરી આવી અયોધ્ય માગણી
 નહિ કરવાનું તેને કહ્યું. આ બાઈ બાળ વિધવા હતી. અને
 તેને કામવ્યથાને મહા પરિતાપ હતો. તેથી ચંદનના ઉપ-
 દેશની અસર તેના અંતરંગમાં ઉતરી નહિ. આ સ્થાનને
 ચંદને એકદમ ત્યાગ કર્યો અને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

ફરતો ફરતો તે ચંપાનગરીમાં પહોંચ્યો. અને
 ત્યાંના એક બગીચામાં વિશ્રાંતિ લેવા માટે બેઠો. અહિંને

રાજા અપુત્રીયો મરણ પામેલો. તેથી પ્રજાજનોએ હાથણીને શણગારેલી. હાથણી ફરતી ફરતી ઉદ્યાનમાં આવી. અને ચંદનરાજ પર કળશ ઢોલ્યો. પ્રજાજનોએ જય વિજયના દવનિથી ચંદનને વધાવી લીધો અને ચંપાનગરની ગાદીએ તેને બેસાડ્યો.

x

x

x

x

સાયર અને નીર પિતાના વિયોગે ઝુરતા સામસામે કિનારે એક બીજા સામે દ્રષ્ટિપાત કરતાં ઉભા છે. તેવામાં એક વણુઝારો ત્યાં નીકળ્યો. સાયરે પોતાની હકીકત તેને કહી. એટલે વણુઝારે સાયરને પોતાના લાઈ નીર પાસે મૂક્યો. અને લાઈ લેગા થયાં. અને દુઃખના આંસુ સાર્યાં. વણુઝારાએ તેમને પોતાની સાથે આવવા કહ્યું. પણ અને વીર પિતાના વીર પુત્રો હિંમતવાન હતા, એટલે તેમણે કહ્યું કે અમે આપમળે દેશ પરદેશ ફરશું અને સ્વતંત્ર રહીશું. વણુઝારો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. અને લાઈ દેશ પરદેશમાં ખૂબ રખડ્યા. ફરતાં ફરતાં તેઓ ચંપાનગરીમાં આવી પહોંચ્યા. અને ત્યાંના રાજા પાસે જઈ નોકરીની માગણી કરી.

બારબાર વર્ષના બહાણા વાઈ ગયા છે. પિતા પુત્રોને કે પુત્રો પિતાને ઓળખતા નથી. રાજાએ તે બન્નેને કોટવાળની જગ્યા સોંપી અને નોકરીમાં રાખ્યા.

આ તરફ વણુઝારાએ મલયાળીરીને સતાવવા ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો. પણ મલયાળીરી પતિપરાયણ અને પવિત્ર બી હતી. તે વણુઝારાની અધમવૃત્તિને લેશમાત્ર તાણે થાય

તેવી ન હતી. વજુઝારને તેના ૫૨ જગાતકાર કરવાનું કાનું
જનીએ હબ કચરી મરી જવાનું કહ્યું. વજુઝારો જતે
ધાકયો અને ઘીલ પ્રસંગપર તેને તાગે કરવાનું ઇચ્છી
મન વાળ્યું.

એકવાર વજુઝારો મલયાગીરીને સાથે લઈ પોતાના
માત્ર પેથવા ઘંજાનમરીમાં આવ્યો. અને શહેર જહાર તંબુ
નાળી ત્યાં વિભાગ કર્યો. પોતાના માલના રક્ષણ માટે
રાજ્યના રક્ષકો મેળવવા તે રાજ પાસે ગયો. મુલ્ય-
વાત નજરાણું રાજને ચરણે મૂકી બે રક્ષકો રક્ષણ માટે
આપવાનું તેણે રાજને કહ્યું. રાજને તેના તંબુની ચોકી કરવા
માટે સાચર અને નીરને મોકલ્યા.

રાત્રિનો સમય હતો. સાચર અને નીર ચોકી કરતા
હતા. તે સાથે વજુઝારના પણ બે ત્રણ માણસો ચોકી
કરતા હતા. તેમાંના એક માણસે સાચરને કહ્યું. ભાઈ, રાત
ધણી લાંબી છે. માટે એકાદ વાત કહે. સાચરે વિચારકર્યો કે
પરની વાત ખૂબ કરી. પણ હવે આપ વીવી વાત કહેવાય
તો સાફ. એમ કહી તેણે પોતાનીજ જીવનકથા શરૂ કરી.
મલયાગીરી ધ્યાનપૂર્વક તંબુમાં રહીને આ વાત સાંભળતી
હતી. પોતાનાજ જીવનની કથની કહેવાતી જોઈને તે આશ્ચર્ય
પાળી. તેણે સાચર અને નીર (પોતાના બે પુત્રો) ને જોળખી
કાઢ્યા. તરત તે તંબુની જહાર આવી અને આનંદપૂર્વક
જોલી ઉઠી. પ્યારા પુત્રો. હું પોતેજ તમારી દુઃખીયારી માતા
મલયાગીરી ! સાચર અને નીર તેને જોળખી પ્રેમથી લેટી
પડ્યાં અને માતાને લઈ સ્વગૃહે આવી પહોંચ્યા.

આ વાતની વણુઝારાને ખબર પડી. એટલે સવાર થતાં તે ફરીયાદ કરવા રાજના દરબારમાં ગયો. રાજાએ સાચર નીરમે તેડાવ્યા. અને વણુઝારાની સ્ત્રીને લઈ જવાનું કારણ પૂછ્યું. જવાબમાં સાચર નીરે પોતાનો જીવનવૃત્તાંત કહ્યો અને કહ્યું: રાજા આ રીતે અમને અમારી માતાનો મેળાપ થયો. હવે પિતાની પ્રીતિ છે ! તરત ચંદન રાજ આશ્રય સાથે ઉભો થયો અને ખોલી ઉઠ્યો. બહાર પુત્રો, આરહો તમારો પ્રિય પિતા ચંદન. એમ કહી તે ખંને પુત્રોને પ્રેમથી લેઈ પડ્યો. મલયાગીરી અને ચંદન રાજા ખંને વિશુદ્ધ રોહિતપૂર્વક મળ્યાં, અને સુખ દુઃખના આંસુ સાચાં સૌએ પોતપોતાની આપવીતી કહી સંલગાવી. કર્મના અચળ સિદ્ધાંત પર વિશ્વાસ મૂકી તેઓ સઘળા આનંદપૂર્વક રહેવા લાગ્યા અને સુખ લોગવવા લાગ્યા.

એકદા જ્ઞાનિ મહારાજ તે નગરમાં પધાર્યો. રાજા અને રાણી મુનિને વંદન કરવા ગયા. મુનિએ ધર્મબોધ આપ્યો. ખંનેએ પુર્વલવ પુછ્યો. જ્ઞાનિ મહારાજે જણાવ્યું: તમે પુર્વ લવે ત્યાગી જૈન મુનિને ખીરનું સુપાત્ર દાન આપતાં તેના ત્રણ લાગ પાડેલાં પરિણામે પહેલી વખત તમે રાજ્ય ખોયાનું દુઃખ પામ્યા ! બીજી વખત પતિનો વિયોગ થયો ! અને ત્રીજી વખત પુત્રોનો વિયોગ થયો ! એ પ્રમાણે ત્રણ વખત તમારે દુઃખ લોગવવું પડ્યું. પણ અતે સુપાત્ર દાનના મહાન પ્રભાવે તમે રાજ્યનું અગણિત સુખ પામ્યાં. માટે હૃદયના સાચા લાવથી સુપાત્રદાન દેવું અને ધર્મમાર્ગે પ્રવર્તન કરવું. મુનિનો આ ઉપદેશ સાંભળી

દલશક્તી પ્રતિબોધ પામ્યા. અને યુગે ને મલયાચ્ચને ક્રમાગ્રી
તેમણે રીક્ષા હાંપી, સખત તપ જપ, સંવર ક્રિયા કરીને
દુષ્ટની દૃષ્ટિ જાવનાઓ બાળી તેઓ રૂપકથાના પામ્યા,
અને મોક્ષજાતિને પહેંચ્યા.

ધન્ય છે, અંદન મલયાગ્રીની સહન શીલતાને !
અને મુપાત્ર દાનના અપુર્વ મહિમાને !

ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ

૧. સત્યના સિપાઈઓ.

રસના બર્ષા રે, એ તો રંજના બર્ષા

ચર સાયના સિપાઈઓ આનંદના બર્ષા.

માયા મૂકવા છે કાપી દાય વડે વેગળા

જોગણીના ખપરોતે ભાવે બર્ષા.....ચર સાયના ૧

વાગે છે કંઠા ને ગાગે અનાદત

સોહં સોહં નાદ થાંખે પૂર્ણ.....ચર સાયના ૨

તપના તો તીર અને બક્ષિત તથા ભાગાં

પ્રેમના પટા રમે એ સંતો નર્ષા.....ચર સાયના ૩

જુએ છે વીર ધીર, જેમંતા મહં જેલ,

કામ ક્રોધ લોભના ચૂરા કર્યા.....ચર સાયના ૪

ધારી જે ટક નેક મરતા ચૂકે નહિ,

મૃદ્ધિને દાર એ તો જમ્મને કર્યા.....ચર સાયના ૫

નીરજે છે નેથ બરી, આત્માની જ્યોતને,

એવા મરણવા તે સાચા મર્ષા.....ચર સાયના ૬

દિવ્ય ચક્ષુ.

જૈન અને બૌદ્ધ સાહિત્યનાં ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો.

સન્મતિતર્ક — ચાર ભાગ સં. પં. સુખલાલજી અને પં. યેચરદાસ. રૂ. ૧૦) દરેક ભાગના પાંચમો ભાગ નવોજી બહાર પડ્યો. જેની કિંમત રૂ. ૧૦) જેની અંદર ગ્રંથ સંપૂર્ણ થાય છે. અને વિસ્તૃત પરિશિષ્ટોથી અલંકૃત છે.

ભગવતી સુત્ર — પેલો બીજો ભાગ દીકા સાથે ગુજરાતી અનુવાદ પં. યેચરદાસ દરેકના રૂ. ૯) ભગવતી સુત્ર ભાગ ત્રીજો રૂ. ૧૦)
 પં. યેચરદાસ અને પં. સુખલાલજી સંપાદિત ગુજરાતી ભાષાના ઉત્તમ જૈન પુસ્તકો.

ભગવાન મહાવીરના દશ ૦-૮-૦
 ઉપાસકો. (ઉપાસક સુત્રનો અનુવાદ)
 ભગવાન મહાવીરની ધર્મકથાઓ ૧)
 (ગ્રાંતા, ધર્મકથાનો અનુવાદ)
 પ્રાકૃત વ્યાકરણ પં. યેચરદાસ. ૪)
 જૈન દર્શન ૨)
 સ્વાદ્વાદ રત્નાકર પાંચ ભાગ. ૧૦||
 ગ્રાચિન સાહિત્ય ૮||
 સં. જિનવિજય.
 પાલી પાઠાવલી ૦||
 જિતકલ્પ ભાષ્ય અવચૂરિસહિત. ૦)
 પં. સુખલાલજી લિખિત.
 આધ્યાત્મિક વિકાસક્રમ ૦||
 નવદાર મંત્રનું રહસ્ય ૦||
 અનેકાંતવાદની મર્યાદા ૦||
 ૧૯૮૬ પર્યુપણુ પર્વના વ્યાખ્યાનો. ૦||
 ૧૯૮૪ પર્યુપણુ પર્વના વ્યાખ્યાનો. ૦||
 ચાર ધર્મગ્રંથો હિંદી ૪||

બ્રહ્મચર્ય વિચાર ૦-૫-૦
 (પં. સુખલાલજી)
 સન્મતિતર્ક ગુજરાતી છઠ્ઠો ભાગ. ૧||
 (પં. સુખલાલજી)
 માણીલાલ નથુભાઈ દોશી.
 શ્રાવક ધર્મ ૧)
 કાવ્ય પ્રકાશ. સં. રસિકલાલ ૧||
 અને રામનારાયણ પાંડક.
 બૌદ્ધ ધર્મના અપૂર્વ પુસ્તકો.
 સં. જિનવિજય.
 અભિધાનપ્પ દીપિકા ૫)
 પ્રો. ધર્માનંદ દેસાઈ
 અભિધાનપ્પ સંગ્રહો ૨)
 સુદ્ધ લીલા સાર સંગ્રહ ૨||
 બૌદ્ધ સંઘનો પરિચય ૨)
 સમાધિમાર્ગ ૦||
 ધર્મપદ ગુજરાતી અનુવાદ ૧)
 બાહિરાન દાન વર્ણના ૧)
 સુત્તનિપાત ૧)
 મન્નિઝમનિકાય ૧)
 જાતક કથાઓ હરભાઈ ૦||

ગુજરાતી ભાષાના બીજાં ઘણાં પુસ્તકો મારે લખ્યા અને વિગતવાર સૂચિપત્ર મંગા.
 ગુજર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય.
 ગાંધીરાડ, કુવારા સામે - અમદાવાદ.

